ความรู้กฎหมายแพ่ง

สำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

Version 1.1

ศูนย์วิทยาการระงับข้อพิพาททางเลือก
สำนักระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY
3961174744

#56970
วันที่ 16 ก.ค. 2552
เลขทะเบียน น. 21553
เลขหมู่ KS 31 ส365ค 2551

ความรู้กฎหมายแพ่ง

สำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

Version 1.1

ศูนย์วิทยาการระงับข้อพิพาททางเลือก
สำนักระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม
สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

ความรู้กฎหมายแพ่ง
สำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ISBN 978 - 974 - 9861 - 92 - 9

พิมพ์ ตุลาคม 2551

จำนวนพิมพ์ 2,000 เล่ม

ที่ปรึกษา

จิตตรา	กาญธนะประเสริฐ
ปรัชญา	อยู่ประเสริฐ
คมวัชร	เอี่ยงอ่อง
ฉันชาย	โรจนสโรช
เนติภูมิ	มายสกุล

บรรณาธิการ สรวิศ ลิมปรังษี

ผู้ช่วยบรรณาธิการ พรพิมล จิรศิริเลิศ

กองบรรณาธิการ

พรรณวดี	สุทธิวาทนฤพุฒิ
สกาวรัตน์	ชุ่มนาเสียว
วิจิตร	นารี
วิชิตโชค	อินทร์เอียด
ภคพล	สวัสดิ์เวช
สุภาพร	วิวรรณ

ผู้ดำเนินการจัดพิมพ์ สำนักระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม
อาคารศาลอาญา ชั้น 5, 6 ถนนรัชดาภิเษก เขตจตุจักร
กรุงเทพฯ 10900
โทรศัพท์ 0 2541 2298-9 โทรสาร 0 2512 8431

พิมพ์ที่ บริษัท ธนาเพรส จำกัด
48/29-31 ซ.จุฬา 7 ถ.บรรทัดทอง แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน
กรุงเทพฯ 10330
โทร. 0 2215 7220, 0 2215 6376, 0 2215 7698
โทรสาร 0 2214 0038

สารบัญ

❍ นิติกรรม - สัญญา

การทำนิติกรรมสัญญา 1

พลประสิทธิ์ ฤทธิ์รักษา

หลักการทำสัญญา 9

รุ่งโรจน์ รื่นเริงวงศ์

❍ ละเมิด

ละเมิด 11

เสงี่ยม บุญจันทร์

การเรียกร้องค่าเสียหาย 15

ชัยยงค์ อัชฌานนท์

เมื่อเกิดอุบัติเหตุ ท่านจะต้องปฏิบัติอย่างไร 21

เกียรติกุล ช่วยนุ่ม

เมื่อประสบภัยจากรถ...จะทำอย่างไรดี 23

วิเชียร ชุบไธสง

❍ ซื้อขาย เช่าทรัพย์ เช่าซื้อ

ขายฝาก 27

ธนา เบญจาทิกุล

เช่าทรัพย์ 29

ศาสตราจารย์ ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน

เช่านา 35

เกษม สรศักดิ์เกษม

เช่าซื้อ 41

ศาสตราจารย์ ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน

เช่าซื้อรถยนต์ “คืนรถแล้วยังถูกฟ้อง” 43

เสรี สุวรรณภานนท์

CONTENT

❍ กู้ยืม ค้ำประกัน

การกู้ยืม 49
ชาญ แก้วชูใส
การกู้ยืมเงินเข้าใจได้ไม่ยาก : ทำไมต้องทำหลักฐานเป็นหนังสือ 55
ภคพล สวัสดิ์เวช
ค้ำประกัน 57
ธนา เบญจาทิกุล
ทำไมต้องค้ำประกัน 63
ภคพล สวัสดิ์เวช

❍ จำนอง จำนำ ประกันภัย

จำนอง 69
ธนา เบญจาทิกุล
ความรู้เรื่องจำนอง 73
ศักดิ์ ผลสวัสดิ์
จำนองกับขายฝากต่างกันอย่างไร 79
ภคพล สวัสดิ์เวช
จำนำ 83
ธนา เบญจาทิกุล
หลักทั่วไปของการประกันภัย 89
โสภิตรา คงนคร

❍ ทรัพย์ - ที่ดิน

ครอบครองปรปักษ์เป็นอย่างไร 97
เทวัญ ศรีสุวิภา
ภารจำยอม 101
บัญญัติ สุชีวะ
ความรู้เกี่ยวกับที่ดิน 105
อดิรัช โมณานนท์
ข้อระวังเกี่ยวกับที่ดิน 123
รุ่งโรจน์ รื่นเริงวงศ์
ปัญหาที่น่าสนใจเกี่ยวกับที่ดิน 125

❍ ครอบครัว

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะครอบครัว 129

กฎหมายว่าด้วยครอบครัว 141

ธนา เบญจาทิกุล

ทรัพย์สินของคู่สมรส 155

รุ่งโรจน์ รื่นเริงวงศ์

พ่อ แม่ ลูก 161

อัญญณพ ย่านเดิม

❍ มรดก

กองมรดก 165

เดชอุดม ไกรฤทธิ์

วิธีแบ่งมรดก 171

มรดกคน - มรดกพระ 181

วันชัย สอนศิริ

พินัยกรรมมรณะ 185

วันชัย สอนศิริ

พินัยกรรมชาวบ้าน 191

พลประสิทธิ์ ฤทธิ์รักษา

การขอเป็นผู้จัดการมรดกอย่างง่าย 197

❍ สัญญาประนีประนอมยอมความ

แนวปฏิบัติบางประการเกี่ยวกับการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ และการพิพากษาตามยอม 203

โชติช่วง หัพวงค์

ตัวอย่างสัญญาประนีประนอมยอมความ 213

❍ กฎหมายแรงงาน

สิทธิ (หน้าที่) ของลูกจ้าง (นายจ้าง) 221

อนันต์ บุญแย้ม

อายุความในกฎหมายแรงงาน 237

อนันต์ บุญแย้ม

คำนำ
ในการพิมพ์ครั้งที่ 2

หนังสือ **"ความรู้กฎหมายแพ่งสำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท"** ซึ่งได้จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาททางเลือกและเพื่อประโยชน์สำหรับการปฏิบัติงานด้านการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทนั้น ได้หมดลงด้วยเวลาอันรวดเร็ว ไม่เพียงพอต่อความต้องการของศาลต่าง ๆ ผู้มีวิชาชีพทางด้านกฎหมาย ผู้สนใจ และประชาชนทั่วไป สำนักระงับข้อพิพาทจึงจัดพิมพ์หนังสือดังกล่าวขึ้นใหม่ โดยในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ได้ปรับปรุงและเพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายแพ่ง รวมทั้งกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ครบถ้วนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ตุลาคม 2551
ศูนย์วิทยาการระงับข้อพิพาททางเลือก
สำนักระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม

คำนำ

สำนักระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม ได้จัดตั้ง **"ศูนย์ความรู้การระงับข้อพิพาททางเลือก : ADR Knowledge Center"** ขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาททางเลือก ทั้งในส่วนของการอนุญาโตตุลาการ การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท และการระงับข้อพิพาททางเลือกอื่น

เพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์ความรู้การระงับข้อพิพาททางเลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป็นประโยชน์สำหรับการปฏิบัติงานด้านการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท ศูนย์ความรู้ฯ จึงได้จัดทำหนังสือ **"ชุดความรู้ด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท"** ซึ่งประกอบไปด้วยหนังสือรวมบทความ **"ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท : การจัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท" "เทคนิค จิตวิทยา และการสื่อสารสำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท"** และ **"ความรู้กฎหมายแพ่งสำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท"**

โดยหนังสือ **"ความรู้กฎหมายแพ่งสำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท"** เล่มนี้ ได้รวบรวมบทความที่เกี่ยวกับกฎหมายแพ่ง เช่น นิติกรรมสัญญา ละเมิด จำนอง จำนำ เช่าทรัพย์ เช่าซื้อ ที่ดิน ครอบครัว มรดก และอื่น ๆ อันจะทำให้ผู้อ่านมีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายแพ่งได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานด้านการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือชุดความรู้ด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ได้จัดทำขึ้นนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติงานด้านไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและผู้ที่สนใจทั่วไป

เมษายน 2550
ศูนย์ความรู้การระงับข้อพิพาททางเลือก
สำนักระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม

การทำนิติกรรมสัญญา

พลประสิทธิ์ กุทธิรักษา*

ในชีวิตประจำวันของบุคคลนั้น จำต้องเกี่ยวข้องอยู่กับกฎหมายไม่มากก็น้อย เช่น เรื่องซื้อขาย กู้ยืม จำนอง จำนำ แบ่งทรัพย์สินกัน ฯลฯ เป็นต้น และมักมีปัญหาอยู่เสมอ อาจเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความไม่รู้เรื่องที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือถูกหลอกลวง เป็นต้น มีคำแนะนำเบื้องต้นดังนี้

1. **ต้องพิจารณาความสามารถของคู่สัญญา**เสียก่อนว่า กฎหมายให้สิทธิกระทำได้หรือไม่ เช่น

1.1 เป็นผู้เยาว์หรือไม่ คือ อายุยังไม่ครบ 20 ปีบริบูรณ์ แต่หากสมรสกัน (จดทะเบียนสมรส) เมื่ออายุครบ 17 ปีบริบูรณ์ ก็ไม่เป็นผู้เยาว์ต่อไป

1.2 มีคู่สมรสหรือไม่ หรือหากมีแล้วในบางกรณีอาจจะต้องได้รับความยินยอมของอีกฝ่ายหนึ่ง ปัจจุบันกรณีนี้มีปัญหามาก

1.3 เป็นคนไร้ความสามารถหรือไม่ เช่น ศาลสั่งเป็นคนไร้ความสามารถ คือ คนประเภทบ้า วิกลจริต เป็นต้น

2. **ต้องพิจารณาว่าเป็นผู้มีสิทธิหรือมีอำนาจทำสัญญาได้หรือไม่** เช่น

2.1 เป็นเจ้าของบ้านที่ดินจริงหรือไม่ เช่น ต้องดูจากโฉนดมีชื่อใคร ดูจากบัตรประจำตัวประชาชน เป็นต้น

2.2 หากเป็นผู้รับมอบอำนาจ มีหลักฐานการรับมอบอำนาจหรือไม่

2.3 เป็นผู้แทนของนิติบุคคล เช่น ของห้างหุ้นส่วน บริษัท สมาคม จริงหรือไม่ และมีหนังสือกำหนดว่าในการจะทำอะไรต้องมีกรรมการกี่คน ลงชื่อต้องประทับตราหรือไม่ วิธีง่าย ๆ ก็ต้องขอดูหลักฐานจากทางราชการให้แน่นอนเสียก่อน

2.4 หากเป็นคนต่างด้าว ก็ต้องดูว่ามีสิทธิได้แค่ไหนเพียงใด ปัญหาที่มีบ่อย ๆ คือ เรื่องการซื้อขายที่ดิน

---

* *อดีตผู้พิพากษาอาวุโสประจำศาลจังหวัดนครปฐมแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว*

3. **เกี่ยวกับทรัพย์ที่จะทำสัญญา** ก็มีความสำคัญเช่นกัน ต้องตรวจสอบดูให้ดี เช่น ที่ดินก็ต้องไปดูให้แน่ ๆ ว่าอยู่ที่ไหน โดยสอบถามจากพนักงานที่ดิน หากจะให้ดีที่สุดก็ขอให้มีการรังวัดตรวจสอบก่อน เคยมีบ่อย ๆ ผู้ขายไปชี้ว่าอยู่ติดถนน ที่ไหนได้พอซื้อแล้วปรากฏว่าอยู่ห่างจากถนนเป็นสิบกิโลเมตร มิหนำซ้ำเป็นลุ่มน้ำขังตลอดปี ไม่มีทางเข้า ทำอะไรไม่ได้ หรืออยู่ติดถนนแต่มีที่คนอื่นอยู่ด้านใน หรือบางทีที่ติดจำนองขายฝาก ติดภารจำยอม หรืออยู่ใกล้โรงงาน ใกล้แหล่งเสื่อมโทรม ล้วนแล้วแต่มีปัญหาทั้งสิ้น

4. **ต้องพิจารณาตัวบุคคลด้วย** ถึงแม้ว่าจะเป็นผู้มีสิทธิหรือมีอำนาจทำสัญญาได้ เช่น เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น เป็นกรรมการบริษัทที่มีอำนาจ หรือเป็นผู้รับมอบอำนาจ ว่าจะเชื่อถือได้แค่ไหนเพียงไร เคยมีบ่อย ๆ พอทำสัญญาขายให้คนนี้แล้ว ต่อมาก็เอาทรัพย์สินสิ่งเดียวกันนี้ไปทำสัญญาขายให้คนอื่นอีก ทำให้เกิดปัญหาภายหลัง หรือเช่าซื้อที่ดิน ครั้นส่งครบปรากฏว่าที่ดินซึ่งเช่าซื้อนั้นติดจำนอง หรือไม่ยอมโอนให้ เป็นต้น

5. **การเข้าทำสัญญา** เรื่องนี้สำคัญเช่นกัน จะต้องอ่านข้อความในสัญญาให้ดีว่าเอารัดเอาเปรียบกันหรือไม่ มีข้อที่จะทำให้เสียหายหรือไม่ ไม่แน่ใจควรปรึกษาผู้รู้กฎหมายเสียก่อน เช่น ปรึกษาทนายความ นิติกร และผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายอื่น ๆ เป็นต้น อย่าประมาท การซื้อขายราคาทรัพย์สินราคาเป็นหมื่นเป็นแสนยิ่งจำเป็น เมื่อแน่ใจแล้วจึงทำสัญญา

6. **การลงมือทำสัญญา** เช่น กรอกข้อความควรให้ชัดเจน ที่ไหนไม่ต้องการก็ขีดออกไป โดยคู่สัญญาลงชื่อกำกับไว้ ตรวจดูให้เรียบร้อยว่าถูกต้องตรงกับความประสงค์หรือไม่ เมื่อถูกต้องตรงกับความประสงค์แล้ว จึงลงลายมือชื่อในช่องคู่สัญญา

7. **การลงชื่อในสัญญา** สำคัญเช่นกัน ต้องดูว่าลงในฐานะอะไร เคยมีบ่อย ๆ ลงชื่อผิด เช่น เป็นผู้แทนลงชื่อในช่องผู้ซื้อ ผู้ซื้อลงชื่อในช่องผู้ขาย หรือเป็นพยานแต่ลงชื่อในช่องผู้ซื้อ เป็นต้น กรณีต้องพิมพ์นิ้วมือ ก็ต้องมีพยานรับรองอย่างน้อยสองคน ควรได้ลงชื่อรับรองทันที และระบุให้ชัดว่าเป็นพยานรับรองในเรื่องนี้ จะได้ไม่มีปัญหาภายหลัง

อนึ่ง ลงชื่อในสัญญานี้เป็นเรื่องสำคัญมากเช่นกัน ต้องตรวจดูให้ดี และควรลงทั้งสองฝ่าย ไม่ว่ากฎหมายจะบังคับหรือไม่ก็ตาม และควรมีพยานซึ่งมาจากทั้งสองฝ่ายด้วย

8. **แบบของสัญญา** อาจต้องทำเองหรือซื้อจากที่เขาทำจำหน่าย หากจะให้ดีก็ควรจะปรึกษานักกฎหมายอาชีพ เช่น ทนายความ หรือที่ปรึกษากฎหมาย ขอให้เขาทำให้ จะเสียค่าใช้จ่ายบ้างก็ยังดีกว่าที่จะทำไปไม่ถูกต้องซึ่งอาจเสียหายมากมาย รายละเอียดของสัญญาควรมี

8.1 สถานที่ วัน เดือน ปีที่ทำสัญญา

8.2 ชื่อ นามสกุล อายุ ตำบลที่อยู่ อาชีพของคู่สัญญา ตลอดจนหลักฐานแสดงตัวบุคคลควรระบุไว้ด้วย

8.3 ข้อความในสัญญาเป็นเรื่องอะไร มีรายเอียดอย่างไร เช่น เกี่ยวกับทรัพย์ดกลงกันอย่างไร เช่น การชำระเงิน การไปโอนเมื่อไร ข้อความในสัญญาอาจแยกเป็นข้อย่อย ๆ เพื่อความเข้าใจง่ายหรือให้รายละเอียดก็ได้

8.4 กำหนดความรับผิด เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดสัญญา

8.5 การลงลายมือชื่อคู่สัญญา ลงลายมือชื่อพยาน

9. **ข้อแนะนำอื่น ๆ** ควรใช้กระดาษอย่างดี เพราะต้องเก็บไว้เป็นหลักฐาน ปากกาเขียนควรใช้ด้ามเดียวตลอดในการเขียนสัญญา ผู้เขียนสัญญาเช่นกัน ใครเป็นผู้เขียนก็เขียนตลอดและควรระบุว่าเป็นผู้เขียนสัญญาด้วย ให้พอดีกับกระดาษ เช่น ไม่เขียนต่ำเกินไป หรือสูงเกินไป ทำให้เหลือที่ว่างมาก อาจเกิดความสงสัยกันขึ้นมาว่าเป็นเอกสารปลอม เป็นต้น และขอเน้นว่า **ก่อนลงลายมือชื่อต้องอ่านดูข้อความให้ดีเสียก่อนว่า เป็นไปตามที่เราต้องการหรือไม่** เมื่อถูกต้องตามความต้องการแล้วจึงลงชื่อ

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างสัญญาแบบง่าย ๆ เพื่อเป็นแนวทาง หากจะให้ละเอียดตามต้องการก็เพิ่มเติมเอา อย่างไรก็ดี หากไม่แน่ใจควรปรึกษานักกฎหมายหรือผู้รู้ เช่น พนักงานที่ดิน นิติกร ทนายความ เป็นต้น จะปลอดภัยกว่า สัญญาเหล่านี้ใช้เป็นแนวในการเขียนสัญญาอื่น ๆ ได้

1. สัญญากู้ยืม

ทำที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ข้าพเจ้า.....อายุ.....ปี
อยู่ที่.....ตรอก/ซอย.....ถนน.....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
ขอทำหนังสือฉบับนี้ไว้ให้แก่ นาย/นาง/นางสาว.....

ข้าพเจ้าได้กู้เงินผู้ให้กู้ไปเป็นเงิน.....บาท (.....)
และได้รับเงินจำนวนนี้ไปเรียบร้อยแล้วตั้งแต่วันที่ลงในสัญญาฉบับนี้ โดยข้าพเจ้ายินยอมชำระดอกเบี้ยให้แก่ผู้ให้กู้ร้อยละ 15 ต่อปี (ร้อยละห้าสลึงหรือซั่งละหนึ่งบาทต่อเดือน)

ข้าพเจ้าสัญญาว่าจะชำระเงินต้นคืนแก่ผู้ให้กู้ให้เสร็จสิ้นไปภายในวันที่.....
เดือน.....พ.ศ..... ส่วนดอกเบี้ยนั้น ข้าพเจ้าจะชำระให้แก่ผู้ให้กู้ภายในวันที่.....ของทุก ๆ เดือน จนกว่าจะชำระเงินต้นเสร็จสิ้นไป

หากข้าพเจ้าไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ข้างต้น ข้าพเจ้ายินยอมให้ผู้กู้บอกเลิกสัญญาและเรียกเงินต้นและดอกเบี้ยที่ค้างชำระคืนได้ทันที

ลงชื่อ.....ผู้กู้
ลงชื่อ.....ผู้ให้กู้
ลงชื่อ.....พยาน
ลงชื่อ.....พยาน

2. สัญญาค้ำประกัน

ทำที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ข้าพเจ้า.....อายุ.....ปี
อยู่ที่.....ตรอก/ซอย.....ถนน.....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
ซึ่งต่อไปในที่นี้จะเรียกว่า **"ผู้ค้ำประกัน"** เพื่อเป็นหลักฐานสำคัญมีข้อความดังต่อไปนี้

ข้อ 1. ตามที่นาย/นาง/นางสาว.....(ซึ่งต่อไปในที่นี้จะเรียกว่า **"ผู้กู้"**) ได้กู้เงินผู้ให้กู้เป็นเงิน.....บาท (.....) ตามสัญญากู้ยืมฉบับลงวันที่.....เดือน.....พ.ศ..... นั้น ผู้ค้ำประกันยอมเข้าค้ำประกันผู้กู้ โดยขอสัญญาว่าถ้าผู้กู้ผิดนัดไม่ใช้เงินให้แก่ผู้ให้กู้ หรือผู้กู้ผิดสัญญาข้อใดข้อหนึ่งจนเป็นเหตุให้ผู้กู้บอกเลิกสัญญากู้ และเรียกให้ผู้กู้ชำระหนี้แล้ว ผู้ค้ำประกันยอมรับผิดชำระเงินบรรดาที่ผู้กู้ค้างชำระแก่ผู้ให้กู้ รวมทั้งดอกเบี้ย ค่าฤชาธรรมเนียม ค่าภาระติดพัน และค่าเสียหายใด ๆ ทั้งสิ้น ให้แก่ผู้กู้จนครบถ้วนในทันที โดยผู้ให้กู้ไม่จำต้องเรียกร้องเอาจากผู้กู้โดยตรงก่อนก็ได้

ข้อ 2. ถ้าผู้ให้กู้ผ่อนเวลาการชำระหนี้ให้แก่ผู้กู้ โดยจะแจ้งหรือไม่แจ้งให้ผู้ค้ำประกันทราบก็ตาม ผู้ค้ำประกันเป็นอันยอมตกลงด้วยการให้ผ่อนเวลาเช่นนั้นทุกครั้งไป และมิให้ถือเอาการผ่อนเวลาเช่นว่านั้น เป็นเหตุปลดเปลื้องความรับผิดของผู้ค้ำประกันเป็นอันขาด

ข้อ 3. เพื่อเป็นหลักประกันความผิดตามสัญญานี้ ผู้ค้ำประกันขอมอบ..... ซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ค้ำประกันแต่ผู้เดียว ให้ผู้ให้กู้ยึดถือไว้เป็นประกันจนกว่าผู้ให้กู้จะได้รับชำระหนี้ที่ค้างชำระเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว

ผู้ค้ำประกันได้เข้าใจข้อความในสัญญานี้ตลอดแล้ว จึงลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยาน

ลงชื่อ.....ผู้ค้ำประกัน

ลงชื่อ.....พยาน

ลงชื่อ.....พยาน

3. สัญญาซื้อขายที่ดิน

ทำที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

สัญญาทำขึ้นระหว่าง.....อายุ.....ปี ตั้งบ้านเรือนอยู่เลขที่.....ถนน.....ตำบล..... อำเภอ.....จังหวัด.....ซึ่งต่อไปในสัญญานี้จะเรียกว่า **"ผู้ขาย"** ฝ่ายหนึ่ง กับ.....อายุ.....ปี ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่.....ถนน.....ตำบล.....อำเภอ..... จังหวัด..... ซึ่งต่อไปในสัญญานี้จะเรียกว่า **"ผู้ซื้อ"** อีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งสองฝ่ายได้ตกลงทำสัญญากันดังมีข้อความต่อไปนี้

ข้อ 1. ผู้ขายตกลงขายและผู้ซื้อตกลงซื้อที่ดินรวม.....แปลง หมายเลขแผนผังที่.....ดังปรากฏตามแผนผังท้ายสัญญานี้ เนื้อที่ประมาณ.....ตารางวา ซึ่งอยู่ที่ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด..... เป็นเงินรวมทั้งสิ้น.....บาท (.....)

ข้อ 2. ผู้ซื้อได้ชำระและผู้ขายได้รับเงินมัดจำไว้จากผู้ซื้อในวันทำสัญญานี้แล้ว เป็นเงิน .....บาท (.....) โดยชำระด้วย.....

ข้อ 3. ราคาที่ดินส่วนที่เหลืออีกจำนวน.....บาท (.....) ผู้ซื้อตกลงจะผ่อนชำระให้ ณ ภูมิลำเนาของผู้ขายให้เสร็จสิ้นภายในกำหนด.....ปี โดยชำระเป็นรายเดือน ๆ ละ.....บาท (.....) การชำระให้ชำระภายในวันที่.....ของทุกเดือน เริ่มแต่เดือน.....พ.ศ.....เป็นต้นไป

ข้อ 4. ผู้ขายอนุญาตให้ผู้ซื้อเข้าครอบครองใช้สิทธิปลูกสร้างในที่ดินแปลงที่ซื้อขายกันได้ตามต้องการของผู้ซื้อนับตั้งแต่วันทำสัญญานี้เป็นต้นไป

ข้อ 5. ในระหว่างการผ่อนชำระค่าที่ดินเป็นรายเดือนนี้ หากผู้ซื้อมีความประสงค์จะโอนสิทธิการซื้อขายตามสัญญานี้ให้แก่บุคคลอื่น ผู้ซื้อต้องขอความยินยอมจากผู้ขายก่อน และผู้ซื้อยอมให้ผู้ขายมีสิทธิเรียกค่าธรรมเนียมการทำสัญญาเปลี่ยนตัวผู้ซื้อจากผู้รับโอนได้ เป็นเงิน .....บาท (.....)

ข้อ 6. ผู้ขายสัญญาว่าจะจัดการก่อสร้างถนน.....ขนาดกว้าง.....เมตร ให้ผ่านหน้าที่ดินที่ซื้อขาย พร้อมทั้งจะติดตั้งสายไฟฟ้าและท่อน้ำประปาให้ผ่านหน้าที่ดินแปลงที่ซื้อขายกันตามสัญญานี้ให้แล้วเสร็จภายในกำหนด.....เดือน นับแต่วันทำสัญญานี้

ข้อ 7. หากผู้ขายผิดสัญญา ผู้ซื้อมีสิทธิบังคับซื้อและเรียกค่าเสียหายได้ และหากผู้ซื้อผิดนัดไม่ชำระเงินที่ค้างตามงวดที่กำหนดไว้ ผู้ซื้อยินยอมให้ถือว่าผู้ซื้อผิดสัญญา ยอมให้ผู้ขายริบเงินมัดจำและเงินที่ผ่อนชำระไว้ทั้งหมดนั้นได้ และผู้ซื้อต้องส่งมอบที่ดินคืนให้แก่ผู้ขายดามสภาพที่ได้รับมอบไปจากผู้ขาย

ข้อ 8. ผู้ขายสัญญาว่าจะโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ซื้อขายกันตามสัญญานี้ ให้แก่ผู้ซื้อให้เสร็จสิ้นเรียบร้อยภายในกำหนด.....วัน นับแต่วันที่ได้ชำระเงินงวดสุดท้ายครบถ้วนตามสัญญาแล้ว

สัญญานี้ทำขึ้นสองฉบับ มีข้อความถูกต้องตรงกัน คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต่างเข้าใจข้อความในสัญญานี้ดีตลอดแล้ว จึงได้ลงลายมือชื่อให้ไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยาน และยึดถือไว้เป็นหลักฐานฝ่ายละฉบับ

ลงชื่อ.....ผู้ซื้อ

ลงชื่อ.....ผู้ขาย

ลงชื่อ.....พยาน

ลงชื่อ.....พยาน

4. สัญญานายหน้า

ทำที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ข้าพเจ้า.....อายุ.....ปี
อยู่ที่.....ตรอก/ซอย.....ถนน.....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
ขอทำสัญญาไว้กับ.....อายุ.....ปี
อยู่ที่.....ตรอก/ซอย.....
ถนน.....ตำบล.....อำเภอ.....
จังหวัด.....ซึ่งต่อไปในที่นี้จะเรียกว่า **"นายหน้า"** มีข้อความดังต่อไปนี้

ข้อ 1. ข้าพเจ้ามีความประสงค์จะขายที่ดินโฉนดที่.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....จึงมอบให้นายหน้าเป็นผู้ติดต่อชี้ช่อง เพื่อให้ข้าพเจ้าเข้าทำสัญญากับผู้ซื้อที่ดินแปลงนี้ให้เสร็จสิ้นไป

ข้อ 2. ถ้าข้าพเจ้าสามารถขายที่ดินให้แก่ผู้ซื้อตามที่นายหน้าชี้ช่องให้ได้ในราคาไม่ต่ำกว่า.....บาท (.....) ข้าพเจ้ายินยอมจ่ายค่านายหน้าให้แก่นายหน้าในอัตรา.....เปอร์เซ็นต์ ของเงินจำนวนที่กล่าวมาแล้ว

ข้อ 3. ถ้านายหน้าสามารถชี้ช่องให้ข้าพเจ้าขายที่ดินรายนี้ได้ราคาสูงกว่าที่กำหนดไว้ในข้อ 2 ข้าพเจ้ายินยอมยกเงินส่วนที่เกินนี้ให้แก่นายหน้า แต่นายหน้าต้องเป็นผู้เสียค่าธรรมเนียมการโอนกรรมสิทธิ์ ค่าฤชากร ค่าภาษี และค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ที่ทางราชการเรียกเก็บจากจำนวนเงินส่วนที่เกินนี้ด้วยตนเองทั้งสิ้น

ข้อ 4. การชำระค่านายหน้า ข้าพเจ้าจะชำระหนี้ให้ทันทีที่ข้าพเจ้าได้เข้าทำสัญญาซื้อขายกับผู้ซื้อ และรับชำระเงินจากผู้ซื้อเรียบร้อยแล้ว

ข้อ 5. สัญญานายหน้าแบบนี้ มีผลใช้บังคับจนถึงวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัญญา
ลงชื่อ.....นายหน้า
ลงชื่อ.....พยาน

หลักการทำสัญญา

รุ่งโรจน์ รื่นเริงวงศ์*

ท่านผู้อ่านที่เคารพ มนุษย์เราไม่สามารถอยู่คนเดียวในโลก จำเป็นต้องติดต่อกับผู้อื่น มีการเกี่ยวข้องทำนิติกรรมสัญญากับผู้อื่นอยู่เสมอ

การทำสัญญานั้น คือ การที่บุคคลสองฝ่ายตกลงทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้มีผลผูกพันทางกฎหมาย เช่น ทำสัญญาซื้อขาย เช่าทรัพย์ เช่าซื้อ กู้เงิน ขายฝาก จำนอง จำนำ ค้ำประกัน เป็นต้น

สิ่งที่ควรคำนึงในการทำสัญญา มีหลายประการด้วยกัน คือ

1. **วัตถุประสงค์ของสัญญา**ว่า ต้องการทำอะไร ควรระบุให้ชัดเจน
2. **ชื่อที่อยู่ของคู่สัญญา** เพื่อประโยชน์ในการติดตามบังคับให้ปฏิบัติตามสัญญา
3. **ความสามารถของคู่สัญญา** หากเป็นผู้เยาว์ต้องให้ผู้แทนโดยชอบธรรม คือ บิดามารดาของผู้เยาว์ให้ความยินยอมก่อน เป็นต้น
4. **ถูกต้องตามแบบหรือไม่** เช่น ซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ คือ ที่ดิน โรงเรือน สิ่งปลูกสร้าง ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียน กู้เงินต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ เป็นต้น
5. **ความยินยอมของคู่สมรส** หากเป็นการทำสัญญาเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ เช่น ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ ขายฝาก เช่าซื้อ จำนอง ก่อให้เกิดภารจำยอม สิทธิเก็บกิน หรือนำเงินสินสมรสไปให้กู้ ต้องให้คู่สมรสของคู่สัญญาให้ความยินยอมด้วย มิฉะนั้น คู่สมรสอาจฟ้องเพิกถอนสัญญาในภายหลังได้
6. **ค่าเสียหาย หรือเบี้ยปรับ** เมื่อมีการผิดสัญญา ควรระบุให้ชัดเจน
7. **ค่าธรรมเนียม ภาษี** ฝ่ายใดจะเป็นผู้รับผิดชอบ หรือให้รับผิดชอบร่วมกัน
8. **ลายมือชื่อคู่สัญญา** หากพิมพ์ลายพิมพ์นิ้วมือ ต้องมีพยานรับรอง 2 คน จึงจะบังคับได้

---

* *ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลอุทธรณ์*

9. **พยานที่รู้เห็นการทำสัญญา** แม้กฎหมายจะไม่บังคับให้ต้องมีพยาน แต่ก็ควรมีพยานไว้ เพื่อเบิกความยืนยันการทำสัญญาเมื่อมีกรณีพิพาทเกิดขึ้น

ข้อควรระวังในการทำสัญญา มีดังนี้

1. **ควรมีหลักฐาน** แม้กฎหมายจะให้ทำได้ด้วยวาจา ก็ควรทำเป็นหนังสือ เนื่องจากชัดเจน แน่นอน โต้แย้งได้ยาก

2. **อย่าไว้วางใจ** คือ อย่าเชื่อใจว่าเขาจะไม่โกง เพราะหากเขาโกงเราจะแก้ไม่ทัน ท่านอย่าเซ็นชื่อในกระดาษเปล่าหรือแบบพิมพ์ที่มิได้กรอกข้อความ ทุกครั้งที่มีการชำระหนี้ควรขอใบเสร็จ หรือหลักฐานการรับชำระหนี้ หรือขอหลักฐานแห่งหนี้คืนมา หรือขีดฆ่าทำลายหลักฐานแห่งหนี้เสีย

3. **อย่าเห็นแก่ได้** ประโยชน์ที่มากผิดปกติ ทรัพย์ที่ราคาต่ำผิดปกติ ผู้ที่ทำสัญญาไม่น่าจะมีทรัพย์เช่นนั้น หรือทำในเวลาผิดปกติ เช่น กลางคืน หรือในวันหยุด ท่านอาจมีความผิดฐานรับของโจร

4. **ข้อความในสัญญาควรระบุให้ชัดเจน** ไม่ใช้คำที่คลุมเครือหรือแปลได้หลายนัย

5. **ควรมีคู่ฉบับ** เพื่อตรวจสอบความถูกต้องตรงกัน ป้องกันมิให้ฝ่ายใดแก้ไขสัญญาเพียงฝ่ายเดียว

6. **การเปลี่ยนแปลงแก้ไขสัญญาภายหลัง อย่าตกลงด้วยวาจา** ควรให้คู่สัญญาบันทึกไว้เป็นหลักฐานทุกครั้ง มิฉะนั้น อีกฝ่ายอาจอ้างได้ว่าไม่มีการตกลงแก้ไข

ละเมิด

เสงี่ยม บุญจันทร์*

บุคคลเมื่อคลอดอยู่รอดเป็นทารก เป็นการเริ่มต้นมีสภาพบุคคล ย่อมเกิดสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติของกฎหมายตามมา โดยในการใช้สิทธิต่าง ๆ ของบุคคล ย่อมมีขอบเขตเพื่อที่จะไม่ให้ไปกระทบหรือล่วงล้ำสิทธิของบุคคลอื่น จึงต้องมีกฎระเบียบของสังคมเป็นเครื่องมือในการใช้สิทธิของบุคคลซึ่งก็คือกฎหมายนั่นเอง กฎหมายจะบัญญัติโทษของผู้ที่ใช้สิทธิเกินส่วนจนกระทั่งไปกระทบกับสิทธิของบุคคลอื่น หรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนเป็นลำดับแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับลักษณะและความร้ายแรงของการกระทำ โดยกำหนดไว้ทั้งทางอาญาและทางแพ่ง ในทางอาญา คือ บทลงโทษสำหรับผู้ที่กระทำความผิดที่ร้ายแรงและกระทบต่อความสงบสุขของสังคม ซึ่งจะกำหนดบทลงโทษกับเนื้อตัวร่างกายและทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด เช่น โทษจำคุก และโทษปรับ เป็นต้น ส่วนในทางแพ่ง เป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในการกระทำที่ไปกระทบต่อสิทธิของบุคคลอื่น ทำให้เขาได้รับความเสียหาย เรียกว่า **"ละเมิด"** ซึ่งในการกระทำที่ไปกระทบต่อสิทธิของบุคคลอื่น อาจต้องรับผิดทั้งทางอาญาและทางแพ่งก็ได้ หากกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดในทางอาญา ก็ต้องรับผิดในทางอาญา และการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้ถูกกระทำได้รับความเสียหาย ก็ต้องรับผิดในทางแพ่งชดใช้ค่าสินไหมทดแทนด้วย ได้บัญญัติไว้ดามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ว่า **"ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย ให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น"**

จะเห็นได้ว่า กรอบของการกระทำที่จะเป็นละเมิดตามหลักกฎหมายวางไว้กว้าง เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคม เพราะการกระทำไม่ว่าจะโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ หากการกระทำนั้นเป็นการกระทำโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย และไปกระทบสิทธิของ

---

* กรรมการสภาทนายความ

บุคคลอื่น จนทำให้เขาได้รับความเสียหายไม่ว่าแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ หรือแก่ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด ก็เป็นการทำละเมิดแล้ว จะต้องชดใช้สินไหมทดแทนความเสียหายต่าง ๆ ดังกล่าวอันเกิดจากการกระทำของตนนั้น สำหรับการกระทำที่จะเป็นผิดกฎหมายหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้น ในเรื่องละเมิดได้กำหนดไว้กว้างมากเช่นกัน โดยบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 421 ว่า **"การใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่นนั้น ท่านว่าเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย"** ในการใช้สิทธิของบุคคลนั้น โดยปกติต้องมีสิทธิจึงจะกระทำได้ ถ้าไม่มีสิทธิแล้วไปกระทำก็เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย เป็นละเมิดอยู่แล้ว และหากการละเมิดนั้นทำให้เกิดความเสียหาย ก็ต้องชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดจากการกระทำ เช่น

- อยู่บ้านแล้วทำของตกใส่บ้านอื่นก็เป็นละเมิด หากเกิดความเสียหายก็ต้องชดใช้
- ปลูกต้นไม้ไว้ในบริเวณบ้าน พอต้นไม้โตออกผล ผลของต้นไม้ตกในเขตบ้านช้างเคียง ถูกหลังคาแตก เป็นละเมิด ต้องชดใช้ค่าหลังคา
- เดินบนถนน บังเอิญล้มไปถูกอ่างใส่ของขายข้างถนนแตก เป็นละเมิด ต้องชดใช้ค่าเสียหาย
- ขับรถโดยประมาทชนรถบุคคลอื่นเสียหาย เป็นละเมิด ต้องชดใช้ค่าเสียหายและอาจจะถูกดำเนินคดีอาญา หากมีผู้อื่นได้รับอันตรายแก่กายหรือถึงแก่ความตาย ฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่กาย อันตรายสาหัส หรือถึงแก่ความตาย
- เลี้ยงสุนัขหรือแมวไว้ไม่ดูแลให้ดี ไปกัดผู้อื่นหรือทำความเสียหายแก่ผู้อื่น เจ้าของหรือบุคคลหรือผู้รับเลี้ยงไว้แทนเจ้าของ ต้องรับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนฐานละเมิด

แต่การกระทำโดยได้รับความยินยอมของผู้เสียหายไม่เป็นละเมิด เช่น

- ผู้เสียหายยอมให้แพทย์ผ่าตัด เป็นการยอมให้กระทำ ไม่เป็นละเมิด
- ชายหนุ่มรั้งหญิงสาวเข้ามากอดจูบ หญิงสาวไม่ขัดขืน ถือว่ายอมต่อการกระทำไม่เป็นละเมิด
- สมัครใจเข้าวิวาทต่อสู้ เป็นการเข้าเสี่ยงรับความเสียหาย อันถือได้ว่าเป็นการให้ความยินยอม ไม่เป็นละเมิด
- ทั้งสองฝ่ายสมัครใจวิวาทยิงกัน ฝ่ายหนึ่งถูกยิงตายไม่เป็นละเมิด ภรรยาและบุตรของผู้ตายเรียกค่าเสียหายไม่ได้

การกระทำโดยมีอำนาจไม่เป็นการกระทำโดยผิดกฎหมายไม่เป็นละเมิด

- เพชรฆาตของกรมราชทัณฑ์มีหน้าที่ยิงเป้านักโทษประหาร ไม่ต้องรับผิดต่อญาติของนักโทษฐานละเมิด
- ตำรวจมีอำนาจจับกุมผู้กระทำผิด ยึดของกลาง ย่อมไม่เป็นการกระทำโดยผิดกฎหมาย ไม่เป็นละเมิด แต่หากกระทำโดยประมาทแกล้งเขาจนเกิดความเสียหาย อาจเป็นละเมิดได้
- มีอำนาจกระทำตามสัญญา ไม่ผิดกฎหมาย ไม่เป็นละเมิด

ในเรื่องละเมิดนี้ หากการกระทำละเมิดกระทำโดยลูกจ้างที่ได้กระทำไปในทางการที่จ้างของนายจ้าง หรือตัวแทนได้กระทำการแทนตัวการเพื่อสมประโยชน์ของตัวการ ทั้งนายจ้างหรือตัวการต้องร่วมรับผิดกับลูกจ้างหรือตัวแทนในผลละเมิดนั้นด้วย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 425 ที่บัญญัติว่า **"นายจ้างต้องร่วมรับผิดกับลูกจ้างในผลแห่งละเมิดซึ่งลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้างนั้น"** และมาตรา 427 ที่ให้ใช้บังคับแก่ตัวการและตัวแทนด้วย นอกจากนั้น บุคคลที่ไร้ความสามารถเพราะเป็นผู้เยาว์หรือวิกลจริต ก็ต้องรับผิดในผลที่ทำละเมิดด้วย โดยบิดา มารดา หรือผู้อนุบาล ต้องรับผิดร่วมด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่หน้าที่ในการดูแลแล้ว แม้แต่จะพิสูจน์ได้ว่าได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่หน้าที่ในการดูแลแล้ว แม้แต่ครูบาอาจารย์ นายจ้าง หรือบุคคลอื่นซึ่งรับดูแลบุคคลผู้ไร้ความสามารถ ก็ยังต้องร่วมรับผิดกับผู้ไร้ความสามารถในการทำละเมิดที่ได้กระทำระหว่างที่อยู่ในความดูแลนั้น

สำหรับอายุความฟ้องร้องของผู้เสียหายที่จะใช้สิทธิฟ้องผู้ทำละเมิด ต้องใช้สิทธิฟ้องต่อศาลภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ที่ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือภายใน 10 ปี นับแต่วันทำละเมิด

การเรียกร้องค่าเสียหาย

ชัยยงค์ อัชฌานนท์*

กรณีอุบัติเหตุทางรถยนต์ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการขับขี่รถยนต์ไปเฉี่ยวชนกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องรถชนคน หรือรถชนรถกันเอง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นย่อมเกิดเพราะความประมาทของผู้ขับขี่รถยนต์ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือในบางครั้งอาจเกิดความประมาทร่วมกันของผู้ขับขี่ทั้งสองฝ่าย

ผู้ขับขี่รถยนต์โดยประมาทจนเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายถึงแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย หรือทำให้ทรัพย์สินของบุคคลอื่นเสียหายก็ดี ย่อมมีความผิดทั้งทางแพ่งและทางอาญา

ความรับผิดในทางแพ่งมีกฎหมายกำหนดให้ผู้ที่เป็นฝ่ายผิดต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน โดยมีกฎเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ความว่า

"มาตรา 420 ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย ให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด ก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิด จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น"

เนื้อความของกฎหมายดังกล่าวที่ว่า **"ผู้ใด...ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย..."** และเมื่อทำให้บุคคลอื่นเสียหาย ผู้กระทำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน จะเห็นได้ว่า กฎหมายบังคับให้มีการใช้ค่าเสียหายต่อเมื่อได้กระทำผิดกฎหมายเท่านั้น หากการกระทำใดที่ได้ทำไปโดยถูกต้องตามกฎหมาย แม้จะเป็นการกระทำโดยจงใจให้เกิดขึ้นและได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ใดก็ตาม เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าทำการจับกุมคนร้ายตามหน้าที่ แต่คนร้ายต่อสู้ขัดขวางโดยมีอาวุธ หากเจ้าหน้าที่ตำรวจกระทำการป้องกันตัวจนเป็นเหตุให้คนร้ายถึงแก่ความตายเช่นนี้ จะเห็นได้ว่า การกระทำของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย ผู้กระทำก็ไม่ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน

ผู้ที่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายจากอุบัติเหตุของรถยนต์นั้น นอกจากคนขับรถซึ่งเป็นฝ่ายประมาทแล้ว ยังมีบุคคลอื่นที่ต้องรับผิดร่วมกับคนขับรถ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คือ

---

* *อดีตผู้อำนวยการสำนักบริหารโครงการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย*

"มาตรา 425 นายจ้างต้องร่วมกันรับผิดกับลูกจ้างในผลแห่งละเมิด ซึ่งลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้างนั้น"

"มาตรา 426 นายจ้างซึ่งได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่บุคคลภายนอกเพื่อละเมิดอันลูกจ้างได้ทำนั้น ชอบที่จะได้ชดใช้จากลูกจ้างนั้น"

"มาตรา 427 บทบัญญัติในมาตราทั้งสองก่อนนั้น ท่านให้ใช้บังคับแก่ตัวการและตัวแทนด้วย โดยอนุโลม"

"มาตรา 429 บุคคลใดแม้ไร้ความสามารถเพราะเหตุเป็นผู้เยาว์หรือวิกลจริต ก็ยังต้องรับผิดในผลที่ตนทำละเมิด บิดามารดาหรือผู้อนุบาลของบุคคลเช่นว่านี้ ย่อมต้องรับผิดร่วมกับเขาด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแก่หน้าที่ดูแลซึ่งทำอยู่นั้น"

"มาตรา 430 ครูบาอาจารย์ นายจ้าง หรือบุคคลอื่นซึ่งรับดูแลบุคคลผู้ไร้ความสามารถอยู่เป็นนิตย์ก็ดี ชั่วครั้งคราวก็ดี จำต้องรับผิดร่วมกับผู้ไร้ความสามารถในการละเมิดซึ่งเขาได้กระทำลงในระหว่างที่อยู่ในความดูแลของตน ถ้าหากพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้น ๆ มิได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร"

"มาตรา 432 ถ้าบุคคลหลายคนก่อให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่นโดยร่วมกันทำละเมิด ท่านว่าบุคคลเหล่านั้นจะต้องร่วมกันรับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น ความข้อนี้ ท่านให้ใช้ตลอดถึงกรณีที่ไม่สามารถสืบรู้ตัวได้แน่ว่าในจำพวกที่ทำละเมิดร่วมกันนั้นคนไหนเป็นผู้ก่อให้เกิดเสียหายนั้นด้วย

อนึ่ง บุคคลผู้ยุยงส่งเสริมหรือช่วยเหลือในการละเมิด ท่านก็ให้ถือว่าเป็นผู้กระทำละเมิดร่วมกันด้วย

ในระหว่างบุคคลทั้งหลายซึ่งต้องรับผิดร่วมกันใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้น ท่านว่าต่างต้องรับผิดเป็นส่วนเท่า ๆ กัน เว้นแต่โดยพฤติการณ์ ศาลจะวินิจฉัยเป็นประการอื่น"

ข้อกฎหมายดังกล่าว บังคับให้บุคคลดังต่อไปนี้ต้องร่วมรับผิดกับผู้ขับขี่รถยนต์ คือ

1. นายจ้างของคนขับรถ
2. ตัวการซึ่งใช้ให้บุคคลอื่นทำหน้าที่ขับรถแทนตัวเอง
3. บิดามารดา หรือผู้อนุบาล
4. ครูบาอาจารย์ หรือผู้ดูแลคนไร้ความสามารถ

5. ผู้ที่ยุยงส่งเสริมหรือช่วยเหลือให้มีการกระทำผิด เช่น บรรดาผู้โดยสารในรถที่คอยยุยงให้คนขับขับรถเร็วแข่งกับรถคันอื่น ยุยงให้ขับรถแซงในที่คับขัน ยุยงให้คนขับรถดื่มสุรา หากคนขับรถไปก่อเหตุขึ้นเนื่องจากการยุยงเหล่านี้ ผู้ที่ยุยงต้องร่วมรับผิดชอบกับคนขับรถด้วย

ผู้ที่จะต้องรับผิดร่วมกับคนขับรถตามที่กฎหมายกำหนดไว้ดังกล่าวข้างต้นนั้น ปรากฏว่ามีคดีความที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาล ซึ่งหากข้อเท็จจริงรับฟังได้ตามที่กฎหมายกำหนด ศาลจะบังคับให้บุคคลเหล่านี้กับคนขับรถร่วมกันชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายเสมอ ดังเช่นตัวอย่างตามคำพิพากษาศาลฎีกาต่อไปนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 30/2536 จำเลยที่ 1 เป็นลูกจ้างรายวันของจำเลยที่ 2 เหตุละเมิดเกิดขึ้นในขณะจำเลยที่ 1 ขับรถจักรยานยนต์สามล้อมาเก็บที่โกดังของจำเลยที่ 2 ซึ่งจำเลยที่ 2 เคยสั่งลูกจ้างทุกคนว่า เลิกงานแล้วให้นำรถจักรยานยนต์สามล้อไปเก็บไว้ที่โกดัง เหตุละเมิดจึงเกิดขึ้นในขณะที่จำเลยที่ 1 ปฏิบัติตามคำสั่งของจำเลยที่ 2 เป็นการกระทำไปในทางการที่จ้างของจำเลยที่ 2 จำเลยที่ 2 ต้องร่วมรับผิดกับจำเลยที่ 1 ด้วย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 425 และมาตรา 425 นี้ นายจ้างต้องร่วมกันรับผิดกับลูกจ้างในผลแห่งละเมิด ซึ่งลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้าง ไม่ว่าจะเป็นลูกจ้างรายวันหรือลูกจ้างรายเดือนก็ตาม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 694/2536 ล. ลูกจ้างคนขับรถบรรทุกคันเกิดเหตุของจำเลยไม่ได้ขับรถเอง แต่มอบหมายให้เด็กท้ายรถอีกคันหนึ่งขับแทน เนื่องจาก ล. เป็นไข้ กรณีเช่นนี้ ล. ก็จำต้องควบคุมให้เด็กท้ายคนขับรถคันเกิดเหตุ ใช้ความระมัดระวังมิให้เกิดเหตุร้ายขึ้น ฉะนั้นเมื่อคนที่ขับรถแทน ล. ขับรถชนรถยนต์ของโจทก์ด้วยความประมาท ทำให้โจทก์ได้รับความเสียหาย ล. ย่อมต้องรับผิดชอบ และต้องถือว่าการที่ ล. ให้คนอื่นขับรถแทนจนก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์อยู่ในกรอบทางการที่จ้าง จำเลยผู้เป็นนายจ้างของ ล. จึงต้องร่วมรับผิดในผลแห่งละเมิดที่ลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 528/2523 แม้จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นบิดาจะเคยห้ามปรามจำเลยที่ 1 ผู้เป็นบุตรผู้เยาว์ไม่ให้เอารถยนต์ไปใช้ และเก็บลูกกุญแจรถไว้เองโดยเก็บไว้ในที่สูงก็ตาม แต่จำเลยที่ 1 รู้ที่เก็บและเคยเอารถออกไปขับ ย่อมแสดงให้เห็นว่าจำเลยที่ 2 รู้เห็นยินยอมให้จำเลยที่ 1 ขับรถ หาได้ใช้ความระมัดระวังในเรื่องนี้ตามสมควรแก่หน้าที่ดูแลไม่ ถือว่าจำเลยที่ 2 นำสืบพิสูจน์หักล้างความรับผิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 429 ไม่ได้ จำเลยที่ 2 จึงต้องรับผิดร่วมกับจำเลยที่ 1

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1133/2516 (ประชุมใหญ่) การที่จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นพลาธิการกองพลทหารม้า สั่งให้จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นพลขับและสังกัดอยู่ในกองพลเดียวกัน ขับรถยนต์ของทางราชการกองพลทหารม้าไปขนปูนซิเมนต์ให้วัด ซึ่งจำเลยที่ 2 เป็นกรรมการวัดอยู่ด้วย กิจการดังกล่าวมิใช่ราชการของกองทัพบก จำเลยที่ 3 ทั้งมิได้เกี่ยวกับตัวจำเลยที่ 1 แต่ประการใด ย่อมถือได้ว่าจำเลยที่ 2 เป็นตัวการ และจำเลยที่ 1 เป็นตัวแทนของจำเลยที่ 2 ในกิจการนี้ โดยปริยาย เมื่อจำเลยที่ 1 ขับรถยนต์กลับกองพลทหารม้าได้ชนรถยนต์โจทก์เสียหาย ถือได้ว่าจำเลยที่ 1 ทำละเมิดภายในขอบอำนาจแห่งฐานตัวแทน จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นตัวการย่อมต้องรับผิดชอบร่วมกับจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นตัวแทนในผลแห่งละเมิดที่จำเลยที่ 1 ทำไปนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 427 ประกอบด้วยมาตรา 820

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2385/2518 จำเลยที่ 2 เจ้าของเรือยนต์ขับเรือไม่เป็น ได้ใช้จำเลยที่ 1 ขับเรือโดยนั่งไปในเรือด้วย จำเลยที่ 2 เป็นตัวการต้องรับผิดในละเมิดจำเลยที่ 1 ตัวแทนโดยปริยายได้ขับเรือโดยประมาทเลินเล่อ

ในกรณีที่รถยนต์กับรถยนต์เกิดเฉี่ยวชนกันเอง ผู้ที่เป็นฝ่ายขับรถโดยประมาทหรือขับรถโดยฝ่าฝืนกฎจราจร ย่อมเป็นฝ่ายผิด แต่ถ้าผู้ขับรถทั้งสองฝ่ายต่างก็ประมาทด้วยกัน จะต้องแบ่งความรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยพิจารณาดูว่าฝ่ายไหนผิดมากกว่าก็จะต้องรับผิดชอบมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง

สำหรับกรณีที่รถยนต์ไปเฉี่ยวชนคนเดินถนน หรือเฉี่ยวชนพาหนะอื่นที่ไม่ใช่เครื่องยนต์ จะมีกฎหมายกำหนดเอาไว้โดยเฉพาะในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ความว่า

"มาตรา 437 บุคคลใดครอบครองหรือควบคุมดูแลยานพาหนะอย่างใด ๆ อันเดินด้วยกำลังเครื่องจักรกล บุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบเพื่อการเสียหายอันเกิดแต่ยานพาหนะนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัย หรือเกิดเพราะความผิดของผู้ต้องเสียหายนั้นเอง..."

จากข้อกฎหมายดังกล่าวจะเห็นได้ว่า คนขับรถยนต์หรือยานพาหนะอื่นที่เดินด้วยกำลังเครื่องจักรกล หากไปก่อความเสียหายเกิดขึ้นแก่คนเดินถนน จักรยาน รถเข็น หรือรถสามล้อถีบ ฯลฯ แล้ว กฎหมายให้ถือว่าผู้ขับขี่เป็นฝ่ายผิดเสมอ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดถึงจะไม่ต้องรับผิด

ค่าเสียหายที่คนขับรถฝ่ายที่ผิดต้องรับผิดชอบชดใช้ให้เขานั้นมีอยู่มากมายหลายอย่าง คือ

1. ค่ารักษาพยาบาล

2. ค่าเสียหายที่ผู้บาดเจ็บขาดรายได้เพราะไม่สามารถทำงาน หากถึงพิการหรือทุพพลภาพต้องชดใช้ค่าขาดรายได้ในอนาคตด้วย

3. ค่าเสียหายเนื่องจากการต้องเจ็บปวดทนทุกขเวทนา (ค่าทำขวัญ)

4. ในกรณีถึงแก่ความตาย ต้องชดใช้ค่าปลงศพรวมทั้งค่าใช้จ่ายอันจำเป็นอื่น ๆ

5. ค่าเสียหายของทรัพย์สินที่สูญหายหรือบุบสลาย

6. ในกรณีที่ผู้บาดเจ็บหรือตายต้องอุปการะบุคคลอื่น หรือต้องทำการงานให้กับบุคคลอื่นต้องชดใช้ค่าเสียหายให้กับผู้ขาดไร้อุปการะ และผู้ที่เสียหายเพราะต้องขาดแรงงานด้วย

7. ดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปีของค่าเสียหาย คิดตั้งแต่วันเกิดเหตุจนกว่าจะชำระเสร็จสิ้น

ผู้ที่ได้รับความเสียหายถือว่าเป็นเจ้าหนี้ ซึ่งจะต้องใช้สิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ภายในกำหนดอายุความ คือ ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ว่ามีความเสียหายเกิดขึ้น และรู้ตัวคนที่จะต้องรับผิดใช้ค่าเสียหาย หรือต้องใช้สิทธิเรียกร้องภายในสิบปีนับตั้งแต่วันที่มีความเสียหายเกิดขึ้น หากเจ้าหนี้ใช้สิทธิเรียกร้องฟ้องคดีเกินกว่าระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดดังกล่าว และลูกหนี้หยิบยกเรื่องอายุความนี้ขึ้นมาเป็นข้อต่อสู้คดี จะมีผลให้ศาลต้องพิพากษายกฟ้องเพราะคดีขาดอายุความ

การที่กฎหมายกำหนดให้ผู้ทำผิดต้องชดใช้ค่าเสียหาย เป็นเพียงการบรรเทาผลร้ายให้แก่ผู้เสียหายเพียงบางส่วนเท่านั้น ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ และกว่าเรื่องจะจบลงได้ คู่กรณีต่างต้องเสียค่าใช้จ่าย เสียเวลา เสียความรู้สึก และต้องรับความเดือดร้อนทุกข์เข็ญเป็นอย่างยิ่ง หากไม่อยากประสบพบปัญหาเหล่านี้ ก็ต้องขับขี่รถยนต์ด้วยความระมัดระวัง และเคารพกฎจราจรอย่างเคร่งครัด

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

เมื่อเกิดอุบัติเหตุ ท่านจะต้องปฏิบัติอย่างไร

เกียรติกุล ช่วยนุ่ม*

ตามกฎหมายจราจรได้กำหนดไว้ว่า ผู้ใดขับขี่รถแล้วชน หรือทำให้คนหรือทรัพย์สินของเขาเสียหาย ไม่ว่าจะเป็นความผิดของผู้ขับขี่หรือไม่ ต้องปฏิบัติดังนี้ คือ

1. ต้องหยุดรถ
2. ให้ความช่วยเหลือตามสมควร
3. แสดงตัวและแจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ใกล้เคียง
4. แจ้งชื่อตัว ชื่อสกุล และที่อยู่ของตน พร้อมหมายเลขทะเบียนรถแก่ผู้เสียหาย

หากผู้ขับขี่หลบหนีไปหรือไม่แสดงต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ให้สันนิษฐานว่าเป็นผู้กระทำความผิด พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจยึดรถคันนั้นได้จนกว่าคดีถึงที่สุด หรือได้ตัวผู้ขับขี่

หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่แสดงตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในกำหนด 6 เดือน นับแต่วันเกิดเหตุ ให้ถือว่ารถคันนั้นเป็นรถที่ได้ใช้ในการกระทำความผิด และให้ตกเป็นของรัฐต่อไป

สำหรับผู้ขับขี่ที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายนี้ มีโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับตั้งแต่ 2,000 บาท ถึง 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และหากทำให้คนอื่นได้รับอันตรายสาหัสหรือตาย โทษก็จะหนักขึ้น เป็นจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับตั้งแต่ 5,000 บาท ถึง 20,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

จะเห็นได้ว่าภายหลังจากเกิดอุบัติเหตุแล้ว ท่านจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด มิฉะนั้นอาจจะติดคุกหรือถูกปรับได้

ทีนี้มาดูว่าจะป้องกันมิให้เกิดอุบัติเหตุได้อย่างไรบ้าง ผู้เขียนพอจะรวบรวมการป้องกันมิให้เกิดอุบัติเหตุไว้ได้ ดังนี้

1 ผู้ขับขี่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายจราจรอย่างเคร่งครัด เช่น ขับรถด้วยความเร็วที่กฎหมายกำหนด

* อดีตประธานคณะอนุกรรมการโครงการทนายความอาสา สภาทนายความ

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY
3961174744

2. ผู้ขับขี่จะต้องไม่ขับรถขณะมึนเมาสุรา

3. ผู้ขับขี่จะต้องไม่ขับรถในขณะที่ร่างกายหย่อนความสามารถ เช่น ง่วงนอน หรืออ่อนเพลีย

4. ผู้ขับขี่จะต้องไม่ขับรถด้วยความคึกคะนอง โอ้อวด หรือขับรถปาดซ้ายขวาด้วยความเร็ว

5. ผู้ขับขี่จะต้องหมั่นตรวจตราดูแลเครื่องยนต์และอุปกรณ์ของรถยนต์ให้มั่นคงแข็งแรงอยู่เสมอ เช่น ยางรถยนต์ต้องอยู่ในสภาพใช้งานได้ดี ระบบเบรคต้องใช้งานได้ดีด้วย

6. ผู้ขับขี่จะต้องเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญในการใช้รถยี่ห้อ ประเภท หรือแบบของรถนั้น ๆ ได้ดีพอสมควร

7. ผู้ขับขี่จะต้องไม่เป็นโรคที่อาจเป็นอันตรายในการขับขี่ เช่น โรคลมบ้าหมู โรคหูตึง โรคหัวใจ เป็นต้น

8. ผู้ขับขี่จะต้องไม่ขับรถตามคันหน้าอย่างกระชั้นชิด หรือแซงรถในที่คับขัน

9. ผู้ขับขี่จะต้องควบคุมอารมณ์ให้ปกติอยู่ตลอดเวลาในขณะขับรถ

10. ผู้ขับขี่จะต้องไม่เสพยาเสพติดที่กระตุ้นประสาท เช่น ยาบ้า

นั่นคือดัวการป้องกันคร่าว ๆ ที่พอจะป้องกันมิให้เกิดอุบัติเหตุได้ ความจริงแล้วหลักการป้องกันมีมากกว่านี้ เมื่อป้องกันมิให้เกิดอุบติเหตุแล้ว ก็ไม่จำต้องปฏิบัติตามกฎหมายภายหลังเกิดอุบัติเหตุอีก จึงขอให้ทุกท่านเป็นอย่างที่ผู้เขียนปรารถนาด้วย

เมื่อประสบภัยจากรถ...จะทำอย่างไรดี

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535

วิเชียร ชุบไธสง*

คุ้มครองทุกชีวิตด้วยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535

กฎหมายนี้ให้ความคุ้มครองเฉพาะความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ชีวิตร่างกายและอนามัยเท่านั้น ไม่คุ้มครองความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพย์สิน ประชาชนทุกคนที่ได้รับอุบัติเหตุจากรถจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ไม่ว่าผู้ประสบภัยจะเป็นใคร หากได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตอันเนื่องมาจากอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นจากรถ จะได้รับการชดใช้ค่าเสียหายเป็นค่ารักษาพยาบาลหรือค่าปลงศพ แล้วแต่กรณี

ค่าเสียหายที่คุ้มครองผู้ประสบภัยหรือทายาท จะได้รับดังนี้

1. **ความเสียหายต่อร่างกายหรืออนามัย**

   ผู้ประสบภัยจากรถจะได้รับความคุ้มครองสูงไม่เกิน 50,000 บาท ต่อคน

2. **ความเสียหายต่อชีวิต สูญเสียอวัยวะ หรือทุพพลภาพถาวร**

   ผู้ประสบภัยจะได้รับความคุ้มครองไม่เกิน 80,000 บาท โดยแยกพิจารณาตามแต่กรณี ดังนี้

   2.1 ค่าเสียหายเบื้องต้น กฎหมายบัญญัติให้บริษัทหรือกองทุนทดแทนผู้ประสบภัยจะต้องจ่ายแก่ผู้ประสบภัยให้แล้วเสร็จภายใน 7 วัน นับแต่วันที่ได้รับคำร้องขอ โดยไม่ต้องรอพิสูจน์ถึงความผิดไม่เกิน 15,000 บาท

   2.2 ค่าเสียหายที่เกินจากค่าเสียหายเบื้องต้น บริษัทหรือกองทุนทดแทนผู้ประสบภัยจะชดใช้เมื่อพิสูจน์ความผิดเรียบร้อยแล้ว

---

* อนุกรรมการโครงการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมาย สภาทนายความ

บุคคลที่มีหน้าที่ต้องทำประกันภัย

ผู้มีหน้าที่ต้องทำประกันภัย คือ เจ้าของรถหรือผู้มีสิทธิครอบครองรถตามสัญญาเช่าซื้อ ยกเว้นรถของพระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาท รถของสำนักราชวัง รถของส่วนราชการ รถไฟ รถยนต์ทหารตามกฎหมายว่าด้วยรถยนต์ทหาร

ใครคือผู้รับประกันภัย

บริษัทประกันวินาศภัยทุกบริษัทที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการประเภทรับประกันภัยในราชอาณาจักร ต้องรับประกันภัย ถ้าปฏิเสธ มีความผิดและต้องระวางโทษปรับตั้งแต่ 50,000 บาท ถึง 250,000 บาท

บทลงโทษของการฝ่าฝืนไม่ทำประกันภัยตามกฎหมาย

เจ้าของรถหรือผู้มีสิทธิครอบครองรถตามสัญญาเช่าซื้อ ไม่ทำประกันภัยเพื่อคุ้มครองผู้ประสบภัย ปรับไม่เกิน 10,000 บาท

ทำประกันภัยแล้วไม่ติดเครื่องหมายแสดงว่ามีประกัน ปรับไม่เกิน 1,000 บาท ถ้าปลอมเครื่องหมาย ติดหรือแสดงเครื่องหมายปลอม ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 6 เดือน ถึง 5 ปี และปรับตั้งแต่ 10,000 ถึง 100,000 บาท

ถ้าเครื่องหมายเกิดสูญหายหรือชำรุด ต้องแจ้งความร้องทุกข์แล้วไปขอรับเครื่องหมายใหม่ที่กรมการประกันภัย สำนักงานคุ้มครองผู้เอาประกันภัยเขต หรือสำนักงานประกันภัยจังหวัดทุกจังหวัด

การขอรับค่าเสียหายเบื้องต้น

ผู้ประสบภัยจากรถหรือทายาท จะต้องร้องขอภายใน 180 วัน นับตั้งแต่วันที่มีความเสียหายเกิดขึ้น หากไม่ได้ดำเนินการร้องขอภายในเวลาดังกล่าว อาจร้องขอรับเป็นค่าสินไหมทดแทนทั้งจำนวนได้ ภายในกำหนด 2 ปี นับแต่วันที่มีความเสียหายเกิดขึ้น ถ้าพิสูจน์ได้ว่าเจ้าของรถหรือผู้ขับขี่เป็นฝ่ายผิด

เมื่อท่านประสบภัยจากรถจะทำอย่างไรบ้าง

ต้องคำนึงถึงชีวิตคนมากกว่าทรัพย์สิน ถ้าพบเห็นผู้ประภัยจากรถ ต้องนำส่งผู้บาดเจ็บไปโรงพยาบาลที่ใกล้และสะดวกที่สุด เพื่อจะได้ทำการรักษาตัวในทันที และให้แจ้งกับเจ้าหน้าที่ว่า ผู้บาดเจ็บได้รับอุบัติเหตุจากรถ ถ้าเป็นไปได้ต้องจดรายละเอียดในเครื่องหมายที่เอาประกันภัยที่ติดอยู่ในรถคันเกิดเหตุว่า มีประกันภัยหรือไม่ กับบริษัทใด รถทะเบียนอะไร และอย่าลืมแจ้งอุบัติเหตุให้ตำรวจท้องที่ทราบด้วย

ขายฝาก

ธนา เบญจาทิกุล*

ถาม **ขายฝาก คืออะไร**

ตอบ คือ สัญญาซื้อขายซึ่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินตกไปยังผู้ซื้อ โดยมีข้อตกลงว่าผู้ขายอาจไถ่ถอนทรัพย์คืนได้ภายในกำหนดที่ตกลงกัน

ถาม **ทรัพย์สินอะไรบ้างที่ขายฝากกันได้ มีกำหนดสูงสุดกี่ปี**

ตอบ อสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน บ้าน ขายฝากสูงสุดได้ 10 ปี สังหาริมทรัพย์ เช่น รถยนต์ ขายฝากสูงสุดได้ 3 ปี

ถาม **การขายฝากต้องไปทำที่ไหน เสียค่าธรรมเนียมหรือไม่**

ตอบ ต้องไปจดทะเบียนที่สำนักงานที่ดินซึ่งที่ดินตั้งอยู่ในเขต และต้องเสียค่าธรรมเนียม ค่าอากร ค่าภาษี เหมือนกับการซื้อขายธรรมดา

ถาม **ใครบ้างมีสิทธิไถ่ทรัพย์คืน**

ตอบ 1. ผู้ขายเดิม หรือทายาท
2. ผู้รับโอนสิทธิ
3. บุคคลซึ่งในข้อสัญญาระบุให้ไถ่คืนได้

ถาม **การไถ่คืนต้องไปทำที่ไหน เสียค่าธรรมเนียมอีกหรือไม่**

ตอบ ต้องไปจดทะเบียนไถ่คืนที่สำนักงานที่ดิน แต่ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมและค่าภาษีอีก มีเพียงต้องชำระค่าอากรเท่านั้น

ถาม **ถ้าไม่ไถ่ทรัพย์คืนภายในกำหนดผลเป็นอย่างไร**

ตอบ ทรัพย์สินตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ซื้อโดยเด็ดขาด ผู้ขายฝากไม่มีสิทธิขอไถ่คืน

---

* *อดีตเลขาธิการสภาทนายความ*

ถาม ถ้าวันสุดท้ายของสัญญาข้อตกลง ผู้ขายไปใช้สิทธิไถ่คืน แต่ผู้ซื้อไม่ยอมหรือไม่พบตัว ทำอย่างไร

ตอบ ผู้ซื้อจะต้องนำหลักฐานสัญญาขายฝาก เงินค่าไถ่คืน ไปยังสำนักงานวางทรัพย์ กรมบังคับคดี เพื่อแจ้งต่อเจ้าหน้าที่วางทรัพย์ขอไถ่ทรัพย์คืนภายในกำหนด ซึ่งเจ้าหน้าที่จะออกใบเสร็จและเลขรับไว้เป็นหลักฐาน

ถาม สำนักงานวางทรัพย์อยู่ที่ไหน

ตอบ กรุงเทพมหานคร ตั้งอยู่ที่กรมบังคับคดี ต่างจังหวัด ตั้งอยู่ที่ที่ทำการของศาลจังหวัด หรือที่ทำการของสำนักงานวางทรัพย์

ถาม ข้อควรระวังการขายฝาก คืออะไร

ตอบ การขายฝากกรรมสิทธิ์ตกไปยังผู้ซื้อฝากทันที ต่างกับจำนอง กรรมสิทธิ์ยังคงอยู่กับเจ้าของทรัพย์สิน ดังนั้น ผู้ขายฝากต้องหมั่นตรวจตราระยะเวลาอย่าให้พ้นกำหนดการไถ่คืน มิฉะนั้น กรรมสิทธิ์ทรัพย์สินจะตกเป็นของผู้ซื้อฝากเด็ดขาด โดยไม่จำต้องฟ้องร้องคดีอีก

เช่าทรัพย์

ศาสตราจารย์ ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน*

ถาม **ทรัพย์สินชนิดใดบ้างที่สามารถเช่าและให้เช่าได้**

ตอบ ทรัพย์สินที่อาจเช่าหรือให้เช่าได้นั้นรวมถึงอสังหาริมทรัพย์ อันได้แก่ ที่ดิน บ้าน อาคาร สิ่งปลูกสร้าง เป็นต้น และสังหาริมทรัพย์ อันได้แก่ รถยนต์ เครื่องจักร เครื่องมือ หรือทรัพย์อื่นใดที่สามารถเคลื่อนที่หรือถูกเคลื่อนที่ได้ และสิทธิทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินดังกล่าวข้างต้น

ถาม **การเช่าทรัพย์สินจำเป็นต้องมีการทำสัญญากันเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่**

ดอบ การเช่าไม่จำเป็นต้องมีการทำสัญญากันเป็นลายลักษณ์อักษร การที่ผู้ให้เช่าแสดงเจตนาให้เช่าทรัพย์สิน และผู้เช่าแสดงเจตนาที่เช่าทรัพย์สินนั้น ก็ทำให้การเช่าสมบูรณ์แล้ว

ถาม **ถ้าเช่นนั้นการทำสัญญาเช่าเป็นลายลักษณ์อักษร จะมีประโยชน์ต่อคู่สัญญาอย่างไร**

ตอบ การทำสัญญาเช่าเป็นลายลักษณ์อักษรจะมีประโยชน์ต่อคู่สัญญามาก เพราะคู่สัญญาสามารถตกลงกันได้โดยละเอียดถึง สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดของคู่สัญญาแต่ละฝ่าย ในกรณีที่เกิดปัญหาใดในการปฏิบัติตามสัญญา ก็สามารถดูถึงข้อตกลงที่ระบุไว้ในสัญญาได้ นอกจากนี้แล้ว คู่สัญญาก็สามารถใช้สัญญาเป็นหลักฐานในการฟ้องร้องบังคับคดีได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีของการเช่าอสังหาริมทรัพย์ซึ่งกฎหมายกำหนดให้การเช่าต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ มิฉะนั้น จะฟ้องร้องบังคับคดีกันมิได้

ถาม **หลักเกณฑ์การทำสัญญาเช่าเป็นลายลักษณ์อักษรมีอย่างไรบ้าง**

ตอบ องค์ประกอบที่สำคัญของสัญญาเช่ารวมถึงรายละเอียดของผู้เช่าและผู้ให้เช่า วันที่ทำสัญญาเช่า ทรัพย์สินที่เช่า ค่าเช่า ระยะเวลาการเช่า สิทธิ หน้าที่และความรับผิดของผู้เช่าและผู้ให้เช่า และการสิ้นสุดการเช่า นอกจากนี้แล้ว คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต้องลงลายมือชื่อท้ายสัญญา โดยมีพยานรับรองอย่างน้อย 2 คน

---

* *อดีตประธานรัฐสภา*

ถาม ในการเช่าทรัพย์สิน ผู้เช่ามีสิทธิในทรัพย์สินที่เช่ามากน้อยเพียงไร

ตอบ ผู้เช่าจะมีสิทธิครอบครองในทรัพย์สินที่เช่า รวมถึงสิทธิในการใช้ประโยชน์ทรัพย์สินที่เช่าด้วย อย่างไรก็ตาม หากมีข้อตกลงระหว่างคู่สัญญาว่าทรัพย์สินที่เช่านั้น จะนำไปใช้ประโยชน์สำหรับวัตถุประสงค์ใดโดยเฉพาะ ผู้เช่าจะไม่มีสิทธินำทรัพย์สินที่เช่าไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น นอกจากเพื่อวัตถุประสงค์ที่ได้ตกลงไว้กับผู้ให้เช่า มิฉะนั้น ผู้เช่าอาจผิดสัญญาได้

ถาม ผู้เช่าจะนำทรัพย์สินที่เช่าให้ผู้อื่นเช่าอีกทอดหนึ่ง หรือให้เช่าช่วงได้หรือไม่

ตอบ โดยที่การเช่าเป็นสิทธิเฉพาะตัว ผู้เช่าไม่อาจนำทรัพย์สินที่เช่าให้ผู้อื่นเช่าช่วงได้ เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากผู้ให้เช่า นอกจากนี้แล้ว หากผู้เช่าถึงแก่ความตาย สิทธิการเช่าของผู้เช่าก็จะระงับไป โดยจะไม่เป็นมรดกตกทอดไปยังทายาท

ถาม ในกรณีที่ผู้เช่านำทรัพย์สินที่เช่าให้ผู้อื่นเช่าช่วง โดยได้รับความยินยอมจากผู้ให้เช่า สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดระหว่างผู้ให้เช่า ผู้เช่า และผู้เช่าช่วง จะเป็นอย่างไร

ดอบ ในกรณีนี้จะถือว่าผู้เช่าช่วงมีฐานะเป็นผู้เช่า ซึ่งจะต้องผูกพันโดยตรงกับผู้ให้เช่า โดยมีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดเช่นเดียวกันกับผู้เช่าเดิม ตัวอย่างเช่น ผู้เช่าช่วงจะต้องชำระค่าเช่าโดยตรง ในกรณีที่ผู้เช่าช่วงได้ชำระค่าเช่าให้แก่ผู้เช่าเดิมไปแล้ว ผู้เช่าช่วงจะยกเอาข้อต่อสู้ดังกล่าวมาอ้าง เพื่อที่จะไม่ชำระค่าเช่าให้แก่ผู้ให้เช่าไม่ได้

ถาม ถ้าเช่นนั้นผู้เช่าช่วงก็มิต้องคำนึงถึงระยะเวลาการเช่าเดิมระหว่างผู้ให้เช่ากับผู้เช่าเดิม ใช่หรือไม่

ดอบ ไม่ใช่ เพราะสิทธิการเช่าของผู้เช่าช่วงเกิดจากสิทธิการเช่าเดิมระหว่างผู้เช่าเดิมกับผู้ให้เช่า ดังนั้น สิทธิการเช่าของผู้เช่าช่วงจะไม่ดีไปกว่าสิทธิการเช่าของผู้เช่าเดิม และหากระยะเวลาการเช่าเดิมได้สิ้นสุดลงตามสัญญาเช่าระหว่างผู้เช่าเดิมกับผู้ให้เช่า ระยะเวลาการเช่าของผู้เช่าช่วงก็จะหมดลงด้วย

ถาม หากผู้เช่าเดิมตายก่อนสิ้นสุดระยะเวลาการเช่า ผลจะเป็นอย่างไร

ดอบ อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า ในกรณีทั่วไปเมื่อผู้เช่าเดิมตาย สัญญาเช่าก็จะสิ้นสุดลง แต่ในกรณีที่มีการเช่าช่วง เมื่อผู้เช่าเดิมตายก่อนระยะเวลาการเช่าสิ้นสุดลง ก็ไม่ทำให้สัญญาเช่าช่วงสิ้นสุดตามไปด้วย ผู้เช่าช่วงยังสามารถอยู่ต่อไปได้จนกว่าระยะเวลาการเช่าเดิมจะสิ้นสุดลงตามสัญญา เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเหตุว่า เมื่อผู้ให้เช่ายินยอมให้เช่าช่วงได้ ผู้เช่าช่วงก็อยู่ในฐานะผู้เช่าเช่นเดียวกันกับผู้เช่าเดิม ซึ่งผู้ให้เช่าจะต้องถูกผูกพันตามสัญญาเช่าช่วง

ถาม หากผู้เช่าช่วงอยู่ในฐานะต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อผู้ให้เช่า ผู้เช่าเดิมจะยังมีข้อผูกพันหรือความรับผิดใด ๆ อยู่กับผู้ให้เช่าหรือไม่

ตอบ ผู้เช่าก็ยังคงผูกพันกับผู้ให้เช่าภายใต้สัญญาเช่าเดิม เช่น ต้องชำระค่าเช่าให้แก่ผู้ให้เช่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้ นาย ก. ผู้เช่า เช่าบ้านจาก นาย ข. ผู้ให้เช่า โดยตกลงจ่ายค่าเช่าให้เดือนละ 2,000 บาท ต่อมา นาย ก. ให้ นาย ค. เช่าช่วงบ้านดังกล่าวโดยได้รับความยินยอมจาก นาย ข. โดย นาย ค. ตกลงจ่ายค่าเช่าให้นาย ก. เดือนละ 1,000 บาท เมื่อถึงกำหนดจ่ายค่าเช่าในแต่ละเดือน นาย ค. ผู้เช่าช่วงจะต้องจ่ายค่าเช่าให้แก่ นาย ข. ผู้ให้เช่าโดยตรงตามหลักเกณฑ์ที่ได้กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้แล้ว นาย ก. ผู้เช่าเดิมก็มีหน้าที่ที่จะต้องจ่ายค่าเช่าส่วนที่เหลืออีก 1,000 บาท ให้แก่ นาย ข. ด้วย เพราะค่าเช่าที่ตกลงกันตามสัญญาเช่าระหว่าง นาย ก. และ นาย ข. เป็นเงิน 2,000 บาท นอกจากนี้แล้ว ผู้เช่าเดิมอาจจะต้องรับผิดในค่าเสียหายใด ๆ ที่เกิดขึ้นจากการผิดสัญญา เช่น จากตัวอย่างข้างต้น เมื่อระยะเวลาการเช่าได้สิ้นสุดลง นาย ค. ผู้เช่าช่วงไม่ยอมออกจากบ้านเช่า ทำให้ นาย ก. ผู้เช่าเดิมไม่สามารถที่จะส่งมอบบ้านคืนให้แก่ นาย ข. ผู้ให้เช่าได้ นาย ข. เรียกร้องให้ นาย ก. ชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการผิดสัญญาดังกล่าว นาย ก. ก็จะต้องชดใช้ค่าเสียหายดังกล่าวให้แก่ นาย ข. ตามที่เรียกร้อง

ถาม หากผู้เช่านำทรัพย์ที่เช่าให้ผู้อื่นเช่าช่วงโดยมิได้รับความยินยอมจากผู้ให้เช่า ผลจะเป็นอย่างไร

ดอบ การเช่าช่วงนั้นก็จะไม่มีผลผูกพันผู้ให้เช่า และในกรณีการเช่าอสังหาริมทรัพย์ ผู้เช่าช่วงจะอยู่ในฐานะบริวารของผู้เช่าเดิมเท่านั้น จะอ้างสิทธิการเช่าต่อผู้ให้เช่าไม่ได้

ถาม เมื่อมีการทำสัญญาเช่ากันแล้ว ต่อมาก็มีการส่งมอบทรัพย์สินที่เช่า และผู้เช่าพบว่าทรัพย์สินที่เช่าชำรุดบกพร่อง หรืออยู่ในสภาพที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ดามสัญญาได้ ผู้เช่ามีสิทธิจะดำเนินการใด ๆ ได้บ้างตามกฎหมาย

ตอบ ในเรื่องการส่งมอบทรัพย์ที่เช่า กฎหมายได้กำหนดให้ผู้ให้เช่าต้องส่งมอบทรัพย์สินในสภาพที่ซ่อมแซมดีแล้ว และสามารถใช้ประโยชน์ได้ตามวัตถุประสงค์การเช่าตามสัญญา หากผู้ให้เช่าส่งมอบทรัพย์สินที่ชำรุดบกพร่องให้แก่ผู้เช่า ผู้เช่าก็มีสิทธิดังต่อไปนี้

1. บอกเลิกสัญญากับผู้ให้เช่า และเรียกร้องค่าเสียหายใด ๆ ที่ผู้เช่าได้รับจากการผิดสัญญาดังกล่าว

2. เรียกร้องให้ผู้ให้เช่าส่งมอบทรัพย์สินที่อยู่ในสภาพที่ซ่อมแซมดีแล้ว และสามารถใช้ประโยชน์ได้ หรือฟ้องร้องบังคับให้ผู้ให้เช่าปฏิบัติตามสัญญา คือ ส่งมอบ

ทรัพย์สินที่ไม่ชำรุดบกพร่อง หรือทำการซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพดีแล้ว เมื่อผู้เช่าพบเห็นความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่เช่า ก็ไม่ควรจะรับการส่งมอบนั้น เพราะหากรับไว้ผู้ให้เช่าอาจอ้างได้ว่า ผู้เช่ายอมรับในความชำรุดบกพร่องดังกล่าว

ถาม **หากเกิดความชำรุดบกพร่องขึ้นในระหว่างการเช่า ใครจะเป็นผู้รับผิดชอบในการซ่อมแซม**

ตอบ ในกรณีนี้ กฎหมายกำหนดให้ผู้ให้เช่าต้องเป็นผู้จัดการซ่อมแซมการชำรุดบกพร่องนั้น อย่างไรก็ตาม มีการซ่อมแซมบางอย่างที่กฎหมายกำหนดให้ผู้เช่าเป็นผู้จัดการซ่อมแซม อันได้แก่ ความชำรุด ความบกพร่องเล็กน้อย และการบำรุงรักษาทรัพย์สินที่ให้เช่า

ถาม **หากผู้เช่าและผู้ให้เช่าจะตกลงกันในสัญญาว่า ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้จัดการซ่อมแซมความชำรุดความบกพร่องทั้งหลายของทรัพย์ที่ให้เช่า จะตกลงกันได้หรือไม่**

ตอบ ได้ เพราะข้อตกลงดังกล่าวไม่ขัดต่อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมของประชาชน

ถาม **ในกรณีที่ผู้เช่าแจ้งให้ผู้ให้เช่าทราบถึงความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่เช่าซึ่งผู้ให้เช่าจะต้องจัดการซ่อมแซมให้เรียบร้อยแล้ว แต่ผู้ให้เช่ามิได้จัดการซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าแต่ประการใด ผู้เช่าจะทำอย่างไร**

ตอบ ในกรณีเช่นนั้น หากผู้ให้เช่าไม่จัดการซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าให้เป็นที่เรียบร้อยภายในระยะเวลาอันสมควร ผู้เช่าก็สามารถจัดการซ่อมแซมเองได้ ส่วนค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการซ่อมแซมนั้น ผู้เช่าก็สามารถเรียกร้องจากผู้ให้เช่าได้ หรือหากความชำรุดบกพร่องนั้นถึงขนาดที่การซ่อมแซมจะใช้เวลานานเกินสมควร และทำให้ผู้เช่าไม่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินที่เช่าได้ตามสมควร ผู้เช่าก็สามารถบอกเลิกสัญญาได้

ถาม **หากผู้เช่าซ่อมหรือทำให้ทรัพย์สินที่เช่าใหม่ขึ้น หรือเกิดความสะดวกสบายแก่ผู้เช่ามากขึ้น เช่น การทาสีบ้านเช่าใหม่ ซ่อมแซมห้องน้ำให้ใหม่ขึ้น เปลี่ยนอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้ทันสมัยขึ้น หรือซ่อมแซมเครื่องยนต์ให้รถวิ่งได้ดีขึ้น ในกรณีเช่นนี้ ผู้เช่าจะเรียกร้องให้ผู้ให้เช่าเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการซ่อมแซมดังกล่าวได้หรือไม่**

ตอบ ในกรณีนี้ ผู้เช่าไม่สามารถเรียกร้องให้ผู้ให้เช่าเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่ผู้เช่าได้ก่อให้เกิดขึ้นจากการซ่อมแซมทรัพย์สินที่เช่าได้ เพราะการซ่อมแซมดังกล่าวเป็นการซ่อมแซมเพียงเล็กน้อย และเป็นการซ่อมแซมเพื่ออำนวยความสะดวกหรือเพื่อให้ผู้เช่าสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินที่เช่าได้ดีขึ้นเท่านั้น มิใช่เป็นการซ่อมแซมในกรณีที่จำเป็นจริง ๆ

ถาม **ถ้าผู้เช่าต้องการจะแก้ไข ต่อเติม หรือดัดแปลงทรัพย์สินที่เช่า จะทำได้หรือไม่**

ตอบ ผู้เช่าไม่อาจแก้ไข ต่อเติม หรือดัดแปลงทรัพย์สินที่เช่าได้ หากไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ให้เช่า

ถาม **หากผู้เช่าแก้ไข ต่อเติม หรือดัดแปลงทรัพย์สินที่เช่าโดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ให้เช่า ผลจะเป็นอย่างไร**

ตอบ ผลก็คือ ผู้ให้เช่ามีสิทธิที่จะให้ผู้เช่าทำให้ทรัพย์สินที่เช่านั้นกลับคืนสู่สภาพเดิมได้ โดยค่าใช้จ่ายของผู้เช่าเอง นอกจากนี้แล้ว หากการแก้ไข ดัดแปลง หรือเพิ่มเติมทรัพย์สินที่เช่าดังกล่าว ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินที่เช่าหรือแก่ผู้ให้เช่า ผู้เช่าจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายดังกล่าวด้วย

ถาม **หากผู้เช่าแก้ไข ดัดแปลง หรือเพิ่มเติมทรัพย์สินที่เช่าไปแล้ว จะขอให้ผู้ให้เช่าให้ความยินยอมภายหลังได้หรือไม่**

ตอบ ได้ ไม่ว่าจะเป็นการให้ความยินยอมด้วยวาจา หรือเป็นลายลักษณ์อักษร นอกจากนี้แล้ว หากผู้ให้เช่าทราบถึงการแก้ไข ดัดแปลง หรือเพิ่มเติมทรัพย์สินที่เช่าแล้วในภายหลัง แต่มิได้ว่ากล่าวหรือทักท้วงแต่ประการใด กรณีเช่นนี้ถือว่าผู้ให้เช่าได้ให้ความยินยอมในการแก้ไขหรือดัดแปลงดังกล่าวแล้วโดยปริยาย

ถาม **หากผู้เช่าได้ทำการแก้ไข ดัดแปลง หรือเพิ่มเติมทรัพย์สินที่เช่าแล้วโดยได้รับความยินยอมจากผู้ให้เช่า ต่อมาเมื่อสัญญาเช่าสิ้นสุดลง ผู้เช่าจะรื้อถอนหรือนำส่วนที่ดัดแปลงต่อเติมออกไปจากทรัพย์สินที่เช่า หรือเรียกร้องให้ผู้ให้เช่าชำระค่าใช้จ่ายที่ผู้เช่าจ่ายไปเพื่อดัดแปลง หรือเพิ่มเติมทรัพย์สินที่เช่าคืนให้แก่ผู้เช่าได้หรือไม่**

ตอบ ไม่ได้ เพราะเหตุว่าส่วนที่แก้ไข ดัดแปลง หรือเพิ่มเติมนั้น จะตกเป็นส่วนควบของทรัพย์สินที่เช่า ซึ่งจะตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ให้เช่า และผู้ให้เช่าก็ไม่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายดังกล่าว เพราะการแก้ไข ดัดแปลง หรือเพิ่มเติมนั้น มิได้ทำขึ้นเพราะความจำเป็น แต่เป็นการทำขึ้นเพื่อประโยชน์ของผู้เช่าเอง

ถาม **การที่ผู้เช่าไม่ชำระค่าเช่าตามที่สัญญากันไว้ ผู้ให้เช่าสามารถเลิกสัญญาได้หรือไม่**

ตอบ ถ้ามีการกำหนดชำระค่าเช่ากันสั้นกว่ารายเดือน ผู้ให้เช่าก็สามารถบอกเลิกสัญญาได้ทันที แต่หากกำหนดชำระค่าเช่ากันเป็นรายเดือนหรือยาวกว่านั้น ผู้ให้เช่าจะบอกเลิกสัญญาทันทีไม่ได้ เพราะกฎหมายกำหนดให้ผู้ให้เช่าต้องแจ้งให้ผู้เช่าชำระค่าเช่าภายในระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งต้องไม่น้อยกว่า 15 วัน หากผู้เช่ายังไม่ชำระ ผู้ให้เช่าจึงจะบอกเลิกสัญญาได้

ถาม **ในกรณีเช่าอสังหาริมทรัพย์ เช่น บ้าน ที่ดิน ผู้ให้เช่าจะต้องดำเนินการอย่างไร หากผู้เช่าไม่ยอมส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าคืนแก่ผู้ให้เช่า**

ตอบ ในกรณีนี้ ผู้ให้เช่าจะต้องดำเนินฟ้องขับไล่ผู้เช่าต่อศาลยุติธรรม

ถาม **ในกรณีการเช่าอสังหาริมทรัพย์ เช่น บ้าน หรือที่ดิน หากในระหว่างการเช่า ผู้ให้เช่าได้โอนกรรมสิทธิ์ที่เช่าให้แก่ผู้อื่น สัญญาเช่าจะสิ้นสุดหรือไม่**

ตอบ สัญญาเช่าจะไม่สิ้นสุด และในกรณีนี้ ผู้รับโอนทรัพย์สินที่เช่าจะรับโอนสิทธิและหน้าที่ของผู้เช่าเดิมตามสัญญาเช่านั้นไปด้วย

ถาม **ในกรณีการเช่ามิได้มีการระบุระยะเวลาเอาไว้ ผู้ให้เช่าสามารถบอกเลิกสัญญาโดยทันทีได้ทุกเวลา ใช่หรือไม่**

ตอบ ไม่ใช่ เพราะกรณีนี้กฎหมายกำหนดให้ผู้ให้เช่าจะต้องแจ้งให้ผู้เช่าทราบล่วงหน้าก่อนชั่วกำหนดเวลาชำระค่าเช่าระยะหนึ่งเป็นอย่างน้อย เช่น กำหนดชำระค่าเช่าเป็นรายเดือน ผู้ให้เช่าก็ต้องแจ้งให้ผู้เช่าทราบล่วงหน้าก่อน 1 เดือน เป็นอย่างน้อย แต่ไม่จำเป็นต้องบอกล่วงหน้าเกินกว่า 2 เดือน หากกำหนดระยะเวลาชำระค่าเช่านานกว่านั้น

เช่านา

เกษม สรศักดิ์เกษม*

"เช่านา" หรือการเช่าที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม เป็นกฎหมายพิเศษแตกต่างจากการเช่าทรัพย์ธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายเช่านาที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันมีผลตั้งแต่วันที่ 15 สิงหาคม 2524

การเช่านาตามกฎหมายฉบับนี้มีความยุ่งยากในทางปฏิบัติพอสมควร เพราะหากมีกรณีพิพาทเกิดขึ้น จะต้องปฏิบัติตามอำนาจบริหารให้เสร็จสิ้นกระบวนการขั้นตอนเสียก่อน จึงจะสามารถนำคดีไปสู่ศาลได้

จึงใคร่ขออธิบายเพื่อความเข้าใจโดยสังเขปดังต่อไปนี้ กล่าวคือ

ถาม **"เช่านา" คือการเช่ากันอย่างไร**

ตอบ **"เช่านา"** คือ การเช่านาที่ดินเพื่อใช้ทำนาข้าว ไม่ว่าจะเป็นข้าวเหนียวหรือข้าวเจ้า และให้รวมถึงเป็นการเช่าที่ดินเพื่อการเพาะปลูก **"พืชไร่"** อีกด้วย

ถาม **"พืชไร่" คือพืชอะไร**

ตอบ **"พืชไร่"** คือ พืชต้องการน้ำน้อยและอายุสั้น หรือสามารถเก็บเกี่ยวครั้งแรกได้ภายใน 12 เดือน ซึ่งจะเป็นพืชอะไรบ้างนั้น ก็ต้องเข้าหลักเกณฑ์ที่ว่านี้ ต้องอาศัยผู้รู้ทางการเกษตรอธิบายหรือให้คำแนะนำด้วยจะชัดเจนยิ่งขึ้น

ถาม **เช่านาต้องทำเป็นหนังสือหรือไม่**

ตอบ การเช่านาไม่จำเป็นต้องทำสัญญาเป็นหนังสือก็ใช้บังคับกันได้

ถาม **การเช่านามีกำหนดอายุสัญญาเช่าหรือระยะการเช่ากันอย่างไร**

ตอบ การเช่าให้มีกำหนดคราวละไม่น้อยกว่า 6 ปี ถ้าการเช่ารายใดไม่มีกำหนดเวลาหรือกำหนดไว้ต่ำกว่า 6 ปี กฎหมายให้ถือว่าการเช่านารายนั้น ๆ มีกำหนด 6 ปี (หากมี)

---

* *อดีตนายกสภาทนายความและวุฒิสมาชิก*

ถาม **การเช่านาจะกำหนดระยะเวลาต่ำกว่า 6 ปีได้หรือไม่**

ตอบ อาจมีได้ แต่เจ้าของนาหรือผู้ให้เช่าจะต้องยื่นคำร้องต่อ คชก.ตำบล ซึ่ง คชก.ตำบล มีอำนาจวินิจฉัยให้มีการเช่านาเป็นการชั่วคราว ต่ำกว่า 6 ปี ก็ได้ ตามความจำเป็น โดยมีกำหนดคราวละไม่เกิน 2 ปี

ถาม **"คชก.ตำบล" คืออะไร**

ตอบ **"คชก.ตำบล"** เป็นคำย่อ โดยย่อมาจากคำว่า **"คณะกรรมการการเช่าที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมประจำตำบล"**

ถาม **"คณะกรรมการฯ" ดังกล่าว คือบุคคลใดบ้าง**

ตอบ บุคคลที่ประกอบเป็นคณะกรรมการฯ ได้แก่ กำนันเป็นประธาน เกษตรอำเภอ ที่ดินอำเภอ ประมงอำเภอ ปศุสัตว์อำเภอ ผู้แทนผู้เช่า 4 คน และผู้ใหญ่บ้าน เป็นกรรมการ โดยมีปลัดอำเภอหรือพัฒนากรอำเภอเป็นกรรมการและเลขานุการ

ถาม **คชก.ตำบล มีอำนาจหน้าที่อะไรบ้าง**

ตอบ มีอำนาจหน้าที่สำคัญ ๆ เช่น กำหนดอัตราค่าเช่านา จำแนกคุณภาพของดินและน้ำ พิจารณาข้อพิพาทเกี่ยวกับการเรียกเก็บค่าเช่านา ระยะเวลาของการเช่า เป็นต้น

ถาม **การเลิกการเช่าจะทำได้อย่างไร หรือไม่**

ตอบ สามารถบอกเลิกการเช่านาได้ แต่ต้องมีหลักเกณฑ์หลายประการ อาทิเช่น ต้องบอกเลิกเป็นหนังสือล่วงหน้าเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 เดือน ก่อนเริ่มฤดูทำนา หรือผู้เช่ากับผู้ให้เช่าตกลงเลิกการเช่า แต่ต้องทำเป็นหนังสือต่อหน้านายอำเภอ และยังสามารถบอกเลิกการเช่านาได้ในกรณีอื่น ๆ ได้อีก เช่น ผู้เช่านาไม่ชำระค่าเช่ารวมกันเป็นเวลา 2 ปี ผู้ให้เช่าช่วงนา ผู้ให้เช่าใช้พื้นที่ทำประโยชน์อย่างอื่นนอกจากการทำนา ผู้เช่านาจะทิ้งนาไปเกิน 1 ปี ผู้เช่านาทำนาน้อยกว่า 75% ของจำนวนพื้นที่เช่าเป็นเวลา 2 ปี ติดต่อกัน เป็นต้น

ถาม การบอกเลิกสัญญาเช่านาทำอย่างไร

ตอบ ผู้ให้เช่าต้องแจ้งเป็นหนังสือต่อผู้เช่านา พร้อมแสดงเหตุแห่งการบอกเลิกการเช่านา และต้องสำเนาหนังสือบอกเลิกต่อประธาน คชก.ตำบล อีกด้วย จึงจะสมบูรณ์

ถาม ประธานคชก.ตำบล ได้รับสำเนาหนังสือแล้วต้องดำเนินการอย่างไร

ตอบ ภายใน 7 วัน นับแต่วันรับสำเนาหนังสือ ต้องแจ้งให้ผู้เช่านาทราบเพื่อให้โอกาสคัดค้านการบอกเลิกการเช่านานั้นต่อ คชก.ตำบล ภายในกำหนด 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้ง ต่อจากนั้นก็เป็นอำนาจหน้าที่ของ คชก. จะดำเนินการต่อไปตามหน้าที่

ถาม เมื่อครบกำหนดอายุสัญญาเช่า 6 ปีแล้ว การเช่านาจะเลิกกันหรือไม่ อย่างไร

ตอบ ระยะเวลาการเช่านายังไม่สิ้นสุดลง โดยถือว่ามีการเช่านาครั้งต่อไปอีก 6 ปี เว้นแต่ผู้ให้เช่าจะบอกเลิกการเช่านา ซึ่งต้องมีเงื่อนไขสำคัญดังนี้ คือ เจ้าของนาต้องใช้ที่นาประกอบเกษตรกรรมด้วยตนเอง จะเอาที่นาไปให้คนอื่นเช่าไม่ได้ ต้องบอกเลิกเป็นหนังสือล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 1 ปี และต้องส่งสำเนาหนังสือบอกเลิกไปให้ คชก.ตำบล เพื่อดำเนินการต่อไปภายในกำหนด 30 วัน นับแต่วันส่งหนังสือบอกเลิก เป็นต้น

ถาม เจ้าของนาจะขายที่นาระหว่างการเช่านาได้หรือไม่ หรือมีวิธีปฏิบัติอย่างไร

ตอบ ผู้ให้เช่านามีสิทธิขายนาได้ แต่ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องหลายประการ อาทิเช่น ต้องทำหนังสือแจ้งให้ผู้เช่านาทราบว่า ประสงค์จะขายนาพร้อมระบุราคาและวิธีการชำระเงินไปยื่นต่อประธาน คชก.ตำบล เพื่อจะได้แจ้งให้ผู้เช่านาทราบภายใน 5 วัน ถ้าผู้เช่านาประสงค์จะซื้อที่นาแปลงที่เช่านั้น ก็ต้องแสดงความประสงค์เป็นหนังสือยื่นต่อประธาน คชก. ภายในกำหนด 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้ง ถ้าผู้เช่านาปฏิบัติดังนี้แล้วผู้ให้เช่านาต้องขายที่นาให้แก่ผู้เช่านาก่อนบุคคลอื่น แต่ถ้าผู้เช่านาไม่แสดงความจำนงจะซื้อที่นาภายในกำหนดเวลาข้างต้น หรือปฏิเสธเป็นหนังสือไม่ซื้อที่นา ผู้เช่านาก็หมดสิทธิซื้อที่นานั้น

ถาม **การขายฝาก การแลกเปลี่ยน และการโอนชำระหนี้จำนอง ต้องปฏิบัติเช่นเดียวกับการขายที่นาหรือไม่**

ตอบ ถือว่าเป็นการขายนาเหมือนกัน จึงต้องปฏิบัติเช่นว่าข้างต้นเช่นเดียวกัน

ถาม **ถ้าผู้ให้เช่านาไม่แจ้งผู้เช่านา หรือไม่ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กล่าวแล้ว จะมีผลดีผลเสียอย่างไร**

ตอบ ถ้าหากผู้ให้เช่านาไม่ปฏิบัติตามที่กล่าวให้ครบถ้วน ไม่ว่าที่นานั้นจะถูกโอนต่อไปยังผู้ใดก็ตาม ผู้เช่านามีสิทธิซื้อที่นาคืนในราคาตลาดในขณะนั้น (ตอนนี้ล่ะเจ้าของนาน้ำตาตก)

ถาม **ถ้าผู้รับโอนหรือผู้ซื้อนาไม่ยอมขายนาคืนให้แก่ผู้เช่านาจะทำอย่างไร**

ตอบ ผู้เช่านามีสิทธิร้องขอต่อ คชก.ตำบล เพื่อให้วินิจฉัยให้ผู้รับโอนขายนาคืนให้แก่ผู้เช่านาได้

ถาม **การดำเนินการของ คชก.ตำบล หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่พอใจจะมีทางปฏิบัติอย่างไรต่อไปได้หรือไม่ เพียงใด**

ตอบ ดำเนินการต่อไปได้โดยยื่นอุทธรณ์ต่อ คชก.จังหวัด ภายในกำหนด 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัยจาก คชก.ตำบล แต่ต้องไม่เกิน 60 วัน นับแต่วันที่ คชก.ตำบล มีคำวินิจฉัยในเรื่องนั้น ๆ

ถาม **"คชก.จังหวัด" คืออะไร**

ตอบ เป็นชื่อย่อมาจาก **"คณะกรรมการเช่าที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมประจำจังหวัด"** ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน อัยการจังหวัด เกษตรจังหวัด ประมงจังหวัด ปศุสัตว์จังหวัด เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด ผู้แทนผู้เช่านาประจำจังหวัด 4 คน ผู้แทนผู้ให้เช่า 4 คน เป็นกรรมการ และจ่าจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ

ถาม **หากคู่กรณีไม่พอใจคำวินิจฉัยของ คชก.จังหวัด จะทำอย่างไรต่อไปได้อีกหรือไม่**

ตอบ คู่กรณีที่ไม่พอใจ มีสิทธินำคดีฟ้องศาลได้ต่อไปซึ่งที่นานั้นคงอยู่ในเขตอำนาจศาลนั้นได้ ภายในกำหนด 30 วัน นับแต่วันที่ทราบคำวินิจฉัย แต่ต้องไม่เกิน 60 วัน นับแต่ คชก.จังหวัด มีคำวินิจฉัย

ถาม **คดีเช่านาเคยเป็นคดีและต่อสู้คดีจนถึงที่สุดมีบ้างไหม**

ตอบ มีมากเหมือนกัน สู้คดีกันจนถึงศาลฎีกา เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4315/2528 ศาลฎีกาพิพากษาโดยสรุปว่า การไม่แจ้งการขายนาที่เช่าให้ผู้เช่านาทราบ ผู้เช่านาย่อมมีสิทธิซื้อที่นานั้นคืนจากผู้ที่ซื้อนามาจากผู้ให้เช่านาได้ เป็นต้น หรือคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3193/2534 ซึ่งคำวินิจฉัยโดยสรุปว่า โจทก์ทำนาพิพาทในฐานะผู้เช่า จำเลยที่ 1 (ผู้ให้เช่านา) แม้จะไม่ได้ทำสัญญาเช่าเป็นหนังสือ ก็ต้องถือว่าเป็นการเช่าตามที่บัญญัติว่า **"การเช่า"** หมายความว่า การเช่าหรือการเช่าช่วงโดยได้รับความยินยอมจากผู้ให้เช่า ทั้งนี้ ไม่ว่าการเช่าหรือการเช่าช่วงนี้จะมีหลักฐานเป็นหนังสือหรือไม่ก็ตาม ดังนี้เป็นต้น

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นเพียงหยิบเรื่องสำคัญ ๆ มาเพื่อศึกษาเบื้องต้นเท่านั้น จึงขอแนะนำเป็นข้อสังเกตส่งท้ายว่า **"หากท่านมีปัญหาควรปรึกษาทนายความ"**

เช่าซื้อ

ศาสตราจารย์ ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน*

ถาม **สัญญาเช่าซื้อกับสัญญาเช่าทรัพย์ต่างกันในสาระสำคัญอย่างไร**

ตอบ สาระสำคัญที่ต่างกันของสัญญาเช่าซื้อกับสัญญาเช่าทรัพย์ ก็คือ การเช่าซื้อนั้น หากผู้เช่าซื้อชำระค่าเช่าซื้อครบถ้วนตามที่ได้ตกลงกันไว้แล้ว ผู้เช่าซื้อก็จะได้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อ ในขณะที่การเช่าทรัพย์นั้น ถึงแม้ผู้เช่าจะชำระค่าเช่าครบถ้วนตามที่ได้ตกลงกันไว้แล้วก็ตาม เมื่อครบกำหนดเวลาการเช่า ผู้เช่าจะต้องส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าคืนให้แก่ผู้ให้เช่า

ถาม **การเช่าซื้อต้องทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่**

ตอบ กรณีการเช่าซื้อนี้ต่างจากการเช่าทรัพย์ เพราะเช่าทรัพย์ไม่จำเป็นต้องมีการทำสัญญากันเป็นลายลักษณ์อักษร แต่เช่าซื้อกฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า สัญญาเช่าซื้อจะต้องทำเป็นหนังสือ มิฉะนั้นจะเป็นโมฆะ

ถาม **สาระสำคัญที่จะต้องระบุไว้ในสัญญาเช่าซื้อ มีอะไรบ้าง**

ตอบ สัญญาเช่าซื้อควรจะต้องประกอบไปด้วยสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. รายละเอียดของผู้เช่าซื้อ และผู้ให้เช่าซื้อ และวันที่ทำสัญญาเช่าซื้อ
2. ทรัพย์สินที่เช่าซื้อ
3. ราคาทรัพย์สินที่เช่าซื้อ
4. วิธีการชำระราคาค่าเช่าซื้อ จำนวนงวดที่จะต้องแบ่งชำระ
5. การโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อให้แก่ผู้เช่าซื้อ
6. คู่สัญญาจะต้องลงลายมือชื่อในสัญญาต่อหน้าพยานอย่างน้อย 2 คน

---

* อดีตประธานรัฐสภา

ถาม **ในกรณีที่นาย ก. เช่าซื้อรถมาจาก บริษัท ข. ในขณะที่อยู่ในระหว่างการผ่อนชำระค่าเช่าซื้อ นาย ก. จอดรถไว้ข้างถนนเพื่อทำธุระ เมื่อกลับมาพบว่ารถถูกเฉี่ยวเสียหาย ดังนั้น นาย ก. ต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายต่อบริษัท ข. หรือไม่**

ตอบ กรณีนี้ นาย ก. ไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายซึ่งเกิดขึ้นต่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อ หากความเสียหายดังกล่าวไม่ได้เกิดจากการกระทำของนาย ก. เอง หรือบุคคลที่นาย ก. อนุญาตให้ใช้ทรัพย์สินนั้น

ถาม **จากกรณีข้างต้น หากนาย ก. ผิดนัดชำระค่าเช่าซื้องวดใดงวดหนึ่ง บริษัท ข. จะบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ และยึดรถคืนจากนาย ก. ได้หรือไม่**

ตอบ กรณีนี้ กฎหมายกำหนดไว้ว่าผู้ให้เช่าซื้อสามารถบอกเลิกสัญญา ริบค่าเช่าซื้อที่ได้ชำระมาแล้ว รวมทั้งยึดทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนจากผู้เช่าซื้อได้ หากผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อสองคราวติด ๆ กัน ดังนั้น เมื่อ นาย ก. ผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อเพียงงวดเดียว ผู้ให้เช่าซื้อจะบอกเลิกสัญญาและยึดรถคืนไม่ได้

ถาม **หากนาย ก. ผิดนัดชำระค่าเช่าซื้องวดสุดท้าย ผลจะเป็นอย่างไร**

ตอบ ในกรณีนี้ บริษัท ข. ต้องรอจนกว่าจะพ้นระยะเวลางวดสุดท้าย และนับต่อไปอีกงวดหนึ่ง หากพ้นระยะเวลาดังกล่าวแล้ว นาย ก. ยังไม่ชำระค่าเช่าซื้อ บริษัท ข. จึงบอกเลิกสัญญาและยึดรถคืนได้

ถาม **เมื่อผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาและยึดรถคืนแล้ว จะเรียกร้องให้ผู้เช่าซื้อชำระค่าเช่าซื้อที่ยังค้างอยู่ได้หรือไม่**

ตอบ ไม่ได้ ผู้ให้เช่าซื้ออาจเรียกร้องได้เพียงค่าสินไหมทดแทนที่ผู้เช่าซื้อก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นต่อผู้ให้เช่าซื้อเท่านั้น

เช่าซื้อรถยนต์ "คืนรถแล้วยังถูกฟ้อง"

เสรี สุวรรณภานนท์*

ปัจจุบัน รถยนต์เป็นปัจจัยที่ 5 รองจาก อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ไปเสียแล้ว

ใคร ๆ จึงอยากมีรถ เพราะการมีทำให้บางคนเข้าใจผิด ๆ ว่า ทำให้ดูดีขึ้น ทำให้หล่อหรือสวยขึ้น ทำให้ดูร่ำรวยขึ้น และในประการท้ายที่สุด คือ ทำให้สะดวกขึ้น

แต่รถในปัจจุบันมีราคาไม่ใช่ถูก ๆ รถญี่ปุ่นใหม่ ๆ ราคาคันละครึ่งล้านเข้าไปแล้ว ส่วนรถยุโรปคันหนึ่งตกราคาคันละ 3-5 ล้าน เป็นราคาปานกลาง

การจะหาเงินสดไปซื้อรถจึงเป็นเรื่องลำบาก มีคนสักกี่คนที่ซื้อรถด้วยเงินสด

ปัจจุบัน ในท้องถนนมีรถวิ่งอยู่จำนวนเป็นล้านคัน และในจำนวนนี้มีรถที่ซื้อโดยวิธีเช่าซื้อจำนวน 60-70%

ดังนั้น ปัญหาของการเช่าซื้อจึงเป็นปัญหาใหญ่ของคนใช้รถใช้ถนน เพราะวันดีคืนร้าย ตื่นขึ้นมาปรากฏว่ารถที่จอดอยู่หน้าบ้านหายไปแล้ว พอไปแจ้งตำรวจ ตรวจไปตรวจมาจึงทราบว่า บริษัทฯ ผู้ให้เช่าซื้อมายึดไปแล้ว หรือมิฉะนั้น อาจจะมีกรณีที่ผู้เช่าซื้อผ่อนค่าเช่าซื้อไม่ไหว จึงได้นำรถไปคืนบริษัทฯ ผู้ให้เช่าซื้อ จากนั้นทิ้งช่วงไปไม่กี่วัน กลับมีหมายศาลพร้อมสำเนาคำฟ้องแจ้งว่า บริษัทฯ ผู้ให้เช่าซื้อฟ้องเรียกค่าเสียหายต่าง ๆ จากผู้เช่าซื้อและผู้ค้ำประกันก็ยังมี

ดังนั้น เราจึงควรต้องเข้าใจก่อนว่าสัญญาเช่าซื้อคืออะไร

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ป.พ.พ.) มาตรา 572 ได้อธิบายคำว่า **"เช่าซื้อ"** ว่า **"อันว่าเช่าซื้อนั้น คือสัญญาซึ่งเจ้าของเอาทรัพย์สินออกให้เช่า และให้คำมั่นว่าจะขายทรัพย์สินนั้น หรือว่าจะให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นสิทธิแก่ผู้เช่า โดยมีเงื่อนไขที่ผู้เช่าได้ใช้เงินเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านี้คราว**

สัญญาเช่าซื้อนั้น ถ้าไม่ทำเป็นหนังสือ ท่านว่าเป็นโมฆะ"

---

* *อดีตเลขาธิการสภาทนายความ*

ดังนั้น การเช่าซื้อจึงสามารถเช่าซื้อได้ทั้งบ้าน ที่ดิน รถยนต์ ตู้เย็น เครื่องซักผ้า จักรเย็บผ้า โทรศัพท์ หรืออื่น ๆ

ผู้เช่าซื้อถือว่าเป็นผู้บริโภคประเภทหนึ่ง เมืองไทยเราผู้บริโภคมักจะไม่ได้รับการคุ้มครองดูแลเท่าที่ควร ถูกเอารัดเอาเปรียบตลอดมา หากจะพิจารณาสัญญาเช่าซื้อแล้วจะเห็นว่า พิมพ์ตัวอักษรยิบไปหมด ขนาดตัวหนังสือตัวเล็กเหมือนมดกัดกัน เนื้อหาสาระก็ละเอียดซะจนผู้เช่าซื้อกระดิกตัวเป็นผิดสัญญาไปหมด

ก็อยากได้รถเขานี่ครับ เอาอะไรมาให้เซ็นชื่อก็เซ็นหมด ถือว่าไปตายเอาดาบหน้า ซึ่งความจริงก่อนเซ็นสัญญาเช่าซื้อต้องจ่ายเงินดาวน์ให้ไปส่วนหนึ่งก่อนด้วยซ้ำ แต่เงินดาวน์ดังกล่าวนี้ก็ไม่ได้ระบุหรือใส่ไว้ในสัญญาเช่าซื้อ ทำราวกับค่าแป๊ะเจี๊ยะอย่างนั้น

เอ้า...เมื่ออยากได้รถ จึงได้ทำสัญญาเช่าซื้อไป

เมื่อทำสัญญาเช่าซื้อแล้ว บริษัทฯ ผู้ให้เช่าซื้อก็จะมอบทรัพย์ที่เช่าซื้อให้แก่ผู้เช่าซื้อไปใช้ได้ทันที คือ ถ้าเช่าซื้อรถยนต์ก็จะมอบรถยนต์ให้กับผู้เช่าซื้อไปขับเล่นกินลม หรือรับแฟนไปกินข้าวได้ แต่ความเป็นเจ้าของหรือเจ้าของผู้มีกรรมสิทธิ์ในรถยนต์ยังเป็นของบริษัทฯ ผู้ให้เช่าซื้อรถยนต์คันดังกล่าวอยู่ เพียงแต่เมื่อผู้เช่ารับรถไปขับแล้ว ผู้เช่าซื้อจะต้องมีหน้าที่ผ่อนค่าเช่าซื้อทีละงวด ๆ ตามที่ตกลงกันไว้ เช่น ตกลงผ่อนค่าเช่าซื้อ 24 งวด 36 งวด หรือ 48 งวด ตามแต่กำลังความสามารถของผู้เช่าซื้อ เพราะยิ่งใช้เวลาผ่อนนาน ค่างวดที่ชำระค่าเช่าซื้อก็จะถูกลง ส่วนบริษัทฯ ผู้ให้เช่าซื้อก็จะได้ดอกเบี้ยหรือกำไรมากเพิ่มขึ้น

ปัญหาจึงเกิดเมื่อไม่มีการชำระค่างวด หรือชำระค่างวดไม่ตรงกำหนด ซึ่งทางกฎหมายเรียกว่า "การผิดนัด"

ในเรื่องการผิดนัดนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 บัญญัติว่า **"ในกรณีผิดนัดไม่ใช้เงินสองคราวติด ๆ กัน หรือกระทำผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญ เจ้าของทรัพย์สินจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้ ถ้าเช่นนั้นบรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อน ให้ริบเป็นของเจ้าของทรัพย์สิน และเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะกลับเข้าครองทรัพย์สินนั้นได้ด้วย**

อนึ่ง ในกรณีกระทำผิดสัญญาเพราะผิดนัดไม่ใช้เงินซึ่งเป็นคราวที่สุดนั้น ท่านว่าเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะริบบรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อน และกลับเข้าครองทรัพย์สินได้ต่อเมื่อระยะเวลาใช้เงินได้พ้นกำหนดไปอีกงวดหนึ่ง"

ดังนั้น การผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อดังกล่าว จึงเป็นสาระสำคัญที่จะทำให้ผู้เช่าซื้อถูกริบเงินที่ได้ชำระไปแล้ว และมีสิทธิถูกผู้ให้เช่าซื้อติดตามยึดรถคืนได้

และเมื่อถูกยึดรถคืนเอารถคืนไปแล้ว มิใช่ปัญหาจะหมดเพียงนั้น หากปรากฏว่าที่ผ่านมาผู้เช่าซื้อได้ค้างค่าเช่าซื้อ หรือรถที่ถูกยึดคืน หรือรถที่ผู้เช่าซื้อเอาไปคืน หากปรากฏว่ารถมีสภาพทรุดโทรมไป กรณีต่าง ๆ นี้ ล้วนเป็นปัญหาที่ค้างคาอยู่ทั้งสิ้น ผู้ใช้เช่าซื้อก็ยังคงจองล้างติดตามเงินดังกล่าวได้อยู่ เข้าลักษณะกัดไม่ปล่อย ดังตัวอย่างที่ผู้ให้เช่าซื้อฟ้องผู้เช่าซื้อตาม**คำพิพากษาฎีกาที่ 1195/2511 (ประชุมใหญ่)** ที่ตัดสินว่า **"เมื่อมีการผิดสัญญาเช่าซื้อโดยผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 574 ผู้ให้เช่าซื้อมีสิทธิเพียงเข้าครอบครองทรัพย์สินที่เช่าซื้อและริบเงินค่าเช่าซื้อที่ส่งแล้วเท่านั้น ไม่มีสิทธิเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระอีก แต่ผู้ให้เช่าซื้อมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนเพราะการไม่ชำระหนี้ของผู้เช่าซื้อจนเป็นเหตุให้มีการเลิกสัญญา อันได้แก่การใช้ทรัพย์ตลอดเวลาที่ผู้เช่าซื้อครอบครองทรัพย์อยู่ ตามนัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคสามเท่านั้น"** คำพิพากษาของศาลฎีกาดังกล่าวได้วินิจฉัยว่า แม้ว่าผู้ให้เช่าซื้อจะเรียกค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระไม่ได้ก็ตาม แต่ผู้ให้เช่าก็ยังคงเรียกค่าเสียหายในส่วนที่ผู้เช่าซื้อได้ใช้รถในช่วงที่ไม่ได้ชำระค่างวดดังกล่าว จึงเห็นได้ว่า แม้ว่าผู้ให้เช่าซื้อจะได้รับคืนไปแล้ว ในช่วงเวลาที่ผู้เช่าซื้อใช้รถโดยไม่ชำระค่างวดนั้น ผู้เช่าซื้อก็ยังคงต้องจ่ายค่าใช้รถเป็นค่าเสียหายให้แก่บริษัทฯ ผู้ให้เช่าอยู่ดี

นอกจากนี้ มีบางกรณีที่ผู้เช่าซื้อได้ผ่อนค่าเช่าซื้อไปแล้วหลายงวด ต่อมามีความรู้สึกว่าอาตมาผ่อนไม่ไหวแล้ว กลัวจะถูกฟ้อง จึงได้นำรถยนต์ที่เช่าซื้อมาดังกล่าวไปคืนบริษัทฯ ผู้ให้เช่าซื้อทั้งนี้ เพื่อให้หลุดจากบ่วงกรรมเสียที

พอเอารถไปคืนบริษัทฯ ก็เป็นที่ชอบใจของบริษัทฯ ที่ไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยกับการต้องติดตามรถคืน และแสดงความขอบคุณผู้เช่าซื้อจนออกหน้าออกตา ทั้งยังกล่าวเยินยอผู้เช่าซื้อที่เป็นคนดีมีน้ำใจ เป็นบุคคลตัวอย่าง น่าชื่นชมมาก **จากนั้นผู้เช่าซื้อก็กลับไปนอนฝันหวานที่บ้านด้วยความโล่งอก**

ต่อมาไม่นาน เหมือนฟ้าผ่ากลางวันแสก ๆ มีจดหมายจากทนายความแจ้งว่า บริษัทฯ ผู้ให้เช่าซื้อขอทวงถามเงินค่าใช้รถช่วงที่ค้างชำระ ทวงค่าเสื่อมสภาพรถ ค่าเสียหายต่าง ๆ นานา พอผู้เช่าซื้อได้รับจดหมายก็ใช้ขึ้นละสิครับ เพราะที่ทวงมาขึ้นหลักแสนซะด้วย พอติดต่อกลับไปพ่อเจ้าประคุณคนส่งโนติ๊สมาก็บอกให้ใจเย็น ๆ ไม่มีปัญหาหรอก ที่ออกหนังสือมาเป็นระเบียบของบริษัท ฯ เป็นการทำตามขั้นตอนเพื่อปิดบัญชีของบริษัทฯ ไม่ต้องห่วง...ไม่ต้องห่วง

ได้ฟังอย่างนั้นก็ใจชื้นขึ้นมาอีกหน่อย จึงไปปรึกษาทนายความที่พอจะพึ่งพาอาศัยกันได้ ทนายความก็แนะนำว่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 573 บัญญัติว่า **"ผู้เช่าจะบอกเลิกสัญญาในเวลาใดเวลาหนึ่งก็ได้ ด้วยส่งมอบทรัพย์สินกลับคืนให้แก่เจ้าของโดยเสียค่าใช้จ่ายของตนเอง"** เอ! เมื่อเอารถไปคืนบริษัทฯ แล้ว ก็เท่ากับว่าสัญญาเช่าซื้อเลิกแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตอนเอาไปคืนก็เติมน้ำมันให้ชะเต็มถัง มันเป็นค่าใช้จ่ายของเราทั้งนั้น ทำไมยังมาทวงเอาอีกหว่า...ตามหลักกฎหมาย ดู ๆ แล้วก็ไม่น่ามีปัญหา คงไม่เกิดเรื่องอะไรน่า... ปลอบใจตัวเอง

ต่อมาอีกไม่นาน มีคนแต่งตัวคล้าย ๆ บุรุษไปรษณีย์เอาเอกสารมาปึกหนึ่ง มาผูกไว้ที่หน้าบ้าน (บุคคลดังกล่าวความจริงเป็นพนักงานเดินหมายของศาล) พอตอนเย็นกลับมาจากที่ทำงาน ได้เปิดเอกสารดังกล่าวออกอ่าน หัวใจแทบหยุดเต้น เพราะเอกสารดังกล่าวเป็นหมายศาล และสำเนาคำฟ้องของบริษัทฯ ผู้ให้เช่าซื้อ ได้ยื่นฟ้องผู้เช่าซื้อเป็นจำเลยที่ 1 และผู้ค้ำประกันเป็นจำเลยที่ 2 ถูกฟ้องเรียกค่าเสียหาย เป็นค่าใช้ทรัพย์ และค่าเสื่อมสภาพรถ ค่าดอกเบี้ย ค่าติดตามเอารถคืน พร้อมให้จำเลยชดใช้ค่าฤชาธรรมเนียมและค่าทนายความ เป็นเงินรวมแล้วเกือบ 2 แสนบาท

"อะไรวะ...ก็ไหนบอกไม่มีปัญหา รถก็คืนไปแล้ว เงินที่ผ่อนไปตั้งเยอะก็ริบไปจนหมดแล้ว จะเอาอะไรกันนักหนา"

จึงขอบอกตรงนี้ว่า แม้ว่าเราจะเอารถไปคืนบริษัทฯ ผู้ให้เช่าซื้อแล้วก็ตาม หากปรากฏว่าก่อนนำรถยนต์ไปส่งมอบคืนนั้น ผู้เช่าซื้อค้างค่างวดที่เช่าซื้ออยู่เท่าใด บริษัทฯ ผู้ให้เช่าซื้อเขายังมีสิทธิเรียกค่าเสียหายในระหว่างที่ไม่ได้ชำระค่าเช่าซื้อดังกล่าว เป็นค่าใช้ทรัพย์ตลอดเวลาที่ผู้เช่าซื้อยังครอบครองทรัพย์อยู่ได้ด้วย (ตามนัยคำพิพากษาฎีกาที่ 601/2513 และ 985/2532)

และเมื่อบริษัทฯ ผู้ให้เช่าซื้อได้รับรถยนต์คืนไปแล้ว ปรากฏว่า ผู้ให้เช่าซื้อได้นำรถยนต์ดังกล่าวออกขายแล้วได้เงินไม่ครบถ้วน ผู้เช่าซื้อและผู้ค้ำประกันยังคงต้องรับผิดชอบในจำนวนเงินที่ยังขาด อันถือได้ว่าเป็นค่าเสียหายส่วนหนึ่งซึ่งเกิดจากการผิดสัญญา (ตามนัยคำพิพากษาฎีกาที่ 527/2535)

ส่วนรถที่คืนไปแล้ว หากมีสภาพที่เสียหาย ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1195/2511 (ประชุมใหญ่) ได้ตัดสินให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดนอกเหนือไปจากความเสียหายอันเกิดจากการใช้รถโดยชอบอีกด้วย

เห็นอานุภาพของการเช่าซื้อรถแล้วหรือยัง มันมีความผูกพันทางกฎหมายอย่างลึกซึ้ง บางทีเลิกกับเมียยังง่ายกว่าเลิกสัญญาเช่าซื้อซะอีก

ดังนั้น การจะซื้อรถยนต์สักคันโดยวิธีการเช่าซื้อ จึงมีข้อที่ต้องระแวดระวังพอสมควร ส่วนการจะคืนรถแก่บริษัทฯ ก็ต้องมีวิธีการที่แยบยล ต้องตกลงกับบริษัทฯ ผู้ให้เช่าซื้อให้ชัดเจน โดยทำบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรจะดีที่สุด ตกลงให้รู้เรื่องว่าจะต้องจ่ายเพิ่มอีกเท่าไร จะชำระอย่างไร หรือตกลงว่าเมื่อคืนรถแล้วให้เป็นอันเลิกกันหมดไม่ต้องจ่ายอะไรอีก ต้องตกลงให้ชัดเจน หากทั้งสองฝ่ายพอใจและตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านี้ก็เรียบร้อยแล้ว ความเดือดร้อนจะได้ไม่มากล้ำกราย คราวนี้ละถึงจะตายตาหลับ เฮ้ย...นอนตาหลับ ก็ขอให้โชคดีนะครับ...

การกู้ยืม

ชาญ แก้วชูใส*

1. ความหมาย

ถาม **การกู้ยืมกับการยืมแตกต่างกันอย่างไร**

ตอบ การกู้ยืม หมายถึง การกู้ยืมเงิน ถ้ายืมทรัพย์สินอย่างอื่นเรียกว่า การยืม แต่ไม่ใช่กู้ยืม (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 640 และ 650)

2. หลักฐานการกู้ยืม

ถาม **การกู้ยืมเงินต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือเสมอไปหรือไม่**

ตอบ ถ้าการกู้ยืมเงินกว่าสองพันบาทขึ้นไป จะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้กู้ยืมเป็นสำคัญ ถ้าการกู้ยืมเงินไม่เกินสองพันบาท ไม่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือแต่อย่างใด (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653)

ถาม **หลักฐานแห่งการกู้จะต้องมีถ้อยคำอย่างไร**

ตอบ หนังสือที่จะเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมได้ จะต้องมีถ้อยคำหรือใจความให้เห็นว่ามีการกู้ยืมกัน (คำพิพากษาฎีกาที่ 758/2476)

ถาม **การกู้ยืมกันเกินกว่าสองพันบาทขึ้นไปโดยไม่มีเอกสารต่อกัน ภายหลังมีหลักฐานจะใช้ได้หรือไม่**

ตอบ การกู้ยืมตั้งแต่ 2,000 บาทขึ้นไป แต่ไม่มีเอกสารต่อกัน ภายหลังผู้ยืมมีจดหมายรับรองหนี้นั้น ถือได้ว่ามีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือ ผู้กู้ยืมต้องรับผิด (คำพิพากษาฎีกาที่ 111/2473)

ถาม **ถ้าหนังสือหลักฐานการกู้หาย จะฟ้องเรียกเงินได้หรือไม่**

ตอบ การกู้เงินโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือ แม้หนังสือกู้หาย ผู้ให้กู้ก็ฟ้องเรียกเงินได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 999/2473) โดยนำผู้เขียนและผู้เซ็นชื่อเป็นพยานในสัญญากู้ยืมมาสืบได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 34/2476)

---

* *อดีตประธานกรรมการมรรยาททนายความ*

ถาม **บันทึกประจำวันของพนักงานสอบสวน ใช้เป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมเงินได้หรือไม่**

ตอบ บันทึกประจำวันของพนักงานสอบสวนที่มีข้อความชัดแจ้งว่า จำเลยรับรองว่าได้กู้ยืมเงินของโจทก์ไปจำนวนเท่านั้นเท่านี้จริง และจำเลยได้ลงลายมือชื่อไว้ท้ายบันทึกนั้นด้วย แม้จะเป็นเรื่องพนักงานสอบสวนเรียกไกล่เกลี่ยในทางอาญาก็ดาม ก็ใช้บันทึกนั้นเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมได้ (คำพิพากษาฎีกา 644/2509)

3. การใช้เงินกู้ยืมคืน

ถาม **การใช้เงินกู้ยืมเกินสองพันบาทคืนให้แก่ผู้กู้ต้องมีหลักฐานเพียงใด**

ตอบ การกู้ยืมเงินที่มีหลักฐานเป็นหนังสือนั้น กฎหมายมีบทบัญญัติบังคับไว้เป็นพิเศษว่าผู้กู้จะนำสืบการใช้เงินได้เฉพาะเท่าที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 วรรคสอง เท่านั้น จำเลยจะสืบพยานบุคคลว่าได้ชำระต้นเงินกู้แล้ว แต่โจทก์ไม่คืนสัญญาเงินกู้ให้ย่อมไม่ได้ เมื่อจำเลยไม่มีหลักฐานการใช้เงินต้นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้มาแสดงต่อศาล จำเลยก็ต้องแพ้คดี (คำพิพากษาฎีกาที่ 263-264/2508)

ถาม **หลักฐานหนังสือ ไอ.โอ.ยู เป็นหลักฐานการกู้ยืมได้เพียงใด และการชำระหนี้ต้องปฏิบัติอย่างไร**

ตอบ หนังสือ ไอ.โอ.ยู เป็นหลักฐานการกู้ยืม ซึ่งลูกหนี้ทำให้เจ้าหนี้เก็บไว้ เมื่อไม่มีหลักฐานมาแสดงว่าลูกหนี้ได้ชำระหนี้นั้นแล้ว ต้องถือว่าลูกหนี้ยังเป็นหนี้อยู่ตามเอกสารนั้น (คำพิพากษาฎีกาที่ 65/2507)

ถาม **จะนำพยานบุคคลนำสืบว่าจำเลยได้ใช้สิทธิเงินยืมโจทก์แล้วได้หรือไม่**

ตอบ ดามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 วรรคสอง เป็นบทบังคับเด็ดขาด ฉะนั้น จำเลยจึงนำสืบว่าจำเลยได้ใช้เงินให้โจทก์แล้วโดยไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือได้เวนคืนเอกสาร หรือแทงเพิกถอนเอกสารนั้นแล้วมิได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1612/2512)

ถาม **พนักงานสอบสวนได้บันทึกการที่ให้ผู้กู้รับเงินจากผู้กู้ไว้จะถือเป็นหลักฐานการใช้เงินได้หรือไม่**

ตอบ เช็คจำเลยถึงกำหนดไม่มีเงิน จำเลยนำเงินตามเช็คไปมอบให้พนักงานสอบสวนได้บันทึกและให้โจทก์เซ็นรับเงินนั้นไว้ในบันทึกแล้ว จำเลยย่อมนำสืบอ้างบันทึกซึ่งมีลายมือชื่อโจทก์ผู้กู้ว่าได้มีการใช้เงินได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 296/2519)

ถาม **ลายพิมพ์นิ้วมือใช้เป็นพยานหลักฐานเอกสารได้เพียงใด**

ตอบ โจทก์พิมพ์ลายนิ้วมือแต่ไม่มีพยานลงลายมือชื่อรับรองสองคน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 9 วรรคสอง เท่ากับโจทก์มิได้ลงลายมือชื่อในหลักฐานการใช้เงินจำเลย จึงใช้เป็นหลักฐานไม่ได้ว่าโจทก์ได้รับชำระหนี้ตามที่ปรากฏในเอกสารนั้น (คำพิพากษาฎีกาที่ 2550/2524)

4. กรณีสัญญาไม่มีกำหนดชำระเงินกู้ยืมคืน

ถาม **สัญญากู้ยืมไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้ เจ้าหนี้จะเรียกให้ชำระได้เมื่อใด**

ตอบ สัญญากู้ยืมไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้ ผู้ให้กู้ย่อมมีสิทธิเรียกให้ผู้กู้ชำระหนี้เมื่อใดก็ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1124/2511)

ถาม **หนี้กู้ยืมที่ไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ ก่อนฟ้องจะต้องบอกกล่าวทวงถามหรือไม่**

ตอบ หนี้กู้ยืมที่ไม่ได้กำหนดระยะเวลาอันพึงชำระหนี้ไว้นั้น เจ้าหนี้จะฟ้องให้ชำระหนี้ที่ยืมไปโดยไม่ต้องบอกกล่าวทวงถามก็ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1324/2519)

ถาม **หนี้ที่มีกำหนดเวลาชำระจะฟ้องเรียกให้ลูกหนี้ชำระก่อนกำหนดได้หรือไม่**

ตอบ เจ้าหนี้จะฟ้องขอให้ชำระหนี้ก่อนถึงกำหนดชำระไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 831/2492)

5. การคิดดอกเบี้ยเงินกู้ยืม

ถาม **ถ้าเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรามีผลเสียหายเพียงใด**

ตอบ การกู้ยืมเงินโดยเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรานั้น เป็นโมฆะเฉพาะดอกเบี้ยเท่านั้น ต้นเงินหาเป็นโมฆะไม่ ผู้ให้กู้ฟ้องเรียกเงินต้นกู้คืนได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 478/2488, 136/2507, 1565/2524)

ถาม **สัญญากู้ยืมที่ระบุว่าให้คิดดอกเบี้ยตามกฎหมายนั้น คิดได้เพียงใด**

ตอบ หนังสือสัญญากู้ยืมที่ระบุว่าให้คิดดอกเบี้ยกันตามกฎหมาย คิดดอกเบี้ยกันได้เพียงร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี และโจทก์ผู้ให้กู้เปลี่ยนแปลงข้อความในหนังสือสัญญาเป็นว่าได้ตกลงในอัตราร้อยละ 15 ต่อปี ไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 235/2507)

ถาม **การชำระดอกเบี้ยต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือหรือไม่**

ดอบ การชำระดอกเบี้ยไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 วรรคสอง จึงนำพยานบุคคลสืบว่าได้ชำระดอกเบี้ยแล้วได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1084/2510, 29915/2524)

ถาม **ถ้าไม่กำหนดอัตราดอกเบี้ยกันไว้ ผู้ให้กู้จะเรียกได้เพียงใด**

ตอบ สัญญากู้มีข้อความว่าผู้กู้ยอมให้ดอกเบี้ยแก่ผู้ให้กู้ แต่อัตราดอกเบี้ยไม่ได้กำหนดไว้ จึงต้องใช้อัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 7 (คำพิพากษาฎีกาที่ 1124/2511)

6. การรับเอาทรัพย์สินอื่นชำระหนี้แทนเงินกู้ยืม

ถาม **การโอนที่ดินชำระหนี้จะต้องมีหลักฐานการชำระหนี้เป็นหนังสือหรือไม่**

ตอบ การชำระหนี้เงินกู้ด้วยการโอนที่ดินให้เจ้าหนี้ เป็นการชำระหนี้อย่างอื่นซึ่งมิใช่การชำระหนี้ด้วยเงิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321 แม้มิได้มีหลักฐานการชำระหนี้เป็นหนังสือตามมาตรา 653 ศาลก็รับฟังพยานบุคคลที่นำมาสืบในเรื่องการชำระหนี้นั้นได้ เมื่อโอนที่ดินชำระหนี้เงินกู้แล้วหนี้นั้นก็ระงับไป (คำพิพากษาฎีกาที่ 1178/2510)

ถาม **การตกลงกันด้วยวาจาขณะทำหนังสือสัญญากู้ยืมว่า ผู้ให้กู้ยอมให้ผู้กู้ชำระหนี้ด้วยข้าวเปลือก จะมีผลตามกฎหมายหรือไม่**

ตอบ จำเลยให้การว่าขณะทำหนังสือสัญญากู้ยืม จำเลยได้ตกลงกันด้วยวาจาว่าโจทก์ยอมให้จำเลยชำระหนี้เงินกู้นี้ด้วยข้าวเปลือก 3 เกวียนก็ได้ ต่อมาจำเลยได้มอบข้าวเปลือกให้โจทก์ แล้วหนี้จะระงับ จำเลยนำพยานบุคคลมาสืบตามที่ให้การนี้ได้ ไม่เป็นการสืบเปลี่ยนแปลงเอกสาร เพราะเป็นการสืบถึงการชำระหนี้ เพื่อให้หนี้ระงับไปไม่ต้องห้าม (คำพิพากษาฎีกาที่ 353/2511)

ถาม **การชำระหนี้ด้วยเช็คจะต้องมีใบรับเงินของเจ้าหนี้หรือไม่**

ตอบ ลูกหนี้ยืมเงินโดยออกเช็คลงวันที่ล่วงหน้าให้เจ้าหนี้ไว้ และทำหนังสือให้ไว้ด้วยว่าได้ยืมเงินและออกเช็คให้ไว้ หากไม่ใช้เงินตามกำหนด ให้เจ้าหนี้ฟ้องต่อศาลได้แทนสัญญากู้ได้ ดังนี้ เมื่อธนาคารปฏิเสธการใช้เงินตามเช็ค เจ้าหนี้ทวงถามตามเอกสารนั้นหรือตามเช็คก็ได้ ลูกหนี้ชำระเงินแก่เจ้าหนี้ตามเช็คแล้ว หนี้ระงับโดยไม่ต้องมีใบรับเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 เมื่อหนี้ระงับแล้ว เจ้าหนี้ขอรับชำระหนี้เอกสารนั้นไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 8/2518)

7. ความรับผิดในค่าธรรมเนียม

ถาม **ผู้กู้ยืมหรือผู้ให้กู้ยืมเป็นผู้รับผิดในค่าธรรมเนียม**

ตอบ ค่าฤชาธรรมเนียมในการทำสัญญา ค่าส่งมอบ และค่าขนส่งคืนเงินยืม ย่อมตกแก่ผู้ยืมเป็นผู้เสีย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 651 (ยังไม่มีคำพิพากษาฎีกา)

8. อายุความในการฟ้องเรียกเงินกู้ยืม

ถาม **การฟ้องเรียกหนี้เงินกู้ต้องฟ้องภายในกี่ปี**

ตอบ อายุความฟ้องเรียกเงินกู้ยืมไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ต้องถือว่ามีกำหนดอายุความ 10 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/30 (คำพิพากษาฎีกาที่ 22/2479)

ถาม **หนี้อย่างอื่นที่เปลี่ยนเป็นหนี้เงินกู้ต้องฟ้องภายในกี่ปี**

ตอบ โจทก์ฟ้องขอให้ศาลบังคับจำเลยตามสัญญากู้ยืมซึ่งมีมูลหนี้จากการทำละเมิดของจำเลย อายุความเรียกร้องต้องเป็นไปตามเรื่องกู้ยืม มิใช่เรื่องมูลละเมิด (คำพิพากษาฎีกาที่ 89/2518) ซื้อของแล้วแต่ชำระเงินไม่หมด จึงทำเป็นหนังสือกู้ให้ผู้ขายไว้ ดังนี้ อายุความฟ้องร้องในเรื่องนี้มีกำหนด 10 ปี (คำพิพากษาฎีกาที่ 128/2481)

9. สัญญากู้ยืมที่ฝ่าฝืนกฎหมาย

ถาม **ผู้ให้กู้กรอกจำนวนเงินเกินจำนวนที่ตกลงกันในแบบพิมพ์สัญญาเงินกู้ที่ผู้กู้ลงลายมือชื่อไว้ จะมีผลตามกฎหมายหรือไม่**

ตอบ จำเลยกู้เงินโจทก์ 8,000 บาท และเซ็นชื่อในแบบพิมพ์สัญญากู้โดยไม่กรอกข้อความ โจทก์นำไปกรอกข้อความเป็น 30,000 บาท ขัดต่อข้อตกลงระหว่างโจทก์จำเลย สัญญากู้ที่โจทก์นำมาฟ้องจึงเป็นเอกสารปลอม ใช้เป็นหลักฐานในการฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1290/2516, 80/2518, 2692/2522)

ถาม **สัญญากู้ที่ส่งอ้างต่อศาลไม่ได้ขีดฆ่าอากรแสตมป์ จะเป็นพยานหลักฐานในคดีนั้นได้หรือไม่**

ตอบ หนังสือสัญญากู้ที่โจทก์ส่งอ้างเป็นพยานหลักฐานต่อศาลโดยมิได้ขีดฆ่าอากรแสตมป์ จึงใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีไม่ได้ ตามประมวลรัษฎากร มาตรา 118 เป็นผลให้คดีโจทก์ไม่มีหลักฐานที่จะฟังว่า จำเลยกู้ยืมเงินโจทก์ดังฟ้อง (คำพิพากษาฎีกาที่ 2738/2517)

10. สรุป

กฎหมายเกี่ยวกับการกู้ยืมนี้มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของประชาชนเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนยากจนที่เป็นผู้กู้ยืม กฎหมายเรื่องนี้มีบังคับมาตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2467 ต่อมาได้มีการตรวจชำระใหม่ และตราพระราชกฤษฎีกาประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2472 นับตั้งแต่วันประกาศใช้ครั้งแรกจนถึงปัจจุบันนี้ เป็นเวลาร่วม 70 ปี ในวันที่ 1 มกราคม 2537 ดังนั้น ที่ได้รวบรวมสาระสำคัญเรื่องกู้ยืมพิมพ์ไว้ด้วยตามที่ได้รับมอบหมาย มั่นใจว่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจที่เกี่ยวข้องกับการกู้ยืมเป็นอย่างมาก สมตามเจตนารมณ์ของสภาทนายความ ในอันที่จะให้การช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายเชิงรุกเผยแพร่อย่างกว้างขวาง

การกู้ยืมเงิน เข้าใจได้ไม่ยาก : ทำไมต้องทำหลักฐานเป็นหนังสือ

กคพล สวัสดิ์เวช*

การกู้ยืมเงิน เป็นเรื่องที่ทุกท่านสามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน แต่ก็คงมีไม่น้อยที่เกิดข้อสงสัยว่า "การกู้ยืมเงินทำไมต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ" ก่อนอื่นอยากให้รู้จักกับคำว่า "กู้ยืม" ซึ่งเป็นคำที่หลาย ๆ ท่าน หลาย ๆ คนคงได้ยินบ่อยครั้ง แต่ยังไม่รู้ความหมายที่แท้จริง การกู้ยืมหรือการกู้ยืมเงินพูดให้เข้าใจง่าย ๆ คือ การยืมเงินและสัญญาว่าจะใช้เงินคืน ตัวอย่าง เช่น นางองุ่นต้องการกู้ยืมเงินนางสาวส้มเพื่อชำระค่าเล่าเรียนให้นายเอกบุตรชาย จึงทำสัญญากู้ยืมเงินนางสาวส้มจำนวนสองหมื่นบาท โดยมีข้อตกลงว่าจะชำระเงินกู้จำนวนดังกล่าวคืนแก่นางสาวส้ม เป็นต้น

การกู้ยืมเงิน ตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งมีการแก้ไขใหม่[1] กำหนดให้การกู้ยืมเงินกว่าสองพันบาทขึ้นไป ต้องมีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ เพื่อมิให้ต้องโต้เถียงกันว่า กู้ยืมเงินกันจริงหรือไม่ จำนวนเงินกู้ยืมมากน้อยเท่าไร และที่สำคัญหากมีการฟ้องร้องบังคับชำระหนี้ ก็สามารถใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ในทางกลับกันหากการกู้ยืมเงินไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อผู้ยืม ก็ไม่สามารถที่จะฟ้องร้องเพื่อบังคับชำระหนี้ได้

คำว่า **"หลักฐานการกู้ยืมเป็นหนังสือ"** คือ เอกสารหรือวัตถุอื่นใดที่แสดงให้ปรากฏความหมายว่ามีการกู้ยืม และหลักฐานการกู้ยืมเป็นหนังสือดังกล่าวนั้น ต้องมีการลงลายมือชื่อของผู้ยืมเป็นสำคัญ การมีหลักฐานการกู้ยืมเป็นหนังสือ อาจเป็นเอกสารหรือจดหมายโต้ตอบกันที่ผู้กู้มีไปถึงผู้ให้กู้ หรือผู้กู้มีไปถึงบุคคลภายนอก และไม่ว่าผู้กู้จะจงใจหรือไม่จงใจที่จะทำขึ้นเพื่อใช้เป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมก็ตาม ก็ถือเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมได้ เช่น นางสาวสายใจมี

---

* *นิติกร ศูนย์วิทยาการระงับข้อพิพาททางเลือก สำนักระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม*

[1] *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2548*

จดหมายไปถึงนางสมจิตผู้เป็นแม่ซึ่งอยู่ที่จังหวัดร้อยเอ็ด มีข้อความตอนหนึ่งว่า "*ช่วงนี้สายใจเรียนอยู่กรุงเทพฯ สบายดี แม่ไม่ต้องเป็นห่วง ตอนนี้สายใจใกล้จะเรียนจบแล้ว แม่ค่ะลงทะเบียนเรียนเทอมที่ผ่านมา สายใจยืมเงินน้าสมรศรีไปลงทะเบียนแปดพันบาท บอกน้าสมรศรีจะคืนให้สิ้นเดือนนี้ รอแม่ส่งเงินค่าลงทะเบียนเรียนให้ อย่าลืมนะค่ะแม่ ส่งค่าลงทะเบียนมาให้สายใจด้วย*" หากพิจารณาข้อความดังกล่าวจะพบว่า เป็นจดหมายที่นางสาวสายใจ (ผู้กู้) มีไปถึงแม่ (บุคคลภายนอก) ซึ่งมีข้อความแสดงให้ปรากฏว่ามีการกู้ยืมระหว่างนางสาวสายใจ กับ น้าสมรศรี (ผู้ให้กู้) แม้ว่าไม่ได้จงใจให้เป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืม ก็สามารถใช้เป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมได้ หรือกรณีน้าสมรศรีมีหนังสือทวงถามไปถึงนางสาวสายใจ ความตอนหนึ่งว่า "*สายใจ ตอนนี้น้าผู้ชายป่วยหนักด้วยโรคหัวใจ น้าต้องการใช้เงินด่วน เงินจำนวนแปดพันบาทที่สายใจยืมไป นี่ก็เลยกำหนดชำระหนึ่งเดือนแล้ว อย่างไร สายใจเอาเงินจำนวนดังกล่าวมาคืนน้าเร็ว ๆ นะ น้าต้องการใช้เงิน*" นางสาวสายใจจึงมีจดหมายตอบกลับไปให้น้าสมรศรี ความตอนหนึ่งว่า "*เงินจำนวนแปดพันบาทที่ยืมน้าสมรศรีไป เอาไว้ก่อนนะ สายใจเองช่วงนี้ก็ไม่ค่อยมีเงิน ถ้ามีจะใช้คืนให้แน่นอน*" กรณีนี้ หากพิจารณาความดังกล่าวในจดหมายที่นางสาวสายใจ (ผู้กู้) มีไปถึงน้าสมรศรี (ผู้ให้กู้) แสดงให้เห็นเป็นการยอมรับว่ามีการกู้ยืมเงินน้าสมรศรีจำนวนแปดพันบาทจริง แม้ว่านางสาวสายใจจะตอบจดหมายโดยไม่ได้จงใจให้เป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมก็ตาม ก็สามารถใช้เป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืม เมื่อถึงกำหนดเวลาชำระเงินคืน หากนางสาวสายใจไม่ชำระหนี้ น้าสมรศรีสามารถใช้จดหมายซึ่งนางสาวสายใจมีถึงน้าสมรศรีเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมได้

ดังนั้น การมีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือ เจตนารมณ์ของกฎหมายเพื่อไม่ให้ต้องโต้เถียงกันว่ามีการกู้ยืมเงินกันจริงหรือไม่ จำนวนเงินกู้ยืมมากน้อยเท่าไร และที่สำคัญหากมีการฟ้องร้องบังคับชำระหนี้ ก็สามารถอ้างเป็นพยานหลักฐานได้ จากที่กล่าวมาก็พอจะทำให้เข้าใจได้ว่า "การกู้ยืมเงินทำไมต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ"

ค้ำประกัน

ธนา เบญจาทิกุล*

ถาม **ค้ำประกันคืออะไร**

ตอบ คือ สัญญาซึ่งบุคคลภายนอกเรียกว่า **"ผู้ค้ำประกัน"** ผูกพันตนต่อเจ้าหนี้เพื่อชำระหนี้ในเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้นั้น

ถาม **สัญญาค้ำประกันต้องทำเป็นหลักฐานอย่างไร จึงจะสมบูรณ์**

ตอบ กฎหมายไม่ได้บัญญัติแบบของสัญญาค้ำประกันไว้ ดังนั้น จะทำเป็นหนังสือหรือวาจาก็ได้ กฎหมายบังคับเพียงว่าถ้าจะฟ้องร้องบังคับคดีตามสัญญาค้ำประกัน จะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ค้ำประกัน และหมายความรวมถึงการยกขึ้นต่อสู้คดีว่ามีสัญญาค้ำประกันด้วย

ถาม **การค้ำประกันตนเองเพื่อการชำระหนี้ของตนเองสามารถทำได้หรือไม่**

ตอบ ไม่สามารถทำได้ เพราะผู้ที่จะค้ำประกันได้จะต้องเป็นบุคคลภายนอก (ลูกหนี้ย่อมค้ำประกันตนเองอยู่แล้วในตัว ไม่มีประโยชน์ที่จะให้ลูกหนี้ทำสัญญาค้ำประกันตนเองอีก)

ถาม **ผู้ค้ำประกันจำเป็นต้องทำสัญญาค้ำประกันไว้ต่อเจ้าหนี้โดยตรงหรือไม่**

ตอบ ไม่จำเป็นต้องทำสัญญาค้ำประกันไว้ต่อเจ้าหนี้โดยตรง จะทำไว้ต่อบุคคลอื่นโดยไม่มีเจตนาจะใช้เป็นหลักฐานก็ได้ เช่น จดหมาย บันทึกข้อความ รายงานการประชุม อาจเป็นเอกสารฉบับเดียวหรือหลายฉบับ ซึ่งอ่านประกอบกันแล้วมีข้อความแสดงให้เห็นว่าผู้ลงลายมือชื่อนั้นผูกพันตนว่าจะชำระหนี้เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้นั้นก็ได้

ถาม **การทำสัญญาค้ำประกัน ต้องให้ลูกหนี้ยินยอมด้วยในการทำสัญญาค้ำประกันนั้นหรือไม่**

ตอบ ไม่ต้องให้ลูกหนี้ยินยอมด้วย เพราะสัญญาค้ำประกันเป็นเรื่องระหว่างผู้ค้ำประกันกับเจ้าหนี้เท่านั้น

---

* *อดีตเลขาธิการสภาทนายความ*

ถาม **การที่ผู้กู้ยืมเงินออกเช็คสั่งจ่ายล่วงหน้า หรือส่งมอบโฉนดที่ดินให้ผู้ให้กู้ยืมเงินยึดถือไว้ เป็นการค้ำประกันหรือไม่**

ตอบ ไม่เป็นการค้ำประกัน แต่เป็นการออกเช็คหรือมอบโฉนดที่ดินให้เพื่อเป็นการประกันการชำระหนี้ จึงจะนำสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายที่บัญญัติไว้สำหรับสัญญาค้ำประกันมาใช้บังคับไม่ได้

ถาม **หนี้อย่างไรที่สามารถค้ำประกันได้**

ตอบ ต้องเป็นหนี้ให้ชำระเงินเท่านั้นจึงจะสามารถค้ำประกันได้ ถ้าเป็นหนี้ให้กระทำการหรือไม่กระทำการ ไม่อาจมีการค้ำประกันได้

ถาม **การค้ำประกันต้องมีหนี้อยู่ก่อนหรือไม่**

ตอบ หนี้ตามสัญญาค้ำประกันเป็นหนี้อุปกรณ์ ดังนั้น ต้องมีหนี้ประธานอยู่ก่อน และต้องเป็นหนี้ที่สมบูรณ์ไม่ขัดต่อกฎหมาย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เช่น อาจเกิดจากสัญญากู้ยืม ซื้อขาย จ้างทำของ เช่าซื้อ มูลละเมิด หรือมูลหนี้อื่น ๆ ตามสัญญา

ถาม **หนี้ในอนาคตค้ำประกันได้หรือไม่**

ตอบ ค้ำประกันได้ เช่น หนี้ตามสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชี หนี้ความเสียหายอันเกิดจากลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงาน หนี้อันเกิดจากข้าราชการไปศึกษาต่อต่างประเทศ เป็นต้น

ถาม **หนี้มีเงื่อนไขค้ำประกันได้หรือไม่**

ดอบ ค้ำประกันได้ โดยหมายถึงหนี้ที่จะเกิดก็ต่อเมื่อมีเงื่อนไขบังคับก่อนจึงจะสำเร็จ ก็อาจทำสัญญาค้ำประกันล่วงหน้าได้

ถาม **ใครบ้างที่จะเป็นผู้ค้ำประกันได้**

ตอบ 1. **บุคคลธรรมดา** ได้แก่ บุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ไม่ใช่บุคคลล้มละลาย บุคคลเสมือนไร้ความสามารถ บุคคลไร้ความสามารถ หรือบุคคลวิกลจริต

2. **นิติบุคคล** ได้แก่ บริษัท ห้างหุ้นส่วนจำกัด ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล สมาคม มูลนิธิ ซึ่งจะต้องพิจารณาถึงขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลด้วยว่า มีอำนาจในการทำสัญญาค้ำประกันหรือไม่

ถาม ผู้รับเรือนคือใคร

ตอบ คือ บุคคลผู้ยอมเข้าเป็นประกันของผู้ค้ำประกัน ผู้รับเรือนต้องเข้าทำสัญญากับเจ้าหนี้ กฎหมายไม่ได้บัญญัติสิทธิและหน้าที่ของผู้รับเรือนไว้โดยตรง จึงต้องนำบทบัญญัติต่าง ๆ ในเรื่องค้ำประกันมาใช้กับผู้รับเรือนโดยอนุโลม

ถาม ผู้ค้ำประกันมีได้กี่คน

ตอบ ผู้ค้ำประกันในหนี้รายเดียวกันมีหลายคนก็ได้ โดยไม่จำเป็นต้องเข้าค้ำประกันพร้อมกัน

ถาม ผู้ค้ำประกันจำกัดความรับผิดชอบของตนเองได้หรือไม่

ตอบ ได้ โดยระบุไว้ชัดแจ้งในสัญญาว่ารับผิดเฉพาะกรณีใดบ้าง หรือรับผิดหนี้ใดบ้าง เช่น จำกัดวงเงิน จำกัดระยะเวลา

ถาม ผู้ค้ำประกันต้องรับผิดอย่างไรบ้าง

ตอบ โดยหลักฐานแล้วผู้ค้ำประกันจะรับผิดไม่เกินไปกว่าความรับผิดของลูกหนี้ ซึ่งหมายรวมถึงดอกเบี้ยและค่าฤชาธรรมเนียมด้วย

ถาม ผู้ค้ำประกันหลายคนในหนี้ของลูกหนี้รายเดียวกัน ต้องรับผิดอย่างไร

ดอบ ผู้ค้ำประกันเหล่านั้นมีความรับผิดอย่างลูกหนี้ร่วมกัน แม้ถึงมิได้เข้ารับประกันพร้อมกัน

ถาม ความรับผิตอย่างลูกหนี้ร่วม มีผลอย่างไรบ้าง

ตอบ 1. เจ้าหนี้จะเรียกชำระหนี้จากลูกหนี้แต่คนใดคนหนึ่งสิ้นเชิงหรือแต่บางส่วนก็ได้ แล้วแต่จะเลือก แต่ลูกหนี้ทั้งปวงก็ยังคงต้องผูกพันอยู่ทุกคนจนกว่าหนี้นั้นจะได้ชำระจนเสร็จสิ้นเชิง

2. การที่ลูกหนี้ร่วมกันคนหนึ่งชำระหนี้นั้น ย่อมเป็นประโยชน์แก่ลูกหนี้คนอื่นด้วย

3. การปลดหนี้ให้แก่ลูกหนี้ร่วมคนหนึ่ง ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ลูกหนี้คนอื่นเพียงแต่ส่วนของลูกหนี้ที่ได้ปลดให้ เว้นแต่จะตกลงกันเป็นอย่างอื่น

4. การที่เจ้าหนี้ผิดนัดต่อลูกหนี้ร่วมคนหนึ่ง ย่อมได้เป็นคุณประโยชน์แก่ลูกหนี้คนอื่น ๆ ด้วย

5. ลูกหนี้ร่วมกันนั้นต่างคนต่างต้องรับผิดเป็นส่วนเท่า ๆ กัน เว้นแต่จะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

6. ผู้ค้ำประกันคนหนึ่งชำระหนี้เกินกว่าส่วนที่ตนต้องรับผิด ย่อมเข้ารับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้ไล่เบี้ยเอาแก่ผู้ค้ำประกันคนอื่น ในส่วนที่ตนชำระหนี้เกินกว่าส่วนที่ตนต้องรับผิดได้ (มาตรา 227 (3), มาตรา 296)

7. เจ้าหนี้ปลดหนี้ให้ลูกหนี้ร่วมคนหนึ่ง ส่วนที่ลูกหนี้นั้นจะต้องชำระก็ตกเป็นพับแก่เจ้าหนี้

ถาม **ผู้ค้ำประกันจะต้องรับผิดในหนี้ที่ตนค้ำประกันเมื่อใด**

ตอบ เมื่อลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้ เจ้าหนี้เรียกให้ผู้ค้ำประกันชำระหนี้ได้ทันที โดยไม่ต้องบอกกล่าวล่วงหน้า

ถาม **เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระผู้ค้ำประกันจะเกี่ยงให้ไปบังคับกับลูกหนี้ก่อนได้หรือไม่**

ตอบ ได้ เว้นแต่

1. ลูกหนี้ถูกศาลพิพากษาให้เป็นคนล้มละลาย
2. ไม่ปรากฏว่าลูกหนี้อยู่แห่งใดในราชอาณาจักร
3. ผู้ค้ำประกันพิสูจน์ได้ว่ามีทางบังคับชำระหนี้จากลูกหนี้ไม่เป็นการยาก

ถาม **การที่ข้อตกลงไว้ในสัญญาค้ำประกันว่า ผู้ค้ำประกันตกลงรับผิดร่วมกันกับลูกหนี้อย่างลูกหนี้ร่วมนั้น มีผลอย่างไรบ้าง**

ตอบ ผลของข้อตกลงดังกล่าว มีผลเพียงให้ผู้ค้ำประกันจะเกี่ยงให้เจ้าหนี้ไปบังคับการชำระหนี้เอากับลูกหนี้ก่อนตนไม่ได้เท่านั้น ส่วนความรับผิดในการชำระหนี้ก็เป็นไปตามสัญญาค้ำประกัน ไม่ใช่ร่วมรับผิดอย่างไม่มีจำกัด

ถาม **ข้อต่อสู้ของผู้ค้ำประกันต่อเจ้าหนี้มีอะไรบ้าง**

ตอบ 1. ต่อสู้ว่าสัญญาค้ำประกันไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ค้ำประกัน จึงฟ้องร้องไม่ได้

2. ต่อสู้ว่าเจ้าหนี้ผ่อนเวลาให้ลูกหนี้ เว้นแต่ผู้ค้ำประกันได้ตกลงสละสิทธิไว้

3. ต่อสู้ว่าทำไปโดยถูกกลฉ้อฉล ข่มขู่

4. ยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้ว่าหนี้ได้ระงับแล้ว หนี้ไม่สมบูรณ์หรือเป็นโมฆะ หนี้ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ หนี้เดิมหมดอายุความ

ถาม **หากผู้ค้ำประกันชำระหนี้แทนลูกหนี้แล้ว ผู้ค้ำประกันมีสิทธิอะไรต่อลูกหนี้**

ตอบ ผู้ค้ำประกันมีสิทธิฟ้องไล่เบี้ยเอาจากลูกหนี้ได้ทั้งต้นเงินและดอกเบี้ย และที่ต้องสูญหายไปหรือเสียหายไปอย่างใด ๆ เช่น ต้องไปกู้เงินและเสียดอกเบี้ยไปเพื่อหาเงินมาชดใช้เจ้าหนี้แทนลูกหนี้ ก็สามารถไล่เบี้ยที่เสียไปได้

ถาม **กรณีใดบ้างที่ทำให้ผู้ค้ำประกันสิ้นสิทธิไล่เบี้ย**

ตอบ 1. ผู้ค้ำประกันละเลยไม่ยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้โดยจงใจ หรือประมาทเลินเล่อ

2. ผู้ค้ำประกันชำระหนี้ไปโดยไม่แจ้งลูกหนี้ และลูกหนี้ไปชำระหนี้ซ้ำ

3. ผู้ค้ำประกันทำสัญญาสละข้อต่อสู้ของลูกหนี้ไว้แต่ต้น

ถาม **กรณีใดบ้างที่ทำให้สัญญาค้ำประกันระงับ**

ตอบ 1. เมื่อหนี้ของลูกหนี้ระงับ

2. เมื่อผู้ค้ำประกันบอกเลิกการค้ำประกัน แต่ทั้งนี้ ต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าหนี้เสียก่อน

3. เมื่อระยะเวลาแห่งการค้ำประกันสิ้นสุดลง

4. เมื่อเจ้าหนี้ผ่อนเวลาให้กับลูกหนี้ เว้นแต่ผู้ค้ำประกันได้ตกลงยินยอมผ่อนเวลาให้ด้วย

5. เมื่อเจ้าหนี้ไม่ยอมรับชำระหนี้จากผู้ค้ำประกัน

ทำไมต้องค้ำประกัน

กฤพล สวัสดิเวช*

การค้ำประกันคืออะไร

ราคงเคยได้ยินคำพูดที่ว่า *"ไม่อยากเป็นหนี้อย่าเป็นนายหน้า ไม่อยากเป็นขี้ข้าอย่าเป็นนายประกัน"* ดูเหมือนจะเป็นคำกล่าวที่ร้ายแรงเกินจริง เพราะหากผู้ที่เข้าค้ำประกันรู้กฎหมาย รู้เท่าทันปัญหา และรู้วิธีที่จะจัดการกับปัญหา การค้ำประกันก็มีส่วนดีที่จะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นให้กับเจ้าหนี้ ทำให้ลูกหนี้ได้รับความไว้เนื้อเชื่อใจอีกระดับหนึ่ง

ในเบื้องต้นเราควรจะรู้จักคำว่า "การค้ำประกัน" ก่อนว่าคืออะไร **การค้ำประกัน** คือ สัญญาซึ่งบุคคลภายนอกผูกพันตนหรือรับรองต่อเจ้าหนี้ว่าถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตนจะชำระหนี้แทน[1] ตัวอย่างเช่น นายเด่นกู้เงินนายเดียวห้าหมื่นบาท โดยมีนายโด่งเป็นผู้ค้ำประกันว่าถ้านายเด่นไม่ยอมชำระหนี้ นายโด่งจะยอมรับชำระหนี้แทน ดังนั้น **ผู้ค้ำประกัน** จึงหมายความถึง บุคคลภายนอกซึ่งไม่ใช่ทั้งลูกหนี้และเจ้าหนี้ แต่ยอมผูกพันตนเข้ารับรองกับเจ้าหนี้เพื่อชำระหนี้แทนหากลูกหนี้ไม่ยอมชำระ ซึ่งจากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีหนี้ตามสัญญาอยู่ 2 ประเภท คือ หนี้ประธานกับหนี้อุปกรณ์ **หนี้ประธาน**เป็นหนี้ตามสัญญากู้ยืมเงินระหว่างนายเดียวผู้ให้กู้กับนายเด่นผู้กู้ ส่วน**หนี้อุปกรณ์**เป็นหนี้ซึ่งนายโต่งยอมเข้าผูกพันหรือรับรองต่อนายเดียวเจ้าหนี้ว่าถ้านายเด่นลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตนจะชำระหนี้แทน ซึ่งเราเรียกหนี้อุปกรณ์ว่า **หนี้ตามสัญญาค้ำประกัน** นั่นเอง

การค้ำประกันนั้น กฎหมายต้องการให้มีหลักฐานเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อผู้ค้ำประกัน จึงจะสามารถฟ้องร้องบังคับคดีให้ผู้ค้ำประกันรับผิดได้ คำว่า *"หลักฐานเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อผู้ค้ำประกัน"* ไม่จำกัดว่าจะต้องทำเป็นสัญญา แต่จะเขียนไว้ที่ไหนอย่างไรก็ได้ เพียงให้มีใจความชัดเจนแน่นอนว่ามีการค้ำประกันหนี้ระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ โดยผู้ค้ำประกัน

---

* *นิติกร ศูนย์วิทยาการระงับข้อพิพาททางเลือก สำนักระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม*

[1] *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 680 "อันว่าค้ำประกันนั้น คือ สัญญาซึ่งบุคคลภายนอกคนหนึ่ง เรียกว่าผู้ค้ำประกัน ผูกพันตนต่อเจ้าหนี้คนหนึ่ง เพื่อชำระหนี้ในเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้นั้น*

อนึ่ง สัญญาค้ำประกันนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ค้ำประกันเป็นสำคัญท่านว่าจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่"

ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน ตัวอย่างเช่น นายเด่นกู้เงินนายเดียวจำนวนห้าหมื่นบาท โดยมีนายโด่งเป็นผู้ค้ำประกัน โดยนายโด่งได้เขียนข้อความลงในตอนท้ายของสัญญากู้เงินว่า "*นายโด่งยอมเข้าค้ำประกันหนี้ระหว่างนายเด่นผู้กู้และนายเดียวผู้ให้กู้จำนวนห้าหมื่นบาท*" และลงลายมือชื่อของตนต่อท้ายในสัญญากู้เงินดังกล่าว เพียงเท่านี้นายเดียวผู้ให้กู้ก็สามารถฟ้องบังคับคดีเอากับนายโด่งผู้ค้ำประกันได้แล้ว แต่หากนายโด่งผู้ค้ำประกันได้เขียนข้อความลงในสัญญาเงินกู้ว่า "*นายเด่นผู้กู้ยืมเป็นคนดี ฐานะการเงินดีให้กู้ไปคงไม่สูญ*" แม้จะลงลายมือชื่อนายโด่งก็ไม่ถือว่าเป็นการค้ำประกัน กรณีนี้นายเดียวเจ้าหนี้ไม่อาจฟ้องร้องบังคับคดีกับนายโด่งในฐานะผู้ค้ำประกันได้

ดังนั้น **การค้ำประกัน คือ สัญญาซึ่งบุคคลภายนอกผูกพันตนหรือรับรองต่อเจ้าหนี้ว่าถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตนจะชำระหนี้แทน** ซึ่งการค้ำประกันนี้แม้ว่ากฎหมายจะไม่ได้กำหนดว่าจะต้องทำเป็นสัญญา แต่ก็ต้องการให้มีหลักฐานเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อผู้ค้ำประกัน จึงจะสามารถฟ้องร้องบังคับคดีให้ผู้ค้ำประกันรับผิดได้

ความรับผิดตามสัญญาค้ำประกัน

ความรับผิดของผู้ค้ำประกันจะเกิดขึ้นเมื่อไร ความรับผิดตามสัญญาค้ำประกันจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้ กล่าวคือ เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว ลูกหนี้ไม่ยอมชำระหนี้ เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกให้ผู้ค้ำประกันรับผิดชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้ทันที[2] ความรับผิดตามสัญญาค้ำประกันนั้นมิได้มีเฉพาะการค้ำประกันหนี้ตามสัญญากู้ยืมเงินเท่านั้น สัญญาประเภทอื่น ๆ เช่น สัญญาจ้างแรงงาน ก็สามารถค้ำประกันได้ ตัวอย่างเช่น ธนาคารกรุงทองจ้างนายเดียวทำงานในตำแหน่งพนักงานรักษาความปลอดภัย โดยมีนายโด่งเป็น ผู้ค้ำประกันเข้ารับรองกับธนาคารกรุงทองว่า "*...เมื่อนายเด่นได้เข้าทำงานในธนาคารกรุงทองแล้วและภายหลังหลบหนีหายไป หรือฉ้อโกง หรือได้ยักยอก หรือทำให้ธนาคารได้รับความเสียหายหรือสูญเสียทรัพย์สินไม่ว่าด้วยประการใด ๆ นายโด่งจะยอมชดใช้เงินให้ธนาคารกรุงทอง*" เช่นนี้เมื่อนายเดียวทำงานในตำแหน่งพนักงานรักษาความปลอดภัย มีหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยและรักษาความปลอดภัยภายในธนาคารกรุงทอง แต่เมื่อนายเดียวปล่อยปละละเลยให้บุคคลภายนอก คือ นายดำ เข้าไปในธนาคารกรุงทอง ทำให้ทรัพย์สินบางประเภทและเงินสดในห้องนิรภัยของ

---

[2] *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 686 "ลูกหนี้ผิดนัดลงเมื่อใด ท่านว่าเจ้าหนี้ชอบที่จะเรียกให้ผู้ค้ำประกันชำระหนี้ได้แต่นั้น"*

ธนาคารกรุงทองถูกนายดำลักขโมยไป การกระทำของนายเดียวทำให้ธนาคารกรุงทองได้รับความเสียหาย ดังนั้น นายโด่งในฐานะผู้ค้ำประกันต้องร่วมรับผิดกับนายเดียวด้วย

การที่ผู้ค้ำประกันยอมผูกพันตนเข้ารับรองหนี้ของลูกหนี้กับเจ้าหนี้นั้น ผู้ค้ำประกันต้องร่วมรับผิดกับลูกหนี้ในการเข้าชำระหนี้ทั้งหมด แต่ผู้ค้ำประกันมีสิทธิที่จะตกลงจำกัดความรับผิดกับเจ้าหนี้ โดยระบุเงื่อนไขเพื่อจำกัดความรับผิดไว้ในสัญญาค้ำประกันได้ เช่น นายโด่งผู้ค้ำประกันจะจำกัดความรับผิดของตนเฉพาะความเสียหายอันเกิดจากการทำงานในหน้าที่ของนายเดียว คือ ตำแหน่งพนักงานรักษาความปลอดภัยที่มีหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยและรักษาความปลอดภัยเท่านั้น ไม่รวมถึงการกระทำนอกตำแหน่งหน้าที่พนักงานรักษาความปลอดภัย ดังนั้น เมื่อนายเดียวซึ่งไม่ได้มีหน้าที่เกี่ยวกับการเงิน ได้หลอกให้ลูกค้าของธนาคารกรุงทอง ลงชื่อในใบถอนเงินและถอนเงินไปจากบัญชีของลูกค้า การกระทำของนายเดียวไม่ใช่การกระทำในตำแหน่งหน้าที่พนักงานรักษาความปลอดภัย นายโด่งผู้ค้ำประกันจึงไม่ต้องร่วมรับผิดกับนายเดียว เนื่องจากนายโด่งได้จำกัดความรับผิดไว้เฉพาะความเสียหายอันเกิดจากการทำหน้าที่พนักงานรักษาความปลอดภัยเท่านั้น นายเดียวจึงต้องรับผิดเป็นการส่วนตัว และธนาคารกรุงทองจะมาฟ้องร้องให้นายโด่งในฐานะผู้ค้ำประกันรับผิดตามสัญญาค้ำประกันก็ไม่ได้เช่นกัน

ดังนั้น ความรับผิดตามสัญญาค้ำประกัน ไม่ได้มีแต่เฉพาะหนี้ตามสัญญากู้ยืมเงินเท่านั้น สัญญาอื่น ๆ เช่น สัญญาจ้างแรงงาน ก็สามารถค้ำประกันได้ แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการค้ำประกันจะมีส่วนดีทำให้ลูกหนี้ได้รับความไว้เนื้อเชื่อใจจากเจ้าหนี้ ผู้ค้ำประกันก็ยังจะต้องระมัดระวังและพิจารณาไตร่ตรองให้ดีเสียก่อนที่จะเข้ารับรองหรือค้ำประกันใคร ไม่เช่นนั้นตัวเองอาจจะเดือดร้อนภายหลังได้ ดังสุภาษิตคำพังเพยที่ว่า "*เนื้อไม่ได้ซิม หนังไม่ได้ลอง เอากระดูกมาแขวนคอ*"

สิทธิไล่เบี้ยของผู้ค้ำประกัน

สิทธิของผู้ค้ำประกันที่จะไล่เบี้ยลูกหนี้นั้นเกิดขึ้นเมื่อไร สิทธิของผู้ค้ำประกันที่จะไล่เบี้ยลูกหนี้นั้นเกิดขึ้นเมื่อผู้ค้ำประกันชำระหนี้หรือรับผิดแทนลูกหนี้ เมื่อหนี้นั้นลูกหนี้ไม่ชำระ กล่าวคือ หากผู้ค้ำประกันได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้แทนลูกหนี้แล้ว กฎหมายให้สิทธิผู้ค้ำประกันสามารถรับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้บรรดาที่มีอยู่เหนือลูกหนี้และไล่เบี้ยเอากับลูกหนี้ได้ ซึ่งในการใช้สิทธิไล่เบี้ยเอากับลูกหนี้นั้น นอกจากต้นเงินและดอกเบี้ยที่ลูกหนี้ต้องชำระแล้ว ยังให้สิทธิผู้ค้ำประกัน

ไล่เบี้ยได้ตลอดถึงเพื่อการที่จะต้องสูญหายหรือเสียหายไปอย่างใด ๆ เพราะการเข้าค้ำประกันหนี้นั้นด้วย[3] เช่น ค่าฤชาธรรมเนียมในการฟ้องคดี ค่าทนายความ หรือค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เป็นต้น ตัวอย่างเช่น กรณี ***"นายวันชัยประกอบอาชีพค้าขายของชำในตัวเมืองจังหวัดนครราชสีมา แต่มักขาดทุนจากการขายสินค้าเป็นประจำ เพราะนายวันชัยให้ลูกค้าซื้อสินค้าด้วยการเชื่อ คือ ติดไว้ก่อนจ่ายทีหลัง เป็นผลให้เงินหมุนเวียนในการค้าขายติดขัดไม่มีเงินมาซื้อสินค้าเข้าร้านขายของชำ นายวันชัยจึงไปกู้ยืมเงินนายวิวัฒน์ซึ่งเป็นเพื่อนบ้าน จำนวนห้าหมื่นบาท โดยจำนำสร้อยคอทองคำหนักสองบาท ราคาสองหมื่นห้าพันบาท เป็นประกันหนี้ และมีนายพงษ์พัฒน์ญาติทางภริยานายวันชัยเป็นผู้ค้ำประกันด้วย โดยนายวันชัยตกลงกับนายวิวัฒน์ว่าจะชำระเงินจำนวนดังกล่าวคืนให้ภายในเดือนตุลาคมปีนี้ แต่พอวันที่ 31 ตุลาคมล่วงผ่านไป นายวันชัยก็ยังเงียบเฉยและไม่ติดต่อกับนายวิวัฒน์เลย นายวิวัฒน์จึงได้ทวงถามไปยังนายวันชัยให้ชำระเงินจำนวนดังกล่าวคืน แต่นายวันชัยกลับไม่สนใจและเพิกเฉยตลอดมา นายวิวัฒน์จึงเรียกให้นายพงษ์พัฒน์ซึ่งเข้าค้ำประกันหนี้จำนวนดังกล่าวไว้ ใช้เงินจำนวนห้าหมื่นบาทให้นายวิวัฒน์แทน นายพงษ์พัฒน์ผู้ค้ำประกันก็มิได้โต้แย้งประการใดและได้ชำระเงินจำนวนห้าหมื่นบาทแทนนายวันชัยด้วย"*** จากข้อเท็จจริงดังกล่าว การที่นายพงษ์พัฒน์ผู้ค้ำประกันมิได้โต้แย้งประการใดและได้ชำระเงินจำนวนห้าหมื่นบาทแทนนายวันชัยลูกหนี้ไปนั้น นายพงษ์พัฒน์ผู้ค้ำประกัน สามารถรับช่วงสิทธิของนายวิวัฒน์เจ้าหนี้บรรดาที่มีอยู่เหนือนายวันชัยลูกหนี้และไล่เบี้ยเอากับนายวันชัยลูกหนี้ได้ แต่หากเป็นกรณีผู้ค้ำประกันชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ไปบางส่วนโดยมิได้ชำระหนี้ทั้งหมด ผู้ค้ำประกันย่อมเข้ารับช่วงสิทธิและไล่เบี้ยเอากับลูกหนี้เพียงเท่าส่วนที่ตนได้ชำระให้เจ้าหนี้ไป กล่าวคือ หากนายพงษ์พัฒน์ผู้ค้ำประกันชำระเงินจำนวนเพียงสองหมื่นห้าพันบาท แทนนายวันชัยลูกหนี้ นายพงษ์พัฒน์ผู้ค้ำประกันย่อมเข้ารับช่วงสิทธิและไล่เบี้ยเอากับนายวันชัยลูกหนี้เพียงสองหมื่นห้าพันบาทเท่าส่วนที่ตนได้ชำระไป

ในประเด็นต่อมา กรณีลูกหนี้มีข้อต่อสู้กับเจ้าหนี้ เช่น ข้อต่อสู้ว่าลูกหนี้ได้ชำระหนี้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนแล้ว ถ้าผู้ค้ำประกันไม่ยกข้อต่อสู้ดังกล่าวของลูกหนี้ขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ ผู้ค้ำประกันจะเสียสิทธิไล่เบี้ยเอากับลูกหนี้เท่าที่ตนไม่ได้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ แต่ทั้งนี้มีข้อยกเว้นว่า ถ้าผู้ค้ำประกันพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้รู้ว่ามีข้อต่อสู้เช่นนั้น และความไม่รู้นั้นมิได้เกิดขึ้นเพราะความผิด

---

[3] *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 693 "ผู้ค้ำประกันซึ่งได้ชำระหนี้แล้ว ย่อมมีสิทธิที่จะไล่เบี้ยเอาจากลูกหนี้เพื่อต้นเงินกับดอกเบี้ยและเพื่อการที่ต้องสูญหายหรือเสียหายไปอย่างใด ๆ เพราะการค้ำประกันนั้น*
อนึ่ง ผู้ค้ำประกันย่อมเข้ารับช่วงสิทธิของเจ้าหนี้บรรดามีเหนือลูกหนี้ด้วย"

ของผู้ค้ำประกันเอง[4] เช่น การที่นายวันชัยลูกหนี้ชำระหนี้จำนวนห้าหมื่นบาทให้นายวิวัฒน์เจ้าหนี้แล้ว หากนายพงษ์พัฒน์ผู้ค้ำประกันรู้อยู่แล้วแต่ไม่ยกข้อต่อสู้ดังกล่าวขึ้นต่อสู้นายวิวัฒน์เจ้าหนี้ แต่กลับชำระหนี้จำนวนห้าหมื่นบาทซ้ำอีก ดังนั้น นายพงษ์พัฒน์ผู้ค้ำประกันจะเสียสิทธิไล่เบี้ยเอากับนายวันชัยลูกหนี้เท่าที่ตนไม่ได้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ แต่หากนายพงษ์พัฒน์ผู้ค้ำประกันพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้รู้ว่ามีข้อต่อสู้เช่นนั้น และความไม่รู้นั้นมิได้เกิดขึ้นเพราะความผิดของตนเอง นายพงษ์พัฒน์ก็ยังคงสิทธิไล่เบี้ยเอากับนายวันชัยลูกหนี้ได้

ท้ายที่สุดนี้ ผู้เขียนอยากจะบอกเล่าให้ผู้อ่านทราบว่า เรื่องการค้ำประกันนั้น จริง ๆ แล้วเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาว การจะเขียนให้ได้ทุกแง่มุมของการค้ำประกันนั้นก็คงจะต้องใช้เวลาไม่น้อย แม้แต่นักศึกษากฎหมายที่เล่าเรียนกัน ก็ยังต้องใช้เวลาเรียนเป็นเดือน บางทีเป็นปีเลยก็ว่าได้ แต่อย่างไรก็ตาม บทความเรื่องทำไมต้องค้ำประกันดังกล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนก็พยายามจะนำเสนอสาระสัตถะในแง่มุมที่สำคัญ ๆ เพื่อให้ผู้อ่านโดยเฉพาะผู้ที่ไม่ได้เรียนกฎหมายเข้าใจพื้นฐานของการค้ำประกันว่าคืออะไร ผู้ค้ำประกันมีความรับผิดตามสัญญาค้ำประกันอย่างไร และสิทธิของผู้ค้ำประกันที่จะไล่เบี้ยลูกหนี้นั้นเป็นอย่างไร

---

[4] *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 695 "ผู้ค้ำประกันซึ่งละเลยไม่ยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้ขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้นั้น ท่านว่าย่อมสิ้นสิทธิที่จะไล่เบี้ยเอาแก่ลูกหนี้เพียงเท่าที่ไม่ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้รู้ว่ามีข้อต่อสู้เช่นนั้น และที่ไม่รู้นั้นมิได้เป็นเพราะความผิดของตนด้วย"*

จำนอง

ธนา เบญจาทิฬุล*

ถาม **ผู้รับจำนองจะต้องเป็นเจ้าหนี้ในหนี้ที่จำนองเป็นประกันด้วยหรือไม่**

ตอบ ผู้รับจำนองต้องเป็นเจ้าหนี้ในหนี้ที่จำนองเป็นประกันด้วย มิฉะนั้น สัญญาจำนองไม่ผูกพันผู้จำนอง เพราะไม่มีหนี้ที่ลูกหนี้จะต้องรับผิดต่อผู้รับจำนอง

ถาม **ถ้าทรัพย์ที่จำนองเป็นสินสมรสระหว่างสามีภรรยา คู่สมรสฝ่ายหนึ่งจะจำนองได้ต้องได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่งก่อน หรือกระทำร่วมกับอีกฝ่ายหนึ่ง ถ้าคู่สมรสฝ่ายหนึ่งทำสัญญาจำนองโดยไม่ได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง และผู้รับจำนองสุจริต สัญญาจำนองนั้นจะมีผลเป็นอย่างไร**

ตอบ สัญญาจำนองมีผลผูกพันตามกฎหมายจนกว่าศาลจะสั่งเพิกถอน ในกรณีที่มีการฟ้องร้องขอให้เพิกถอน ถ้าไม่มีคำสั่งศาลให้เพิกถอน ผู้รับจำนองก็มีสิทธิบังคับจำนองในทรัพย์ที่จำนองได้ทั้งหมด

ถาม **ผู้ซื้อทรัพย์ที่จำนองโดยสุจริตจากการขายทอดตลาด โดยไม่ทราบว่าทรัพย์นั้นติดจำนอง สัญญาจำนองจะยังคงติดไปด้วยหรือไม่**

ตอบ จำนองก็ยังคงติดไปด้วย เพราะจำนองเป็นทรัพยสิทธิ เว้นแต่จะมีการขายทอดตลาดโดยปลอดจำนอง จำนองจึงจะไม่ติดไปด้วย

ถาม **ที่ดินมีเจ้าของร่วมหลายคน แต่เจ้าของร่วมบางคนเท่านั้นที่มีชื่อในโฉนดที่ดิน เจ้าของร่วมที่มีชื่อในโฉนดที่ดินนำที่ดินไปจำนอง โดยเจ้าของร่วมที่ไม่มีชื่อในโฉนดที่ดินไม่ยินยอมด้วย และผู้รับจำนองสุจริต สัญญาจำนองนั้นจะมีผลอย่างไร**

ตอบ สัญญาจำนองนั้นมีผลผูกพันที่ดินจำนองทั้งหมดทุกส่วน และเจ้าของร่วมที่ไม่ปรากฏชื่อทางทะเบียนก็จะขอให้เพิกถอนการจดทะเบียนจำนอง เพราะถือว่าเป็นผู้อยู่ในฐานะอันจำนองขอให้จดทะเบียนสิทธิของตนได้อยู่ก่อนไม่ได้ (มาตรา 1300) เพราะการ

---

* *อดีตเลขาธิการสภาทนายความ*

จำนองมิใช่การโอนอสังหาริมทรัพย์ และการจำนองนั้นมีค่าตอบแทนและผู้รับจำนองสุจริต

ถาม **เจ้าของร่วมในที่ดินแปลงเดียวกันทำสัญญาจำนองเฉพาะส่วนของตนเอง ต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าของร่วมคนอื่นหรือไม่**

ตอบ ไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าของร่วมคนอื่น ก็ทำสัญญาจำนองเฉพาะส่วนของตนได้

ถาม **กรณีเจ้าของที่ดินต้องการขายที่ดิน จึงลงลายมือชื่อในหนังสือมอบอำนาจเพื่อให้บุคคลอื่นมีอำนาจขายที่ดินนั้นแทนตนโดยไม่กรอกข้อความ เป็นเหตุให้บุคคลอื่นนำไปกรอกข้อความแล้วนำที่ดินไปจำนอง โดยผู้รับจำนองสุจริต เจ้าของที่ดินจะต้องรับผิดตามสัญญาจำนองต่อเจ้าหนี้หรือไม่**

ตอบ เจ้าของที่ดินจะต้องรับผิดชำระหนี้ให้แก่ผู้รับจำนองตามสัญญาจำนอง เพราะสัญญาจำนองมีผลสมบูรณ์ และเจ้าของที่ดินจะอ้างเอาความประมาทเลินเล่อของตนมาเป็นเหตุให้พ้นความรับผิดไม่ได้

ถาม **ผู้ที่ได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินโดยการครอบครองปรปักษ์ แต่ยังมิได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อในโฉนดที่ดิน ถ้าผู้มีชื่อในโฉนดที่ดินนำที่ดินนั้นไปจดทะเบียนจำนอง ผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น จะต้องรับผิดต่อผู้รับจำนองตามสัญญาจำนองหรือไม่**

ตอบ ผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินต้องรับผิดต่อผู้รับจำนอง ถ้าสัญญาจำนองนั้นมีค่าตอบแทนและผู้รับจำนองสุจริต และได้จดทะเบียนจำนองโดยสุจริตแล้ว

ถาม **จำนองต้องระบุจำนวนเงินที่จำนองเป็นประกันไว้อย่างไร ถ้าไม่ปฏิบัติตามจะเกิดผลอย่างไร**

ตอบ จำนองต้องระบุเป็นเงินไทยจำนวนแน่นอน หรือจำนวนขั้นสูงสุดที่เอาทรัพย์สินจำนองไว้เป็นประกัน ถ้าสัญญาจำนองไม่ระบุไว้เป็นเงินไทยจำนวนแน่นอน สัญญาจำนองย่อมเป็นโมฆะ เช่น จำนองเป็นประกันการชำระหนี้กู้ยืมเงินจำนวน 1,000,000 บาท และมีข้อตกลงว่า ผู้จำนองจะต้องรับผิดสำหรับจำนวนเงินที่เกินวงเงิน 1,000,000 บาท ไม่ว่าเพราะเหตุใด ๆ นั้น ข้อตกลงดังกล่าวจึงเป็นโมฆะ ไม่มีผลใช้บังคับ ส่วนจำนองเพื่อประกันหนี้กู้ยืมเงินจำนวน 1,000,000 บาท มีผลสมบูรณ์

ถาม **การจำนองที่ระบุไว้เป็นเงินจำนวนแน่นอนและมีข้อสัญญาว่า ผู้รับจำนองยินยอมรับผิดร่วมกับลูกหนี้ในอันที่จะชำระหนี้ทั้งหมด สัญญาจำนองนั้นมีผลอย่างไร**

ตอบ สัญญาจำนองนั้น ก็ถือเป็นการจำนองเพียงวงเงินที่ระบุไว้ในสัญญาจำนองเท่านั้น มิใช่หมายความว่าผู้จำนองจะต้องร่วมรับผิดกับลูกหนี้ ในอันที่จะชำระหนี้ทั้งหมดโดยไม่จำกัดจำนวนให้แก่เจ้าหนี้จนครบถ้วนโดยสิ้นเชิงอีกส่วนหนึ่งต่างหากไม่

ถาม **ที่ดินติดจำนองสามารถแบ่งแยกออกเป็นหลายแปลง หรือโอนให้บุคคลอื่นได้หรือไม่ ถ้าแบ่งแยกหรือโอนให้กับบุคคลอื่นแล้ว สัญญาจำนองจะมีผลอย่างไร**

ตอบ ที่ดินติดจำนองสามารถแบ่งแยกออกเป็นหลายแปลง หรือโอนกรรมสิทธิ์ให้กับบุคคลอื่นได้ ถ้าแบ่งแยกเป็นหลายแปลง ที่ดินที่แบ่งแยกเหล่านั้นทุกแปลงก็ยังคงติดจำนองอยู่ทั้งหมดทุกส่วน ส่วนการโอนที่ดินที่ติดจำนองให้กับบุคคลอื่น ที่ดินนั้นยังคงติดจำนองอยู่ เว้นแต่ผู้รับจำนองจะยินยอมให้โอนที่ดินโดยปลอดจำนอง แต่ความยินยอมเช่นนี้จะต้องนำมาจดทะเบียน มิฉะนั้น จะยกขึ้นต่อสู้บุคคลภายนอกไม่ได้

ถาม **โดยปกติแล้วจำนองย่อมครอบไปถึงทรัพย์ทั้งปวงอันติดทรัพย์สินที่จำนอง แต่มีข้อยกเว้นกรณีใดบ้างที่จำนองไม่ครอบไปถึง**

ตอบ 1. จำนองที่ดินไม่ครอบไปถึงโรงเรือนซึ่งผู้จำนองปลูกสร้างลงในที่ดินภายหลังจำนอง เว้นแต่มีข้อสัญญาให้ครอบไปถึง

2. จำนองโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างของผู้อื่นซึ่งได้ทำไว้บนที่ดินหรือใต้ดินของผู้อื่นไม่ครอบไปถึงที่ดินนั้นฉันใด กลับกันก็ฉันนั้น

3. จำนองไม่ครอบไปถึงดอกผลแห่งทรัพย์สินซึ่งจำนอง เว้นแต่ผู้รับจำนองได้บอกกล่าวแก่ผู้จำนองหรือผู้รับโอนแล้วว่าตนจะบังคับจำนอง

ถาม **เมื่อมีการจดทะเบียนจำนองแล้ว ต่อมาผู้รับจำนองนำทรัพย์สินที่จำนองนั้นไปให้บุคคลอื่นเช่า หากการเช่านั้นเป็นที่เสื่อมเสียแก่สิทธิของผู้รับจำนอง ผู้รับจำนองจำขอให้ลบสิทธิการเช่าได้หรือไม่**

ตอบ ไม่ได้ เพราะสิทธิการเช่าไม่ถือเป็นภารจำยอมหรือทรัพยสิทธิอย่างอื่น แต่ถ้าการเช่านั้นผู้จำนองกับผู้เช่าได้คบคิดกันทำสัญญาเช่าทรัพย์สินที่จำนอง เพื่อให้ผู้รับจำนองเสียเปรียบผู้รับจำนองก็สามารถฟ้องให้เพิกถอนสัญญาเช่านั้นได้

ถาม **การที่ผู้จำนองจะไล่เบี้ยเอาเงินคืนจากลูกหนี้ ในกรณีที่ตนได้ชำระหนี้ไปเพื่อป้องกันมิให้มีการบังคับจำนอง กับกรณีที่ผู้รับจำนองได้รับชำระหนี้จากการบังคับจำนอง ผู้จำนองจะไล่เบี้ยเอาเงินคืนจากลูกหนี้ได้ แตกต่างกันอย่างไร**

ตอบ กรณีที่**ผู้จำนองเข้าไปชำระหนี้เพื่อป้องกันมิให้มีการบังคับจำนอง** ผู้รับจำนองไล่เบี้ยเอาเงินคืนจากลูกหนี้ได้ตามจำนวนที่ตนได้ชำระไป ส่วนกรณี**ที่ผู้รับจำนองได้รับชำระหนี้จากการบังคับจำนอง**นั้น ผู้จำนองไล่เบี้ยเอาจากลูกหนี้ได้ตามจำนวนที่ผู้รับจำนองได้รับ เพราะฉะนั้น ค่าธรรมเนียมในการบังคับจำนอง จึงเป็นเงินที่ผู้รับจำนองไม่ได้รับจำนอง จึงจะไปไล่เบี้ยเอาเงินค่าธรรมเนียมในการบังคับจำนองจากลูกหนี้ไม่ได้

ถาม **การที่ผู้จำนองบอกกล่าวบังคับจำนองโดยมีหนังสือไปยังลูกหนี้และผู้จำนองว่า "ให้ชำระเงินและไถ่ถอนจำนองเสียในเวลาอันเร็วที่สุด" เป็นการบอกกล่าวบังคับจำนองที่ชอบหรือไม่**

ตอบ ไม่ชอบ เพราะไม่ได้กำหนดให้ไถ่ถอนจำนองเมื่อใด จะเอาความแน่นอนในการที่จะพิเคราะห์ว่าภายในเวลาอันสมควรไม่ได้ จึงเป็นคำบอกกล่าวบังคับจำนองที่ไม่ชอบ

ความรู้เรื่องจำนอง

ศักดิ์ พลสวัสดิ์*

ถาม **การจำนองคืออะไร**

ตอบ **การจำนอง** คือ การที่บุคคลคนหนึ่งนำทรัพย์สินไปเป็นประกันหนี้ของตัวเองหรือของผู้อื่นต่อเจ้าหนี้ซึ่งกฎหมายเรียกว่า **ผู้จำนอง** เอาทรัพย์สินไปตราไว้กับผู้รับจำนอง

ถาม **การจำนองจะต้องเอาทรัพย์ไปมอบให้ไว้กับผู้รับจำนองหรือไม่**

ตอบ ผู้จำนองไม่ต้องส่งมอบทรัพย์สินให้ไว้กับผู้รับจำนอง ผู้จำนองที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินที่นำไปจำนอง เพียงนำไปจดทะเบียนต่อพนักงานที่ดินเท่านั้น และเมื่อจำนองแล้วผู้รับจำนองซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ยังคงมีสิทธิใช้สอยหรือทำกินในทรัพย์สินต่อไปตามเดิม

ถาม **การจำนองเป็นผลดีต่อเจ้าหนี้อย่างไร**

ตอบ เจ้าหนี้ที่ได้รับจำนองไว้มีสิทธิพิเศษที่จะได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่ได้รับจำนองไว้ก่อนเจ้าหนี้ที่ไม่ได้รับจำนอง ซึ่งกฎหมายเรียกว่า เจ้าหนี้สามัญ โดยสิทธินี้ติดไปกับตัวทรัพย์ที่จำนองตลอดไป ถึงแม้ทรัพย์สินจะได้มีการโอนกรรมสิทธิ์ไปยังบุคคลอื่นแล้วก็ตาม เจ้าหนี้ที่ได้รับจำนองไว้ก็ยังมีสิทธิดีกว่าเจ้าหนี้สามัญ คือ มีสิทธิได้รับชำระหนี้ก่อนนั่นเอง

ถาม **มีทรัพย์สินใดบ้างที่กฎหมายอนุญาตให้นำมาจำนองได้**

ตอบ กฎหมายอนุญาตให้นำอสังหาริมทรัพย์ทุกชนิดทุกประเภทมาจำนองได้ บางท่านอาจสงสัยว่าอสังหาริมทรัพย์คืออะไร อสังหาริมทรัพย์ คือ ที่ดินกับทรัพย์อันติดอยู่กับที่ดิน หรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดิน เช่น ตึกแถวหรือบ้าน

---

* นายทะเบียนสภาทนายความ

ซึ่งปลูกอยู่ในที่ดินมีลักษณะเป็นถาวร กล่าวคือ เป็นทรัพย์ซึ่งเคลื่อนที่ไม่ได้นั่นเอง ซึ่งโดยทั่วไปก็เป็นการจำนองที่ดินและตึกแถว หรือโรงงาน หรือบ้าน ทรัพย์อื่น ๆ นอกจากนี้ มักจะไม่นิยมที่จะนำมาจำนอง อาจเป็นได้ว่าทรัพย์อื่นอาจมีการบุบสลายหรือสูญหายได้ เจ้าหนี้จึงไม่ค่อยนิยมที่จะรับจำนอง

ถาม **มีข้อยกเว้นให้นำสังหาริมทรัพย์หรือทรัพย์ซึ่งเคลื่อนที่ได้มาจำนองบ้างหรือไม่**

ตอบ กฎหมายอนุญาตให้นำสังหาริมทรัพย์บางอย่างมาจำนองได้ แต่สังหาริมทรัพย์นั้นต้องมีการจดทะเบียนไว้แล้ว คือ

(1) เรือที่มีระวางตั้งแต่ห้าตันขึ้นไป

(2) แพ ซึ่งน่าจะต้องหมายถึงแพที่มีการปลูกเรือนแพซึ่งจอดประจำอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง คงจะไม่หมายความถึงแพซึ่งเป็นท่อนซุง หรือแพไม้ไผ่ ซึ่งลากจูงไปตามแม่น้ำลำคลอง

(3) สัตว์พาหนะ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย

(4) สังหาริมทรัพย์อื่น ๆ ซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้ให้จดทะเบียนเฉพาะการ เช่น เครื่องจักร หรือทรัพย์อื่น ๆ ซึ่งกฎหมายอนุญาตให้มีการจดทะเบียนเป็นการเฉพาะราย

ถาม **ทำอย่างไรจึงจะถือว่าเป็นสัญญาจำนองที่สมบูรณ์**

ตอบ ต้องเข้าหลักเกณฑ์ต่อไปนี้จึงจะถือว่าเป็นสัญญาจำนองที่สมบูรณ์

(1) ต้องระบุให้เป็นการชัดเจนว่าจะจำนองทรัพย์สิ่งใด เช่น จำนองที่ดิน ต้องระบุให้ชัดว่าที่ดินโฉนดที่เท่าใด ที่ดินตั้งอยู่ที่ไหน เป็นต้น

(2) ผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์ในขณะจำนองเท่านั้นจึงจำนองได้ จะไปเอาทรัพย์ของบุคคลอื่นมาจำนองไม่ได้

(3) ผู้ใดมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเท่าใดก็มีสิทธิจำนองเท่านั้น เช่น เป็นเจ้าของร่วมในที่ดินกับบุคคลอื่น ก็จำนองได้เท่าที่ตนเองมีกรรมสิทธิ์เท่านั้น

(4) การจำนองถือว่าเป็นการค้ำประกันด้วยทรัพย์ ฉะนั้น จึงต้องอยู่ในเงื่อนไขที่ว่า

4.1 ต้องมีหนี้อันสมบูรณ์ จึงจะจำนองเป็นประกันได้

4.2 หนี้ในอนาคตหรือหนี้มีเงื่อนไข อาจจะประกันไว้เพื่อหนี้ที่อาจเกิดขึ้นจริงในอนาคตก็ได้

4.3 การค้ำประกันหนี้ทำโดยสำคัญผิดก็ดี หรือทำโดยผู้ไร้ความสามารถก็ดี หากผู้จำนองรู้เหตุการณ์ดังกล่าวแล้ว ยังยอมรับเข้าทำการค้ำประกันก็ถือว่าการค้ำประกันสมบูรณ์ผูกพันผู้จำนอง

(5) สัญญาจำนองจะต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อเจ้าหน้าที่ของสำนักงานที่ดิน หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ถาม **การจำนองนอกจากจะจำนองเพื่อประกันหนี้ของตนแล้ว จะประกันหนี้ของบุคคลอื่นได้หรือไม่**

ตอบ การจำนองถือว่าเป็นการค้ำประกันชนิดหนึ่ง คือ ใช้ทรัพย์เป็นประกัน ฉะนั้นจึงสามารถจดทะเบียนจำนองเพื่อค้ำประกันหนี้ของบุคคลอื่นได้ เช่น นาย ก. ขอกู้เงินธนาคาร ข. นาย ก. สามารถนำที่ดินไปจดทะเบียนไว้ต่อธนาคาร ข. เพื่อค้ำประกันหนี้ของนาย ก. ได้

ถาม **ผู้รับจำนองจะขอทำความตกลงไว้ก่อนจำนอง หรือก่อนหนี้ถึงกำหนดชำระว่าถ้าผู้จำนองไม่ชำระหนี้ให้ผู้รับจำนองเข้าเป็นเจ้าของทรัพย์สิน หรือยอมให้เจ้าหนี้ผู้รับจำนองจัดการกับทรัพย์จำนองเองได้หรือไม่**

ตอบ เจ้าหนี้ผู้รับจำนองจะทำความตกลงไว้ก่อนไม่ได้ หากมีข้อตกลงกันไว้ก็ใช้บังคับไม่ได้

ถาม **เมื่อมีการจำนองแล้ว ในระหว่างที่ยังไม่ไถ่จำนอง ผู้จำนองจะนำทรัพย์ที่จำนองไปจำนองบุคคลอื่นอีกได้หรือไม่**

ตอบ ผู้จำนองสามารถนำไปจำนองอีกได้ ซึ่งเรียกว่าเป็นการจำนองอันดับสอง หรืออันดับสาม สุดแต่ว่าเจ้าหนี้ใดยอมรับจำนองไว้

ถาม **เมื่อจำนองแล้วผู้จำนองจะขอชำระหนี้เป็นงวด ๆ หรือผ่อนชำระได้หรือไม่**

ตอบ ถ้าไม่มีข้อห้ามในสัญญา ผู้จำนองสามารถชำระหนี้เป็นงวด ๆ หรือผ่อนชำระจนกว่าจะครบได้ แต่ผู้จำนองจะขอให้เจ้าหนี้ปลดจำนอง หรือไถ่ถอนจำนองเป็นบางส่วนไม่ได้ เว้นแต่เจ้าหนี้ผู้รับจำนองจะยินยอมด้วย แต่จะต้องทำการจดทะเบียนต่อเจ้าพนักงานที่ดิน หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จึงจะสมบูรณ์

ถาม **เมื่อมีการจดทะเบียนจำนองแล้ว หากผู้จำนองจะไปก่อภาระในที่ดินเพิ่มขึ้นอีกได้หรือไม่**

ตอบ เมื่อมีการจดทะเบียนจำนองแล้ว หากผู้จำนองจะไปก่อภาระในที่ดินเพิ่มขึ้น เช่น จดทะเบียนภารจำยอม จดทะเบียนสิทธิเหนือพื้นดิน หรือสิทธิเก็บกิน ให้บุคคลอื่น ผู้รับจำนองจะต้องยินยอมด้วย หากไม่ยินยอม ผู้รับจำนองสามารถขอให้ลบการจดทะเบียนทั้งหลายออกจากทะเบียนได้ กล่าวคือ สิทธิจำนองถือว่าเป็นใหญ่กว่าสิทธิอื่น ๆ ที่ได้ทำลงโดยผู้รับจำนองไม่ได้ให้ความยินยอมนั่นเอง

ถาม **เมื่อผู้จำนองไม่ยอมชำระหนี้ตามกำหนด ผู้รับจำนองจะต้องทำอย่างไร**

ตอบ ผู้รับจำนองจะต้องทำการบังคับจำนอง

ถาม **การบังคับจำนองจะต้องทำอย่างไร**

ตอบ การบังคับจำนองแบ่งเป็น 2 อย่าง

(1) **การบังคับจำนองกับผู้จำนองโดยตรง** ผู้รับจำนองจะต้องทำเป็นจดหมายบอกกล่าวไปยังผู้จำนองให้ชำระหนี้ภายในเวลาอันสมควร ซึ่งปกติก็จะใช้เวลาประมาณ 30 วัน เมื่อครบกำหนดชำระแล้ว ผู้จำนองยังทำเป็นทองไม่รู้ร้อนไม่ยอมชำระหนี้ ผู้รับจำนองต้องฟ้องคดีต่อศาลเพื่อขอให้ศาลทำการยึดทรัพย์ที่จำนองนำออกขายทอดตลาดโดยเจ้าพนักงานบังคับคดีนำเงินมาชำระหนี้ให้ผู้รับจำนอง

(2) **การบังคับจำนองกับผู้รับโอนทรัพย์ซึ่งได้มีการจำนองไว้** ซึ่งกฎหมายอนุญาตให้มีการโอนกรรมสิทธิ์ระหว่างจำนองไว้ ซึ่งการจำนองก็ยังผูกพันกับตัวทรัพย์ตลอดไปจนกว่าจะมีการไถ่จำนองหรือบังคับจำนอง ในกรณีนี้ผู้รับจำนองที่ประสงค์จะบังคับจำนองจะต้องทำจดหมายแจ้งไปยังผู้รับโอนเป็นเวลา 1 เดือน ซึ่งไม่ใช่ 30 วัน กล่าวคือ จะต้องดูว่าเดือนใดมีกี่วัน ก็ต้องบอกกล่าวให้ครบวันของแต่ละเดือน ซึ่งเมื่อครบแล้ว ผู้รับโอนทรัพย์สินยังไม่ยอมชำระหนี้ ผู้รับจำนองก็ต้องฟ้องคดี เพื่อให้ศาลสั่งเจ้าพนักงานบังคับคดีทำการยึดทรัพย์จำนองนำออกขายทอดตลาด นำเงินมาชำระหนี้เช่นเดียวกัน

ถาม **เมื่อกฎหมายห้ามผู้รับจำนองเอาทรัพย์จำนองเป็นของตนเองก่อนมีการจดทะเบียน หรือก่อนถึงกำหนดเวลาชำระหนี้ แต่หากเป็นกรณีที่ถึงกำหนดชำระหนี้แล้ว ผู้จำนองหรือผู้รับโอนไม่ยอมชำระหนี้ ผู้รับจำนองจะเอาทรัพย์หลุดเป็นของตนเองได้หรือไม่**

ตอบ ผู้รับจำนองสามารถเอาทรัพย์หลุดเป็นของดนเองได้ แต่ต้องอยู่ในเงื่อนไขดังต่อไปนี้

(1) ผู้จำนองหรือลูกหนี้ขาดส่งดอกเบี้ยมาแล้วเป็นเวลาถึงห้าปี

(2) ผู้จำนองไม่สามารถหรือไม่ได้แสดงให้ศาลเห็นว่า ราคาทรัพย์ที่จำนองมากกว่าจำนวนหนี้ที่ต้องชำระ

(3) ไม่มีการจำนองรายอื่นหรือไม่มีบุริมสิทธิ (สิทธิที่จะได้รับชำระหนี้ก่อนเจ้าหนี้อื่นซึ่งกฎหมายได้จัดลำดับไว้) ได้มีการจดทะเบียนไว้

ถาม **เมื่อเอาทรัพย์จำนองหลุดหรือขายทอดตลาดแล้ว แต่ปรากฏว่าราคาทรัพย์ต่ำกว่าจำนวนหนี้ ผู้จำนองยังจะต้องรับผิดชอบในหนี้ที่ยังเหลืออีกหรือไม่**

ตอบ ผู้รับจำนองไม่ต้องรับผิดชอบในจำนวนหนี้ที่ยังเหลือ เว้นแต่จะมีข้อตกลงกับผู้รับจำนองเป็นอย่างอื่น เช่น ผู้จำนองให้ยึดทรัพย์สินอื่นชำระหนี้จนครบ เช่นนี้ผู้จำนองก็ต้องรับผิดชอบตามข้อตกลงดังกล่าว

ถาม **ในกรณีที่ผู้รับจำนองหลายคน หากมีการบังคับจำนองและขายทอดตลาดแล้ว ผู้รับจำนองแต่ละคนมีสิทธิอย่างไร**

ตอบ ผู้รับจำนองคนก่อนมีสิทธิจะได้รับชำระหนี้จนครบถ้วนก่อนผู้รับจำนองคนหลัง

ถาม **ในกรณีผู้รับจำนองหลายคน และผู้รับจำนองหลายคนหลังเห็นว่าราคาทรัพย์มีจำนวนน้อย และเกรงว่าจะไม่ได้รับชำระหนี้หากปล่อยให้ผู้รับจำนองคนก่อนฟ้องคดีก่อน จึงรีบใช้สิทธิฟ้องคดี และขอเอาทรัพย์ออกขายทอดตลาดเพื่อใช้หนี้ของตนก่อน ได้หรือไม่**

ตอบ ผู้รับจำนองคนหลังจะใช้สิทธิดังกล่าวไม่ได้ ถึงแม้เจ้าหนี้ผู้รับจำนองคนหลังจะฟ้องคดีก่อน ผลที่สุดเจ้าหนี้ผู้รับจำนองคนแรกก็จะต้องได้รับชำระหนี้ก่อนอยู่นั่นเอง

ถาม **ในกรณีที่หนี้ที่ผู้จำนองเข้าค้ำประกันได้ขาดอายุความลง เจ้าหนี้ผู้รับจำนองจะยังมีสิทธิบังคับจำนองในหนี้ที่ขาดอายุความอยู่อีกหรือไม่**

ตอบ ถึงแม้ว่าหนี้จะขาดอายุความแล้ว ผู้รับจำนองก็ยังมีสิทธิจะบังคับจำนองอยู่อีก แต่มีสิทธิเรียกดอกเบี้ยที่ค้างได้เพียงห้าปี ส่วนที่เกินจากห้าปีเรียกไม่ได้

ถาม **สัญญาจำนองจะระงับเมื่อใด**

ตอบ สัญญาจำนองจะระงับเมื่อ

(1) เมื่อหนี้ที่เป็นประกันระงับหรือหมดสิ้นไป ยกเว้นการขาดอายุความ

(2) เมื่อผู้รับจำนองทำหนังสือปลดหนี้ให้ผู้จำนอง

(3) เมื่อผู้จำนองหลุดพ้น เช่น มีการชำระหนี้เป็นการครบถ้วนแล้ว

(4) เมื่อมีการไถ่ถอนจำนอง

(5) เมื่อมีการบังคับจำนองและมีการขายทอดตลาดทรัพย์ซึ่งจำนอง

ต้องถือว่าสัญญาจำนองระงับ ซึ่งเจ้าหนี้ผู้รับจำนองอันดับหลังไม่ต้องไปฟ้องบังคับจำนองอีก เพียงแต่ต้องยื่นคำร้องต่อศาลขอรับชำระหนี้ของตนตามลำดับการจำนองเท่านั้น

ถาม **การชำระหนี้ทั้งหมดก็ดี บางส่วนก็ดี การตกลงระงับหนี้ก็ดี การเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขใด ๆ ก็ดี ทำอย่างไรจึงจะสมบูรณ์**

ตอบ จะต้องนำไปจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งก็คือ เจ้าพนักงานที่ดิน หรือเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบนั่นเอง ซึ่งหากละเลยไม่ยอมปฏิบัติหรือนอนหลับทับสิทธิเสีย กฎหมายระบุว่าห้ามมิให้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอก เช่น อาจจะอ้างว่าชำระหนี้แล้วไม่ได้ หรืออ้างว่าผู้รับจำนองได้ปลดหนี้ให้แล้วไม่ได้ เป็นต้น

จำนองกับขายฝากต่างกันอย่างไร

กคพล สวัสดิ์เวช*

ในสภาวะที่บ้านเมืองไม่มีความสงบเรียบร้อย ทั้งปัญหาความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัญหาทางการเมือง ปัญหาเศรษฐกิจแปรผันขึ้นลงไม่แน่นอน กับทั้งราคาน้ำมันก็มีราคาแพง ผู้ที่ตูจะหนักอกหนักใจเห็นจะเป็นประชาชนคนธรรมดา ที่จะต้องรองรับปัญหาต่าง ๆ รองรับภาระทางการเงินที่สูงขึ้น กอปรกับค่าแรงขั้นต่ำและเงินเดือนในปัจจุบันค่อนข้างต่ำไม่เพียงพอกับค่าครองชีพและค่าใช้จ่าย เป็นผลทำให้ต้องหันหน้าหันหลังรบกวนหยิบยืมผู้คนรอบข้างก่อน จนบางครั้งถึงขนาดต้องอาศัยทรัพย์สินที่หามาด้วยหยาดเหงื่อและแรงงานหวังสร้างความมั่นคงเป็นหลักประกันให้กับชีวิด เช่น บ้านที่อยู่อาศัย ที่ดิน อาคารพาณิชย์ ไปจำนองหรือขายฝากเพื่อหวังแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปก่อน แต่ก็เกิดปัญหาเกิดความเสียหายตามมาเมื่อทรัพย์สินซึ่งหามาด้วยหยาดเหงื่อและแรงงานที่นำไปจำนองนั้น ถูกยึดและขายทอดตลาดหรือทรัพย์สินที่นำไปขายฝากนั้นหลุดเป็นของผู้ซื้อฝาก เพราะเหตุผู้จำนองหรือผู้ขายฝากไม่มีความรู้ความเข้าใจในหลักกฎหมายเรื่องนั้นดีพอ ทำให้เกิดความเสียหายก่อให้เกิดความทุกข์ร้อนซ้ำซ้อนขึ้นอีก บทความนี้จึงต้องการนำเสนอความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจำนองและการขายฝากว่าคืออะไร และการจำนองกับการขายฝากต่างกันอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางให้กับประชาชนและบุคคลทั่วไปให้รู้เท่าทันไม่เกิดปัญหาและเกิดความเสียหายได้

การจำนอง คือ การที่ผู้จำนองได้เอาทรัพย์สินไปจดทะเบียนจำนองไว้กับผู้รับจำนองเพื่อเป็นประกันว่าจะชำระหนี้ โดยไม่ต้องส่งมอบทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้รับจำนอง ตัวอย่างเช่น นายวีระกู้เงินนายวิวัฒน์จำนวนห้าแสนบาท โดยนำที่ดินมรดกของตนที่จังหวัดนครปฐมแปลงหนึ่งไปจดทะเบียนจำนองไว้กับนายวิวัฒน์ เพื่อประกันว่าจะชำระหนี้เงินกู้ยืมจำนวนห้าแสนบาทดังกล่าว เมื่อหนี้ตามสัญญากู้ยืมระหว่างนายวีระและนายวิวัฒน์ถึงกำหนดชำระ นายวิวัฒน์

---

* *นิติกร ศูนย์วิทยาการระงับข้อพิพาททางเลือก สำนักระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม*

ผู้ให้กู้และผู้รับจำนองจะบังคับชำระหนี้เอากับที่ดินมรดกของนายวีระซึ่งมาจำนองไว้ทันทีเลยไม่ได้ นายวิวัฒน์ผู้ให้กู้และผู้รับจำนองจะต้องบอกกล่าวเป็นหนังสือไปยังนายวีระลูกหนี้ก่อนว่าให้ชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่นายวิวัฒน์เจ้าหนี้กำหนด ทั้งนี้ต้องให้เวลาแก่นายวีระลูกหนี้พอสมควร เช่น มีหนังสือทวงถามให้ชำระหนี้ภายใน 1 เดือน ซึ่งในหนังสือทวงถามมีข้อความหนึ่งว่า "...ข้าพเจ้า นายวิวัฒน์ผู้ให้กู้ (หรือนางสาวสายชลทนายความผู้รับมอบอำนาจจากผู้ให้กู้) ขอให้นายวีระผู้กู้ นำเงินจำนวนห้าแสนบาทพร้อมดอกเบี้ยในอัตราร้อยละสิบห้าต่อปีมาชำระหนี้ภายใน 1 เดือน นับจากวันที่ได้รับหนังสือฉบับนี้ แก่ข้าพเจ้า (หรือนางสาวสายชลทนายความ ณ สำนักงานยุติธรรมทนายความ) หากนายวีระผู้กู้ยังเพิกเฉยไม่ชำระหนี้ ข้าพเจ้านายวิวัฒน์ผู้ให้กู้ (หรือนางสาวสายชลทนายความผู้รับมอบอำนาจจากผู้ให้กู้) มีความจำเป็นต้องดำเนินการบังคับจำนองกับที่ดินแปลงดังกล่าวเพื่อนำเงินมาชำระหนี้ต่อไป" ซึ่งหากนายวีระผู้กู้ยังเพิกเฉยละเลยไม่ปฏิบัติตามคำบอกกล่าว นายวิวัฒน์ผู้ให้กู้และผู้รับจำนองสามารถฟ้องคดีต่อศาล เพื่อให้สั่งยึดที่ดินของนายวีระซึ่งจำนองไว้และนำออกขายทอดตลาด ในการขายทอดตลาดหากได้เงินไม่พอชำระหนี้แก่นายวิวัฒน์ นายวีระลูกหนี้และผู้จำนองก็ยังคงต้องชำระหนี้ในส่วนที่ยังขาดอยู่

การขายฝาก คือ การซื้อขายทรัพย์สินโดยมีข้อตกลงกันว่าผู้ขายสามารถไถ่ทรัพย์สินคืนได้ภายในกำหนดวันเวลาซึ่งตกลงกันไว้ แต่ต้องกำหนดไม่เกิน 10 ปี นับแต่เวลาซื้อขาย สำหรับอสังหาริมทรัพย์ เช่น บ้าน ที่ดิน อาคารพาณิชย์ และต้องกำหนดไม่เกิน 3 ปี นับแต่เวลาซื้อขายสำหรับสังหาริมทรัพย์ เช่น สร้อยคอทองคำ แหวน นาฬิกา เป็นต้น ตัวอย่างเช่น นายวีระนำที่ดินมรดกของตนที่จังหวัดนครปฐมแปลงหนึ่งมาขายฝากกับนายวิวัฒน์ในราคาห้าแสนบาท โดยมีข้อตกลงกันว่า นายวีระอาจไถ่ถอนที่ดินแปลงดังกล่าวคืนได้ภายในกำหนด 1 ปี ดังนั้น หากครบกำหนด 1 ปีแล้ว นายวีระมาไถ่ที่ดินแปลงดังกล่าวคืน ย่อมทำให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินแปลงดังกล่าวโอนกลับไปยังนายวีระผู้ขายฝาก

ในการไถ่ทรัพย์สินซึ่งขายฝาก ถ้าผู้ขายฝากไปขอไถ่ทรัพย์สินซึ่งขายฝากภายในวันเวลาที่ตกลงกัน หากผู้ซื้อฝากไม่ยอมให้ไถ่ทรัพย์สินนั้น ผู้ขายฝากจะทำอย่างไร กรณีนี้ผู้ขายฝากสามารถนำเงินสำหรับไถ่ถอนที่ดินหรือเรียกว่า "สินไถ่" ไปวางไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์ ทำให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ขายฝากโอนกลับไปยังผู้ไถ่ตั้งแต่เวลาที่นำสินไถ่ไปวางไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์ ตัวอย่างเช่น นายวีระผู้ขายฝากขอไถ่ที่ดินมรดกแปลงดังกล่าวคืนจากนายวิวัฒน์

ผู้ซื้อฝาก แต่ปรากฏว่านายวิวัฒน์ผู้ซื้อฝากไม่ยอมให้ไถ่ที่ดินแปลงดังกล่าว แม้ว่าจะอยู่ภายในกำหนดเวลาไถ่ก็ตาม นายวีระมีสิทธินำเงินจำนวนห้าแสนบาทอันเป็นสินไถ่ไปวาง ณ สำนักงานวางทรัพย์ ซึ่งจะทำให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ขายฝากโอนกลับไปยังนายวีระผู้ไถ่ตั้งแต่เวลาที่วางทรัพย์อันเป็นสินไถ่ ณ สำนักงานวางทรัพย์

จากที่กล่าวมาในเบื้องต้นพอสรุปความแตกต่างได้ว่า กรณีขายฝากเป็นสัญญาเดียวในตัวเอง โดยไม่ต้องมีสัญญาประธาน ซึ่งผู้ขายฝากประสงค์ที่จะขายทรัพย์สินใดก็ได้ เช่น จะเป็นบ้าน ที่ดิน อาคารพาณิชย์ สร้อยคอ แหวน นาฬิกา เป็นต้น โดยทรัพย์สินย่อมตกเป็นของผู้ซื้อฝากตั้งแต่วันเวลาที่ทำสัญญาขายฝากและจดทะเบียนกับพนักงานเจ้าหน้าที่ เป็นผลให้ผู้ขายฝากจะจำหน่ายจ่ายโอนหรือก่อภาระเหนือทรัพย์สินนั้นอีกไม่ได้ แต่ในส่วนของการจำนองเป็นการนำทรัพย์สินเฉพาะอสังหาริมทรัพย์ เช่น บ้าน ที่ดิน ตึกแถว อาคารพาณิชย์ หรืออสังหาริมทรัพย์บางประเภทที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น เรือที่มีระวางตั้งแต่ห้าตันขึ้นไป แพ สัตว์พาหนะ ไปประกันการชำระหนี้ เช่น หนี้ตามสัญญากู้ยืม โดยทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ แต่กรรมสิทธิ์และสิทธิครอบครองในทรัพย์สินนั้นยังอยู่ที่ผู้จำนอง ผู้จำนองสามารถจำนองทรัพย์สินนั้นซ้ำอีกได้ ซึ่งเรียกว่า ผู้รับจำนองลำดับสองหรือลำดับสาม แล้วแต่กรณี และสามารถก่อภาระเพิ่มขึ้น เช่น จดทะเบียนภาระจำยอม จดทะเบียนสิทธิเหนือพื้นดิน แต่ทั้งนี้ต้องได้รับความยินยอมจากผู้รับจำนอง

ดังที่ได้กล่าวมา ก็พอเป็นแนวทางให้ผู้อ่านเข้าใจหลักการของการจำนองและการขายฝากบ้าง รวมทั้งสามารถแยกแยะได้ว่า "จำนองกับขายฝาก แตกต่างกันอย่างไร"

จำนำ

ธนา เบญจาทิกุล*

ถาม **จำนำคืออะไร**

ตอบ คือ สัญญาซึ่งผู้จำนำส่งมอบสังหาริมทรัพย์สิ่งหนึ่งให้แก่ผู้จำนำ เพื่อเป็นประกันการชำระหนี้ของลูกหนี้

ถาม **สัญญาจำนำต้องทำเป็นหนังสือหรือไม่**

ตอบ สัญญาจำนำไม่มีกฎหมายบังคับว่าต้องทำเป็นหนังสือ เพียงมีการส่งมอบทรัพย์สินที่จำนำเพื่อเป็นประกันการชำระหนี้ของลูกหนี้ก็เพียงพอแล้ว

ถาม **ทรัพย์สินอะไรบ้างที่จำนำได้**

ตอบ สังหาริมทรัพย์

ถาม **ผู้จำนำต้องเป็นเจ้าของทรัพย์ที่จำนำหรือไม่**

ตอบ ผู้จำนำต้องเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่จำนำ ไม่อย่างนั้นเจ้าของที่แท้จริงสามารถติดตามเอาทรัพย์สินนั้นคืนได้โดยไม่ต้องไถ่ถอนจำนำ เพราะจำนำไม่ผูกพันเจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริง เว้นแต่เจ้าของทรัพย์สินปล่อยให้ผู้อื่นแสดงตนว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สิน และบุคคลอื่นนำทรัพย์สินนั้นไปจำนำโดยผู้รับจำนำสุจริต

ถาม **การนำทรัพย์สินไปจำนำไว้กับโรงรับจำนำ ผู้จำนำต้องเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่จำนำหรือไม่ ถ้าผู้จำนำไม่ใช่เจ้าของทรัพย์สินที่จำนำ เจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงสามารถติดตามเอาทรัพย์สินที่จำนำคืนได้อย่างไร**

ตอบ ผู้จำนำไม่จำเป็นต้องเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่จำนำ เมื่อโรงรับจำนำได้รับจำนำทรัพย์สินไว้แล้ว เจ้าของที่แท้จริงจะเอาทรัพย์สินที่จำนำคืนได้โดยการไถ่ถอนจำนำ

---

* *อดีตเลขาธิการสภาทนายความ*

ถาม **การจำนำทรัพย์สินกับโรงรับจำนำ มีกรณีใดบ้างที่เจ้าของทรัพย์สินจำนำที่แท้จริงมีสิทธิติดตามเอาทรัพย์สินจำนำคืนจากโรงรับจำนำ โดยไม่จำเป็นต้องไถ่ถอนจำนำ**

ตอบ 1. โรงรับจำนำได้รับจำนำสิ่งของไว้โดยเห็นได้ว่าสิ่งของนั้นเป็นของใช้ราชการ

2. โรงรับจำนำได้รับจำนำทรัพย์หรือสิ่งของที่ได้รับแจ้งจากเจ้าพนักงานว่าเป็นของหาย

3. โรงรับจำนำได้รับจำนำทรัพย์ไว้ โดยรู้หรือมีเหตุอันควรรู้ว่าทรัพย์จำนำนั้นได้มาโดยการกระทำความผิด

4. โรงรับจำนำได้รับจำนำทรัพย์ไว้ โดยไม่จดแจ้งรายการในบัตรประจำตัวประชาชนของผู้จำนำไว้ในตั๋วขั้วว่า คนที่มาจำนำนั้นเป็นใคร อยู่ที่ไหน

5. โรงรับจำนำรับจำนำสิ่งของรายละเกิน 100,000 บาท

ถาม **จำนำนั้นเป็นประกันหนี้อะไรบ้าง**

ตอบ เป็นประกันการชำระหนี้ต้นเงินกับทั้งค่าอุปกรณ์ต่อไปนี้ด้วย คือ

1. ดอกเบี้ย
2. ค่าสินไหมทดแทนในการไม่ชำระหนี้
3. ค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับจำนำ
4. ค่าใช้จ่ายในการรักษาทรัพย์สินที่จำนำ
5. ค่าสินไหมทดแทน เพื่อความเสียหายอันเกิดแต่ความชำรุดบกพร่องแห่งทรัพย์สินที่จำนำซึ่งไม่เห็นประจักษ์

ถาม **สิทธิซึ่งมีตราสารสามารถจำนำได้หรือไม่ การจำนำสิทธิซึ่งมีตราสารต้องปฏิบัติจะมีผลเป็นอย่างไรบ้าง**

ตอบ สิทธิซึ่งมีตราสารสามารถจำนำได้ โดยต้องส่งมอบตราสารนั้นให้แก่ผู้รับจำนำ และต้องบอกกล่าวเป็นหนังสือแจ้งการจำนำแก่ลูกหนี้แห่งสิทธินั้นด้วย ถ้าไม่ปฏิบัติสัญญาจำนำย่อมเป็นโมฆะ

ถาม **เงินที่ฝากไว้กับธนาคารสามารถจำนำได้หรือไม่**

ตอบ ไม่สามารถที่จะจำนำได้ เพราะ

1. เงินที่ฝากไว้กับธนาคาร เงินนั้นย่อมตกเป็นของธนาคารตั้งแต่เวลาที่ส่งมอบเงินฝาก การมาตกลงทำสัญญาจำนำทีหลัง จึงไม่มีการส่งมอบทรัพย์สินที่จำนำ และ

2. สิทธิตามใบฝากเงินไม่ใช่สิทธิซึ่งมีตราสาร จึงไม่สามารถที่จะจำนำได้

ถาม **ใบหุ้นหรือใบหุ้นกู้ชนิดซึ่งระบุชื่อสามารถจำนำได้หรือไม่ ถ้าจะจำนำต้องทำอย่างไรบ้าง จึงจะยกสัญญาจำนำขึ้นต่อสู้บริษัทหรือบุคคลภายนอกได้**

ตอบ สามารถจำนำได้ ต้องจดทะเบียนการจำนำนั้นลงไว้ในสมุดของบริษัท

ถาม **ถ้าสิทธิซึ่งจำนำนั้นถึงกำหนดชำระก่อนหนี้ซึ่งจำนำเป็นประกันไว้นั้น ลูกหนี้แห่งสิทธินั้นต้องปฏิบัติการชำระหนี้แห่งสิทธินั้นอย่างไร**

ตอบ ลูกหนี้แห่งสิทธินั้นต้องส่งมอบทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งสิทธิให้แก่ผู้รับจำนำ และทรัพย์สินนั้นก็กลายเป็นของจำนำแทนสิทธิซึ่งจำนำ

ถาม **ถ้าจำนำสิทธิ ผู้จำนำจะทำให้สิทธินั้นสิ้นไป หรือแก้ไขสิทธินั้นให้เสียหายแก่ผู้รับจำนำได้หรือไม่**

ตอบ ไม่ได้ เว้นแต่ผู้รับจำนำได้ยินยอมด้วย

ถาม **ถ้ามีการตกลงกันไว้ก่อนเวลาหนี้ถึงกำหนดชำระว่า ถ้าไม่ชำระหนี้ให้ผู้รับจำนำเข้าเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่จำนำ ข้อตกลงนั้นจะมีผลบังคับอย่างไร**

ตอบ ข้อตกลงนั้นไม่สมบูรณ์ใช้บังคับไม่ได้ ถ้าไม่มีการปฏิบัติตามข้อตกลง จะฟ้องให้ปฏิบัติตามข้อตกลงนั้นไม่ได้ และถ้ามีการปฏิบัติตามข้อดกลงนั้นแล้ว ก็จะมาฟ้องขอให้เพิกถอนไม่ได้

ถาม **ผู้รับจำนำมีหน้าที่ต้องดูแลทรัพย์ที่จำนำอย่างไรบ้าง**

ตอบ ต้องดูแลทรัพย์สินที่จำนำให้ปลอดภัย และต้องดูแลรักษาทรัพย์สินที่จำนำอย่างเช่นคนปกติทั่วไปจะพึงดูแลรักษาทรัพย์สินของตนเอง

ถาม **ถ้าผู้รับจำนำนำทรัพย์สินที่จำนำออกใช้สอยเอง หรือเอาไปให้บุคคลภายนอกใช้สอย หรือเก็บรักษาทรัพย์สินที่จำนำ ถ้าทรัพย์สินที่จำนำสูญหายหรือบุบสลาย ผู้รับจำนำจะต้องรับผิดหรือไม่**

ตอบ - ถ้า**ผู้จำนำยินยอม**ด้วยในการนั้น ปกติแล้วผู้รับจำนำไม่ต้องรับผิด แต่ถ้าผู้รับจำนำประมาทเลินเล่อ ไม่ระวังรักษาให้ดี เป็นเหตุให้ทรัพย์จำนำสูญหายหรือบุบสลาย ผู้รับจำนำต้องรับผิดในฐานละเมิด

- ถ้า**ผู้จำนำไม่ยินยอม**ด้วยในการนั้น ผู้รับจำนำต้องรับผิดในการที่ทรัพย์จำนำสูญหายหรือบุบสลาย แม้จะเป็นเพราะเหตุสุดวิสัย เว้นแต่ผู้รับจำนำพิสูจน์ได้ว่า ถึงอย่างไรทรัพย์สินที่จำนำก็คงจะต้องสูญหายหรือบุบสลายอยู่นั่นเอง เช่น ผู้รับจำนำโทรทัศน์นำโทรทัศน์นั้นมาใช้สอยภายในห้องชุดของตนในคอนโดมิเนียม โดยผู้จำนำไม่ยินยอม แล้วเกิดไฟไหม้ในคอนโดมิเนียมนั้นทั้งหมด ทำให้โทรทัศน์ดังกล่าวเสียหายด้วย ผู้รับจำนำก็ไม่ต้องรับผิด เป็นต้น

ถาม **ถ้าทรัพย์สินที่จำนำนั้นเกิดมีดอกผลในระหว่างที่จำนำ ดอกผลของทรัพย์สินที่จำนำนั้นเป็นของใคร**

ตอบ ดอกผลของทรัพย์สินที่จำนำเป็นของผู้จำนำ เพราะการจำนำนั้นแม้จะมีการส่งมอบทรัพย์สินที่จำนำให้กับผู้รับจำนำ แต่กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่จำนำก็ยังคงเป็นของผู้จำนำ แต่ถ้าดอกผลนั้นเป็นดอกผลนิดินัย ผู้รับจำนำสามารถเอาดอกผลนิดินัยนั้นมาชำระค่าดอกเบี้ยที่ค้างชำระได้ ถ้าไม่มีดอกเบี้ยค้างชำระก็ให้จัดสรรใช้ต้นเงินที่จำนำเป็นประกันได้เท่านั้น

ถาม **ผู้รับจำนำมีสิทธิบังคับจำนำได้เมื่อใด**

ตอบ เมื่อหนี้ที่จำนำเป็นประกันถึงกำหนดชำระ หรือเมื่อลูกหนี้ไม่อาจถือเอาประโยชน์แห่งเงื่อนเวลาได้

ถาม **การบังคับจำนำ ผู้รับจำนำต้องนำคดีมาฟ้องศาลหรือไม่**

ตอบ การบังคับจำนำ ผู้รับจำนำไม่ต้องนำคดีมาฟ้องศาลเหมือนจำนอง เพียงแต่ผู้รับจำนำมีหนังสือบอกกล่าวไปยังลูกหนี้ให้ชำระหนี้และอุปกรณ์ภายในเวลาอันสมควร ถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ภายในเวลาที่กำหนด ผู้รับจำนำเอาทรัพย์สินที่จำนำออกขายได้ แต่ต้องขายทอดตลาดเท่านั้น โดยมีหนังสือบอกกล่าวแก่ผู้จำนำถึงเวลาและสถานที่ขายทอดตลาด

ถาม **มีกรณีใดบ้างที่บังคับจำนำโดยไม่ต้องมีการบอกกล่าวก่อน**

ตอบ 1. กรณีที่ไม่สามารถบอกกล่าวบังคับจำนำแก่ผู้จำนำได้ เช่น ผู้จำนำย้ายที่อยู่ และไม่ทราบว่าอยู่ที่ใด

2. จำนำตั๋วเงิน ผู้รับจำนำเรียกเก็บเงินตามตั๋วเงินนั้นในวันถึงกำหนดโดยไม่ต้องบอกกล่าวก่อน

ถาม **ถ้าหนี้ที่จำนำเป็นประกันพ้นกำหนดเวลาที่กำหนดให้ชำระหนี้แล้ว แต่ผู้รับจำนำยังไม่บังคับจำนำ ผู้จำนำสามารถไถ่ถอนทรัพย์สินที่จำนำนั้นได้หรือไม่**

ตอบ ได้ ตราบใดที่ผู้รับจำนำยังไม่บังคับจำนำ ผู้จำนำมีสิทธิไถ่ถอนทรัพย์สินที่จำนำได้เสมอ

ถาม **เมื่อบังคับจำนำแล้วได้เงินน้อยหรือมากกว่าจำนวนหนี้ที่ค้างชำระ จะมีผลอย่างไรบ้าง**

ตอบ ถ้าได้เงินน้อยกว่าจำนวนหนี้ที่ค้างชำระ ลูกหนี้ยังต้องรับผิดในส่วนที่ยังขาดอยู่ แต่ถ้าจำนำเพื่อเป็นประกันหนี้ของผู้อื่น ผู้จำนำไม่ต้องรับผิดในส่วนที่ขาด เว้นแต่มีข้อตกลงให้รับผิด ถ้าได้เงินมากกว่าจำนวนหนี้ที่ค้างชำระ ผู้รับจำนำต้องคืนเงินนั้นให้แก่ผู้รับจำนำหรือบุคคลผู้ควรจะได้เงินนั้น

ถาม **สัญญาจำนำย่อมระงับสิ้นไปในกรณีใดบ้าง**

ดอบ 1. เมื่อหนี้ที่จำนำเป็นประกันระงับ ซึ่งมิใช่เพราะเหตุอายุความ เช่น ผู้รับจำนำปลดหนี้ให้ลูกหนี้

2. ผู้รับจำนำยอมให้ทรัพย์สินที่จำนำกลับคืนสู่ความครอบครองของผู้จำนำ เช่น ผู้จำนำยอมให้ผู้รับจำนำยืมทรัพย์สินที่จำนำกลับคืนไปใช้สอย

3. เมื่อมีการบังคับจำนำได้เงินชำระหนี้ที่จำนำเป็นประกันครบตามสัญญาจำนำแล้ว

หลักทั่วไปของการประกันภัย

โสภักรา คงนคร*

ถาม **สัญญาประกันภัยคืออะไร**

ตอบ สัญญาประกันภัย คือ สัญญาที่ผู้เอาประกันภัยโอนการเสี่ยงภัยของตนไปยังผู้รับประกันภัย โดยผู้เอาประกันภัยจ่ายประโยชน์ตอบแทนไปยังผู้รับประกันภัยในรูปของเบี้ยประกันภัย และถ้าเกิดภัยหรือเหตุใด ๆ ขึ้นก็ตามที่ได้ระบุไว้ในสัญญา ผู้รับประกันภัยก็จะจ่ายค่าสินไหมทดแทนหรือเงินให้กับผู้เอาประกันภัยเป็นการทดแทนความเสียหายที่ผู้เอาประกันภัยได้รับ

ถาม **ในสัญญาประกันภัยมีบุคคลเกี่ยวข้องกี่ฝ่าย**

ตอบ มีบุคคลเกี่ยวข้องอยู่ 3 ฝ่าย คือ

1. ผู้รับประกันภัย ซึ่งหมายถึง บริษัทประกันภัย
2. ผู้เอาประกันภัย หมายถึง ผู้ที่เป็นคู่สัญญาประกันภัยกับบริษัทประกันภัย โดยจ่ายเบี้ยประกันภัยให้กับบริษัทประกันภัย
3. ผู้รับประโยชน์ หมายถึง ผู้ที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนหรือเงินซึ่งบริษัทผู้รับประกันภัยจ่ายให้ตามสัญญาประกันภัย

ถาม **ผู้เอาประกันภัยจะเอาประกันภัยโดยให้ตนเองเป็นผู้รับประโยชน์ได้หรือไม่**

ตอบ ได้ เพราะผู้เอาประกันภัยสามารถเอาประกันภัยโดยระบุให้ผู้ใดเป็นผู้รับประโยชน์ก็ได้ โดยปกติถ้าเป็นประกันชีวิตก็มักจะระบุให้คู่สมรสหรือทายาทเป็นผู้รับผลประโยชน์ แต่ก็ไม่มีข้อจำกัดแต่อย่างใดที่จะระบุบุคคลอื่นหรือตนเองเป็นผู้รับผลประโยชน์ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้เอาประกันภัย

---

* *อนุกรรมการโครงการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมาย สภาทนายความ*

ถาม ส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัยหมายความว่าอย่างไร

ตอบ ส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัย หมายความว่า ความสัมพันธ์หรือผลประโยชน์ตัวทรัพย์สินที่นำมาประกันวินาศภัยไว้ หรือมีความสัมพันธ์อยู่กับชีวิตของบุคคลผู้ที่ได้เอาประกันชีวิตไว้ ซึ่งถ้าหากมีเหตุทำให้เกิดวินาศภัยหรือมีความตายเกิดขึ้น จะทำให้เกิดผลกระทบกระเทือนมาถึงบุคคลผู้เอาประกันภัยไว้ เนื่องจากความสัมพันธ์ที่มีอยู่กับทรัพย์สินที่เอาประกันวินาศภัยไว้ หรือความสัมพันธ์กับตัวบุคคลที่เอาประกันชีวิตไว้

ถาม ส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัยมีความสำคัญอย่างไร

ตอบ ถ้าผู้เอาประกันภัยไม่ว่าจะเป็นผู้เอาประกันวินาศภัยหรือประกันชีวิตก็ตาม ไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่ตนได้เอาประกันภัยไว้ สัญญาประกันภัยย่อมไม่ผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างใด

ถาม สัญญาประกันภัยจำเป็นต้องทำเป็นหนังสือหรือไม่

ตอบ ไม่จำเป็น เพียงแต่ผู้เอาประกันภัยเสนอขอทำสัญญา และผู้รับประกันภัยตกลงรับคำเสนอนั้น สัญญาก็เกิดแล้ว ซึ่งอาจทำกันเป็นเพียงวาจาก็ได้ แต่ถ้าจะฟ้องร้องบังคับคดีกันแล้ว กฎหมายบังคับว่าต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบเป็นสำคัญ มิฉะนั้น จะฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้

ถาม กรมธรรม์ประกันภัย คือ สัญญาประกันภัยใช่หรือไม่

ตอบ ไม่ใช่ กรมธรรม์ประกันภัยเป็นเพียงหลักฐานของสัญญาประกันภัย ที่ผู้รับประกันภัยให้ไว้แก่ผู้เอาประกันภัยตามตกลงไว้ โดยระบุถึงหน้าที่และความรับผิดชอบระหว่างผู้รับประกันภัยและผู้เอาประกันภัย และรายละเอียดอื่น ๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น วัตถุที่เอาประกันภัย ภัยที่ผู้รับประกันรับเสี่ยง ราคาแห่งมูลประกันภัย จำนวนเงินที่เอาประกันภัย และจำนวนเบี้ยประกันภัย รวมถึงวิธีส่งเบี้ยประกันภัย ชื่อของคู่สัญญาและผู้รับประโยชน์ กำหนดเวลาประกันภัย เป็นต้น

ถาม กรณีผู้รับประกันภัยไม่ออกกรมธรรม์ให้ผู้เอาประกันภัย ผู้เอาประกันภัยจะฟ้องร้องผู้รับประกันภัยให้ปฏิบัติตามสัญญาประกันภัยได้หรือไม่

ตอบ สัญญาประกันภัยย่อมเกิดตั้งแต่เมื่อบริษัทตกลงรับคำเสนอของผู้เอาประกันภัย แม้บริษัทยังไม่ออกกรมธรรม์ประกันภัยให้ ผู้เอาประกันภัยย่อมได้รับความคุ้มครองตามสัญญาแล้ว เพียงแต่ว่าการไม่ออกกรมธรรม์ ทำให้ผู้เอาประกันภัยไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้รับประกันภัย ทำให้ไม่อาจฟ้องร้องได้ เว้นแต่จะมีหลักฐานอื่นอีก เช่น ใบเสร็จรับเงินค่าเบี้ยประกันภัยซึ่งลงลายมือชื่อผู้รับประกันภัยไว้ ก็อาจใช้เป็นหลักฐานในการฟ้องร้องได้

ถาม **กรณีออกกรมธรรม์ให้แต่มีข้อความไม่ตรงตามสัญญาประกันภัยจะเป็นอย่างไร**

ตอบ ต้องถือว่าผู้รับประกันภัยไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ตามสัญญา ผู้เอาประกันภัยมีสิทธิเรียกให้ผู้รับประกันภัยแก้ไขให้ถูกต้องได้

ถาม **ถ้าในการกรอกข้อความลงในแบบพิมพ์คำขอเอาประกันภัย ผู้เอาประกันภัยไม่เปิดเผยข้อความจริง หรือแจ้งข้อความอันเป็นเท็จ ผลจะเป็นอย่างไร**

ตอบ สัญญาประกันภัยนั้นเป็นโมฆียะ แต่จะต้องปรากฏว่าการไม่เปิดเผยข้อความจริงหรือแถลงข้อความอันเป็นเท็จนั้น เป็นเหตุให้ผู้รับประกันภัยเชื่อถือและยอมรับประกันภัยด้วยเบี้ยประกันต่ำกว่าที่ควร หรือยอมทำสัญญาด้วยซึ่งหากทราบความจริงแล้วก็จะไม่ยอมทำสัญญาด้วย การที่สัญญาเป็นโมฆียะนี้เอง ผู้รับประกันภัยจึงมีสิทธิบอกล้างสัญญาได้ภายใน 1 เดือน นับแต่วันที่ผู้รับประกันภัยทราบเค้ามูลว่าได้มีการปกปิดข้อความจริง หรือแถลงข้อความเท็จ หรือหากไม่ได้รู้เค้ามูลดังกล่าว ผู้รับประกันภัยก็ต้องบอกล้างภายใน 5 ปี นับแต่วันทำสัญญา มิฉะนั้น สิทธิในการบอกล้างเป็นอันระงับ อย่างไรก็ตาม เมื่อบอกล้างแล้ว ผู้รับประกันภัยต้องคืนเบี้ยประกันภัยที่ได้ส่งไปคืนให้แก่ผู้เอาประกันภัยด้วย

ถาม **หากผู้เอาประกันภัยขาดส่งเบี้ยประกันภัยตามจำนวนและระยะเวลาที่ตกลงกับผู้รับประกันภัย จะทำให้สัญญาประกันภัยระงับลงหรือไม่ และผลที่เกิดขึ้นจะเป็นอย่างไร**

ตอบ เนื่องจากสัญญาประกันภัยนั้น เป็นสัญญาต่างตอบแทนอย่างหนึ่ง ดังนั้น เมื่อผู้เอาประกันภัยขาดส่งเบี้ยประกันภัยหรือส่งไม่ครบจำนวน ผู้รับประกันก็มี

สิทธิเรียกร้องและฟ้องให้ผู้เอาประกันภัยปฏิบัติตามสัญญาได้ และหากในระหว่างการขาดส่งเบี้ยประกันภัย มีภัยตามกรมธรรม์เกิดขึ้น ผู้รับประกันภัยสามารถปฏิเสธความรับผิดชอบของตนตามกรมธรรม์ประกันภัยได้ ดังนั้น ผู้เอาประกันภัยจึงควรต้องใช้ความระมัดระวัง อย่าหลงลืมส่งเบี้ยประกันภัย เพราะอาจจะทำให้สัญญาประกันภัยระงับลง โดยผู้เอาประกันภัยสูญเสียสิทธิที่ตนเองหรือผู้รับประโยชน์ควรจะได้รับตามที่ระบุไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย

ถาม **ผู้รับประกันมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ในกรณีใดบ้าง**

ตอบ กรณีต่อไปนี้

1. ผู้เอาประกันภัยตกเป็นคนล้มละลายตามคำพิพากษาของศาล แต่ถ้าได้ส่งเบี้ยประกันไปเป็นเวลานานเท่าใด ผู้รับประกันภัยก็จะบอกเลิกสัญญาก่อนนั้นไม่ได้

2. กรณีตามที่ระบุไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย แต่จะบอกกล่าวเป็นหนังสือให้ผู้เอาประกันภัยทราบล่วงหน้าพอสมควร

ถาม **สัญญาประกันภัยที่สำคัญมีอยู่ 2 ประการ คือ**

ตอบ ก. **สัญญาประกันวินาศภัย** คือ การประกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแต่ตัวทรัพย์สิน ซึ่งความเสียหายนั้นจะต้องประมาณเป็นเงินได้ ซึ่งหมายความรวมถึงการสูญเสียสิทธิประโยชน์และหรือรายได้อันพึงจะมี เช่น การประกันรถยนต์ การประกันอัคคีภัย การประกันโจรกรรมในบ้านหรือสถานที่ทำงาน เป็นต้น

ข. **สัญญาประกันชีวิต** คือ สัญญาต่างตอบแทนอีกอย่างหนึ่งที่ผู้รับประกันภัยตกลงจะชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประโยชน์ หรือทายาท หรือผู้สืบสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายของผู้เอาประกันภัย เมื่อผู้เอาประกันภัยนั้นได้เสียชีวิตลง ด้วยเหตุผลและระยะเวลาที่ระบุไว้ในกรมธรรม์ประกันชีวิต หรือหากไม่เสียชีวิตภายในระยะเวลาที่ตกลงกัน ผู้เอาประกันภัยก็มีสิทธิได้รับเงินตอบแทนได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างกันซึ่งผู้เอาประกันภัยมีหน้าที่ต้องส่งเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้รับประกัน

ถาม **ในการประกันชีวิต ผู้รับประกันภัย ผู้เอาประกันภัย ผู้รับประโยชน์ มีความแตกต่างกันอย่างไร**

ตอบ **ผู้รับประกันภัย** คือ คู่สัญญาฝ่ายที่ตกลงจะใช้เงินจำนวนหนึ่ง ซึ่งจะต้องเป็นผู้ประกอบกิจการอันได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์ (ในสัญญาประกันชีวิต บางครั้งเรียกว่า ผู้รับประกันชีวิตก็ได้)

ผู้เอาประกันภัย คือ บุคคลซึ่งเป็นคู่สัญญากับผู้รับประกันภัย และมีหน้าที่ตามสัญญาที่จะต้องส่งเบี้ยประกันภัย (สำหรับสัญญาประกันชีวิต บางครั้งเรียกว่า ผู้เอาประกันชีวิตก็ได้)

ผู้รับประโยชน์ คือ บุคคลผู้จะได้รับจำนวนเงินอันผู้รับประกันภัยได้ใช้ให้ที่อาจจะเป็นตัวผู้เอาประกันภัยเองหรือบุคคลอื่นได้ ตามแต่ลักษณะของสัญญาประกันชีวิต

ถาม **สัญญาประกันชีวิตมีผลบังคับเมื่อใด**

ตอบ สัญญาประกันชีวิตมีผลบังคับสมบูรณ์ตั้งแต่ผู้เอาประกันชีวิตได้ยื่นใบคำขอเอาประกัน พร้อมกับชำระหนี้เบี้ยประกันงวดแรกต่อผู้รับประกัน และผู้รับประกันได้ตกลงพิจารณารับประกันนั้นแล้ว

ถาม **สัญญาประกันภัยที่ยังไม่ได้ออกแบบกรมธรรม์ประกันชีวิต หากเกิดภัยขึ้น ผู้เอาประกันภัยจะได้รับเงินค่าสินไหมทดแทนหรือไม่**

ตอบ กรมธรรม์เป็นเพียงเอกสารที่ลงลายมือชื่อผู้รับประกันที่กฎหมายกำหนดให้ผู้รับประกันจัดทำขึ้นเพื่อมอบให้แก่ผู้เอาประกันภัย โดยมีเนื้อความตรงตามสัญญาและแบบที่นายทะเบียนกำหนด แต่กรมธรรม์ประกันภัยก็ไม่ใช่สัญญาประกันภัย เพราะการเกิดสัญญาและความสมบูรณ์ของสัญญานั้น ขึ้นอยู่กับว่าผู้เอาประกันภัยได้กรอกข้อความในคำขอประกันและผู้รับประกันภัยยอมรับคำเสนอนั้นแล้วหรือไม่ ฉะนั้น ในกรณีที่ทำสัญญาประกันภัย แต่ยังไม่ได้ออกกรมธรรม์ประกันภัยให้ หากเกิดภัยขึ้น ผู้เอาประกันภัยก็มีสิทธิที่จะได้ค่าสินไหมทดแทน แต่อย่างไรก็ตาม การที่จะฟ้องร้องบังคับคดีนั้น กฎหมายกำหนดว่าต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ ลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิด ดังนั้น ผู้เอาประกันก็มีสิทธิที่จะได้ค่าสินไหมทดแทน แต่อย่างไรตาม การที่จะฟ้องร้อง

บังคับคดีนั้น กฎหมายกำหนดว่าต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ ลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิด ดังนั้น ผู้เอาประกันภัยจะฟ้องร้องบังคับคดีได้หรือไม่นั้น จึงต้องดูว่าผู้เอาประกันภัยมีหลักฐานอย่างอื่นอีกหรือไม่

ถาม **การเอาประกันชีวิตนั้น นอกจากจะประกันชีวิตตัวเองแล้ว ยังอาจเอาประกันชีวิตบุคคลอื่นได้หรือไม่**

ตอบ ได้ แต่ผู้เอาประกันจะต้องมีความสัมพันธ์หรือมีความเกี่ยวข้องกับผู้ถูกเอาประกันภัยพอสมควร กล่าวคือ ถ้าบุคคลนั้นเสียชีวิตแล้วก็จะทำความสูญเสียเดือดร้อนแก่ตน ซึ่งอาจจะเป็นเพราะผู้ถูกเอาประกันนั้นมีความสัมพันธ์กับตนทางสายโลหิต หรือการสมรส หรือโดยการติดต่อทางธุรกิจต่อกัน หากเอาประกันชีวิตบุคคลที่ตนไม่มีส่วนได้เสีย สัญญาประกันภัยย่อมไม่มีผลผูกพัน คือถือเสมือนหนึ่งว่าไม่มีสัญญาต่อกันเลย

ถาม **ทำไมกฎหมายจึงบังคับให้ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลผู้ซึ่งตนเอาประกัน**

ตอบ การที่กฎหมายบังคับไว้เช่นนั้น มีเหตุผลสำคัญอยู่ 2 ประการด้วยกัน คือ

ประการแรก เพื่อป้องกันมิให้ประชาชนทำสัญญาประกันชีวิตบุคคลอื่นโดยตนมิได้มีส่วนได้เสียในความเป็นความตายของบุคคลนั้น เพราะจะเท่ากับเป็นการ **"เล่นพนัน"** บนชีวิตของบุคคลอื่น ซึ่งเป็นการขัดต่อศีลธรรมอันดี และจะเป็นการฝ่าฝืนบทกฎหมายที่ห้ามเล่นพนันด้วย

ประการที่สอง คือ เพื่อป้องกันมิให้เกิดการฆาตกรรมชีวิตมนุษย์ โดยมุ่งหวังที่จะได้รับเงินประกันชีวิตมาเป็นประโยชน์

ถาม **ผู้เอาประกันชีวิตจะประกันชีวิตญาติของตนเองได้หรือไม่**

ตอบ ได้ แต่ญาตินั้นจะต้องเป็นญาติที่ใกล้ชิดและสนิทมาก จึงจะถือว่ามีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันได้ และจะต้องกำหนดวงเงินที่ประกันไว้พอสมควร

ถาม **ผู้มีความสัมพันธ์ทางธุรกิจ เช่น นายจ้างจะเอาประกันชีวิตลูกจ้างของตนเองได้หรือไม่**

ตอบ ได้ แต่วงเงินที่เอาประกันนั้นต้องกำหนดไว้เพียงพอกับความเสียหายที่นายจ้างจะได้รับเพราะการตายของลูกจ้าง

ถาม **ถ้าผู้เอาประกันชีวิตได้แจ้งไว้ในคำขอเอาประกันว่าตนมิได้เป็นโรคร้าย หลังจากทำสัญญาแล้วจึงเพิ่งตรวจพบว่าตนเป็นโรคร้ายแรง ดังนั้น ผู้ถูกเอาประกันต้องแจ้งให้บริษัทประกันทราบหรือไม่**

ตอบ ไม่จำเป็น เพราะกฎหมายกำหนดไว้แต่ว่าขณะทำสัญญาประกันต้องเปิดเผยข้อความจริง เมื่อผู้ถูกเอาประกันมาทราบภายหลังว่าตนเป็นโรคร้ายแรง จึงไม่จำเป็นต้องแจ้งให้บริษัททราบแต่อย่างใด

ถาม **เมื่อมีการบอกล้างสัญญาประกันชีวิตเพราะเหตุที่เป็นโมฆียะแล้ว ผู้เอาประกันมีสิทธิอะไรอีกหรือไม่**

ตอบ มีสิทธิเรียกร้องค่าไถ่ถอนกรมธรรม์ประกันภัยจากผู้รับประกันภัย ซึ่งเงินค่าไถ่ถอนกรมธรรม์นี้จะมีจำนวนต่ำกว่าเบี้ยประกันที่ผู้เอาประกันได้ส่งไปแล้ว เพราะผู้รับประกันได้คำนวณหักค่าใช้จ่ายออก

ถาม **ผู้รับประกันชีวิตจะไม่ต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนในกรณีใดบ้าง**

ตอบ ในกรณีดังต่อไปนี้

1. เมื่อผู้เอาประกันชีวิตได้ฆ่าตัวตายโดยใจสมัครภายใน 1 ปี นับแต่วันทำสัญญาประกันชีวิต แต่ในกรมธรรม์เองบริษัทอาจกำหนดเวลาไว้มากกว่า 1 ปี ซึ่งก็จะต้องบังคับไปตามนั้นด้วย

2. ผู้เอาประกันถูกผู้เอาประโยชน์ฆ่าตายโดยเจตนา ซึ่งไม่ว่าจะเป็นเวลาใดก็ตาม ก็เป็นเหตุให้ผู้ได้รับประกันพ้นจากความรับผิด ในกรณีข้อ 2 นี้ ผู้เอาประกันหรือทายาทผู้นั้นย่อมมีสิทธิได้รับเงินค่าไถ่ถอนกรมธรรม์จากผู้รับประกันภัยด้วย

ถาม **เจ้าหนี้ของผู้เอาประกันภัยจะมีสิทธิเรียกร้องจำนวนเงินที่ผู้รับประกันภัยจะใช้ให้แก่ทายาทของผู้เอาประกันภัยอย่างไรบ้าง**

ตอบ ถ้าการเอาประกันชีวิตนั้น มิได้ระบุให้ทายาทคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รับประโยชน์โดยเฉพาะเจาะจงแล้ว เจ้าหนี้ของผู้เอาประกันภัยก็มีสิทธิที่จะเรียกร้องเอาเงินนั้นชำระหนี้ของตนได้ทั้งหมด เพราะถือว่าในกรณีเช่นนี้ เงินที่ผู้รับประกันภัยใช้นั้น เป็นทรัพย์มรดกของผู้เอาประกันภัย เจ้าหนี้จึงมีสิทธิบังคับชำระหนี้

จากเงินนั้นได้ทั้งหมด แต่ถ้าการประกันชีวิตนั้นได้ระบุให้ทายาทคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รับประโยชน์โดยเฉพาะเจาะจงแล้ว เมื่อผู้รับประกันภัยชดใช้เงินดังกล่าวแล้ว ทายาทผู้นั้นก็ต้องส่งเงินเท่ากับจำนวนเบี้ยประกันที่ผู้เอาประกันภัยได้ส่งไปแล้วคืนสู่กองมรดก ซึ่งเจ้าหนี้ของผู้ตายมีสิทธิเอาใช้หนี้ได้ เช่น ก. ประกันชีวิตตนเองไว้หนึ่งแสนบาท ระบุให้ ข. เป็นผู้รับประโยชน์ เมื่อ ก. ส่งเบี้ยประกันไปได้เพียง 5,000 บาท ก็ถึงแก่ความตาย เมื่อบริษัทประกันภัยใช้เงินหนึ่งแสนบาทให้แก่ ข. แล้ว ข. ก็ต้องส่งเงิน 5,000 บาท ดังกล่าวเข้ากองมรดกของ ก. ซึ่งเจ้าหนี้ของ ก. มีสิทธิขอรับชำระหนี้จากเงินจำนวนนั้นได้

ถาม **อายุความในการฟ้องเรียกให้ผู้รับประกันภัยใช้เงินตามสัญญาประกันชีวิตหรือเรียกให้คืนเบี้ยประกันภัยตามสัญญา สัญญาต้องฟ้องร้องภายในกำหนดเวลาเท่าใด**

ตอบ ภายในกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่เกิดสิทธิเรียกร้อง ซึ่งต่างกับกรณีประกันวินาศภัย อันมีอายุความเพียง 2 ปี

ครอบครองปรปักษ์เป็นอย่างไร

เทวัญ ศรีสุวิกา*

คำพังเพยโบราณว่า **"โจรปล้นร้อยครั้งไม่เท่าไฟไหม้ครั้งเดียว"** เพื่อเป็นอนุสติเตือนให้ระมัดระวังตรวจตราฟืนไฟ เพราะโจรปล้นแล้วยังเหลือเรือนที่อยู่ให้ทำมาหากิน แต่ถ้าไฟไหม้แล้วก็ไม่เหลืออะไรนอกจากที่ดิน ต้องเริ่มต้นก่อร่างสร้างตัวใหม่ และที่ยิ่งไปกว่านั้น หากมัวแต่นอนหลับไม่รู้นอนคู้ไม่เห็น ไม่เป็นโล้เป็นพาย ไม่หมั่นดรวจตราดูแลสงวนรักษาทรัพย์สินของตนแล้ว ที่ดินหรือทรัพย์สินของท่านก็อาจไม่เหลือเช่นกัน สิ้นเนื้อประดาตัวกันจริง ๆ ทั้งนี้เพราะโดยผลของคำในภาษากฎหมายว่า **"ครอบครองปรปักษ์"**

คำว่า **"ครอบครองปรปักษ์"** เป็นคำที่ไม่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายใด ๆ แต่เป็นที่เข้าใจกันในวงการกฎหมาย ทั้งยังปรากฏในคำพิพากษาของศาลว่าหมายถึง **การเสียสิทธิในทรัพย์สินของตน โดยการถูกผู้อื่นแย่งการครอบครอง** หรือในทางหลักทฤษฎีกฎหมายเรียกว่า **อายุความได้สิทธิ** ฉะนั้น บรรดาผู้ที่มีทรัพย์สินทั้งหลาย รวมถึงบรรดาเศรษฐีที่ร่ำรวยมหาศาลจนไม่ทราบว่าตนเองมีทรัพย์มรดกอยู่ในที่แห่งใดบ้าง ขอได้โปรดพึงสังวรและมาเริ่มทำความเข้าใจหลักกฎหมาย **"ครอบครองปรปักษ์"** กันนับแต่บัดนี้

การครอบครองปรปักษ์ เป็นการที่บุคคลอื่นจะได้สิทธิหรือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของเราโดยการครอบครอง เรามาทำความรู้จักหน้าตาของกฎหมายที่ว่านี้กัน คือ ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1382 ว่า **"บุคคลใดครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นไว้โดยความสงบและโดยเปิดเผยด้วยเจตนาเป็นเจ้าของ ถ้าเป็นอสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันเป็นเวลาสิบปี ถ้าเป็นสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันเป็นเวลาห้าปีไซร้ ท่านว่าบุคคลนั้นได้กรรมสิทธิ์"**

หลักเกณฑ์แห่งการครอบครองปรปักษ์จนได้กรรมสิทธิ์ ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 6 ประการ ดังนี้

---

* อดีตเลขาธิการกรรมการสภาทนายความ ภาค 9

1. **ครอบครอง** หมายถึง กริยาเข้ายึดถือทรัพย์สิน เช่น เข้าทำประโยชน์ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ในเรือกสวนไร่นา ถือว่าได้ครอบครองเรือกสวนไร่นานั้นแล้ว เป็นต้น

2. **ทรัพย์สินของผู้อื่น** หมายถึง ทรัพย์สินที่เจ้าของมีกรรมสิทธิ์อยู่ และในกรณีที่ดินจะต้องเป็นที่ดินที่มีโฉนดหรือตราจองเท่านั้น

3. **โดยสงบ** คือ การครอบครองโดยปราศจากการข่มขู่ การใช้กำลัง การหลอกลวง และไม่มีใครมาหวงห้าม กีดกัน แสดงความเป็นเจ้าของ หรือฟ้องร้องขับไล่

4. **โดยเปิดเผย** คือ การครอบครองโดยมิได้หลบซ่อนเร้น ปิดบัง หรืออำพรางใด ๆ

5. **ด้วยเจตนาเป็นเจ้าของ** คือ การครอบครองโดยเจตนาตั้งใจที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้น ไม่ใช่การครอบครองแทนผู้อื่น เช่น คนสวนเฝ้าสวนแทนเจ้าของสวน หรือครอบครองตามสัญญาที่ให้อำนาจไว้ เช่น การครอบครองที่นา ทำนาตามสัญญาเช่านา เป็นต้น

6. **ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ติดต่อกันสิบปี** หรือ**สังหาริมทรัพย์ห้าปี** ความหมายอสังหาริมทรัพย์โดยทั่ว ๆ ไป หมายถึง ที่ดินรวมทั้งที่ติดกับที่ดิน เช่น ตึกรามบ้านช่อง อาคาร ถาวรวัตถุ เป็นต้น สังหาริมทรัพย์ก็คือ ทรัพย์ที่ขนเคลื่อนที่ได้นั่นเอง การครอบครองปรปักษ์จะได้กรรมสิทธิ์ต้องปรากฏว่าครอบครองติดต่อกันตลอดมาเป็นเวลานานตามที่กฎหมายกำหนดไว้ดังกล่าวด้วย

หลักเกณฑ์ 6 ประการข้างต้น ข้อที่ควรจดจำเป็นพิเศษ คือ ต้องเป็นทรัพย์สินที่เจ้าของมีกรรมสิทธิ์อยู่ และถ้าเป็นอสังหาริมทรัพย์ได้ครอบครองติดต่อกันนานถึง 10 ปี กรณีที่ดินที่มีหลักฐานต่อไปนี้ ถือว่ามีเพียงสิทธิครอบครองเท่านั้น ไม่ถือว่ามีกรรมสิทธิ์ ซึ่งรู้จักหรือเรียกกันโดยทั่วไปว่า **"ที่ดินมือเปล่า"** คือ

1. น.ส.3 เรียกย่อจากคำว่า หนังสือรับรองการทำประโยชน์ เป็นแบบเก่า
2. น.ส.3ก. หนังสือรับรองการทำประโยชน์ ออกโดยใช้การถ่ายรูปทางอากาศ
3. น.ส.2 ใบจอง เป็นหนังสือที่รัฐอนุญาตให้ครอบครองที่ดินชั่วคราว
4. น.ส.5 ใบไต่สวน เป็นหนังสือที่ทำขึ้นเพื่อการจะออกโฉนดที่ดิน
5. ใบนำ เป็นหนังสือที่ออกให้ผู้ครอบครองที่ดิน นำเจ้าพนักงานรังวัดที่ดิน
6. ส.ค.1 เป็นหนังสือแจ้งการครอบครอง
7. ที่ดินที่มีสิทธิครอบครองแล้ว แม้ไม่มีหนังสือสำคัญใด ๆ แสดงสิทธิเลย

ที่ดินดามที่กล่าวมาข้างต้น การถูกผู้อื่นแย่งการครอบครอง ไม่ใช้อายุความ 10 ปี ตามมาตรา 1382 แต่จะอยู่ในบังคับของบทบัญญัติมาตรา 1376 **"ถ้าผู้ครอบครองถูกแย่งการ**

ครอบครองโดยมิชอบด้วยกฎหมายไซร้ ท่านว่าผู้ครอบครองมีสิทธิจะได้คืนซึ่งการครอบครอง เว้นแต่อีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเหนือทรัพย์สินดีกว่า ซึ่งจะเป็นเหตุให้เรียกคืนจากผู้ครอบครองได้

การฟ้องคดีเพื่อเอาคืนซึ่งการครอบครองนั้น ท่านว่าต้องฟ้องภายในปีหนึ่งนับแต่เวลาถูกแย่งการครอบครอง"

เมื่อได้เห็นบทบัญญัติของกฎหมายนี้แล้ว บรรดาเจ้าของที่ดินมือเปล่าจะต้องขยันมากกว่าเจ้าของที่ดินมีกรรมสิทธิ์ คือ ต้องเอาใจใส่หมั่นไปดูแลที่ดินของตนอย่างน้อยปีละครั้ง เพราะหากมีผู้อื่นเข้ามาแย่งการครอบครอง บุกรุกเข้ามา จะได้ทักท้วงหวงห้ามปกป้องสิทธิของตนไว้ก่อน เพราะที่ดินมือเปล่า เพียงผู้อื่นเข้ามาครอบครองที่ดินของเราเพียงแค่ 1 ปี ก็ได้สิทธิครอบครองแล้ว หากเกิน 1 ปี แล้วจะไปฟ้องศาล ศาลก็ต้องยกฟ้อง ทั้งนี้เนื่องจากการฟ้องเพื่อเอาคืน ต้องฟ้องภายใน 1 ปี นับแต่เวลาถูกแย่งการครอบครอง ที่สำคัญคือ ไม่ใช่นับแต่เวลาที่เจ้าของที่ดินรู้นะครับจะบอกให้...

การจำยอม

บัณฑิต สุชีวะ*

เมื่อพูดถึงภารจำยอม คนส่วนมากมักจะนึกถึงแต่สิทธิของเจ้าของสามยทรัพย์ในอันที่จะเดินผ่านที่ดินของผู้อื่น เพราะภารจำยอมที่เกิดขึ้นและมีเรื่องพิพาทฟ้องร้องกันในศาลมักจะเป็นภารจำยอมที่เกี่ยวกับการเดินผ่านหรือการใช้ทางผ่านที่ดินของผู้อื่นเสียเป็นส่วนใหญ่ ภารจำยอมอย่างอื่นหาตัวอย่างคดีที่ขึ้นมาสู่ศาลได้ยากเต็มที แต่อันที่จริงแล้วภารจำยอมเป็นทรัพย์สินที่ตัดทอนรอนกรรมสิทธิ์ของเจ้าของภารยทรัพย์ ในอันที่จะต้องยอมรับกรรมบางอย่างที่กระทบกระเทือนถึงทรัพย์ของตน หรือเจ้าของภารยทรัพย์ต้องงดเว้นการใช้สิทธิบางอย่างซึ่งตนมีอยู่ในกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์นั้น เพื่อประโยชน์แก่สามยทรัพย์ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1387) ซึ่งมีที่ใช้กว้างขวางมาก เช่น การยอมให้เจ้าของสามยทรัพย์วางท่อระบายน้ำ ท่อน้ำ สายไฟฟ้าผ่าน ให้ใช้น้ำในบ่อของภารยทรัพย์ หรือแม้แต่ให้ติดตั้งป้ายบอกชื่อโรงเรียน ก็เป็นภารจำยอม นอกจากนี้ การที่เจ้าของภารยทรัพย์ต้องงดเว้นไม่ปลูกอาคารให้ปิดบังทางลมหรือแสงสว่างที่เจ้าของสามยทรัพย์จะได้รับ ก็เป็นภารจำยอม การที่เจ้าของโรงเรือนยอมให้เจ้าของโรงเรือนอื่นอาศัยเสาเรือนเดียวกัน ทำลอด คำคาน ก็เป็นภารจำยอม เจ้าของที่ดินยอมให้เจ้าของโรงเรือนใกล้เคียงปลูกโรงเรือนรุกล้ำ ก็เป็นภารจำยอม ลักษณะสำคัญของภารจำยอมอยู่ที่ว่า **การตัดทอนรอนสิทธิหรือการงดการใช้สิทธิของเจ้าของภารยทรัพย์นั้นต้องเพื่อประโยชน์แก่อสังหาริมทรัพย์อื่นที่เรียกว่าสามยทรัพย์เท่านั้น** หาใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตัวหรือประโยชน์ในทางการค้าของผู้ใดโดยไม่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ไม่ ดังเช่นคำพิพากษาฎีกาที่ 11-13/2503 วินิจฉัยว่า อสังหาริมทรัพย์อาจตกอยู่ในภารจำยอมก็เพื่อประโยชน์แก่อสังหาริมทรัพย์อื่นเท่านั้น จะอ้างว่าใช้ที่ดินนั้นเพื่อประโยชน์แก่การค้าน้ำแข็งหาได้ไม่

ลักษณะสำคัญอีกอย่างหนึ่งของภารจำยอม คือ **จะต้องมีอสังหาริมทรัพย์สองอสังหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์ทั้งสองจะต้องต่างเจ้าของกัน** ถ้าเป็นของเจ้าของเดียวกัน เช่น

---

* ที่มา : www.library.coj.go.th

ก. มีที่ดินสองแปลง การที่ ก. ใช้สิทธิเดินผ่านที่ดินอีกแปลงหนึ่งของตนนั้น หาใช่ภารจำยอมไม่ ฉะนั้น แม้อสังหาริมทรัพย์แห่งหนึ่งต้องตกอยู่ภายใต้ภารจำยอมเพื่อประโยชน์แก่อสังหาริมทรัพย์ของผู้อื่น หากอสังหาริมทรัพย์ทั้งสองนั้น กล่าวคือ ภารยทรัพย์และสามยทรัพย์ตกมาเป็นของเจ้าของคนเดียวกัน ภารจำยอมย่อมสิ้นไปตามมาตรา 1398 เพียงแต่ว่าถ้าภารจำยอมนั้นได้มีการจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ไว้ ก็ต้องจดทะเบียนเพิกถอนภารจำยอมนั้นเสีย มิฉะนั้นถือว่าภารจำยอมยังคงมีอยู่สำหรับบุคคลภายนอกผู้ที่รับโอนสามยทรัพย์เดิมนั้นต่อไป คำพิพากษาฎีกาที่ 1044/2496 วินิจฉัยว่า ที่ดินสองแปลงเมื่อตกได้แก่เจ้าของเดียวกันแล้ว แม้จะเคยมีภารจำยอมมาก่อน ภารจำยอมนั้นย่อมสิ้นไป ฉะนั้นเมื่อขายที่ดินแปลงหนึ่งให้บุคคลอื่นไปยังไม่ถึง 10 ปี จึงยังไม่ก่อให้เกิดภารจำยอมโดยอายุความตามมาตรา 1401

ภารจำยอม **อาจได้มาโดยนิติกรรม** คือ การตกลงกันระหว่างเจ้าของภารยทรัพย์และเจ้าของสามยทรัพย์ ซึ่งจะกำหนดระยะเวลาไว้หรือไม่ก็ได้ ถ้าไม่กำหนดเวลาไว้ก็ถือว่า ภารจำยอมมีอยู่ตลอดไป จนกว่าภารจำยอมนั้นจะระงับไปตามมาตรา 1397 (ภารยทรัพย์หรือสามยทรัพย์สลายไปทั้งหมด) มาตรา 1398 (ภารยทรัพย์และสามยทรัพย์ตกเป็นเจ้าของคนเดียวกันและได้มีการเพิกถอนทะเบียนภารจำยอม) มาตรา 1399 (เมื่อมิได้ใช้ภารจำยอมถึง 10 ปี) มาตรา 1400 (เมื่อภารจำยอมหมดประโยชน์แก่สามยทรัพย์) นิติกรรมนี้อาจเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวเป็นพินัยกรรมก็ได้ แต่การได้มาซึ่งภารจำยอมโดยนิติกรรมนี้ ถ้าจะให้บริบูรณ์ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ (มาตรา 1299) หากมิได้จดทะเบียน ก็จะใช้บังคับกันได้เพียงระหว่างคู่สัญญาในฐานะเป็นบุคคลสิทธิเท่านั้น (คำพิพากษาฎีกาที่ 760/2507)

นอกจากภารจำยอมจะได้มาโดยนิติกรรมดังกล่าวมาแล้ว ภารจำยอม**อาจได้มาโดยอายุความ** ตามมาตรา 1401 ประกอบด้วยมาตรา 1382 อีกด้วย กล่าวคือ เจ้าของสามยทรัพย์ได้มีการใช้ภารยทรัพย์ด้วยความสงบ เปิดเผย และด้วยเจตนาจะให้ได้สิทธิภารจำยอมในภารยทรัพย์นั้นเป็นเวลาติดต่อกันครบ 10 ปี ย่อมได้สิทธิภารจำยอมเหนือภารยทรัพย์นั้น แต่การใช้ภารยทรัพย์โดยการขออาศัยเขาก็ดี หรือโดยการถือวิสาสะก็ดี หาถือว่าเป็นการใช้ภารยทรัพย์ด้วยเจตนาจะให้ได้สิทธิภารจำยอมไม่ ดังเช่นคำพิพากษาฎีกาที่ 342/2486 ซึ่งวินิจฉัยว่า ทางเดินซึ่งโจทก์อาศัยเดินผ่านในที่ดินของจำเลย แม้จะช้านานเพียงใดก็หาทำให้เกิดภารจำยอมไม่ และคำพิพากษาฎีกาที่ 217/2501 ซึ่งวินิจฉัยว่า คำว่า วิสาสะ พจนานุกรมวิเคราะห์ศัพท์ว่า ความคุ้นเคยสนิทสนม การถือว่าเป็นกันเอง เมื่อข้อเท็จจริงฟังว่าโจทก์ได้ถือวิสาสะใช้ทางเดินผ่านที่ดินของจำเลย ทางพิพาทก็ไม่ตกเป็นภารจำยอมตามกฎหมาย

การใช้ภารยทรัพย์ของเจ้าของสามยทรัพย์นั้น มิใช่ว่าเจ้าของสามยทรัพย์จะต้องใช้เองเสมอไป **ผู้ใดผู้หนึ่งในสามยทรัพย์ใช้เพื่อประโยชน์แก่สามยทรัพย์แล้ว** ก็ใช้ได้ ดังจะเห็นได้จากคำพิพากษาฎีกาที่ 335/2485 ซึ่งวินิจฉัยว่า การที่อสังหาริมทรัพย์ต้องตกอยู่ในภารจำยอมนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสำคัญของที่ดิน มิใช่เป็นการส่วนตัวบุคคลผู้เป็นเจ้าของ ฉะนั้น แม้โจทก์เป็นเจ้าของที่ดินจะมิได้ใช้ทางเดินนี้เอง แต่คนใดในที่ดินของโจทก์ได้ใช้ทางเดินนี้โดยไม่ต้องรับอนุญาตจากผู้ใด ก็เกิดภารจำยอมได้

ที่ว่า **ต้องใช้ภารยทรัพย์ติดต่อกันจนครบ 10 ปี** จึงจะได้สิทธิภารจำยอมนั้น มิใช่จำเป็นว่าจะต้องใช้ติดต่อกันทุกวัน เพียงแต่ได้ใช้เป็นประจำสม่ำเสมอ หรือใช้ชั่วระยะเมื่อสิ้นฤดูทำนาตลอดไปจนครบ 10 ปี ก็ถือว่าติดต่อกันแล้ว ดังที่วินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาฎีกาที่ 1311/2506 ว่า ใช้ทางพิพาทเป็นทางเดินผ่านทุกปี เมื่อสิ้นสุดฤดูทำนาเป็นเวลากว่า 10 ปี ย่อมได้ภารจำยอม แม้จะมิได้ใช้ทางพิพาทในฤดูทำนา ก็ไม่ทำให้การใช้ทางนั้นขาดตอนไม่ติดต่อกัน

ผู้ที่จะได้สิทธิภารจำยอมต้องเป็นเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ ผู้ที่เช่าหรืออาศัยอยู่ในอสังหาริมทรัพย์ หาได้สิทธิภารจำยอมไม่ ดังเช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 738/2503 วินิจฉัยว่า ผู้เช่าที่ดินปลูกบ้านอยู่ในที่ดินที่เช่า ไม่ใช่เจ้าของสามยทรัพย์ที่จะอ้างว่าได้สิทธิภารจำยอมในทางเดินไม่มีอำนาจฟ้อง

ในทำนองเดียวกัน **ผู้ที่จะถูกฟ้องให้ต้องยอมรับภารจำยอมคือเจ้าของภารยทรัพย์** ผู้ที่เช่าหรืออาศัยภารยทรัพย์ไม่อาจถูกฟ้องเช่นนั้นได้ คำพิพากษาฎีกาที่ 11-13/2503 อสังหาริมทรัพย์อาจตกอยู่ในภารจำยอม ก็เพื่อประโยชน์แก่การค้าน้ำแข็งหาได้ไม่ และผู้ที่ต้องยอมรับภารจำยอมคือเจ้าของทรัพย์ จำเลยเป็นเพียงผู้เช่าที่ดินซองวัดเท่านั้น จำเลยไม่มีหน้าที่จะต้องเรียกวัดเข้ามาเป็นจำเลยด้วย

แม้ว่าผู้ที่จะฟ้องบังคับสิทธิภารจำยอมจะต้องเป็นเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ก็ตาม แต่เมื่ออสังหาริมทรัพย์ใดตกอยู่ในภารจำยอมแล้ว ไม่แต่เพียงเจ้าของสามยทรัพย์เท่านั้นที่ใช้ภารยทรัพย์ได้ ครอบครัวและผู้ที่อยู่ในสามยทรัพย์ ตลอดจนแขกของเจ้าของสามยทรัพย์ มีสิทธิใช้ภารยทรัพย์ได้เช่นกัน (คำพิพากษาฎีกาที่ 1273/2482)

การได้มาซึ่งภารจำยอมโดยอายุความนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1299 วรรคสอง ถ้าไม่จดทะเบียนการได้มา ย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนมิได้ แต่จะยกเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้ได้รับโอนกรรมสิทธิ์ในภารยทรัพย์ไปโดยเสียค่าตอบแทน โดยสุจริต และได้จดทะเบียนสิทธิโดยสุจริตแล้วได้หรือไม่ ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 800/2502 วินิจฉัยโดย

ที่ประชุมใหญ่ว่า ตามมาตรา 1299 หมายถึงแต่กรณีที่บุคคลได้มาโดยสุจริต ซึ่งทรัพยสิทธิอันเดียวกันกับสิทธิที่ยังมิได้จดทะเบียน ผู้รับโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินซึ่งมีภารจำยอมติดอยู่ หาได้สิทธิในภารจำยอมไปด้วยไม่ **สำหรับที่ดินอันเป็นภารยทรัพย์นั้น ภารจำยอมที่มีอยู่เป็นแต่การรอนสิทธิตามมาตรา 480 เท่านั้น** ผู้รับโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินจะยกการรับโอนกรรมสิทธิ์โดยสุจริตขึ้นเป็นข้อต่อสู้ เพื่อให้ภารจำยอมที่มีอยู่ในที่ดินนั้นต้องสิ้นไป หาได้ไม่

ตามคำพิพากษาฎีกาฉบับนี้ แสดงว่า การได้ภารจำยอมโดยอายุความนั้น แม้จะยังมิได้จดทะเบียนการได้มา ก็ใช้ยันต่อบุคคลภายนอกผู้รับโอนภารยทรัพย์ได้ ไม่ว่าผู้รับโอนนั้นจะสุจริตเพียงใด เสียค่าตอบแทนเท่าใดหรือไม่ ทั้งนี้เพราะภารจำยอมที่ได้มาเป็นสิทธิประเภทรอนสิทธิ แต่สิทธิที่บุคคลภายนอกได้ไปเป็นกรรมสิทธิ์ มิใช่สิทธิประเภทเดียวกัน อันจะอยู่ในความหมายของมาตรา 1299 วรรคสอง

ภารจำยอมเมื่ออาจได้มาโดยนิติกรรมและอายุความ ก็อาจสิ้นไปโดยนิติกรรมและอายุความได้เช่นกัน กล่าวคือ ถ้ามิได้ใช้สิบปีย่อมสิ้นไปตามมาตรา 1399 นอกจากนี้ ภารจำยอมอาจสิ้นไปตามมาตรา 1394, 1395, 1397, 1398 และ 1400 ดังกล่าวมาแล้วในตอนต้นได้อีกด้วย

ความรู้เกี่ยวกับที่ดิน

อดิรัช โมณานนท์

คำนิยามเกี่ยวกับที่ดิน

"ที่ดิน" หมายความว่า พื้นที่ดินทั่วไป และให้หมายความรวมถึงพื้นที่ที่เป็นภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลด้วย

"สิทธิในที่ดิน" หมายความว่า กรรมสิทธิ์และให้หมายความรวมถึงสิทธิครอบครองด้วย

"ใบจอง" หมายความว่า หนังสือแสดงการยินยอมให้เข้าครอบครองที่ดินชั่วคราว

"หนังสือรับรองการทำประโยชน์" หมายความว่า หนังสือคำรับรองจากพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ทำประโยชน์แล้ว

"โฉนดที่ดิน" หมายความว่า หนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน และให้หมายความรวมถึงโฉนดแผนที่ โฉนดตราจอง และตราจองที่ตราว่า "ได้ทำประโยชน์แล้ว"

"การรังวัดที่ดิน" หมายความว่า การรังวัดปักเขตและทำเขต จด หรือคำนวณ การรังวัดเพื่อให้ทราบที่ตั้งและเนื้อที่ของที่ดิน

การจัดที่ดินเพื่อประชาชน

ทางราชการจะจัดที่ดินที่ไม่มีเจ้าของ ไม่ใช่ที่สาธารณะ มิใช่ที่หวงห้าม มิใช่ที่ภูเขา นำมาแบ่งเป็นแปลงย่อย ๆ ให้แก่ประชาชนทั่วไปเพื่อใช้ทำกิน ซึ่งผู้ที่มีสิทธิที่จะเข้าจับจองที่ดินที่รัฐจัดให้นี้ ต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย มีความประพฤติดี และไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง หรือมีอยู่แล้วแต่ไม่พอแก่การเลี้ยงชีพ

การที่จะได้สิทธิในที่ดินที่ราชการจัดให้เพื่อประชาชน

เมื่อทางราชการได้กำหนดให้ที่ดินเขตใดเป็นเขตจัดที่ดินให้ประชาชน ก็จะติดประกาศเป็นเวลา 30 วัน ณ ที่ว่าการอำเภอ ที่ทำการตำบล หรือหมู่บ้าน และที่ที่ดินที่จะจัดให้จับจองแห่งละ 1 ฉบับ และภายในเวลาที่กำหนด (30 วัน) ประชาชนผู้สนใจต้องยื่นคำขอต่อเจ้าหน้าที่เพื่อขอจับจองที่ดินที่ทางราชการจัดให้ และหากไม่มีผู้ใดมาคัดค้านว่าที่ดินดังกล่าวเป็นของ

ดนเอง หรือเป็นที่ดินสาธารณะ ทางราชการก็จะคัดเลือกบุคคลที่ได้ยื่นคำขอจับจองไว้ให้เข้าอยู่อาศัย โดยถือเกณฑ์บุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่ในท้องถิ่นที่ที่ดินที่จัดให้ตั้งอยู่เป็นลำดับแรก และบุคคลท้องที่อื่นเป็นลำดับต่อไป หากที่ดินมีไม่พอ ก็จะใช้วิธีจับฉลากเอา จากนั้นทางพนักงานเจ้าหน้าที่จะออกใบจองให้ไว้เป็นหลักฐาน

หน้าที่ของผู้ได้รับใบจอง

ผู้ถือใบจองต้องเริ่มทำประโยชน์ในที่ดินที่จับจองภายใน 6 เดือน นับแต่วันที่ได้รับใบจอง และภายใน 3 ปี นับแต่วันที่ได้รับใบจอง ผู้ถือใบจองต้องทำประโยชน์ให้แล้วเสร็จจำนวน 3 ใน 4 ของที่ดินที่ได้จับจอง หากผู้ถือใบจองไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าวได้ ก็จะต้องออกจากที่ดินที่ได้จับจองนั้น

หากท่านได้รับคำสั่งให้ออกจากที่ดินที่จับจอง ท่านจะต้องทำอย่างไร

เมื่อผู้ถือใบจองไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับ ระเบียบ ข้อกำหนด หรือเงื่อนไขของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ อธิบดีกรมที่ดินมีอำนาจสั่งให้บุคคลนั้นออกจากที่ดินได้ ถ้าผู้ถือใบจองไม่พอใจคำสั่งของอธิบดีกรมที่ดิน ก็สามารถยื่นอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับคำสั่งให้ออกจากที่ดิน และถ้ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยไม่ได้สั่งการภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ได้รับคำอุทธรณ์ ให้ถือว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยสั่งให้ผู้ถือใบจองมีสิทธิครอบครองที่ดินนั้นต่อไป แต่ผู้ถือใบจองต้องทำตามกฎเกณฑ์และเงื่อนไขข้อกำหนดดังเดิม

การขอออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3 หรือ น.ส.3ก.)

หากท่านได้มีการครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินมาแล้ว แต่ที่ดินของท่านยังไม่มีเอกสารสิทธิเป็นหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3 หรือ น.ส.3ก.) และท่านต้องการที่จะมีเอกสารสิทธิดังกล่าว ท่านจะต้องพิจารณาหลักเกณฑ์ดังนี้

1. เป็นที่ดินที่ได้ครอบครองแล้วทำประโยชน์แล้ว
2. ต้องไม่เป็นที่ดินที่ราษฎรได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ ตลิ่ง
3. ต้องไม่เป็นที่เขา ที่ภูเขา หรือที่สงวนหวงห้าม หรือที่ดินที่ทางราชการเห็นว่าควรสงวนไว้เพื่อทรัพยากรธรรมชาติ

หลักฐานที่จะต้องนำไปแสดงในการขอออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์

1. บัตรประจำตัวประชาชน พร้อมสำเนาทะเบียนบ้าน ทะเบียนสมรส หลักฐานการเปลี่ยนชื่อ-สกุล (ถ้ามี)

2. แบบแจ้งการครอบครองที่ดิน (ส.ค.1)

3. ใบรับแจ้งความประสงค์จะได้สิทธิในที่ดิน

4. ใบจองหรือใบเหยียบย่ำ

5. ตราจองเป็นใบอนุญาต

6. หลักฐานการเสียภาษีที่ดินหรือหลักฐานอื่น ๆ ในกรณีที่ไม่ได้แจ้งการครอบครองและไม่อยู่ในท้องที่ที่ประกาศเป็นเขตเดินสำรวจ เพื่อออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3ก.)

ขั้นตอนการออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์

เมื่อผู้ขอยื่นคำขอพร้อมหลักฐานข้างต้นต่อนายอำเภอ หรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่ที่ดินตั้งอยู่แล้ว นายอำเภอหรือปลัดอำเภอก็จะมอบอำนาจให้เจ้าหน้าที่ออกไปทำการรังวัดพิสูจน์สอบสวนว่า ผู้ยื่นคำขอได้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้นแล้ว และเจ้าของที่ดินข้างเคียงที่ดินของผู้ยื่นคำขอ ต้องไประวังชี้แนวเขตและลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานด้วย จากนั้นนายอำเภอหรือปลัดอำเภอก็จะทำการประกาศคำขอ 30 วัน ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ ที่ทำการตำบล และในบริเวณที่ที่ดินขอออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ และสำนักงานเทศบาลแห่งละ 1 ฉบับ หากไม่มีผู้คัดค้าน ก็ให้ออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ต่อไป

กรณีมีผู้คัดค้านการออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์

ถ้ามีผู้คัดค้าน นายอำเภอหรือปลัดอำเภอก็จะทำการสอบสวนเปรียบเทียบ ถ้าตกลงกันได้ก็เป็นไปตามนั้น หากตกลงกันไม่ได้ ก็จะมีคำสั่งว่าจะออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ให้แก่ฝ่ายใด และฝ่ายที่ไม่พอใจให้ไปดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลภายในกำหนด 30 วัน นับแต่วันรับทราบคำสั่ง เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งประการใด ให้ดำเนินการไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น ถ้าฝ่ายที่ไม่พอใจคำสั่งของนายอำเภอหรือปลัดอำเภอ ไม่ทำการฟ้องภายใน 60 วัน ก็ให้ดำเนินการไปตามคำสั่งของนายอำเภอหรือปลัดอำเภอนั้น

หมายเหตุ หากปรากฏว่าหนังสือรับรองการทำประโยชน์ออกไปโดยความหลงผิด หรือฝ่าฝืนกฎหมาย หรือไม่ถูกต้องด้วยประการใดก็ดาม ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจสั่งเพิกถอน น.ส.3 ได้

การขอออกโฉนดที่ดิน

กรณีที่ท่านมีการครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินมาแล้ว แต่ที่ดินของท่านยังไม่มีเอกสารสิทธิเป็นหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3 หรือ น.ส.3ก.) หรือท่านมีหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3 หรือ น.ส.3ก.) แล้ว แต่ต้องการได้เอกสารสิทธิเป็นโฉนดที่ดินแทน ท่านจะต้องพิจารณาหลักเกณฑ์ดังนี้

1. เป็นที่ดินที่ได้ครอบครองและทำประโยชน์แล้ว
2. ต้องไม่เป็นที่ดินที่ราษฎรได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ ตลิ่ง
3. ต้องไม่เป็นที่เขา ที่ภูเขา หรือที่สงวนหวงห้าม หรือที่ดินทางราชการเห็นว่าควรสงวนไว้เพื่อทรัพยากรธรรมชาติ
4. ต้องเป็นที่ดินที่ได้มีระวางแผนที่เพื่อการออกโฉนดที่ดินแล้ว

หลักฐานที่จะต้องนำไปแสดงในการขอออกโฉนดที่ดิน

1. บัตรประจำตัวประชาชน พร้อมสำเนาทะเบียนบ้าน ทะเบียนสมรส หลักฐานการเปลี่ยนชื่อ-สกุล (ถ้ามี)
2. แบบแจ้งการครอบครองที่ดิน (ส.ค.1)
3. ใบรับแจ้งความประสงค์จะได้สิทธิในที่ดิน
4. ใบจองหรือใบเหยียบย่ำ
5. ตราจองเป็นใบอนุญาต
6. หนังสือรับรองการทำประโยชน์ หรือใบสำคัญแสดงการนำที่ดินขึ้นทะเบียน (น.ส.3)
7. หนังสือแสดงการทำประโยชน์ ในกรณีที่ได้รับการจัดที่ดินในนิคมสร้างตนเอง หรือสหกรณ์นิคม
8. หลักฐานการเสียภาษีที่ดินหรือหลักฐานอื่น ๆ ในกรณีที่ไม่ได้แจ้งการครอบครองและไม่อยู่ในท้องที่ที่ประกาศเป็นเขตเดินสำรวจออกโฉนดที่ดินทั้งตำบล

ขั้นตอนการออกโฉนดที่ดิน

เมื่อผู้ขอยื่นคำขอพร้อมหลักฐานข้างต้นต่อเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดหรือเจ้าพนักงานที่ดินสาขา แล้วแต่กรณี เจ้าหน้าที่จะออกไปทำการรังวัดและทำการไต่สวนเจ้าของที่ดินผู้ปกครองท้องที่ และเจ้าของที่ดินข้างเคียง ซึ่งเจ้าของที่ดินข้างเคียงต้องไประวังชี้แนวเขตและลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานด้วย จากนั้นเจ้าพนักงานที่ดินก็จะทำการประกาศคำขอ 30 วัน ณ สำนักงานที่ดินจังหวัดหรือสำนักงานที่ดินสาขา ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ ที่ทำการตำบล และในบริเวณที่ที่ดินขอออกโฉนด และสำนักงานเขตเทศบาลแห่งละ 1 ฉบับ หากไม่มีผู้คัดค้านก็ให้ออกโฉนดที่ดินต่อไป

กรณีมีผู้คัดค้านการออกโฉนดที่ดิน

ถ้ามีผู้คัดค้าน เจ้าพนักงานที่ดินก็จะทำการสอบสวนเปรียบเทียบ ถ้าตกลงกันได้ก็เป็นไปตามนั้น หากตกลงกันไม่ได้ เจ้าพนักงานที่ดินก็จะเสนอเรื่องพร้อมความเห็นไปให้ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาสั่งการ เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งแล้ว ถ้าฝ่ายใดไม่พอใจก็ให้ไปดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลภายในกำหนด 30 วัน นับแต่วันรับทราบคำสั่ง เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งประการใด ให้ดำเนินการไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น ถ้าฝ่ายที่ไม่พอใจไม่ทำการฟ้องภายใน 30 วัน ก็ให้ดำเนินการไปตามคำสั่งของผู้ว่าราชการจังหวัด

การขอออกใบแทนหนังสือรับรองการทำประโยชน์ หรือโฉนดที่ดิน

อาจมีกรณีที่หนังสือรับรองการทำประโยชน์หรือโฉนดที่ดินที่เก็บไว้ ชำรุดบางส่วนแต่พอตรวจสอบได้ หรือชำรุดจนไม่อาจตรวจสอบได้ หรือสูญหายทั้งฉบับ และเจ้าของหนังสือรับรองการทำประโยชน์หรือโฉนดที่ดิน ขอออกฉบับใหม่แทนฉบับที่ชำรุด หรือสูญหาย เจ้าของหนังสือรับรองการทำประโยชน์หรือโฉนดที่ดิน ต้องพิจารณาดังนี้

กรณีเอกสารชำรุดแต่ยังพอตรวจสอบได้ ต้องมีหลักเกณฑ์ดังนี้

ถ้าเป็นโฉนดที่ดิน เอกสารที่ชำรุดต้องมีตำแหน่งที่ดิน เลขที่โฉนดที่ดิน ชื่อและตราประทับประจำตำแหน่งของผู้ว่าราชการจังหวัด และหรือชื่อและตราประจำตำแหน่งของเจ้าพนักงานที่ดิน

ถ้าเป็นหนังสือรับรองการทำประโยชน์ เอกสารที่ชำรุดต้องมีตำแหน่งเลขที่ น.ส.3 หรือ น.ส.3ก. ชื่อและตราประจำตำแหน่งของนายอำเภอ หรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ

ทั้งสองกรณีต้องมีหลักฐานประกอบในการยื่นต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ดิน ดังนี้

- โฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ที่ชำรุด
- บัตรประจำตัวผู้ขอ
- ทะเบียนบ้าน

กรณีเอกสารสูญหายหรือชำรุด จนไม่อาจตรวจสอบได้ นอกจากต้องมีเอกสารดังกล่าวข้างต้นแล้ว จะต้องมีเอกสารดังต่อไปนี้เพิ่มเติมด้วย

- หลักฐานการรับแจ้งความของพนักงานสอบสวน เช่น สำเนารายงานประจำวันธุรการ รายงานประจำเกี่ยวกับคดี หรือแบบเรื่องราวขออนุญาตต่าง ๆ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้มีคำสั่งว่าได้รับแจ้งและลงประจำวันแล้ว
- ต้องนำพยานที่เชื่อถือได้และรู้เห็นการสูญหายของโฉนดที่ดิน หรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์นั้น อย่างน้อย 2 คน พร้อมทั้งบัตรประจำตัวประชาชนของพยานทั้งสองคนไปให้เจ้าพนักงานที่ดินสอบสวน
- ถ้าเป็นกรณีศาลหรือเจ้าพนักงานตามกฎหมายขอให้ออกใบแทน ให้นำสำเนาคำสั่งหรือคำพิพากษาอันถึงที่สุด หรือหนังสือร้องขอไปด้วย

หมายเหตุ กรณีที่หนังสือรับรองการทำประโยชน์หรือโฉนดที่ดิน ไม่สูญหาย แต่เจ้าของเอกสารสิทธินั้นได้ดำเนินการแจ้งความหรือทำคำขอต่อเจ้าพนักงานที่ดิน เพื่อให้ได้หนังสือรับรองการทำประโยชน์หรือโฉนดที่ดินฉบับใบแทนมา กรณีนี้ถือเป็นการแจ้งความเท็จ มีความผิดทั้งเจ้าของเอกสารสิทธิที่แจ้งและบุคคลที่เป็นพยาน ซึ่งโทษของการแจ้งความเท็จต่อพนักงานเจ้าหน้าที่นั้น ได้บัญญัติตามประมวลกฎหมายอาญา ดังนี้

มาตรา 137 ผู้ใดแจ้งความอันเป็นเท็จแก่เจ้าพนักงาน ซึ่งอาจทำให้ผู้อื่นหรือประชาชนเสียหาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ดังนั้น ผู้ใดที่มีเจตนาจะกระทำการดังกล่าว ต้องพิจารณาให้ดีว่า ที่ตนจะกระทำนั้นคุ้มต่อความผิดหรือไม่

การได้มาซึ่งสิทธิในที่ดินโดยกฎหมายอื่น

การได้สิทธิในที่ดินอาจได้มาทางอื่น เช่น ทางนิติกรรม โดยการรับมรดก การครอบครองปรปักษ์ การได้มาซึ่งที่งอกริมตลิ่ง ซึ่งสามารถแยกได้ดังนี้

การได้กรรมสิทธิ์โดยทางนิติกรรม การได้กรรมสิทธิ์โดยทางนิติกรรม ได้แก่ ได้กรรมสิทธิ์โดยการซื้อขาย ขายฝาก แลกเปลี่ยน ให้ เช่าซื้อ การบังคับจำนอง ซึ่งสามารถพิจารณาดังนี้

การซื้อขาย คือ การที่ผู้ขายโอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อ และผู้ซื้อตกลงว่าจะใช้ราคาทรัพย์สินนั้น และการซื้อขายที่ดินต้องทำเป็นหนังสือจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่มิฉะนั้นจะเป็นโมฆะ

การจดทะเบียนนิติกรรมซื้อขายที่ดิน

คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต้องเตรียมเอกสารหลักฐานดังต่อไปนี้ เพื่อประกอบการสอบสวนของพนักงานเจ้าหน้าที่ คือ

กรณีบุคคลธรรมดาเป็นผู้ขาย

1. ทะเบียนบ้าน โฉนดที่ดิน หรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์
2. บัตรประจำตัวประชาชน
3. หลักฐานการเปลี่ยนชื่อตัว หรือชื่อสกุล (ถ้ามี)
4. สำเนาทะเบียนสมรส (ถ้ามี)
5. หนังสือแสดงความยินยอมให้ทำนิติกรรมของคู่สมรส ในกรณีขาดจากการสมรสโดยการหย่าให้แสดงหลักฐานการหย่า
6. สัญญาจะซื้อจะขาย หรือสัญญามัดจำ (ถ้ามี)
7. ถ้าไม่ไปดำเนินการด้วยตนเอง ต้องทำหนังสือมอบอำนาจ และต้องนำบัตรประจำตัวประชาชนของผู้มอบอำนาจและผู้รับมอบอำนาจไปด้วย

กรณีนิติบุคคลเป็นผู้ขาย

1. โฉนดที่ดิน หรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์
2. หลักฐานที่แสดงว่าเป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนนิติบุคคล (หนังสือรับรองบริษัทอายุไม่เกิน 1 เดือน) พร้อมตัวอย่างลายมือชื่อของผู้มีอำนาจลงนาม (ตัวอย่างลายมือชื่อนี้ต้องขอคัดรับรองจากกระทรวงพาณิชย์ หรือพาณิชย์จังหวัด)
3. รายงานการประชุมของนิติบุคคล
4. หนังสือบริคณห์สนธิ ตราสารจัดตั้ง หรือเอกสารการจัดตั้งนิติบุคคลนั้น
5. กรณีกรรมการผู้มีอำนาจของนิติบุคคลไม่ได้ไปกระทำการเอง ต้องมีหนังสือมอบอำนาจไปด้วย พร้อมทั้งบัตรประจำตัวประชาชนของกรรมการผู้มอบ และบัตรประจำตัวประชาชนของผู้รับมอบอำนาจ

กรณีบุคคลธรรมดาเป็นผู้ซื้อ นอกจากเอกสารที่ต้องเตรียมเหมือนกับผู้ขายแล้ว ยังต้องพิจารณาดังต่อไปนี้อีกด้วย

1. ถ้าผู้ซื้อเป็นบุคคลสัญชาติไทย แต่มีบิดาหรือมารดาเป็นคนต่างด้าว ผู้ซื้อต้องเตรียมหนังสือประจำตัวคนต่างด้าวของบิดาหรือมารดาที่เป็นต่างด้าวนั้นไปแสดงต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ด้วย และหากบิดาหรือมารดาเสียชีวิตแล้ว ต้องนำหลักฐานการตาย (มรณบัตร) ไปแสดงด้วย นอกจากนั้น ผู้ซื้อต้องเตรียมสูติบัตร ทะเบียนทหารประกอบเพิ่มเติม

แต่กรณีผู้ซื้อยังไม่บรรลุนิติภาวะ ให้นำหลักฐานทางการศึกษา หลักฐานการประกอบอาชีพของบิดามารดา กับทั้งต้องมีพยานบุคคลอย่างน้อย 2 คนขึ้นไปมาประกอบ

2. ถ้าผู้ซื้อเป็นบุคคลสัญชาติไทย แต่ได้หย่ากับคู่สมรสซึ่งเป็นคนต่างด้าวแล้ว ต้องเตรียมใบทะเบียนหย่าหรือหลักฐานที่แสดงว่าขาดจากการสมรสแล้ว และหลักฐานการประกอบอาชีพของผู้ซื้อ

3. ผู้ซื้อเป็นบุคคลสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติ ต้องนำ
   - หนังสือสำคัญการแปลงสัญชาติเป็นไทย หรือใบแทน
   - ทะเบียนบ้าน
   - หนังสืออนุญาตให้เปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล
   - ทะเบียนสมรส
   - บัตรประจำตัวประชาชน

กรณีนิติบุคคลเป็นผู้ซื้อ นอกจากเอกสารเหมือนนิติบุคคลเป็นผู้ขายแล้ว ต้องเตรียมสำเนาบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้น ซึ่งรับรองโดยกระทรวงพาณิชย์หรือพาณิชย์จังหวัด มีอายุการรับรองไม่เกิน 1 เดือน ประกอบเพิ่มไปด้วย

ค่าธรรมเนียมในการขายที่ดิน

การจดทะเบียนขายที่ดินนั้น ต้องเสียค่าธรรมเนียมร้อยละ 2 จากราคาประเมิน และเสียค่าอากรปิดสัญญาซื้อขายอีกร้อยละ 0.5 จากราคาซื้อขาย (หากราคาซื้อขายสูงกว่าราคาประเมิน)

ภาษีในการซื้อขายที่ดินนั้น การคำนวณภาษีจะต้องคำนวณจากอายุการถือครองเป็นเกณฑ์ เพื่อนำเอาอายุการถือครอบครองมาหักค่าลดหย่อน และนำเงินที่เหลือไปคำนวณภาษีตามอัตราภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา แต่หากนิติบุคคลเป็นผู้ขายที่ดิน ก็จะคำนวณภาษีเหมาร้อยละ 1 ของราคาประเมิน

การขายฝาก คือ การซื้อขายชนิดหนึ่ง แต่กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินตกไปยังผู้ซื้อ โดยมีข้อตกลงกันว่าผู้ขายอาจไถ่ทรัพย์คืนได้ การไถ่ที่ดินคืน เมื่อผู้รับซื้อฝากได้ทำหลักฐานเป็นหนังสือว่าได้มีการไถ่ถอนแล้ว ให้ผู้ขายฝากหรือผู้มีสิทธิไถ่ถอน นำโฉนดที่ดินหรือ น.ส.3 ไปขอจดทะเบียนไถ่ถอนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่เห็นว่าถูกต้องแล้ว ก็จะจดทะเบียนไถ่ถอนให้ต่อไป

ที่ดินที่ขายฝากนั้น ถ้าไถ่ถอนภายในที่กำหนดไว้สัญญาก็ดี หรือภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ก็ดี ถือว่ากรรมสิทธิ์ไม่เคยตกไปเป็นของผู้รับซื้อฝากเลย อนึ่ง กฎหมายกำหนดว่าห้ามใช้สิทธิไถ่ถอนเกิน 10 ปี นับแต่เวลาซื้อขาย ถ้าสัญญากำหนดไว้เกิน 10 ปี ให้ลดลงมาเหลือ 10 ปี ถ้าสัญญากำหนดไว้ต่ำกว่า 10 ปี จะขยายหรือเพิ่มเวลาในภายหลังอีกไม่ได้

ผู้ที่สามารถไถ่ถอนที่ดินที่ขายฝากได้

1. ผู้ขายฝากหรือทายาทของผู้ขายฝาก
2. ผู้รับโอนทรัพย์สินหรือสิทธินั้น
3. ผู้ซึ่งคู่สัญญายอมไว้ให้เป็นผู้ไถ่ถอนได้

ไถ่ถอนจากผู้ใด

1. ผู้รับซื้อฝากหรือทายาทของผู้รับซื้อฝาก
2. ผู้รับโอนที่ดิน

การส่งคืนที่ดิน จะต้องส่งคืนในสภาพที่เป็นอยู่ในเวลาไถ่ถอน ถ้าปรากฏว่าที่ดินถูกทำลาย หรือทำให้เสื่อมสิทธิไป ผู้รับซื้อฝากต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน

การจดทะเบียนนิติกรรมขายฝากที่ดิน

คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต้องเตรียมเอกสารหลักฐานเหมือนกับการซื้อขายที่ดินธรรมดา

ค่าธรรมเนียมในการขายฝากที่ดิน

ค่าธรรมเนียมและค่าภาษีในการรับซื้อฝากที่ดิน คิดเหมือนกับกรณีการขายที่ดิน แต่การไถ่ถอนการขายฝากนั้นต้องพิจารณาดังนี้

หากไถ่ถอน**ภายในกำหนด**ที่ระบุไว้ในสัญญาขายฝาก เสียค่าธรรมเนียมเป็นนิติกรรมไม่มีทุนทรัพย์ เป็นเงิน 45 บาท และไม่มีภาษีที่จะต้องเสีย

แต่หากไถ่ถอนที่ดิน**เลยระยะเวลา**ที่ระบุไว้ในสัญญาขายฝาก จะต้องเสียค่าธรรมเนียมเหมือนการซื้อขายที่ดินทั่วไป

การแลกเปลี่ยนที่ดิน คือ การที่คู่กรณีต่างโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินให้แก่กันและกัน ซึ่งการแลกเปลี่ยนต้องมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

1. ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่
2. ต้องมีการส่งมอบที่ดินให้แก่กัน
3. ต้องมีการเพิ่มเงินให้กัน ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับการซื้อขายที่ดินดังกล่าวมาแล้ว

การจดทะเบียนนิติกรรมการแลกเปลี่ยนที่ดิน

คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต้องเตรียมเอกสารหลักฐานเหมือนกับการซื้อขายที่ดินธรรมดา โดยที่แต่ละฝ่ายจะต้องนำโฉนดของตัวเองไปด้วย

ค่าธรรมเนียมในการแลกเปลี่ยนที่ดิน

ค่าธรรมเนียมและค่าภาษีในการแลกเปลี่ยนที่ดิน หากไม่มีการชำระเงินเพิ่ม ก็จะเสียค่าธรรมเนียมเป็นนิติกรรมไม่มีทุนทรัพย์ แต่หากมีการชำระเงินเพิ่ม ในส่วนของเงินที่ชำระเพิ่มจะคิดค่าธรรมเนียมและภาษีเหมือนการซื้อขายที่ดิน

การให้ที่ดิน คือ การที่ผู้ให้ยกที่ดินให้ผู้หนึ่งผู้ใดโดยไม่มีค่าตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น กฎหมายเรียกว่า **ให้โดยเสน่หา** และผู้รับต้องยอมรับที่ดินนั้นด้วย การทำสัญญาให้ที่ดินนั้น ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ด้วย ถ้าไม่ทำตกเป็นโมฆะ

การจดทะเบียนนิติกรรมการให้ที่ดิน

คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต้องเตรียมเอกสารหลักฐานเหมือนกับการซื้อขายที่ดินธรรมดา

ค่าธรรมเนียมในการให้ที่ดิน

การให้ที่ดินนั้น จะต้องแยกการพิจารณาการเสียค่าธรรมเนียมและภาษี ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. กรณีที่บิดามารดายกที่ดินให้บุตร (ยกเว้นการให้บุตรบุญธรรม) หรือเป็นการให้ระหว่างคู่สมรสด้วยกัน จะเสียเฉพาะค่าธรรมเนียมร้อยละ 0.5 ของราคาประเมินเท่านั้น ไม่มีภาษีที่จะต้องเสีย

2. กรณีนอกเหนือจากข้อ 1. ให้คิดค่าธรรมเนียมและภาษีเหมือนกรณีการซื้อขายที่ดินทั่วไป เพียงแต่คู่สัญญาไม่ต้องเสียค่าอากรร้อยละ 0.5 ของราคาประเมินแต่อย่างไร

การเช่าซื้อที่ดิน คือ การเช่านั่นเอง แต่เจ้าของที่ดินให้คำมั่นว่าจะขายที่ดินนั้นให้แก่ผู้เช่าซื้อ หรือจะให้ที่ดินนั้นตกเป็นกรรมสิทธิ์แก่ผู้เช่าซื้อ ในเมื่อผู้เช่าซื้อได้ชำระเงินเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านี้คราว การเช่าซื้อที่ดินเพียงแต่ทำสัญญากันเป็นหนังสือก็ใช้บังคับกันได้ และยังไม่ต้องนำไปจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ต่อเมื่อผู้เช่าซื้อทำตามเงื่อนไขที่ตกลงกันไว้ครบถ้วนแล้ว จึงไปทำสัญญาและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งเอกสารและการเสียค่าธรรมเนียมและภาษีเหมือนกรณีทำสัญญาซื้อขายทั่วไป

การจำนองที่ดิน คือ การเอาที่ดินตกลงไว้เป็นประกันการชำระหนี้ โดยที่ไม่ต้องส่งมอบที่ดินซึ่งจำนองให้แก่ผู้รับจำนอง โดยการจำนองต้องทำเป็นหนังสือและต้องจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้มีสิทธิจำนองได้คือเจ้าของที่ดินเท่านั้น แต่จะจำนองเป็นประกันหนี้ของตนเองหรือเป็นประกันหนี้ของบุคคลอื่นก็ได้ การจำนองนั้นจะจำนองรวมทั้งสิ่งปลูกสร้างด้วยหรือไม่ก็ได้ โดยต้องระบุลงในหนังสือสัญญาจำนอง เมื่อผู้จำนองได้ชำระหนี้ให้แก่ผู้รับจำนองหมดแล้ว เจ้าของที่ดินสามารถนำโฉนดที่ดินมาจดทะเบียนไถ่ถอนจำนองกับเจ้าพนักงานที่ดินได้ แต่หากผู้จำนองหรือลูกหนี้ผิดนัด ผู้จำนองมีสิทธิ 2 ประการ คือ

1. บังคับจำนอง โดยผู้รับจำนองต้องมีหนังสือบอกกล่าวให้ลูกหนี้หรือผู้รับโอนทราบเพื่อให้ชำระหนี้ในเวลาอันสมควร โดยกำหนดไว้ในหนังสือที่แจ้งไปนั้น ถ้าลูกหนี้ยังไม่ชำระผู้รับจำนองสามารถฟ้องศาลขอให้ยึดที่ดินขายทอดตลาดได้
2. ที่ดินที่จำนองไว้นั้นอาจหลุดเป็นสิทธิแก่ผู้รับจำนองได้ ภายใต้เงื่อนไขต่อไปนี้
    1. ลูกหนี้ขาดส่งดอกเบี้ยมาแล้วเป็นเวลาถึง 5 ปี
    2. ผู้จำนองไม่ได้แสดงให้ศาลพอใจว่า ราคาที่ดินนั้นมากกว่าราคาจำนวนเงินที่เป็นหนี้
    3. ไม่มีการจำนองรายอื่น หรือบุริมสิทธิอื่น ๆ อันได้จดทะเบียนไว้เหนือที่ดินแปลงเดียวกัน

การจดทะเบียนนิติกรรมจำนองที่ดิน

คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต้องเตรียมเอกสารหลักฐาน ดังนี้

กรณีบุคคลธรรมดาเป็นผู้รับจำนอง

1. บัตรประจำตัวประชาชน
2. หลักฐานการเปลี่ยนชื่อตัว หรือชื่อสกุล (ถ้ามี)

3. สำเนาทะเบียนสมรส (ถ้ามี)

4. หนังสือแสดงความยินยอมให้ทำนิติกรรมของคู่สมรส ในกรณีขาดจากการสมรสโดยการหย่า ให้แสดงหลักฐานการหย่า

5. สัญญาแนบท้ายสัญญาจำนอง (ถ้ามี)

6. ถ้าไม่ไปดำเนินการด้วยตนเอง ต้องทำหนังสือมอบอำนาจ และต้องนำบัตรประจำตัวประชาชนของผู้มอบอำนาจและผู้รับมอบอำนาจไปด้วย

กรณีนิติบุคคลเป็นผู้รับจำนอง

1. หลักฐานที่แสดงว่าเป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนนิติบุคคล (หนังสือรับรองบริษัทอายุไม่เกิน 1 เดือน) พร้อมตัวอย่างลายมือชื่อของผู้มีอำนาจลงนาม (ตัวอย่างลายมือชื่อนี้ต้องขอคัดรับรองจากกระทรวงพาณิชย์ หรือพาณิชย์จังหวัด)

2. รายงานการประชุมของนิติบุคคล เพื่อรับจำนองที่ดิน

3. หนังสือบริคณห์สนธิ ตราสารจัดตั้ง หรือเอกสารการจัดตั้งนิติบุคคลนั้น

4. กรณีกรรมการผู้มีอำนาจของนิติบุคคลไม่ได้ไปกระทำการเอง ต้องมีหนังสือมอบอำนาจไปด้วย พร้อมทั้งบัตรประจำตัวประชาชนของกรรมการผู้มอบ และบัตรประจำตัวประชาชนของผู้รับมอบอำนาจ

กรณีบุคคลธรรมดาเป็นผู้จำนอง นอกจากเอกสารที่ต้องเตรียมเพื่อจดทะเบียนจำนองเหมือนกับผู้รับจำนองแล้ว ผู้จำนองต้องนำโฉนดตัวจริงไปด้วย

กรณีนิติบุคคลเป็นผู้จำนอง นอกจากเอกสารที่ต้องเตรียมเพื่อจดทะเบียนจำนองเหมือนกับผู้รับจำนองแล้ว ผู้จำนองต้องนำโฉนดตัวจริงไปด้วย

ค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนจำนองที่ดิน

ถ้าเป็นการจดทะเบียนจำนองให้เก็บค่าธรรมเนียมร้อยละ 1 ของราคาจำนอง แต่อย่างสูงไม่เกิน 200,000 บาท (สองแสนบาทถ้วน) แต่ถ้าเป็นการจำนองเพื่อการเกษตรของสถาบันที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด (คือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ธนาคารพาณิชย์ตามกฎหมายว่าด้วยธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย) จะเสียค่าธรรมเนียมร้อยละ 0.5 แต่อย่างสูงไม่เกิน 100,000 บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน) และเสียค่าอากรปิดสัญญากู้อีกร้อยละ 0.5 จากราคาจำนอง (เว้นแต่คู่สัญญาได้ปิดอากรในสัญญากู้มาแล้ว)

ภาษีในการจำนองที่ดินนั้น ไม่มีการหักภาษี ณ ที่จ่าย ที่สำนักงานที่ดิน

การรับมรดก

ผู้ที่จะรับมรดกเรียกว่า **ทายาท** มีอยู่ 2 ประเภท คือ ผู้รับพินัยกรรมกับทายาทโดยธรรม ซึ่งแยกพิจารณาได้ดังนี้

ผู้รับพินัยกรรม คือ บุคคลที่เจ้ามรดกทำพินัยกรรมระบุไว้ว่า จะยกทรัพย์ชิ้นใดให้ผู้รับพินัยกรรม จะเป็นญาติหรือบุคคลอื่นก็ได้ ซึ่งมีผลให้ผู้ที่เจ้ามรดกมิได้ระบุชื่อไว้ในพินัยกรรมไม่มีสิทธิรับมรดกเท่ากับถูกตัดโดยปริยาย พินัยกรรมนั้นต้องทำตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งมี 5 แบบ คือ

1. **พินัยกรรมธรรมดา** ผู้ทำพินัยกรรมทำเป็นหนังสือ (เขียนหรือพิมพ์ก็ได้) ลงสถานที่เขียน วัน เดือน ปี ในขณะที่ทำขึ้น และผู้ทำพินัยกรรมลงลายมือชื่อไว้ต่อหน้าพยานอย่างน้อย 2 คนพร้อมกัน และพยานทั้งสองคนนั้นต้องลงลายมือชื่อรับรองลายมือชื่อผู้ทำพินัยกรรมในขณะนั้น

การขูด ลบ ตก เติม หรือการเปลี่ยนแปลงแก้ไขอย่างอื่น ทำให้พินัยกรรมนั้นไม่สมบูรณ์ เว้นแต่พินัยกรรมได้ทำด้วยลายมือตนเอง และลงลายมือชื่อตนเองกำกับไว้

2. **พินัยกรรมที่ผู้ทำพินัยกรรมเขียนด้วยลายมือตนเองทั้งฉบับ** ลงสถานที่ วัน เดือน ปี และลงลายมือชื่อของผู้ทำพินัยกรรมไว้ พินัยกรรมแบบนี้ไม่จำต้องมีพยานรับรองลายมือชื่อของผู้ทำพินัยกรรมก็ได้

3. **พินัยกรรมเอกสารฝ่ายเมือง** ผู้ทำพินัยกรรมแจ้งข้อความที่ตนประสงค์จะให้ใส่ไว้ในพินัยกรรมของตนแก่นายอำเภอ ต่อหน้าพยานอีกอย่างน้อยสองคนพร้อมกัน นายอำเภอต้องจดข้อความที่ผู้ทำพินัยกรรมแจ้งให้ทราบนั้นลงไว้ แล้วอ่านข้อความนั้นให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานฟัง หากข้อความที่นายอำเภอจดนั้นเป็นการถูกต้องตรงกับที่ผู้ทำพินัยกรรมแจ้งไว้ ให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานลงลายมือชื่อเป็นสำคัญ แล้วนายอำเภอจะลงลายมือชื่อไว้ท้ายข้อความที่จดแจ้งนั้น และประทับตราตำแหน่งไว้เป็นสำคัญ การขูดลบ ตก เติม หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างอื่น ทำให้พินัยกรรมนั้นไม่สมบูรณ์ เว้นแต่ผู้ทำพินัยกรรม พยาน และนายอำเภอ จะได้ลงลายมือชื่อกำกับไว้

พินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองจะทำ ณ ที่ว่าการอำเภอ หรือจะร้องขอให้นายอำเภอออกไปทำนอกสถานที่ก็ได้

4. **พินัยกรรมลับ** ผู้ทำพินัยกรรมเขียนข้อกำหนดของพินัยกรรม โดยไม่ประสงค์จะให้ใครล่วงรู้ถึงข้อความในพินัยกรรมนั้นก็ทำได้ โดยลงลายมือชื่อในพินัยกรรมผนึกซองแล้วลงลายมือชื่อตามรอยผนึก นำพินัยกรรมที่ผนึกแล้วไปแสดงต่อหน้านายอำเภอและพยานอย่างน้อย

2 คน ให้ถ้อยคำต่อนายอำเภอและต่อหน้าพยานทั้งสองว่า เป็นพินัยกรรมของตนเองให้นายอำเภอและพยานทั้งสองคนทราบ

เมื่อนายอำเภอจดถ้อยคำของผู้ทำพินัยกรรม และวัน เดือน ปี ที่ผู้ทำพินัยกรรมมาแสดงไว้บนซองนั้นแล้ว ให้ประทับตราตำแหน่งไว้

5. **พินัยกรรมที่ทำด้วยวาจา** เมื่อมีพฤติการณ์พิเศษซึ่งบุคคลไม่สามารถทำพินัยกรรมทั้ง 4 แบบที่กล่าวแล้วได้ เช่น ตกอยู่ในอันตรายใกล้ความตาย หรือเวลามีโรคระบาด หรือสงคราม บุคคลนั้นอาจแสดงเจตนากำหนดข้อพินัยกรรมต่อหน้าพยานอย่างน้อย 2 คน ซึ่งอยู่พร้อมหน้ากัน ณ ที่นั้น

พยานสองคนนั้นต้องไปแสดงตนต่อนายอำเภอโดยมิชักช้า และแจ้งข้อความที่ผู้ทำพินัยกรรมได้สั่งไว้ด้วยวาจานั้น ทั้งต้องแจ้งวัน เดือน ปี สถานที่ที่ทำพินัยกรรมและพฤติการณ์พิเศษนั้นไว้ด้วย ให้นายอำเภอจดข้อความที่พยานแจ้งนั้นไว้ และให้พยานสองคนนั้นลงลายมือชื่อไว้ด้วย

ทายาทโดยธรรม คือ บุคคลที่เป็นญาติและมีสิทธิรับมรดก เมื่อเจ้ามรดกมิได้ทำพินัยกรรมไว้ ทายาทโดยธรรมตามกฎหมาย ได้แก่

1. ผู้สืบสันดาน ได้แก่ บุตร หลาน เหลน
2. บิดามารดา
3. พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน
4. พี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกัน
5. ปู่ ย่า ตา ยาย
6. ลุง ป้า น้า อา

นอกจากนั้น คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่เป็นทายาทโดยธรรม มีสิทธิรับมรดกเสมอ ถือเสมือนเป็นทายาทลำดับต้น แต่ถ้าหากผู้ตายไม่มีทายาท ไม่มีผู้ใดรับมรดก มรดกจะตกทอดแก่แผ่นดิน

อายุความ

ผู้มีสิทธิรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรม ต้องฟ้องคดีใน 1 ปี นับแต่เจ้ามรดกตาย หรือนับแต่เมื่อรู้ว่าเจ้ามรดกตาย หรือ 1 ปี นับแต่รู้หรือควรรู้ว่าตนมีสิทธิตามพินัยกรรม

แต่การฟ้องขอเพิกถอนข้อกำหนดในพินัยกรรมนั้น มีอายุความสั้นมากเพียง 3 เดือน เท่านั้น โจทก์ต้องฟ้องภายใน 3 เดือน นับแต่ผู้ทำพินัยกรรมตาย หรือถ้าโจทก์ไม่รู้ว่ามีข้อกำหนดพินัยกรรมอันกระทบกระเทือนส่วนได้เสียของตน อายุความ 3 เดือน เริ่มนับแต่ขณะที่โจทก์รู้หรือควรรู้ว่ามีข้อกำหนดในพินัยกรรมนั้น อย่างไรก็ดี กฎหมายห้ามฟ้องคดีเมื่อพ้น 10 ปี นับแต่ผู้ทำพินัยกรรมตาย

การจดทะเบียนนิติกรรมประเภทมรดก

การจดทะเบียนประเภทมรดกนั้น เมื่อเจ้าหน้าที่รับคำขอแล้ว จะทำการประกาศเป็นเวลา 30 วัน หากไม่มีผู้ใดคัดค้าน ก็จะดำเนินการจดทะเบียนมรดกต่อไป ส่วนเอกสารที่ต้องนำมาประกอบการสอบสวนของเจ้าพนักงานที่ดิน คือ

กรณีทายาทโดยธรรม หรือโดยพินัยกรรม

1. โฉนดที่ดิน หรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์
2. บัตรประจำตัวประชาชน
3. ทะเบียนบ้าน
4. หลักฐานการตายของเจ้ามรดก เช่น มรณบัตร
5. พินัยกรรม (ถ้ามี)
6. ถ้าผู้ขอขอรับมรดกในฐานะเป็นคู่สมรส ต้องมีหลักฐานการสมรสที่ชอบด้วยกฎหมาย
7. ถ้าผู้ขอเป็นบิดาเจ้ามรดก ต้องมีทะเบียนสมรสกับมารดาเจ้ามรดก หรือหลักฐานการรับรองบุตร
8. กรณีบุตรบุญธรรมเป็นผู้ขอรับมรดก ต้องแสดงหลักฐานการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรม
9. ถ้ามีกรณีพิพาทเกี่ยวกับมรดก ต้องนำสัญญาประนีประนอมยอมความ หรือคำพิพากษาอันถึงที่สุดไปแสดง
10. ถ้ามีผู้มีสิทธิรับมรดกร่วมกันหลายคน บางคนได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว ต้องมีหลักฐานการตายของทายาทนั้น ๆ

กรณีผู้จัดการมรดก

1. คำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลอันถึงที่สุด หรือพินัยกรรมซึ่งให้ผู้ขอเป็นผู้จัดการมรดก
2. หลักฐานการตายของเจ้ามรดก

3. บัตรประจำตัวของผู้จัดการมรดก
4. โฉนดที่ดิน หรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์

การเช่าที่ดิน

การเช่าที่ดินนั้นมีหลักเกณฑ์ว่า ถ้าเช่าไม่เกิน 3 ปี ไม่จำเป็นจะต้องจดทะเบียนต่อเจ้าพนักงานที่ดิน แต่หากเช่าเกิน 3 ปี ก็จะต้องทำการจดทะเบียนการเช่ากับเจ้าพนักงาน แต่ในการจดทะเบียนการเช่านั้น ในแต่ละครั้งต้องจดทะเบียนการเช่าครั้งละ 30 ปี หากมีความประสงค์จะเช่าต่อเมื่อหมดอายุสัญญาเช่า 30 ปีแรกแล้ว จึงจะจดทะเบียนเพิ่มอีก 30 ปี

การจดทะเบียนการเช่า

กรณีบุคคลธรรมดาเป็นผู้ให้เช่า

1. โฉนดที่ดิน หรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์
2. บัตรประจำตัวประชาชน
3. หลักฐานการเปลี่ยนชื่อตัว หรือชื่อสกุล (ถ้ามี)
4. สำเนาทะเบียนสมรส (ถ้ามี)
5. หนังสือแสดงความยินยอมให้ทำนิติกรรมของคู่สมรส ในกรณีขาดจากการสมรสโดยการหย่า ให้แสดงหลักฐานการหย่า
6. สัญญาแนบท้ายสัญญาเช่า (ถ้ามี)
7. ถ้าไม่ไปดำเนินการด้วยตนเอง ต้องทำหนังสือมอบอำนาจ และต้องนำบัตรประจำตัวประชาชนของผู้มอบอำนาจและผู้รับมอบอำนาจไปด้วย

กรณีนิติบุคคลเป็นผู้ให้เช่า

1. โฉนดที่ดิน หรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์
2. หลักฐานที่แสดงว่าเป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนนิติบุคคล (หนังสือรับรองบริษัทอายุไม่เกิน 1 เดือน) พร้อมตัวอย่างลายมือชื่อของผู้มีอำนาจลงนาม (ตัวอย่างลายมือชื่อนี้ต้องขอคัดรับรองจากกระทรวงพาณิชย์ หรือพาณิชย์จังหวัด)
3. รายงานการประชุมของนิติบุคคล
4. หนังสือบริคณห์สนธิ ตราสารจัดตั้ง หรือเอกสารการจัดตั้งนิติบุคคลนั้น

5. กรณีกรรมการผู้มีอำนาจของนิติบุคคลไม่ได้ไปกระทำการเอง ต้องมีหนังสือมอบอำนาจไปด้วย พร้อมทั้งบัตรประจำตัวประชาชนของกรรมการผู้มอบและบัตรประจำตัวประชาชนของผู้รับมอบอำนาจ

กรณีบุคคลธรรมดาเป็นผู้เช่า เอกสารที่ต้องเตรียมนั้นเหมือนกับผู้ให้เช่า เว้นแต่โฉนดเท่านั้นที่ไม่ต้องเตรียมไป

กรณีนิติบุคคลเป็นผู้เช่า เอกสารที่ต้องเตรียมนั้นเหมือนกับผู้ให้เช่า เว้นแต่โฉนดเท่านั้นที่ไม่ต้องเตรียมไป

ค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนเช่าที่ดิน

การเช่าดินจะต้องเสียค่าธรรมเนียมร้อยละ 1 โดยคำนวณจากค่าเช่าตลอดอายุสัญญาและรวมถึงเงินกินเปล่าด้วย (ถ้ามี)

การได้มาซึ่งที่งอกริมตลิ่ง

ที่ดินแปลงใดเกิดที่งอกริมตลิ่ง ที่งอกนั้นย่อมเป็นทรัพย์สินของเจ้าของที่ดินแปลงนั้น โดยหลักของที่งอกริมตลิ่งจะต้องเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและติดต่อเป็นผืนเดียวกัน ในกรณีที่ภายหลังเจ้าของได้อุทิศที่ดินส่วนที่ติดกับที่งอกเป็นทางสาธารณะ ก็ไม่ถือว่าส่วนที่งอกขาดจากการเป็นผืนเดียวกัน

การจะได้ที่งอกริมตลิ่งนั้น เจ้าของที่ดินจะต้องยื่นเรื่องขอสอบเขตกับสำนักงานที่ดินเพื่อทำการรังวัดและสอบเขตเนื้อที่ของที่ดินใหม่ตามความเป็นจริง

การได้มาโดยการครอบครองปรปักษ์

เป็นการครอบครองที่ดินซึ่งมีโฉนดที่ดินของบุคคลอื่นด้วยความสงบ เปิดเผย ด้วยเจตนาเป็นเจ้าของ ติดต่อกันเป็นเวลา 10 ปี ผู้ครอบครองปรปักษ์ต้องร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่งแสดงการได้ที่ดินมาโดยการครอบครองปรปักษ์ และต้องจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่จึงจะใช้ยันกับบุคคลภายนอกผู้ได้สิทธิมาโดยสุจริต เสียค่าตอบแทน และได้จดทะเบียนสิทธิไว้แล้วได้

กรณีไม่ต้องหักและเสียภาษี

1. การโอนโดยไม่มีค่าตอบแทนให้แก่ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ
2. การแลกเปลี่ยนกับส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ เฉพาะที่ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจนั้น มิได้จ่ายค่าตอบแทนเป็นอย่างอื่น
3. การโอนมรดก
4. บิดามารดาให้บุตรโดยชอบด้วยกฎหมาย (ไม่รวมถึงบุตรบุญธรรม)
5. การขายอสังหาริมทรัพย์ซึ่งรับมรดก หรือรับให้มาโดยเสน่หา ในที่นอกเขตกรุงเทพมหานคร เทศบาล สุขาภิบาล เมืองพัทยา ส่วนที่ไม่เกิน 200,000 บาท

การอายัดที่ดิน

การอายัด หมายถึง การหยุดนิ่งไม่ทำอะไรต่อไป หรือให้ระงับการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนที่ดินไว้ช่วงระยะเวลาหนึ่ง การอายัดนั้นจะต้องมีการกระทำก่อนมีการฟ้องร้องคดีต่อศาล ถ้าฟ้องศาลแล้วจะอายัดไม่ได้ เว้นแต่ศาลจะสั่งอายัดมาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง การขออายัดจะกระทำได้แต่เฉพาะที่ดินเท่านั้น โดยผู้ขอต้องส่งหลักฐานเอกสารที่จะบังคับให้เปลี่ยนแปลงทางทะเบียน ไม่รวมถึงการขออายัดบ้านเรือน โรงเรือน และสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ

ขั้นตอนการขออายัด

การอายัดที่ดินนั้น ผู้ขอต้องดำเนินการร้องทุกข์ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ปกครอง (ตำรวจ) ก่อน เพื่อให้ได้บันทึกประจำวัน แล้วจึงนำบันทึกของเจ้าหน้าที่นั้นไปแสดงกับเจ้าพนักงานที่ดิน พร้อมกับสำเนาสัญญาที่จะฟ้องร้องบังคับ (ถ้ามี) และบัตรประจำตัวประชาชนของผู้ขอ เจ้าพนักงานที่ดินจะอายัดที่ดินให้ระยะหนึ่งก่อนเป็นเวลา 30 วัน จากนั้นให้ผู้ขอไปดำเนินการทางศาล เพื่อให้ศาลออกคำสั่งให้การอายัดมีผลต่อไปจนกว่าศาลจะสั่งให้ถอนการอายัด หรือมีคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุด หากผู้ขอไม่ทำการร้องต่อศาล ให้ถือว่าการอายัดสิ้นสุด จะทำการอายัดซ้ำอีกไม่ได้

ข้อระวังเกี่ยวกับที่ดิน

รุ่งโรจน์ รื่นเริงวงศ์*

สวัสดีครับท่านผู้อ่านที่เคารพ คนเราทุกคนต่างอยู่อาศัยและทำมาหากินอยู่บนพื้นดิน ต้องเกี่ยวข้องกับที่ดินอยู่ทุกวัน ที่ดินจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับคนเราทุกคน

ที่ดินนั้นมีอยู่ 2 ประเภท คือ

1. **ที่ดินของรัฐ** ซึ่งรัฐเป็นเจ้าของ เช่น ที่ดินอันเป็นที่ตั้งของที่ทำการราชการ เช่น ที่ทำการศาล ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอ เป็นต้น หรือที่ดินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน คือ ที่ดินซึ่งประชาชนทุกคนมีสิทธิใช้ร่วมกัน เช่น ทางสาธารณะ คู คลอง แม่น้ำ ที่เลี้ยงสัตว์สาธารณะ ป่าช้าสาธารณะ เป็นต้น

2. **ที่ดินของเอกชน** คือ ที่ดินที่เอกชนเป็นเจ้าของ ซึ่งมี 2 ประเภท คือ **1) ที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์** หมายถึง ที่ดินที่มีโฉนดที่ดิน กับ **2) ที่ดินที่มีเพียงสิทธิครอบครอง** ที่ชาวบ้านเรียกกันว่า **ที่ดินมือเปล่า** เช่น ที่ดินที่มี น.ส.3 น.ส.3ก. ใบจอง ใบส.ค.1 เป็นต้น

ที่ดินของรัฐ นั้น ประชาชนจะเข้าไปยึดครอบครองเอาเป็นของตนเองไม่ได้ ไม่ว่าจะครอบครองนานเท่าใดก็ไม่ได้กรรมสิทธิ์ รัฐมีสิทธิให้ออกจากที่ดินนั้นได้ หรือแม้แต่ที่ดินของรัฐไปออกหนังสือสำคัญ เช่น โฉนดที่ดิน น.ส.3 หรือ น.ส.3ก. ก็อาจถูกเพิกถอนได้

ส่วน **ที่ดินของเอกชน** นั้น สามารถโอนกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิครอบครอง หรือเข้ายึดถือแย่งการครอบครองได้ ถ้าเป็นที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ เมื่อแย่งการครอบครองด้วยความสงบเปิดเผยและเจตนาเป็นเจ้าของเกิน 10 ปีแล้ว ก็จะได้กรรมสิทธิ์โดยการครอบครองปรปักษ์ หากเป็นที่ดินที่มีเพียงสิทธิครอบครอง เช่น ที่ดินที่มี น.ส.3 น.ส.3ก. ใบส.ค.1 ใบภบท.5 นั้น ผู้ใดเข้าแย่งการครอบครองเกินกว่า 1 ปี ผู้นั้นก็ได้ไปซึ่งสิทธิครอบครอง เจ้าของเดิมจะเรียกคืนไม่ได้

ท่านเจ้าของที่ดินจึงต้องระวังอย่าให้ใครมาแย่งการครอบครองเกิน 10 ปี ในกรณีเป็นที่ดินมีโฉนด หรือเกิน 1 ปี ในกรณีเป็นที่ดินมือเปล่า

---

* *ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลอุทธรณ์*

วิธีป้องกันไม่ให้ต้องเสียสิทธิในที่ดิน คือ ให้ผู้ที่เข้ามาอยู่ในที่ดินทำสัญญาเช่าหรืออาศัย เมื่อทำดังกล่าวแล้ว ถือว่าเป็นการครอบครองแทนเจ้าของที่ดิน แม้จะครอบครองนานเท่าใดก็จะอ้างสิทธิเป็นเจ้าของไม่ได้

การทำนิติกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับที่ดิน เช่น ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ จำนอง ขายฝาก เช่าซื้อที่ดิน ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ มิฉะนั้น จะตกเป็นโมฆะใช้บังคับไม่ได้

ท่านผู้อ่านที่เคารพ หากท่านต้องทำนิติกรรมเกี่ยวข้องกับที่ดินแล้ว ท่านต้องระวังในเรื่องต่อไปนี้

1. ท่านควรตรวจสอบหนังสือสำคัญเกี่ยวกับที่ดินว่าถูกต้องหรือไม่ มีใครเป็นเจ้าของ ให้ดูสารบัญจดทะเบียนด้านหลังว่ามีภารจำยอม สิทธิเก็บกิน การจำนอง หรือเป็นที่ดินที่ห้ามโอนหรือไม่

2. ท่านควรไปตรวจสอบดูที่ดินว่ามีหลักเขต เนื้อที่ดิน ระยะทิศทาง เจ้าของข้างเคียงถูกต้องหรือไม่ เพื่อป้องกันการซื้อที่ดินผิดแปลง

3. หากยังไม่สามารถไปจดทะเบียนโอนทันที ควรระบุในสัญญาข้อหนึ่งว่าจะไปจดทะเบียนโอนในวันหลัง ซึ่งมีผลเป็นสัญญาจะซื้อขายที่ดิน สามารถบังคับกันได้ ไม่ตกเป็นโมฆะ

4. ต้องให้คู่สมรสของคู่สัญญามาให้ความยินยอมด้วย มิฉะนั้น คู่สมรสอาจฟ้องให้เพิกถอนภายหลังได้

5. ท่านที่ได้ที่ดินมาโดยมิใช่ได้รับมรดก หรือการให้โดยเสน่หา และขายที่ดินไปไม่เกิน 5 ปี นับแต่วันได้รับมา ถือว่าเป็นการขายเพื่อค้ากำไรต้องเสียภาษีในอัตราสูง ให้คิดคำนวณเสียภาษีให้ถูกต้อง มิฉะนั้นจะถูกเรียกเก็บภาษีย้อนหลังและถูกปรับด้วย

ปัญหาที่น่าสนใจเกี่ยวกับที่ดิน

1. การถมที่ในชายทะเล ที่ที่เพิ่มขึ้นจะตกเป็นของเจ้าของที่ดินบนบกหรือไม่

การถมที่ในทะเล ไม่ถือว่าที่ที่ถมนั้นเป็นที่งอกตามกฎหมาย ที่งอกริมตลิ่งนั้น หมายความถึงที่งอกตามธรรมชาติเท่านั้น (คำพิพากษาฎีกาที่ 924/2501)

2. หากผู้ซื้อที่ดินไม่ทราบว่าที่ดินนั้นมีภารจำยอมอยู่ ผู้ซื้อจะอ้างการซื้อที่ดินโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทนในการปฏิเสธภารจำยอมที่มีอยู่เหนือที่ดินได้หรือไม่

การซื้อที่ดินมาโดยสุจริต ไม่รู้ว่าที่ดินนั้นตกอยู่ในภารจำยอม ผู้ซื้อจะยกการรับโอนโดยสุจริดขึ้นเป็นข้อต่อสู้ เพื่อให้ภารจำยอมที่มีอยู่เหนือที่ดินนั้นต้องสิ้นไปหาได้ไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 800/2502)

หมายเหตุ : การได้ภารจำยอมโดยการครอบครอง ตามมาตรา 1401, 1382 แม้จะมิได้จดทะเบียนการได้มาตามมาตรา 1299 วรรคสอง ก็ใช้ยันบุคคลผู้ได้รับโอนกรรมสิทธิ์ในภารยทรัพย์นั้นได้ แม้บุคคลผู้ได้รับโอนจะสุจริตเสียค่าตอบแทนตามฎีกานี้

3. การปลอมหนังสือมอบอำนาจเพื่อทำนิติกรรมขายที่ดิน ผู้ซื้อจะอ้างการโอนโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทนเพื่อให้ได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินได้หรือไม่

ถ้ามีการปลอมใบมอบอำนาจให้ทำการขายฝากที่ดิน ผู้รับซื้อก็ไม่ได้กรรมสิทธิ์ ผู้รับซื้อจะอ้างว่าเป็นผู้รับโอนโดยสุจริตไม่ได้ เพราะการโอนย่อมมีไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 353/2503)

4. การครอบครองปรปักษ์ จะยกขึ้นอ้างกับที่วัดได้หรือไม่

ที่ธรณีสงฆ์นั้น ผู้ใดจะยกอายุความครอบครองปรปักษ์ขึ้นใช้ยันกับวัดไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 721/2504)

5. ที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เราสามารถครอบครองปรปักษ์ได้หรือไม่

ที่ธรณีสงฆ์และที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ผู้ใดจะอ้างการครอบครองปรปักษ์ไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1687/2520)

6. ที่วัดร้าง ไม่มีผู้ใดอยู่อาศัย ผู้ใดจะอ้างสิทธิภารจำยอมเหนือที่วัดร้างได้หรือไม่

ที่วัดร้างยังเป็นวัดอยู่ ผู้ใดอ้างว่าได้ภารจำยอมเหนือที่วัดโดยภารจำยอมไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1029/2519)

7. ที่ธรณีสงฆ์นั้น จำเป็นต้องจดทะเบียนหรือไม่

ที่ธรณีสงฆ์นั้น ไม่มีกฎหมายบังคับให้ต้องจดทะเบียน การฟ้องขับไล่ออกจากที่ธรณีสงฆ์นั้น โจทก์พิสูจน์ว่าเป็นที่ธรณีสงฆ์ก็เพียงพอแล้ว ไม่จำต้องนำสืบถึงการได้มา (คำพิพากษาฎีกาที่ 47-50/2490)

8. การอุทิศที่ให้เป็นที่สาธารณะ ต้องนำไปจดทะเบียนหรือไม่

การอุทิศที่ดินเป็นถนนสาธารณะนั้น ไม่ต้องมีการจดทะเบียน (คำพิพากษาฎีกาที่ 583/2483)

9. การกู้เงินและมอบโฉนดที่ดินให้ผู้ให้กู้ถือไว้ โดยมิได้จดทะเบียน จะใช้บังคับได้หรือไม่

กู้เงินกันแล้ว ผู้กู้มอบที่ดินและโฉนดให้ผู้ให้กู้ครอบครอง และเก็บผลประโยชน์จากที่ดินนั้น การยึดถือที่ดินของผู้ให้กู้ตามลักษณะดังนี้เป็นทรัพยสิทธิอย่างหนึ่ง เมื่อมิได้นำไปจดทะเบียนย่อมเป็นโมฆะใช้บังคับกันมิได้ ต้องคืนที่ให้ผู้กู้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1283/2480)

10. คู่สมรสของคนต่างด้าวสามารถซื้อที่ดินได้หรือไม่

คู่สมรสของคนต่างด้าวนั้นไม่สามารถซื้อที่ดินได้ แต่ปัจจุบันกรมที่ดินกำลังมีการพิจารณาแก้ไขกฎหมายให้คู่สมรสของคนต่างด้าวสามารถซื้อที่ดินได้

11. การทำหนังสือมอบอำนาจนั้น จำต้องมีพยานหรือไม่

การทำหนังสือมอบอำนาจนั้น ต้องทำต่อหน้าพยาน และต้องให้พยานลงลายมือชื่อรับรองดังนี้

1. ถ้าผู้มอบอำนาจสามารถเขียนหนังสือได้ และลงลายมือชื่อในหนังสือมอบอำนาจได้ กรณีนี้ต้องมีพยานลงลายมือชื่ออย่างน้อย 2 คน

2. ถ้าผู้มอบอำนาจไม่สามารถเขียนหนังสือได้ และได้พิมพ์ลายนิ้วมือในหนังสือมอบอำนาจ กรณีนี้ต้องมีพยานลงลายมือชื่ออย่างน้อย 4 คน

12. พยานในการรับรองหนังสือมอบอำนาจ ต้องมีคุณสมบัติอย่างไรบ้าง

พยานในการรับรองหนังสือมอบอำนาจ ต้องเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ และมีสติสัมปชัญญะบริบูรณ์

13. ผู้รับมอบอำนาจสามารถทำการแทนคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายได้หรือไม่

การที่ผู้รับมอบอำนาจทำการแทนคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายนั้น ในหนังสือมอบอำนาจของคู่สัญญาแต่ละฝ่าย ต้องมีข้อความว่า **"และยินยอมให้ผู้รับมอบอำนาจทำการในนามตนเองและ/หรือเป็นตัวแทนของอีกฝ่ายหนึ่งด้วย"**

14. การพิมพ์ลายนิ้วมือในสัญญาหรือในหนังสือมอบอำนาจของคู่สัญญานั้น มีหลักเกณฑ์ประการใดหรือไม่

การพิมพ์ลายนิ้วมือในสัญญานั้น ต้องพิมพ์หัวแม่มือซ้าย ตั้งแต่รอบพับแรกจนถึงปลายนิ้วหัวแม่มือ และหมึกที่พิมพ์ต้องเป็นหมึกดำ การพิมพ์ต้องพิมพ์ให้ชัด หากนิ้วหัวแม่มือซ้ายมีลายเส้นไม่ชัด ก็อนุโลมให้ใช้นิ้วมือขวาแทนได้

15. หากมีโฉนดในที่ดินของวัด จะสามารถอ้างกรรมสิทธิ์กับวัดได้หรือไม่

ที่ป่าช้าของวัด แม้ออกโฉนดให้ใครไป ผู้นั้นก็อ้างกรรมสิทธิ์ต่อวัดไม่ได้ เพราะมิใช่ได้ไปโดยพระราชบัญญัติ (คำพิพากษาฎีกาที่ 611-612/2498)

16. ถ้าท่านได้รับหมายเรียกไปชี้แนวเขตที่ดิน แล้วท่านขัดขืนไม่ไป จะมีโทษหรือไม่

ผู้ใดไม่นำพนักงานเจ้าหน้าที่ทำการสำรวจรังวัดแผนที่ หรือไม่ตั้งตัวแทนเพื่อการดังกล่าว ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 500 บาท (ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 107)

17. หากท่านขัดขวางการดำเนินการรังวัดของเจ้าพนักงานที่ดิน ในการดำเนินการรังวัดหรือปักหมุดเขตเท่าที่จำเป็นในที่ดินของท่าน จะมีโทษหรือไม่

ผู้ใดขัดขวางหรือไม่ให้ความสะดวกต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ในการดังกล่าว ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 1,000 บาท (ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 108 ตรี)

18. การทำลาย การดัดแปลง เคลื่อนย้าย ถอดถอนหลักหมายเขตที่ดินหรือหมุดหลักฐานเพื่อทำแผนที่ให้ต่างไปจากเดิม ผู้กระทำดังกล่าวมีความผิดหรือไม่

การทำลาย การดัดแปลง เคลื่อนย้าย ถอดถอนหลักหมายเขตที่ดินหรือหมุดหลักฐานเพื่อทำแผนที่ให้ต่างไปจากเดิม ผู้กระทำดังกล่าวมีความผิดระวางโทษปรับไม่เกิน 2,000 บาท หรือจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือทั้งจำทั้งปรับ (ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 109)

19. การถือครองที่ดินแทนคนต่างด้าวหรือนิติบุคคลต่างด้าว จะมีความผิดหรือไม่

ผู้ใดถือครองที่ดินแทนคนต่างด้าวหรือนิติบุคคลซึ่งถือเป็นต่างด้าว มีความผิดต้องระวางโทษ

ปรับไม่เกิน 20,000 บาท หรือจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ (ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 113)

20. หนังสือมอบอำนาจของกรมที่ดิน (ทด.21) จำเป็นต้องใช้ตัวต้นฉบับเสมอไปหรือไม่

แบบหนังสือมอบอำนาจ (ทด.21) ไม่จำเป็นต้องใช้ตัวต้นฉบับ ใช้ฉบับถ่ายเอกสารก็ได้ แต่ในการลงลายมือชื่อต้องลงลายมือชื่อจริง

21. ปัจจุบันยังมีการกำหนดสิทธิของบุคคลในจำนวนที่ดินที่สามารถยึดครองหรือไม่

เดิมกฎหมายบังคับจำนวนที่ดินที่แต่ละบุคคลสามารถถือครองได้ไว้ เช่น ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม บุคคลมีสิทธิถือได้ไม่เกิน 50 ไร่ ฯลฯ แต่เนื่องจากมีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 49 ประกาศเมื่อปี 2502 ยกเลิกข้อจำกัดนี้แล้ว ดังนั้น ปัจจุบันคนไทยสามารถถือครองที่ดินในกิจการต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ ไม่ถูกจำกัดสิทธิการถือครองแต่อย่างใด

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะครอบครัว

การหมั้น

1. ความหมายของการหมั้น

การหมั้น หมายถึง การที่ฝ่ายชายนำทรัพย์สินให้ไว้แก่ฝ่ายหญิง เพื่อเป็นหลักฐานและประกันว่าจะสมรสกับหญิงนั้น

ของหมั้นนี้ฝ่ายชายจะต้องมอบให้แก่ฝ่ายหญิงก่อนหรือในขณะที่ทำการหมั้นนั้น ถ้าให้ภายหลังจากที่มีการหมั้นกันแล้วไม่ถือว่าเป็นของหมั้น

ของหมั้นให้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของหญิง เมื่อได้มีการหมั้นแล้ว

2. เมื่อมีการหมั้นแล้ว ต่อมาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดสัญญาหมั้น จะฟ้องร้องศาลให้บังคับฝ่ายนั้นให้ทำการสมรสได้หรือไม่

เมื่อมีการหมั้นกันแล้ว ต่อมาถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยอมสมรสด้วย จะมีการฟ้องร้องต่อศาลให้บังคับฝ่ายที่ผิดสัญญาหมั้นให้ทำการสมรสกับตนไม่ได้

ตัวอย่าง นาย ก. ทำการหมั้นกับ น.ส. ข. ต่อมา น.ส. ข. ผิดสัญญาหมั้น ไม่ยอมสมรสกับนาย ก. นาย ก. จะฟ้องขอให้ศาลบังคับให้ น.ส. ข. สมรสกับตนไม่ได้

และถ้าสัญญาหมั้นมีข้อตกลงกันไว้ว่าจะให้เบี้ยปรับในเมื่อผิดสัญญาหมั้น ย่อมเป็นโมฆะ

ตัวอย่าง นาย ก. ทำการหมั้นกับ น.ส. ข. โดยตกลงกันว่าหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดสัญญา ฝ่ายนั้นต้องชำระค่าปรับ 1 แสนบาท ข้อตกลงเช่นนี้เป็นโมฆะ

3. บุคคลที่ทำการหมั้นได้

การหมั้นจะทำได้ต่อเมื่อชายหญิงมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ ถ้ามีอายุไม่ถึง 17 ปี ก็ทำการหมั้นไม่ได้ หากฝืนทำการหมั้น การหมั้นย่อมตกเป็นโมฆะเสียเปล่า

ชายหญิงที่มีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่เกิน 20 ปีบริบูรณ์ จะทำการหมั้นได้ต่อเมื่อได้รับความยินยอมจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองก่อน

ถ้าชายหญิงมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์แล้ว ย่อมทำการหมั้นได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง

ถ้าบิดามารดาของชายหญิงทั้งสองฝ่ายได้ทำการหมั้นกันเอง โดยไม่ได้รับความยินยอมจากชายหญิงเลยจะได้หรือไม่

บิดามารดาของชายหญิงทั้งสองฝ่ายย่อมทำการหมั้นได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากชายหญิงก่อน แต่ถ้าต่อมาชายหรือหญิงไม่ยอมทำการสมรสกัน ชายหญิงไม่ต้องรับผิดเป็นส่วนตัว แต่บิดามารดาของฝ่ายที่ผิดสัญญาหมั้นต้องรับผิด

4. ถ้ามีการผิดสัญญาหมั้น

ถ้ามีการหมั้นแล้ว ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดสัญญา อีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ เพื่อทดแทนความเสียหายดังนี้ คือ

1. ทดแทนความเสียหายต่อกายหรือชื่อเสียงของชายหรือหญิงนั้น

2. ทดแทนความเสียหายเนื่องจากที่คู่หมั้น บิดามารดา หรือบุคคลผู้กระทำการในฐานะเช่นบิดามารดาได้ใช้จ่าย หรือตกเป็นลูกหนี้ผู้อื่น ในการเตรียมการสมรสโดยสุจริตและตามสมควร เช่น ได้ซื้อชุดแต่งงาน เครื่องเรือนที่จะใช้ในการสมรส เป็นต้น

3. ทดแทนความเสียหายเนื่องจากการที่คู่หมั้นได้จัดการทรัพย์สิน หรือการอื่นเกี่ยวกับอาชีพหรือทางทำมาหาได้ของตนไปโดยสมควร ด้วยการคาดหมายว่าจะได้มีการสมรส เช่น ชายได้ขอร้องให้หญิงลาออกจากงานเพื่อเตรียมตัวแต่งงาน แล้วชายผิดสัญญาไม่ยอมสมรสด้วย หญิงย่อมฟ้องเรียกค่าเสียหายได้

ในบางกรณีที่หญิงเป็นฝ่ายฟ้องคดี (มีสิทธิได้รับค่าทดแทน) ศาลอาจชี้ขาดว่าของหมั้นที่ตกเป็นของฝ่ายหญิงนั้นเป็นค่าทดแทนทั้งหมดหรือแต่บางส่วนก็ได้

ในกรณีที่ฝ่ายชายเป็นฝ่ายผิดสัญญาหมั้น ของหมั้นย่อมตกเป็นสิทธิของหญิง ถ้าฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายผิดสัญญา ต้องคืนของหมั้นให้แก่ฝ่ายชาย

ในกรณีคู่หมั้นฝ่ายหนึ่งตายก่อนสมรส อีกฝ่ายหนึ่งเรียกค่าทดแทนไม่ได้ และถ้าหญิงตายฝ่ายหญิงต้องคืนของหมั้นให้ฝ่ายชาย แต่ถ้าฝ่ายชายตาย ฝ่ายหญิงไม่ต้องคืนของหมั้น

5. ชายหญิงหมั้นบอกเลิกสัญญาหมั้นได้

1. ในกรณีมีสาเหตุสำคัญอันเกิดจากหญิงคู่หมั้นทำให้ชายไม่สมควรสมรสกับหญิงนั้น เช่น นาย ก. หมั้นกับ น.ส. ข. แล้วต่อมา น.ส. ข. ถูกคนร้ายข่มขืนกระทำชำเรา ทำให้นาย ก. ไม่สมควรแต่งงานกับ น.ส. ข. เช่นนี้นาย ก. บอกเลิกสัญญาหมั้นได้ และหญิงต้องคืนของหมั้นให้แก่ชาย

2. ถ้าหญิงกระทำชั่วอย่างร้ายแรงภายหลังการหมั้น เป็นเหตุให้ชายบอกเลิกสัญญาแล้ว หญิงนั้นจะต้องชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ฝ่ายชายเสมือนหนึ่งเป็นผู้ผิดสัญญาหมั้น และต้องคืนของหมั้นให้แก่ฝ่ายชายด้วย เช่น ภายหลังจากที่ได้หมั้นกันแล้ว หญิงได้ไปหลับนอนกับชายอื่น เช่นนี้ นอกจากจะต้องคืนของหมั้นให้แก่ชายซึ่งใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาหมั้นแล้ว ยังต้องชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ชายอีกด้วย

6. หญิงคู่หมั้นบอกเลิกสัญญาหมั้นได้

1. ในกรณีที่มีเหตุสำคัญอันเกิดจากชายคู่หมั้น ทำให้หญิงไม่สมควรสมรสกับชายนั้น หญิงมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ โดยไม่ต้องคืนของหมั้นแก่ชาย

2. ถ้าชายกระทำชั่วอย่างร้ายแรงภายหลังการหมั้น เป็นเหตุให้หญิงบอกเลิกสัญญาแล้ว ชายนั้นต้องชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ฝ่ายหญิงเสมือนหนึ่งเป็นผู้ผิดสัญญาหมั้น เช่น ภายหลังจากการหมั้นแล้ว ชายคู่หมั้นไปได้เสียกับหญิงอื่นและยกย่องในฐานะภรรยา เช่นนี้ หญิงมีสิทธิบอกเลิกสัญญาหมั้นและเรียกค่าทดแทนจากชายคู่หมั้นได้

การสมรส

1. การสมรสจะมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมายได้โดยวิธีใด

การสมรสจะมีผลสมบูรณ์เป็นสามีภรรยากันโดยชอบด้วยกฎหมาย ต่อเมื่อได้จดทะเบียนสมรสกันที่อำเภอหรือที่ทำการเขตแล้ว

ถ้าชายหญิงเพียงแต่จัดพิธีทางศาสนา แล้วจัดสมรสอย่างใหญ่โตมโหฬาร และอยู่กินกันฉันสามีภรรยา ชายหญิงนั้นก็หาได้เป็นสามีภรรยากันโดยชอบด้วยกฎหมายไม่ เพราะไม่ได้จดทะเบียนสมรสกัน

2. ประโยชน์ของการจดทะเบียนสมรส

1. ถ้าให้การสมรสชอบด้วยกฎหมาย มีผลผูกพันสามีภรรยาทั้งสองฝ่าย ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะไปจดทะเบียนสมรสกับผู้อื่นอีกไม่ได้ ถ้ามีการจดทะเบียนสมรสซ้อนเกิดขึ้นอีก ย่อมฟ้องขอให้ศาลเพิกถอนการสมรสที่จดครั้งหลังได้ และผู้จดทะเบียนซ้อนต้องรับผิดทางอาญาฐานแจ้งความเท็จอีกด้วย

2. บุตรที่เกิดมาย่อมเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของบิดามารดาเสมอ มีสิทธิได้รับค่าเลี้ยงดูและรับมรดกของบิดามารดาได้

3. ทำให้สามีภรรยาต่างมีความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา และความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยากันโดยชอบด้วยกฎหมาย

4. มีสิทธิได้รับมรดกของคู่สมรสฝ่ายที่ตายก่อน

5. มีสิทธิได้รับการลดหย่อนภาษีเงินได้

6. ทำให้สามีภรรยาที่กระทำความผิดฐานลักทรัพย์ ฉ้อโกง ยักยอก ทำให้เสียทรัพย์ บุกรุก ต่อคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ต้องรับโทษตามกฎหมาย

7. ทำให้มีสิทธิรับมรดกความทางอาญา คือ ฟ้องร้องต่อศาลหรือร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนในกรณีที่สามีหรือภรรยาถูกทำร้ายจนตายหรือบาดเจ็บจนจัดการเองไม่ได้

3. ทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา

กฎหมายได้แบ่งทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยาออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สินส่วนตัว
2. สินสมรส

1. **สินส่วนตัว** คือ

(1) ทรัพย์สินที่สามีหรือภรรยามีมาก่อนการสมรส

(2) ทรัพย์สินที่เป็นเครื่องใช้สอยส่วนตัว เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับกาย ตามควรแก่ฐานะ หรือเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เช่น สามีเป็นหมอ ก็คือ เครื่องมือเครื่องใช้ประกอบอาชีพ ภรรยาเป็นช่างทำผม ก็คือ เครื่องใช้ไม้สอยที่เกี่ยวกับการทำผม

(3) ทรัพย์สินที่สามีหรือภรรยาได้มาระหว่างสมรส โดยการรับมรดก หรือโดยการให้โดยเสน่หา เช่น สามีได้รับมรดกจากบิดาที่ถึงแก่กรรม หรือภรรยาได้รับรถยนต์ที่บิดายกให้

(4) ทรัพย์สินที่เป็นของหมั้นย่อมเป็นของภรรยาฝ่ายเดียว

2. **สินสมรส** คือ

(1) ทรัพย์สินที่คู่สมรสได้มาระหว่างการสมรส เช่น สามีทำมาหากินได้ระหว่างการสมรส เป็นต้น

(2) ทรัพย์สินที่สามีหรือภรรยาได้มาระหว่างการสมรสโดยทางพินัยกรรม หรือ การให้เป็นหนังสือ เมื่อพินัยกรรมหรือหนังสือยกให้ระบุไว้ชัดแจ้งว่าให้เป็นสินสมรส เช่น มารดาของภรรยา (แม่ยาย) ได้ทำพินัยกรรมยกที่ดินให้แก่สามีภรรยา โดยระบุว่าเป็นสินสมรส

(3) ทรัพย์สินที่เป็นดอกผลของสินส่วนตัว เช่น ก่อนแต่งงานสามีมีวัวมาด้วย 1 ตัว เป็นตัวเมีย หลังแต่งงานได้ออกลูกมา 1 ตัว ลูกวัวนี้ย่อมเป็นสินสมรส

4. การจัดการทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา

สินส่วนตัวของฝ่ายใด ฝ่ายนั้นเป็นผู้มีอำนาจจัดการแต่เพียงผู้เดียว โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ภรรยามีตึกแถวอยู่ก่อนแต่งงาน 1 ห้อง ภายหลังแต่งงานแล้วก็ตาม ภรรยายังมีสิทธิจัดการตึกแถวนั้นได้เองตามที่ต้องการ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากสามี

สินสมรส สามีภรรยาย่อมมีอำนาจจัดการร่วมกันเสมอ กล่าวคือ ต้องได้รับความยินยอมจากทั้งสองฝ่าย ถ้าฝ่ายใดจัดการไปโดยไม่ได้รับความยินยอมจากฝ่ายหนึ่งแล้ว ฝ่ายนั้นมีอำนาจฟ้องขอให้ศาลเพิกถอนได้ เช่น นาย ก. นำที่นาไปจำนองไว้กับ นาย ข. โดยที่ไม่ได้รับความยินยอมจากภรรยาก่อน ภรรยาของ นาย ก. มีสิทธิฟ้องขอให้ศาลเพิกถอนการจำนองนั้นได้

ถ้าสามีหรือภรรยาไม่ยอมให้ความยินยอมในการจัดการสินสมรส โดยไม่ให้ความยินยอมโดยไม่มีเหตุผล หรือไม่อยู่ในสภาพที่จะให้ความยินยอมได้ อีกฝ่ายหนึ่งร้องขอให้ศาลสั่งอนุญาตแทนได้

ข้อยกเว้น แต่ถ้าสามีหรือภรรยาได้ทำสัญญาก่อนการสมรสไว้ในทะเบียนสมรสพร้อมกับการจดทะเบียนสมรสว่าให้สามีหรือภรรยาเพียงฝ่ายเดียวมีอำนาจจัดการสินสมรสเพียงฝ่ายเตียวแล้ว ฝ่ายนั้นแต่เพียงฝ่ายเดียวย่อมมีอำนาจจัดการสินสมรสได้ แต่ถ้าฝ่ายนั้นจัดการสินสมรสจนเสียหาย หรือจะทำให้เกิดความหายนะแก่สินสมรส หรือมีหนี้สินเกินกว่ากึ่งหนึ่งของสินสมรส คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งมีอำนาจร้องให้ศาลสั่งให้ตนเป็นผู้มีอำนาจจัดการสินสมรสแต่เพียงผู้เดียว หรือขอให้แยกสินสมรสก็ได้

สินสมรสเมื่อแยกแล้ว ส่วนที่แยกออกเป็นของสามีหรือภรรยาแล้ว ย่อมเป็นสินส่วนตัวของฝ่ายนั้นแต่เพียงฝ่ายเดียว

ถ้าสามีภรรยาเป็นหนี้ร่วมกัน ให้ชำระหนี้ด้วยสินสมรสและสินส่วนตัวของทั้งสองฝ่าย "หนี้ร่วม" หมายถึง หนี้ที่สามีภรรยาร่วมกันเป็นหนี้ต่อเจ้าหนี้ รวมถึงหนี้ที่สามีหรือภรรยาเพียงฝ่ายเดียวได้ก่อขึ้นในระหว่างการสมรส ดังนี้คือ

(1) หนี้เกี่ยวกับการจัดการอันจำเป็นในครอบครัว การอุปการะเลี้ยงดู ตลอดถึงการรักษาพยาบาลบุคคลในครอบครัว และการศึกษาของบุตรตามสมควรแก่อัตภาพ

(2) หนี้ที่เกี่ยวกับสินสมรส เช่น ภรรยาไปกู้เงินมาซ่อมแซมบ้านอันเป็นเรือนหอที่ได้มาภายหลังการสมรส เป็นต้น

(3) หนี้ที่เกิดจากการงานซึ่งสามีภรรยาทำด้วยกัน เช่น สามีภรรยาประกอบอาชีพรับเหมาก่อสร้าง แล้วภรรยาไปกู้เงินมาซื้ออุปกรณ์ก่อสร้างมาใช้ในกิจการรับเหมาก่อสร้างย่อมเป็นหนี้ร่วม

(4) หนี้ที่สามีหรือภรรยาก่อขึ้นเพื่อประโยชน์เพียงฝ่ายเดียว แต่อีกฝ่ายหนึ่งได้ให้สัตยาบัน เช่น ภรรยาไปกู้เงินบุคคลอื่น แล้วนำไปใช้จ่ายส่วนตัวจนหมด แล้วสามีได้ให้สัตยาบันในหนี้เงินกู้ดังกล่าว ย่อมเป็นหนี้ร่วม

หนี้ส่วนตัวของสามีหรือภรรยา ไม่ว่าจะได้ก่อหนี้ขึ้นก่อนหรือระหว่างการสมรสก็ตาม ให้ชำระหนี้ด้วยสินส่วนตัวของฝ่ายนั้นก่อน เมื่อไม่พอจึงให้ชำระด้วยสินสมรสที่เป็นส่วนของฝ่ายนั้น เช่น ภรรยาไปกู้เงินของ นาย ก. เป็นเงิน 1 แสนบาท แล้วเอาไปเล่นไพ่จนหมด นาย ก. ต้องบังคับการชำระหนี้คืนจากสินส่วนตัวของผู้กู้ (ภรรยา) ก่อน ถ้าไม่พอจึงจะบังคับเอาจากสินสมรสส่วนที่เป็นของสามีได้

5. การสมรสสิ้นสุดลงเมื่อใด

การสมรสย่อมสิ้นสุดลงเมื่อ

1. โดยความตายของคู่สมรส
2. โดยการหย่า
3. โดยศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรส

การหย่า ย่อมทำได้ 2 วิธี คือ

1. โดยความยินยอมของสามีภรรยาทั้งสองฝ่ายเอง และต้องไปจดทะเบียนหย่ากันที่อำเภอ

2. ถ้าทั้งสองฝ่ายไม่สามารถตกลงหย่ากันเองได้ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งย่อมมีสิทธิฟ้องขอให้ศาลมีคำพิพากษาให้หย่าได้ แต่ต้องมีเหตุหย่าดังต่อไปนี้จึงจะฟ้องหย่าได้ ไม่ใช่ว่าเมื่อไม่พอใจอยู่กินด้วยกันก็จะฟ้องหย่ากัน

เหตุหย่า

(1) สามีหรือภริยาอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นฉันภริยาหรือสามี เป็นชู้หรือมีชู้ หรือร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจิณ อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(2) สามีหรือภรรยาประพฤติชั่ว ไม่ว่าความประพฤติชั่วนั้นจะเป็นความผิดอาญาหรือไม่ ถ้าเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่ง

ก) ได้รับความอับอายขายหน้าอย่างร้ายแรง

ข) ได้รับความดูถูก เกลียดชัง เพราะเหตุที่ตนเป็นสามีภรรยาของฝ่ายประพฤติชั่วอยู่ต่อไป หรือ

ค) ได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควร ในเมื่อเอาสภาพ ฐานะ และความเป็นอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาประกอบ อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(3) สามีหรือภรรยาทำร้าย หรือทรมานร่างกายหรือจิตใจ หรือหมิ่นประมาท หรือเหยียดหยามอีกฝ่ายหนึ่งหรือบุพการีของอีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งนี้ ถ้าเป็นการร้ายแรงอีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(4) สามีหรือภรรยาจงใจละทิ้งร้างอีกฝ่ายหนึ่งไปเกิน 1 ปี อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องหย่าได้

(4/1) สามีหรือภรรยาต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก และได้ถูกจำคุกเกินหนึ่งปี ในความผิดที่อีกฝ่ายหนึ่งมิได้มีส่วนก่อให้เกิดการกระทำความผิด หรือยินยอม หรือรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดนั้นด้วย และการเป็นสามีภรรยากันต่อไป จะเป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควร อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องหย่าได้

(4/2) สามีหรือภรรยาลมัครใจแยกกันอยู่เพราะเหตุที่ไม่อาจอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาได้โดยปกติสุขตลอดมาเกินสามปี หรือแยกกันอยู่ตามคำสั่งของศาลเป็นเวลาเกินสามปี ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(5) สามีหรือภรรยาถูกศาลสั่งให้เป็นคนสาบสูญ อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(6) สามีหรือภรรยาไม่ให้ความช่วยเหลืออุปการะอีกฝ่ายหนึ่งตามสมควร ทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อการเป็นสามีหรือภรรยาอย่างร้ายแรง ทั้งนี้ ถ้าการกระทำนั้นถึงขนาดที่ฝ่ายหนึ่งเดือดร้อนเกินควรในเมื่อเอาสภาพ ฐานะ และความเป็นอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาคำนึงประกอบอีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(7) สามีหรือภรรยาวิกลจริตมาเกินสามปี และความวิกลจริตนั้นมีลักษณะยากที่จะหายได้กับทั้งความวิกลจริตถึงขนาดที่จะทนอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาต่อไปไม่ได้ อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(8) สามีหรือภรรยาผิดทัณฑ์บนที่ทำไว้เป็นหนังสือในเรื่องความประพฤติ ฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(9) สามีหรือภรรยาเป็นโรคติดต่ออย่างร้ายแรง อาจเป็นภัยแก่อีกฝ่ายหนึ่ง และโรคลักษณะเรื้อรังไม่มีทางที่จะหายได้ อีกฝ่ายหนึ่งนั้นฟ้องหย่าได้

(10) สามีหรือภรรยามีสภาพแห่งกาย ทำให้สามีหรือภรรยานั้นไม่อาจร่วมประเวณีได้ตลอดกาล อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

มรดก

1. มรดกคืออะไร

มรดก คือ ทรัพย์สินทุกชนิดทุกอย่าง รวมตลอดถึงสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ของผู้ตาย เช่น ที่ดิน สัตว์เลี้ยง รถยนต์ บ้านเรือน ข้าวของ เครื่องใช้ เงินสด เงินที่ฝากธนาคาร เป็นต้น

2. มรดกจะตกทอดแก่ผู้ใด

เมื่อบุคคลใดตายมรดกของบุคคลนั้นย่อมตกทอดแก่ทายาทของผู้ตายนั้นทันที โดยผลของกฎหมาย แต่ทั้งนี้ทายาทไม่ต้องรับผิดในหนี้สินของผู้ตายถ้าเกินทรัพย์มรดกที่ตนได้รับ เช่น นาย ก. ตาย มีเงินฝากธนาคารอยู่ 1 ล้านบาท แต่มีหนี้อยู่ 2 ล้านบาท เมื่อหักใช้หนี้แล้วยังเหลือหนี้อีก 1 ล้านบาท หนี้ส่วนนี้ทายาทไม่ต้องรับผิด

3. ทายาทมีกี่ชนิด

ทายาทแบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ

1. ทายาทโดยพินัยกรรม
2. ทายาทโดยธรรม

4. ทายาทโดยพินัยกรรมคือใคร

ทายาทโดยพินัยกรรม คือ บุคคลที่ผู้ตาย (เจ้ามรดก) ได้ทำพินัยกรรมยกมรดกให้ ซึ่งจะเป็นใครก็ได้แล้วแต่ความประสงค์ของเจ้ามรดก ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นญาติของเจ้ามรดก

5. ทายาทโดยธรรมคือใคร

ทายาทโดยธรรม คือ บุคคลที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นผู้รับมรดกของผู้ตาย แบ่งออกเป็น 2 สาย คือ สายญาติ และคู่สมรสของผู้ตาย

สำหรับญาติที่เป็นทายาทโดยธรรมนั้นมีอยู่ 6 อันดับ คือ

1. ผู้สืบสันดาน คือ ลูก หลาน เหลน ลื้อ
2. บิดามารดา
3. พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน
4. พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน
5. ปู่ ย่า ตา ยาย
6. ลุง ป้า น้า อา

ทายาทประเภทญาติทั้ง 6 อันดับ ถ้าลำดับต้นยังมีชีวิตหรือมีผู้รับมรดกแทนที่โดยไม่ขาดสายแล้ว ทายาทลำดับถัดลงไปก็ไม่มีสิทธิได้รับมรดก ยกเว้นกรณีที่บิดามารดาของผู้ตายยังมีชีวิตอยู่ บิดามารดาก็มีสิทธิได้รับมรดกของบุตรผู้ตายเท่าทายาทชั้นผู้สืบสันดานของผู้ตาย

ตัวอย่าง นาย ก. มีลูก 2 คน และมีพี่น้องอีก 3 คน ในขณะที่ถึงแก่ความตาย และไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ มรดกของ นาย ก. ย่อมตกทอดแก่ลูกซึ่งอยู่ลำดับที่ 1 พี่น้องของ นาย ก. ไม่มีสิทธิได้รับมรดก

สำหรับคู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่ ย่อมเป็นทายาทโดยธรรมของผู้ตายด้วย

6. การเสียสิทธิในการรับมรดก

ทายาทของเจ้ามรดกไม่ว่าจะเป็นทายาทโดยพินัยกรรม หรือทายาทโดยธรรม ย่อมเสียสิทธิในการรับมรดกในกรณีดังนี้ คือ

1. **เมื่อถูกกำจัดไม่ให้รับมรดก** ในกรณีที่ผู้นั้นได้โยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดก ทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทคนอื่น ย่อมถูกกำจัดมิให้รับมรดกเท่ากับส่วนที่ตนยักย้ายหรือปิดบัง

หรือทายาทที่ต้องคำพิพากษาของศาลว่าได้ฆ่าหรือพยายามฆ่าเจ้ามรดกหรือทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกก่อนตน หรือทายาทที่รู้ว่าใครฆ่าเจ้ามรดก แต่ไม่นำความไปแจ้งตำรวจทราบ หรือทายาทที่ได้ฉ้อฉลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกทำ เพิกถอน หรือเปลี่ยนแปลงพินัยกรรม หรือข่มขู่ไม่ให้เจ้ามรดกกระทำการดังกล่าว หรือทายาทที่ปลอม ทำลาย หรือปิดบังพินัยกรรม

ทายาทที่กฎหมายกำจัดมิให้รับมรดกดังกล่าวมาแล้ว เจ้ามรดกอาจให้อภัยเป็นลายลักษณ์อักษรถอนการถูกกำจัดมิให้รับมรดกดังกล่าว ทายาทนั้นก็มีสิทธิได้รับมรดกต่อไป

การถูกกำจัดมิให้รับมรดกมีผลเฉพาะตัวทายาทผู้นั้นเท่านั้น ผู้สืบสันดานของทายาทที่ถูกกำจัดมิให้รับมรดก ย่อมมีสิทธิเข้ารับมรดกแทนที่ทายาทนั้นโดยผลของกฎหมายเสมือนหนึ่งว่าทายาทนั้นได้ตายแล้ว

ตัวอย่าง นาย ก. ฆ่าพ่อตัวเองเพื่อต้องการมรดก นาย ก. ย่อมถูกกำจัดมิให้รับมรดกโดยผลของกฎหมาย แต่ลูกของ นาย ก. เข้ารับมรดกแทนที่ นาย ก. ได้เสมือนหนึ่งว่า นาย ก. ได้ตายไปแล้ว

2. **เมื่อถูกเจ้ามรดกตัดมิให้รับมรดก** เจ้ามรดกจะตัดทายาทโดยธรรมคนใดมิให้รับมรดกก็ได้ ด้วยการระบุไว้ในพินัยกรรม หรือโดยทำเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ที่อำเภอหรือที่เขตรักษาไว้

ตัวอย่าง เจ้ามรดกมีลูก 2 คน คือ นาย ก. และนางสาว ข. ต่อมานางสาว ข. ไปแต่งงานกับแขกซาอุฯ ทำให้เจ้ามรดกโกรธ จึงทำหนังสือตัดนางสาว ข. ออกจากกองมรดก มอบให้เจ้าหน้าที่อำเภอเก็บรักษาไว้ ต่อมาเจ้ามรดกตาย นาย ก. เท่านั้นมีสิทธิได้รับมรดก ส่วนนางสาว ข. ย่อมถูกตัดมิให้รับมรดก

3. **เมื่อทายาทได้สละสิทธิไม่ยอมรับมรดก** โดยทำเป็นหนังสือมอบไว้กับเจ้าหน้าที่อำเภอหรือโดยการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ

การสละมรดกต้องสละทั้งหมด จะสละมรดกเพียงบางส่วน หรือมีเงื่อนไขหรือเงื่อนเวลาไม่ได้

ตัวอย่าง เจ้ามรดกบังคับให้ นาย ก. ลูกชายของตนเลิกกับคนรัก ทำให้ นาย ก. โกรธ เมื่อเจ้ามรดกตายแล้ว นาย ก. จึงทำหนังสือให้ไว้แก่เจ้าหน้าที่อำเภอว่าตนขอสละสิทธิไม่ขอรับมรดกของเจ้ามรดกทั้งหมด

เมื่อทายาทโดยธรรมคนใดสละมรดก ผู้สืบสันดานของทายาทนั้นมีสิทธิรับมรดกได้ตามสิทธิของตน

ในกรณีที่ผู้รับมรดกโดยทางพินัยกรรมสละมรดกแล้ว ผู้นั้นรวมทั้งผู้สืบสันดานของผู้นั้นไม่มีสิทธิที่จะรับมรดกที่ตนได้สละแล้วนั้น

ผู้ใดจะสละมรดกในขณะที่เจ้ามรดกยังไม่ตายไม่ได้ ต้องสละเมื่อเจ้ามรดกตายแล้ว

แต่ถ้าทายาทคนใดสละมรดกเพื่อให้เจ้าหนี้ของตนเสียเปรียบแล้ว เจ้าหนี้ร้องขอให้ศาลเพิกถอนการสละมรดกได้ โดยขอให้ศาลสั่งให้เจ้าหนี้เข้ารับมรดกแทนที่ทายาทเท่าจำนวนที่เป็นหนี้ตนได้

ตัวอย่าง เจ้ามรดกตายแล้วมีมรดก 1 ล้านบาท ตกทอดแก่นาย ก. และนาย ข. ซึ่งเป็นลูกคนละ 5 แสนบาท นาย ก. ไม่ต้องการให้นาย ค. ได้รับชำระหนี้ จึงได้ทำหนังสือสละมรดกให้นาย ข. รับมรดกไปทั้ง 1 ล้านบาท เช่นนี้ นาย ค. มีสิทธิฟ้องขอให้ศาลเพิกถอนการสละมรดกและสั่งให้ตนรับมรดกแทนนาย ก. เพื่อรับมรดกเงิน 5 แสนบาท แทนได้ เป็นการชำระหนี้ของตน

4. **เมื่อทายาทไม่เข้ารับมรดกภายในอายุความ** กองมรดกที่ไม่มีพินัยกรรมต้องเรียกร้องภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ได้รู้หรือรู้ถึงความตายของเจ้ามรดก

กองมรดกที่มีพินัยกรรมต้องเรียกร้องภายในอายุความ 1 ปี นับแต่วันที่รู้ถึงสิทธิของตนในพินัยกรรม

แต่ไม่ว่ากรณีใดก็ตาม ห้ามมิให้ฟ้องคดีเมื่อพ้น 10 ปี นับแต่วันที่เจ้ามรดกตาย

7. การแบ่งส่วนมรดกของทายาทโดยธรรม

ทายาทโดยธรรมทั้ง 6 อันดับที่ได้กล่าวมาแล้ว ทายาทในลำดับเดียวกันทุกคนมีสิทธิได้รับมรดกคนละเท่า ๆ กัน ถ้าในลำดับหนึ่งมีทายาทเพียงคนเดียว ทายาทโดยธรรมคนนั้นมีสิทธิได้รับมรดกทั้งหมด

บิดามารดาของเจ้ามรดกซึ่งยังมีชีวิตอยู่ มีสิทธิได้รับมรดกเท่ากับทายาทลำดับที่ 1 คือ ผู้สืบสันดานของเจ้ามรดก โดยได้ส่วนแบ่งเท่ากับผู้สืบสันดานแต่ละคนได้รับ

ตัวอย่าง เจ้ามรดกมีลูก 10 คน มีมรดก 12 ล้านบาท และบิดามารดาของเจ้ามรดกยังมีชีวิตอยู่ เช่นนี้ ทายาทโดยธรรมของเจ้ามรดก รวมทั้งสิ้นมี 12 คน แต่ละคนมีสิทธิได้รับมรดกคนละเท่า ๆ กัน คนละ 1 ล้านบาท

ถ้าคู่สมรสของเจ้ามรดกผู้ตายยังมีชีวิตอยู่ คู่สมรสฝ่ายนั้นย่อมเป็นทายาทโดยธรรมด้วย และมีสิทธิได้รับมรดกตามส่วนดังนี้ คือ

1. ถ้ามีทายาทลำดับที่ 1 คือ ผู้สืบสันดานของเจ้ามรดก คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่มีสิทธิได้รับส่วนแบ่งมรดกเท่ากับทายาทชั้นบุตรคนหนึ่งของเจ้ามรดก

ตัวอย่าง เจ้ามรดกมีลูก 4 คน และมีภรรยาด้วย ต่อมาเจ้ามรดกตาย กองมรดกมีราคา 5 ล้านบาท กองมรดกต้องแบ่งออกเป็น 5 ส่วนเท่ากัน ดังนั้น ภรรยาย่อมได้รับมรดกเสมือนหนึ่งว่าเป็นบุตร จึงได้รับ 1 ส่วน ราคา 1 ล้านบาท ลูก 4 คน ได้คนละ 1 ล้านบาท

2. ถ้าไม่มีทายาทลำดับ 1 คือ ไม่มีผู้สืบสันดาน แต่มีทายาทลำดับที่ 2 คือ บิดามารดาของเจ้ามรดกของนาย ก. ยังมีชีวิตอยู่ กองมรดกมีราคา 4 ล้านบาท นาง ข. ได้มรดกไปครึ่งหนึ่งราคา 2 ล้านบาท ส่วนที่เหลือบิดามารดาของนาย ก. ได้ส่วนแบ่งเท่า ๆ กัน คนละ 1 ล้านบาท

3. ถ้าไม่มีทายาทลำดับ 1 และ 2 คงมีทายาทลำดับที่ 3 คือ พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่มีสิทธิได้รับมรดกครึ่งหนึ่งของมรดกทั้งหมด ส่วนที่เหลืออีกครึ่งหนึ่ง ทายาทลำดับที่ 3 นำไปแบ่งกันคนละเท่า ๆ กัน

ตัวอย่าง นาย ก. แต่งงานกับ นาง ข. โดยไม่มีลูกและบิดามารดาเสียชีวิตไปแล้ว คงมีพี่ชายเพียง 2 คน กองมรดกมีราคา 3 ล้านบาท นาง ข. ได้มรดกไปครึ่งหนึ่งของเงิน 3 ล้านบาท เท่ากับเงิน 1 ล้าน 5 แสนบาท ที่เหลืออีก 1 ล้าน 5 แสนบาท พี่ชาย 2 คนของนาย ก. ได้ไปคนละ 7 แสน 5 หมื่นบาท

4. ถ้าไม่มีทายาทลำดับ 1, 2 และ 3 คงมีแต่ทายาทลำดับที่ 4 คือ พี่น้องร่วมบิดามารดา หรือมีแต่ทายาทลำดับที่ 5 คือ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือมีทายาทลำดับที่ 6 คือ ลุง ป้า น้า อา แล้วแต่กรณี คู่สมรสมีสิทธิได้รับมรดก 2 ใน 3 ส่วน

5. ถ้าไม่มีทายาททั้ง 6 อันดับ คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่ ได้มรดกไปทั้งหมด

ข้อสังเกต เมื่อเจ้ามรดกตาย คู่สมรสของเจ้ามรดกซึ่งยังมีชีวิตอยู่ ต้องมีการแบ่งทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยาเสียก่อน ส่วนที่เป็นของผู้ตายแท้ ๆ หลังจากที่ทำการแบ่งแยกแล้วจึงจะเป็นกองมรดกของผู้ตาย

ตัวอย่าง นาย ก. แต่งงานกับนาง ข. มีลูก 1 คน ในขณะที่นาย ก. ตายมีสินสมรสอยู่ 1 ล้านบาทเท่านั้น ไม่มีทรัพย์สินอื่นอีก นาง ข. จะต้องแบ่งสินสมรสครึ่งหนึ่งเสียก่อน เป็นเงิน 5 แสนบาท ส่วนที่เหลืออีก 5 แสนบาทจึงจะเป็นมรดกของนาย ก. ที่จะต้องนำมาแบ่งกันระหว่าง นาง ข. กับลูกคนละเท่า ๆ กัน คือ คนละ 2 แสน 5 หมื่นบาท

พินัยกรรม

1. พินัยกรรมคืออะไร

พินัยกรรม คือ คำสั่งสุดท้ายของบุคคลที่ได้แสดงไว้ โดยมีเจตนายกทรัพย์สินของตนให้แก่บุคคลอื่น หรือวางข้อกำหนดเกี่ยวกับทรัพย์สินของตน อันจะมีผลบังคับใช้ได้เมื่อตนได้ตายไปแล้วและต้องทำตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้

2. ผู้รับพินัยกรรมคือใคร

ผู้รับพินัยกรรม คือ บุคคลที่เจ้ามรดกได้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้ ซึ่งจะเป็นใครก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นญาติของผู้ตายก็ได้

กฎหมายว่าด้วยครอบครัว

ธนา เบญจาทิกุล*

การหมั้น

การหมั้น หมายถึง สัญญาซึ่งฝ่ายชายได้ทำกับฝ่ายหญิงโดยชอบด้วยกฎหมาย เพื่อชายกับหญิงจะทำการสมรสกันในภายหน้า ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) **เงื่อนไขอายุ** กล่าวถึง กฎหมายได้วางหลักให้ชายและหญิงต้องมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์แล้วถึงจะทำการหมั้นได้ หากฝ่าฝืนผลของการหมั้นย่อมตกเป็นโมฆะทันที

2) **เงื่อนไขความยินยอม** กล่าวคือ กฎหมายได้วางหลักให้ชายและหญิงจะทำการหมั้นซึ่งยังเป็นผู้เยาว์อยู่นั้น (17 ปีบริบูรณ์จนถึงอายุไม่เกิน 20 ปีบริบูรณ์) ต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลดังต่อไปนี้

2.1 บิดามารดา ในกรณีที่มีทั้งบิดามารดา

2.2 บิดาหรือมารดาเพียงคนเดียว ในกรณีที่บิดาหรือมารดาอีกฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตาย หรือถูกถอนอำนาจปกครอง หรือไม่อยู่ในสภาพหรือฐานะที่อาจให้ความยินยอม หรือโดยพฤติการณ์ผู้เยาว์ไม่อาจขอความยินยอมจากบิดาหรือมารดาได้

2.3 ผู้รับบุตรบุญธรรม ในกรณีที่ผู้เยาว์เป็นบุตรบุญธรรม

2.4 ผู้ปกครอง ในกรณีที่ไม่มีบุคคลที่อาจให้ความยินยอมตามข้อ 2.1, 2.2, 2.3 หรือมีแต่บุคคลดังกล่าวถูกถอนอำนาจปกครองไป หากฝ่าฝืนเงื่อนไขในเรื่องความยินยอมแล้วการหมั้นย่อมตกเป็นโมฆียะ

3) **เงื่อนไขแบบของหมั้น** กล่าวคือ กฎหมายวางหลักให้การหมั้นต้องมีการส่งมอบหรือโอนทรัพย์สินที่เป็นของหมั้นให้แก่หญิงคู่หมั้นในวันหมั้น ผลการส่งมอบหรือโอนทรัพย์สิน (ของหมั้น) ในวันหมั้นดังกล่าว ของหมั้นตกเป็นสิทธิแก่หญิงทันที ของหมั้น เช่น เพชร ทอง รถยนต์ หมากพลู ฯลฯ

---

* *อดีตเลขาธิการสภาทนายความ*

การหมั้นที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น

1) ฝ่าฝืนเงื่อนไขการหมั้นด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านอายุ ความยินยอม และแบบของการหมั้น

2) ฝ่าฝืนเงื่อนไขของสัญญาเพราะการหมั้นเป็นสัญญาอย่างหนึ่ง เช่น

2.1 ชายหญิงเป็นคนวิกลจริต

2.2 ชายหรือหญิงเป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมา

2.3 ชายหรือหญิงเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน หรือร่วมแต่บิดามารดาเดียวกัน

2.4 ชายหรือหญิงมีคู่สมรสโดยชอบด้วยกฎหมายอยู่แล้ว

2.5 ชายหรือหญิงทำการหมั้นเพศเดียวกันเอง

สินสอด หมายถึง ทรัพย์สินที่ฝ่ายชายให้แก่ฝ่ายหญิง เป็นค่าตอบแทนที่ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงเลี้ยงดูหญิงและยินยอมให้หญิงทำการสมรสกับชาย สินสอดอาจมอบให้ก่อนหรือหลังสมรสก็ได้

การผิดสัญญาหมั้น หมายถึง การที่คู่หมั้นไม่อาจทำการสมรสเพราะเหตุหนึ่งเหตุใดดังต่อไปนี้

1. ฝ่ายหญิงผิดสัญญาหมั้น เช่น ทำการหมั้นหรือทำการสมรสกับชายอื่น
2. ฝ่ายชายผิดสัญญาหมั้น เช่น ทำการหมั้นหรือทำการสมรสกับหญิงอื่น
3. ทั้งฝ่ายชายและหญิงผิดสัญญาหมั้น เช่น ทั้งคู่ไม่สมัครใจทำการสมรสกัน
4. เหตุอื่น ๆ เช่น ชายคู่หมั้นประสบอุบัติเหตุจนเสียชีวิต หรือคู่หมั้นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้กระทำชั่วอย่างร้ายแรงหลังการหมั้น

การหมั้นที่มีของหมั้นและสินสอดซึ่งฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดผิดสัญญา ผลคือ

1. กรณีที่ฝ่ายหญิงเป็นผู้ผิดสัญญาหมั้น ฝ่ายชายสามารถเรียกของหมั้นคืนได้ บอกเลิกสัญญาหมั้น เรียกสินสอดคืน และเรียกค่าทดแทนจากฝ่ายหญิงได้

2. กรณีฝ่ายชายผิดสัญญาหมั้น ฝ่ายหญิงมีสิทธิบอกเลิกสัญญาหมั้นโดยไม่ต้องคืนของหมั้นและสินสอด และยังมีสิทธิเรียกค่าทดแทนจากฝ่ายชายได้เช่นกัน

3. ถ้ากรณีทั้งสองฝ่ายผิดสัญญาหมั้น คู่หมั้นทั้งสองฝ่ายอ้างสิทธิเรียกร้องใด ๆ ไม่ได้เลย แต่เรียกคืนสินสมรสได้เพราะไม่เกิดการสมรสขึ้น

4. เหตุอื่น ๆ ถ้าเป็นเพราะคู่หมั้นฝ่ายหนึ่งตายก่อนสมรส อีกฝ่ายหนึ่งเรียกค่าทดแทน

มิได้ ส่วนสินสอดหรือของหมั้นนั้นไม่ว่าชายหรือหญิงตาย หญิงไม่ต้องคืนให้แก่ชาย แต่ถ้ามีเฉพาะของหมั้นอย่างเดียว ต้องตัดส่วนของสินสอดออกเท่านั้น

ที่ว่า **ค่าทดแทนที่ผิดสัญญาหมั้น** การเรียกค่าทดแทนในเรื่องของกฎหมายลักษณะครอบครัวนั้น ต้องมีการหมั้นแล้ว ดังนั้น การจะเรียกค่าทดแทนต้องเป็นเหตุดังนี้

1. เหตุเพราะผิดสัญญาหมั้นตามที่กล่าวข้างต้น เรียกค่าทดแทนได้ตามกฎหมาย ซึ่งศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าทดแทนตามควรแก่พฤติการณ์ ค่าทดแทนได้แก่

ก. ทดแทนความเสียหายต่อกายหรือชื่อเสียงแห่งชายหรือหญิงนั้น เช่น ชายหญิงได้เสียกันก่อนสมรส

ข. ทดแทนความเสียหายเนื่องจากการใช้จ่าย หรือตกเป็นลูกหนี้เนื่องในการเตรียมการสมรสโดยสุจริตและตามสมควร ไม่ว่าจะจัดการโดยคู่หมั้น บิดามารดา หรือบุคคลที่กระทำการในฐานะเช่นบิดามารดา เช่น ของใช้ เครื่องนุ่งห่มในเรือนหอ (ไม่รวมค่าอาหารเลี้ยงแขกในวันแต่งงาน ค่าของชำร่วย เป็นต้น)

ค. ทดแทนความเสียหายเนื่องจากการที่คู่หมั้นได้จัดการทรัพย์สิน หรือการอื่นอันเกี่ยวกับอาชีพ หรือทางทำมาหาได้ของตนไปโดยสมควร ด้วยการคาดหมายว่าจะได้มีการสมรส เช่น ลาออกจากงานเพื่อมาดูแลครอบครัว

2. เหตุเพราะการกระทำชั่วอย่างร้ายแรงของคู่หมั้นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เช่น ชายคู่หมั้นมีสิทธิบอกเลิกสัญญาหมั้นกับหญิงคู่หมั้นที่ไปร่วมประเวณีกับชายอื่นเป็นประจำ

3. เหตุเพราะมีชายอื่นมามีความสัมพันธ์ทางประเวณีกับหญิงคู่หมั้น

4. เหตุเพราะมีหญิงอื่นมามีความสัมพันธ์ทางประเวณีกับชายคู่หมั้น

5. สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนมีอายุความ 6 เดือน ส่วนการเรียกร้องของหมั้นหรือสินสอดมีอายุความ 10 ปี

เงื่อนไขของการสมรสมีดังนี้

1) **เงื่อนไขอายุ** กฎหมายได้วางหลักไว้ให้ชายหญิงที่จะทำการสมรสกัน ต้องมีอายุไม่น้อยกว่า 17 ปีบริบูรณ์ ยกเว้นศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้ หากมีเหตุอันสมควร เช่น หญิงตั้งครรภ์

2) **เงื่อนไขด้านความยินยอม** สำหรับคู่หมั้นที่เป็นผู้เยาว์จะต้องได้รับความยินยอมในลักษณะเดียวกับการหมั้น

3) **เงื่อนไขในเรื่องความสามารถ** กฎหมายห้ามบุคคลวิกลจริตหรือบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำการสมรส ไม่รวมถึงคนเสมือนไร้ความสามารถ เพื่อป้องกันปัญหาด้านพันธุกรรมและทางสังคม

4) **เงื่อนไขทางเครือญาติ** เช่น

4.1 เครือญาติตามสายโลหิต กฎหมายบัญญัติให้ชายหญิงที่เป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมา เป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือแค่บิดามารดาเดียวกัน ทำการสมรสกันไม่ได้ หากฝ่าฝืนการสมรสนั้นตกเป็นโมฆะ

4.2 เครือญาติตามกฎหมาย กฎหมายบัญญัติให้ผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรมจะสมรสกันไม่ได้ หากฝ่าฝืนมีผลทำให้การรับบุตรบุญธรรมสิ้นสุดลง แต่การสมรสนั้นสมบูรณ์

5) **เงื่อนไขการสมรส** กฎหมายบัญญัติให้ชายหรือหญิงจะทำการสมรสในขณะที่ตนมีคู่สมรสอยู่ก่อนแล้วไม่ได้ หรือที่เรียกกันว่า **สมรสซ้อน** หากฝ่าฝืนก็จะเป็นโมฆะ กล่าวคือการสมรสซ้อนในภายหลังเป็นโมฆะ

6) เงื่อนเวลาสำหรับหญิงที่เคยสมรสแล้วแต่สามีตายหรือหย่าขาด จะสมรสใหม่ภายในเวลา 310 วัน นับแต่วันขาดจากการสมรสนั้นไม่ได้ หากฝ่าฝืนให้ถือเอาว่าบุตรที่เกิดมาเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของสามีที่จดทะเบียนคนใหม่ เว้นแต่คลอดบุตรแล้วในระหว่างนั้น สมรสกับคู่สมรสเดิม แพทย์รับรองว่ามิได้ตั้งครรภ์ หรือศาลมีคำสั่งให้สมรสได้

7) เงื่อนไขประการสุดท้าย การสมรสต้องจดทะเบียนสมรส มิฉะนั้นจะไม่มีผลตามกฎหมายลักษณะครอบครัว

ประเภทของการสมรส

การสมรสมี 3 ประเภท ในแง่ของกฎหมายถือว่าชอบด้วยกฎหมายด้วยกันทั้งนั้น เช่น

1. การสมรสในประเทศ โดยให้การสมรสกระทำลงเมื่อได้จดทะเบียนต่อหน้านายทะเบียนและนายทะเบียนบันทึกความยินยอมไว้

2. การสมรสในต่างประเทศ ได้แก่ การสมรสที่คู่สมรสอย่างน้อยหนึ่งฝ่ายเป็นคนสัญชาติไทย การสมรสนี้จะทำตามแบบกฎหมายไทยหรือตามแบบของประเทศนั้น ๆ ก็ได้ ทั้งนี้ ให้ถือว่าเอาพนักงานทูตหรือกงสุลไทยเป็นผู้รับจดทะเบียน

3. การสมรสในกรณีฉุกเฉิน ได้แก่ การสมรสที่เกิดขึ้นขณะที่มีเหตุการณ์พิเศษ ไม่อาจทำการจดทะเบียนสมรสต่อนายทะเบียนได้ เพราะชายหรือหญิงหรือทั้งสองฝ่ายอยู่ในอันตราย

ใกล้จะถึงแก่ความตาย หรืออยู่ในภาวะการรบการสงคราม ทำให้ไม่สามารถเดินทางไปสมรสต่อนายทะเบียน หากปรากฏว่าแม้อยู่ในภาวะรบการสงคราม แต่สามารถทำการสมรสตามปกติได้ กฎหมายกำหนดให้คู่สมรสแสดงเจตนาสมรสต่อบุคคลผู้บรรลุนิติภาวะ ณ ที่นั้น แล้วบุคคลดังกล่าวต้องจดแจ้งการแสดงเจตนาของชายและหญิงไว้เป็นหลักฐาน เพื่อนำไปจดทะเบียนสมรสกันอีกภายใน 90 วัน หลังพ้นเหตุฉุกเฉินนั้น

ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยา

เมื่อจดทะเบียนสมรสกันแล้ว การอยู่ร่วมกันระหว่างสามีภริยา กฎหมายได้กำหนดเรื่องการอยู่ร่วมกันของสามีภริยา ดังนี้

1) ต้องอยู่กินฉันสามีภริยา หมายถึง การใช้ชีวิตในการครองเรือนอยู่ร่วมชายคาเดียวกัน และร่วมประเวณีต่อกันอย่างปกติสามัญชน ซึ่งการอยู่กันฉันสามีภริยานี้ ตามกฎหมายถือเป็นเรื่องสำคัญ และอาจเป็นเหตุแห่งการฟ้องหย่าได้ถ้าปฏิบัติฝ่าฝืน เช่น ภริยาปฏิเสธไม่ยอมให้สามีร่วมประเวณีด้วย ถือว่าเป็นการกระทำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อการเป็นสามีภริยาอย่างร้ายแรง หรือสามีภริยาไม่อยู่ร่วมชายคาเดียวกัน จงใจละทิ้งร้างอีกฝ่ายหนึ่งเกิน 1 ปี ก็ถือเป็นเหตุหย่าเช่นกัน

2) ต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและตามฐานะของตน หากไม่ช่วยเหลือกัน อีกฝ่ายย่อมฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูได้

ทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา

การที่สามีภริยาสมรสและอยู่กินด้วยกัน สร้างฐานะครอบครัวจนเกิดทรัพย์สินขึ้น ปัญหาว่าจะถืออะไรเป็นเกณฑ์ว่าเป็นทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา ดังนั้น กฎหมายจึงวางหลักไว้ว่าทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาแบ่งออกได้ ดังนี้

1. สินส่วนตัว

ก. ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอยู่ก่อนสมรส เช่น ภริยารับมอบรถยนต์และที่ดินจากบิดาก่อนที่จะทำการสมรส โดยรถยนต์และที่ดินดังกล่าวภริยาอ้างสิทธิของความเป็นเจ้าของ แม้ภริยาจะยื่นคำร้องขอแสดงกรรมสิทธิ์ต่อศาลภายหลังที่ทำการสมรสกับสามีแล้ว ก็จะเป็นการกระทำเพื่อเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนเท่านั้น รถยนต์และที่ดินยังเป็นสินส่วนตัวของภริยาอยู่เป็นต้น

ข. ทรัพย์สินที่เป็นเครื่องใช้สอยส่วนตัว เครื่องแต่งกายหรือเครื่องประดับตามควรแก่ฐานะ หรือเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ หรือวิชาชีพของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เช่น จักรเย็บผ้า รถไถนา ที่ซื้อมาระหว่างสมรส

ค. ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มาระหว่างสมรส โดยการรับมรดกที่มิใช่พินัยกรรม หรือโดยการให้โดยเสน่หาที่ไม่ใช่การให้ทำเป็นหนังสือที่เป็นของหมั้น

2. สินสมรส ได้แก่

ก. ทรัพย์สินที่คู่สมรสได้มาระหว่างสมรส เช่น รถยนต์ ที่ดินพร้อมบ้านที่ซื้อมาในระหว่างสมรสแม้จะเอาสินส่วนตัวมาซื้อก็ตาม เงินบำนาญที่ได้มาระหว่างสมรส สัญญาจะซื้อจะขายที่ดินหรือสิ่งปลูกสร้างที่ซื้อไว้ก่อนสมรสแต่โอนกรรมสิทธิ์หลังสมรสก็ตาม หรืออาจเป็นเงินค่าชดเชยและผลประโยชน์เนื่องจากได้รับอุบัติเหตุจากการทำงานระหว่างสมรส ของขวัญเนื่องจากการสมรส เป็นต้น

ข. ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มาระหว่างสมรสโดยพินัยกรรม หรือโอนการให้เป็นหนังสือ เมื่อพินัยกรรมหรือหนังสือยกให้ระบุว่าเป็นสินสมรส

ค. ทรัพย์สินที่เป็นดอกผลของสินส่วนตัว เช่น ดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร หรือที่ดินเป็นสินส่วนตัวมีราคาเพิ่มมากขึ้นภายหลังสมรส ที่ดินดังกล่าวก็ยังเป็นสินส่วนตัวอยู่ ราคาที่ดินที่เพิ่มขึ้นไม่ใช่ดอกผลของที่ดิน เป็นต้น

การจัดการทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา

การจัดการทรัพย์สิน กฎหมายกำหนดลักษณะของการจัดการทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา แบ่งพิจารณาออกเป็น

1. **การจัดการสินส่วนตัว** ให้คู่สมรสผู้เป็นเจ้าของแต่ละฝ่ายจัดการเองลำพัง
2. **การจัดการสินสมรส** แบ่งออกได้ 3 ลักษณะ

ก. กรณีทั่วไป กฎหมายกำหนดให้สามีและภริยาต้องจัดสินสมรสร่วมกัน หรือได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่งในการจัดการดังต่อไปนี้

1) ขาย แลกเปลี่ยน ขายฝาก ให้เช่าซื้อ จำนอง ปลดจำนอง หรือโอนสิทธิจำนองซึ่งอสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้

2) ก่อตั้งหรือกระทำการให้สิ้นสุดทั้งหมดหรือบางส่วนซึ่งภารจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิเก็บกิน หรือภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์

3) ให้เช่าอสังหาริมทรัพย์เกิน 3 ปี

4) ให้กู้ยืมเงิน

5) ให้โดยเสน่หา เว้นแต่การให้ที่พอสมควรแก่ฐานานุรูปของครอบครัว เพื่อการกุศล เพื่อสังคม หรือตามหน้าที่ธรรมจรรยา

6) ประนีประนอมยอมความ

7) มอบข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการวินิจฉัย

8) นำทรัพย์สินไปเป็น**หลักประกัน**ต่อเจ้าพนักงานศาล

ข. กรณีมีสัญญาก่อนสมรสเป็นสัญญาที่กำหนดอำนาจเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินเอาไว้ โดยจดแจ้งลงในทะเบียนสมรสพร้อมกับการจดทะเบียน หรือจะทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อคู่สมรสและพยานอย่างน้อย 2 คน แนบไว้ท้ายทะเบียนสมรส พร้อมจดแจ้งในทะเบียนว่าได้มีสัญญาแนบท้ายทะเบียนไว้

ค. กรณีสัญญาระหว่างสมรสเป็นสัญญาที่ทำขึ้นระหว่างสมรสเกี่ยวกับทรัพย์สิน คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจบอกล้างในขณะที่เป็นสามีภริยากันอยู่ หรือบอกล้างภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ขาดจากสมรส ทั้งนี้ การบอกล้างดังกล่าวไม่กระทบกระเทือนถึงบุคคลภายนอกผู้กระทำโดยสุจริต

ความเป็นโมฆะของการสมรส

เหตุที่ทำให้การสมรสเป็นโมฆะและโมฆียะ มีดังนี้

1. การสมรสที่ชายหรือหญิงเป็นบุคคลวิกลจริต หรือเป็นบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ

2. การสมรสที่ชายหญิงเป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงต่อกัน หรือเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดา หรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา

3. การสมรสซ้อน

4. การสมรสที่ชายหญิงไม่ยินยอมเป็นสามีภริยา

เหตุที่ทำให้การสมรสเป็นโมฆียะ ได้แก่

1. การสมรสที่ชายและหญิงอายุต่ำกว่า 17 ปีบริบูรณ์

2. การสมรสที่เกิดขึ้นเพราะความสำคัญผิดต่อคู่สมรส

3. การสมรสที่ถูกฉ้อฉลอันถึงขนาด

4. การสมรสที่ถูกข่มขู่อันถึงขนาด

5. การสมรสที่มิได้รับความยินยอมจากบิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครอง แล้วแต่กรณี

การสิ้นสุดแห่งการสมรส

การสิ้นสุดแห่งการสมรส มีอยู่ 3 ประการ เช่น

1. ความตาย
2. ศาลพิพากษาให้เพิกถอนการสมรสที่เป็นโมฆะ
3. การหย่า

บิดามารดาและบุตร

ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดา เมื่อคู่สมรสอยู่กินกันฉันสามีภริยากันแล้ว สามีและภริยาอาจมีสถานะเพิ่มขึ้นจากเดิม โดยมีสิทธิหน้าที่ในการเป็นบิดามารดาด้วย หากคู่สมรสนั้นมีบุตร กฎหมายจึงกำหนดหลักเกณฑ์พื้นฐานในการเป็นบิดามารดาของคู่สมรสเอาไว้ว่า มีสิทธิและหน้าที่ระหว่างกันเอง หรือระหว่างครอบครัวอย่างไรบ้าง กล่าวคือ การที่จะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย เช่น

ก. เด็กที่เกิดระหว่างสมรส

ข. เด็กที่เกิดภายใน 310 วัน นับแต่การสมรสสิ้นสุดลง

ทั้ง 2 กรณีข้างต้น กฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของสามีหรือชายที่เคยเป็นสามี รวมถึงกรณีบุตรที่เกิดจากหญิงก่อนพิพากษาถึงที่สุดให้การสมรสเป็นโมฆียะ หรือภายใน 310 วัน นับแต่นั้น

ค. เด็กที่เกิดในขณะที่การสมรสซ้อน กฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เป็นสามีซึ่งได้จดทะเบียนสมรสครั้งหลัง

ง. เด็กที่เกิดภายใน 310 วัน นับแต่การสมรสสิ้นสุดลง และหญิงสมรสใหม่โดยการสมรสฝ่าฝืนตามที่กฎหมายกำหนด ให้สันนิษฐานว่าเป็นบุตรของสามีคนใหม่ ทั้งนี้จะนำเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐานตามข้อ ข. มาใช้ไม่ได้

จ. เด็กที่เกิดจากการสมรสที่เป็นโมฆียะ กฎหมายกำหนดให้บุตรที่เกิดระหว่างสมรสซึ่งศาลพิพากษาให้เพิกถอนภายหลังนั้น ให้ถือว่าเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมาย

ฉ. เด็กที่เกิดจากหญิงที่มิได้สมรสกับชาย กฎหมายกำหนดให้บุตรเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของหญิงนั้น

การรับและการไม่รับเด็กเป็นบุตร

ก. การรับให้เป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย กฎหมายกำหนดให้บุตรชอบด้วยกฎหมาย เมื่อบิดามารดาทำการสมรสกันในภายหลัง หรือบิดาจดทะเบียนว่าเป็นบุตร หรือศาลพิพากษาว่าเป็นบุตร

ข. การไม่รับเด็กเป็นบุตร แบ่งออกเป็น เช่น ชายฟ้องคดีปฏิเสธไม่รับเป็นบุตร หรือทายาทผู้มีส่วนได้เสียฟ้องคดีแทนชายที่ตายลง

สิทธิและหน้าที่ของบิดาและบุตร

เมื่อสมรสกันแล้ว หรือต่อมาอาจมีบุตรและอยู่ร่วมกันเป็นสมาชิกในครอบครัว ซึ่งทำให้เกิดความรับผิดชอบในครอบครัวอยู่กันโดยผาสุก กฎหมายจึงกำหนดสิทธิและหน้าที่ของบิดามารดาและบุตร มีความสัมพันธ์ดังนี้

1) บุตรมีสิทธิใช้นามสกุลของบิดาได้ทั้งปรากฏบิดาหรือไม่ปรากฏบิดา

2) บุตรมีสิทธิในการถือสัญชาติของบิดาและ/หรือมารดา ตามพระราชบัญญัติสัญชาติและพระราชบัญญัติว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย

3) สิทธิในการฟ้องคดีของบุตร ซึ่งปกติบุตรนั้นจะฟ้องบิดามารดาตนเองไม่ได้ ถือเป็นคดีอุทลุม ยกเว้นการฟ้องขอให้รับเป็นบุตร เพราะขณะฟ้องยังไม่มีสถานะเป็นบิดาโดยชอบด้วยกฎหมาย หลายคนสงสัยว่าการฟ้องบิดาขอให้รับเป็นบุตรนั้น มีผลอย่างการฟ้องบิดาขอให้รับเป็นบุตร และจะมีผลตามกฎหมายเรื่องมรดกต่อไปได้ เช่น บุตรมีสิทธิขอรับมรดกของบิดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายกำหนด

4) หน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูกัน เช่น บุตรจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา หรือบิดามารดาจำต้องเลี้ยงดูอุปการะและให้การศึกษาแก่บุตรตามสมควร เช่น บุตรผู้เยาว์ หรือบุตรทุพพลภาพและหาเลี้ยงตัวเองไม่ได้

เงื่อนไขและลักษณะการใช้อำนาจปกครอง

บุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องอยู่ใต้อำนาจปกครองของทั้งบิดาและมารดา แต่อำนาจปกครองจะอยู่ที่บิดาหรือมารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ก็ต่อเมื่อ

1) มารดาหรือบิดาตาย
2) ไม่แน่นอนว่ามารดาหรือบิดามีชีวิตอยู่หรือตาย เช่น ตกเป็นผู้สาบสูญ
3) มารดาหรือบิดาถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ
4) มารดาหรือบิดาต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาลเพราะจิตฟั่นเฟือน
5) ศาลสั่งให้อำนาจปกครองอยู่กับบิดาหรือมารดา
6) บิดาหรือมารดาตกลงกันตามที่กฎหมายบัญญัติเอาไว้ให้ตกลงกัน

สิทธิของการใช้อำนาจปกครองมีขอบเขต

ผู้ใช้อำนาจปกครอง บิดามารดา หรือผู้ที่ศาลตั้ง เรียกว่า **ผู้ปกครอง** มีสิทธิใช้อำนาจปกครอง เช่น

1) กำหนดที่อยู่ของบุตร
2) ทำโทษบุตรตามสมควรเมื่อว่ากล่าวสั่งสอน
3) ให้บุตรทำงานตามสมควรแก่ความสามารถและฐานานุรูป
4) เรียกบุตรคืนจากผู้อื่นซึ่งกักบุตรไว้โดยมิชอบด้วยกฎหมาย
5) การให้ความยินยอมอุปการะเลี้ยงดู

การจัดการทรัพย์สินของบุตร

1) การจัดการโดยทั่วไป กล่าวคือ กำหนดให้จัดการทรัพย์สินของบุตรด้วยความระมัดระวัง อนึ่ง **"วิญญูชน"** พึงกระทำ ทั้งนี้ หากปรากฏว่าบุตรเป็นผู้มีเงินได้ ผู้ใช้อำนาจปกครองต้องเก็บรักษาไว้เพื่อส่งมอบแก่บุตร และใช้เงินได้ตามสมควรเพื่อได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบุตร

2) การจัดการทรัพย์สินของบุตรต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน เช่น นิติกรรมใดอันเกี่ยวแก่ทรัพย์สินของบุตรผู้เยาว์ ดังนี้

2.1 ขาย แลกเปลี่ยน ขายฝาก ให้เช่าซื้อ จำนอง ปลดจำนอง หรือโอนสิทธิจำนอง ซึ่งอสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้

2.2 การกระทำให้สิ้นสุดทั้งหมดซึ่งทรัพย์สินของผู้เยาว์อันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพยสิทธิอื่นใดในอสังหาริมทรัพย์

2.3 ก่อตั้งภารจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิเก็บกิน ภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพยสิทธิอื่นใดในอสังหาริมทรัพย์

2.4 จำหน่ายไปทั้งหมดหรือบางส่วนซึ่งสิทธิเรียกร้องที่จะได้มาซึ่งทรัพย์สินในอสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้ หรือสิทธิเรียกร้องที่จะให้ทรัพยสิทธิเช่นว่านั้นของผู้เยาว์ปลอดจากทรัพยสิทธิที่มีอยู่เหนือทรัพย์สินนั้น

2.5 ให้เช่าอสังหาริมทรัพย์เกิน 3 ปี

2.6 ก่อข้อผูกพันใด ๆ ที่เกิดผลตามข้อ 2.1, 2.2 หรือ 2..3

2.7 ให้กู้ยืมเงิน

2.8 ให้โดยเสน่หา เว้นแต่การให้เพื่อการกุศลสาธารณะ เพื่อการสังคม หรือตามหน้าที่ธรรมจรรยาพอสมควรแก่ฐานานุรูปของผู้เยาว์

2.9 รับการให้โดยเสน่หาที่มีเงื่อนไข หรือค่าภาระติดพัน หรือไม่รับการให้โดยเสน่หา

2.10 ประกันโดยประการใด ๆ อันอาจมีผลให้ผู้เยาว์ต้องถูกบังคับชำระหนี้ หรือทำนิติกรรมอื่นที่มีผลให้ผู้เยาว์ต้องรับเป็นผู้ชำระหนี้ของบุคคลอื่น หรือแทนบุคคลอื่น

2.11 นำทรัพย์สินนั้นไปแสวงหาผลประโยชน์นอกเหนือตามที่กฎหมายบัญญัติ

2.12 ประนีประนอมยอมความ

2.13 มอบข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการวินิจฉัย

3) การจัดการทรัพย์สินของบุตรผู้เยาว์ที่ผู้ใช้อำนาจปกครองจัดการไม่ได้ กล่าวคือ เป็นกรณีที่ผู้เยาว์ได้รับทรัพย์สินมาโดยพินัยกรรม หรือโดยการให้โดยเสน่หา ซึ่งมีเงื่อนไขกำหนดให้บุคคลอื่นนอกจากผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นผู้จัดการจนกว่าจะบรรลุนิติภาวะ ทั้งนี้ หากกำหนดไว้โดยมิได้มีการกำหนดชื่อว่าเป็นใครแล้วให้ศาลสั่งแทน

วิธีถอนอำนาจปกครองและการคืนอำนาจปกครอง

เหตุที่จะเป็นการแสดงว่าบิดามารดาไม่เหมาะสมที่จะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรผู้เยาว์ต่อไปอีกแล้ว ได้แก่ **การถอนอำนาจปกครอง** จะถอนทั้งหมดบางส่วนหรือบางเรื่องก็ได้

- ผู้ใช้อำนาจปกครองตกเป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ โดยคำสั่งศาล

- ใช้อำนาจปกครองโดยมิชอบ เช่น ไม่ให้ความยินยอมโดยปราศจากเหตุผล
- ประพฤติชั่วร้าย
- ผู้ใช้อำนาจปกครองตกเป็นบุคคลล้มละลาย
- จัดการทรัพย์สินของบุตรผู้เยาว์ไปในทางเสียหาย

ทั้งนี้ แม้ศาลถอนอำนาจปกครองไปแล้ว ถ้าเหตุที่ทำให้ศาลมีคำสั่งถอนอำนาจปกครองได้สิ้นสุดแล้ว กฎหมายกำหนดให้บิดาหรือมารดาหรือญาติของผู้เยาว์มาร้องขอศาล เพื่อสั่งให้มีอำนาจปกครองดังเดิมได้

บุตรบุญธรรม

การรับบุตรบุญธรรมมีเงื่อนไขประกอบด้วย

1) เงื่อนไขอายุ กล่าวคือ บุตรบุญธรรมจะต้องมีอายุห่างกันอย่างน้อย 15 ปี และผู้รับบุตรบุญธรรมต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 25 ปีขึ้นไป

2) เงื่อนไขความยินยอม ผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรม หากมีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ตัวของบุตรบุญธรรมต้องให้ความยินยอมด้วย หากบุตรบุญธรรมมีผู้ปกครอง ก็จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ใช้อำนาจปกครองด้วย กรณีผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรมเป็นผู้ถูกทอดทิ้ง หรือกรณีหากผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรมและผู้จะเป็นบุตรบุญธรรม ก็จะต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสด้วย

3) เงื่อนไขด้านจำนวนผู้รับบุตรบุญธรรม กล่าวคือ ผู้เยาว์ที่เป็นบุตรบุญธรรมของบุคคลใดอยู่ จะเป็นบุตรบุญธรรมของคนอื่นอีกในขณะเดียวกันไม่ได้ เว้นแต่เป็นบุตรบุญธรรมของคู่สมรสของผู้รับบุตรบุญธรรม

4) เงื่อนไขจดทะเบียน (แบบ) การรับบุตรบุญธรรม จะสมบูรณ์ต่อเมื่อได้จดทะเบียนตามกฎหมาย ทั้งนี้ หากปรากฏว่าบุตรบุญธรรมเป็นผู้เยาว์แล้ว ต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมก่อน

การรับบุตรบุญธรรม มีผลดังนี้

1) บุตรบุญธรรมมีฐานะเช่นเดียวกับบุตรชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรม

2) ผู้รับบุตรบุญธรรมไม่มีสิทธิเป็นทายาทโดยธรรมในการรับมรดกของบุตรบุญธรรม

3) ผู้รับบุตรบุญธรรมเรียกคืนทรัพย์สินที่ให้ไปในกรณีที่บุตรบุญธรรมตายก่อนผู้รับบุตรบุญธรรม

การสิ้นสุดของการรับบุตรบุญธรรม เช่น ตกลงเลิกรับบุตรบุญธรรม การฟ้องคดีเลิกรับบุตรบุญธรรม หรือผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรมสมรสกันเอง

ค่าอุปการะเลี้ยงดู

ในการดำเนินไปของครอบครัวนั้นย่อมต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว ค่าอุปการะเป็นสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญในการช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นระหว่างสามีภริยา บิดามารดาและบุตร ผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครอง ผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรม

เมื่อฝ่ายใดควรได้รับอุปการะเลี้ยงดูแต่กลับไม่ได้ หรือได้แต่ไม่เพียงพอตามอัตภาพ ฝ่ายนั้นย่อมฟ้องเรียกเอาค่าอุปการะเลี้ยงดูได้ ทั้งนี้ การที่ศาลจะพิพากษาให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูมากพร้อมเพียงใดนั้นอยู่ที่ดุลพินิจศาล โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้ ฐานะของผู้รับ รวมทั้งพฤติการณ์อื่น ๆ แต่อย่างไรก็ดี หากปรากฏว่าการสมรสเป็นโมฆะเสียแล้ว ฝ่ายที่ฟ้องคดีย่อมไม่มีสิทธิฟ้องเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูจากอีกฝ่ายหนึ่ง

ถึงกระนั้นก็ดี หากต่อมาปรากฏว่าพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของคู่กรณีได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ศาลอาจเปลี่ยนแปลงแก้ไขเรื่องค่าอุปการะ โดยให้เพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้อีกฝ่ายแทนก็เป็นได้

การจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดู ศาลอาจกำหนดให้จ่ายเป็นคราวเดียวหรือครั้งคราวได้ เช่น รายสัปดาห์ รายเดือน รายปี ก็ได้ครับ

ทรัพย์สินของคู่สมรส

รุ่งโรจน์ รื่นเริงวงศ์*

ถาม **ทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาคืออะไร มีกี่ประเภท อะไรบ้าง**

ตอบ ทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา คือ ทรัพย์สินเงินทองซึ่งเป็นของสามีหรือภริยาที่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่ว่าจะได้มาก่อนสมรสหรือระหว่างสมรส แต่ก่อนคือก่อนวันที่ 16 ตุลาคม 2519 ซึ่งเป็นวันประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 แบบใหม่ ทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาในขณะนั้น มีด้วยกัน 4 ประเภท คือ 1. สินส่วนตัว 2. สินเดิม 3. สินสมรส และ 4. สินบริคณห์ ส่วนปัจจุบันนี้มีเพียง 2 ประเภท คือ สินส่วนตัว กับสินสมรส

ถาม **สรุปแล้วเดิมมีทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาจำนวน 4 ประเภท ปัจจุบันนี้ลดเหลือ 2 ประเภท จึงมีปัญหาว่า 2 ประเภทที่ยกเลิกไปคือสินเดิมกับสินบริคณห์ หากสามีหรือภริยามีทรัพย์ 2 ประเภทดังกล่าวอยู่ก่อนทรัพย์สิน 2 ประเภทนี้จะถูกยกเลิกไป หรือเปลี่ยนมาเป็นทรัพย์ประเภทใดประเภทหนึ่งในปัจจุบัน**

ตอบ **สินเดิม**ที่มีอยู่ก่อนให้เปลี่ยนมาเป็นสินส่วนตัวของคู่สมรส สินเดิมของใครก็เป็นสินส่วนตัวของคนนั้น เช่น คู่สมรสชื่อนายดำกับนางขาว นางขาวมีที่ดินก่อนสมรสอยู่ 10 ไร่ เมื่อนางขาวสมรสกับนายดำแล้ว ที่ดิน 10 ไร่นี้ กลายเป็นสินเดิมของนางขาว มาหลังวันที่ 16 ตุลาคม 2519 กฎหมายได้ยกเลิกสินเดิม สินเดิมของนางขาวได้เปลี่ยนมาเป็นสินส่วนตัวของนางขาว

สำหรับ**สินบริคณห์**นั้น เป็นคำรวมของสินเดิมกับสินสมรส กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ สินเดิมรวมกับสินสมรส เรียกว่า สินบริคณห์ เมื่อยกเลิกสินบริคณห์ ทรัพย์ที่รวมกันอยู่ก็แยกออกเป็น 2 ประเภทคือ สินเดิมประเภทหนึ่ง กับ สินสมรสประเภทหนึ่ง

---

* *ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลอุทธรณ์*

สินเดิมได้เปลี่ยนเป็นสินส่วนตัวดังที่ผมกล่าวมาแล้ว ส่วนสินสมรสก็กลายเป็นสินสมรสของสามีภริยาตามกฎหมายใหม่ เช่น คู่สมรสชื่อนายดำกับนางขาว นางขาวมีที่ดินอยู่ก่อนสมรสจำนวน 10 ไร่ ซึ่งเป็นสินเดิม เมื่อนางขาวสมรสกับนายดำแล้ว ได้ช่วยกันทำมาหากินได้เงินสดมาอีก 1 แสนบาท ซึ่งเป็นสินสมรส ที่ดิน 10 ไร่ กับเงินสด 1 แสนบาท รวมกันเรียกว่าสินบริคณห์ เมื่อกฎหมายยกเลิกสินบริคณห์ ที่ดิน 10 ไร่ ซึ่งเป็นสินเดิมของนางขาว ได้เปลี่ยนมาเป็นสินส่วนตัวของนางขาว ส่วนเงินสด 1 แสนบาทซึ่งเป็นสินสมรสของนายดำและนางขาว ได้กลายเป็นสินสมรสของนายดำและนางขาวตามกฎหมายในปัจจุบัน

ถาม **สรุปแล้วสินเดิมตามกฎหมายเก่าเปลี่ยนเป็นสินส่วนตัวตามกฎหมายครอบครัวในปัจจุบัน และสินสมรสตามกฎหมายเก่า ก็ยังคงเป็นสินสมรสตามกฎหมายใหม่เช่นเดิม และปัจจุบันนี้เหลือทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาเพียง 2 ประเภท คือ สินส่วนตัวและสินสมรส จึงขอให้ท่านผู้พิพากษารุ่งโรจน์ อธิบายถึงความหมายของทรัพย์สิน 2 ประเภทดังกล่าว โดยขอเรียนถามว่า สินส่วนตัว คืออะไร มีอะไรบ้าง**

ตอบ **สินส่วนตัว** คือ ทรัพย์สินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ มี 4 ชนิด ด้วยกัน คือ

1. ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอยู่ก่อนสมรส
2. ทรัพย์สินที่เป็นเครื่องใช้สอยส่วนตัว เครื่องแต่งกายหรือเครื่องประดับกายตามควรแก่ฐานะ หรือเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ หรือวิชาชีพของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
3. ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มาระหว่างสมรส โดยการรับมรดกหรือการให้โดยเสน่หา
4. ทรัพย์สินที่เป็นของหมั้น

ถาม **ค่ะ ท่านคงทราบแล้วนะคะว่า สินส่วนตัวก็คือทรัพย์สินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ มีด้วยกัน 4 ชนิด ขอให้ท่านผู้พิพากษารุ่งโรจน์ช่วยอธิบายชนิดแรก คือ ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอยู่ก่อนสมรส อันนี้หมายถึงทรัพย์สินทุกชนิดหรือไม่ หากเป็นทรัพย์สินที่ทำสัญญาไว้ก่อนสมรส แต่มาส่งมอบกันหลังสมรสกันแล้ว จะถือว่าเป็นสินส่วนตัวหรือไม่**

ตอบ **ทรัพย์สินที่มีอยู่ก่อนสมรส** คือ ทรัพย์สินทุกชนิดทั้งอสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน อาคาร บ้านเรือน หรือสังหาริมทรัพย์ เช่น วัว ควาย รถไถ รถแทร็คเตอร์ เงินสด หรือทรัพย์สินมีค่าต่าง ๆ ก็ล้วนแต่เป็นสินส่วนตัวทั้งสิ้น คำว่า **มีอยู่ก่อนสมรส** คือ ต้องได้ทรัพย์สินมาโดยสมบูรณ์ก่อนสมรส หากทำสัญญากันไว้ก่อนสมรส แต่มารับมอบสมบูรณ์เมื่อสมรสแล้ว ไม่ถือว่าได้มาก่อนสมรส เช่น นายดำทำสัญญาเช่าซื้อบ้านหลังหนึ่ง ชำระค่างวด 15 ปี เมื่อสมรสกับนางขาวแล้วจึงผ่อนครบ โอนบ้านมาเป็นกรรมสิทธิ์ บ้านหลังนี้ไม่ถือว่าได้มาก่อนสมรส ไม่เป็นสินส่วนตัวของนายดำ แต่เป็นสินสมรส

ถาม **สินส่วนตัวชนิดที่สอง คือ เครื่องใช้ส่วนตัว เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งคืออะไร มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาอย่างไร**

ตอบ **เครื่องใช้ส่วนตัว** คือ ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีไว้ใช้ส่วนตัวโดยเฉพาะ เช่น เสื้อผ้า ผ้าเช็ดตัว แปรงสีฟัน แว่นตา หรืออาจเป็นเครื่องประดับ เช่น นาฬิกา แหวน กำไล ตุ้มหู สายสร้อย เป็นต้น

ส่วน**เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ**ก็เช่น ชาวนามีวัว ควาย คันไถ จอบ เสียม กระบุง บุ้งกี๋ เป็นต้น

ถาม **สินส่วนตัวชนิดที่สาม คือ ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มาระหว่างสมรส โดยการรับมรดกหรือโดยการให้โดยเสน่หา อันนี้มีข้อยกเว้นหรือไม่ มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาอย่างไร**

ตอบ หากคู่สมรสฝ่ายใดได้รับมรดกหรือมีผู้ใดยกทรัพย์สินให้ในระหว่างสมรส หากไม่มีเงื่อนไขเป็นอย่างอื่น ทรัพย์ที่ได้มานั้นย่อมเป็นสินส่วนตัวของฝ่ายที่ได้รับ แต่หากมีเงื่อนไขในการให้ว่าให้เป็นสินสมรส กรณีนี้ถือว่าทรัพย์ที่ได้มาเป็นสินสมรส มีข้อน่าสังเกตว่า การรับมรดกนั้นไม่ว่าจะเป็นการรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรม เช่น ลูกรับมรดกของพ่อแม่ หรือรับในฐานะผู้รับพินัยกรรม เช่น ผู้ที่ไม่ได้เป็นทายาทรับมรดกจากผู้อื่นที่ทำพินัยกรรมยกทรัพย์ให้ เป็นต้น ก็ล้วนแต่ถือว่าเป็นการรับมรดก เมื่อรับมาแล้ว ทรัพย์ที่รับมาย่อมเป็นสินส่วนตัว

ถาม **สินส่วนตัวชนิดที่สี่ซึ่งเป็นชนิดสุดท้าย คือ ของหมั้น อยากเรียนถามว่าของหมั้นจะตกเป็นสินส่วนตัวของหญิงเมื่อใด หากต่อมามีการถอนหมั้น หญิงต้องคืนของหมั้นหรือไม่**

ตอบ **ของหมั้น** คือ ทรัพย์สินที่ชายมอบให้แก่หญิงเพื่อเป็นสัญญาว่าจะสมรสกับหญิงนั้น โดยทั่วไปมักเข้าใจว่าเป็นแหวนเพชร แหวนทอง สายสร้อย ซึ่งเป็นสังหาริมทรัพย์เท่านั้น แต่ความจริงแล้วของหมั้นอาจเป็นทรัพย์สินอื่น เช่น รถยนต์ ที่ดิน หรือบ้านเรือนก็ได้ ตามกฎหมายเก่า ของหมั้นจะตกเป็นของหญิงเมื่อสมรสกันแล้ว แต่ตามกฎหมายปัจจุบัน ของหมั้นจะตกเป็นของหญิงทันทีที่ทำการหมั้น และกลายเป็นสินส่วนตัวของหญิงนับแต่นั้นเป็นต้นไป ตามปกติหญิงไม่จำเป็นต้องคืนของหมั้น ไม่ว่าจะมีการสมรสหรือไม่ จะมีการถอนหมั้นหรือไม่ เว้นแต่การไม่ได้สมรสมีเหตุสำคัญเกิดแก่หญิง เช่น หญิงนั้นหน้าเสียโฉม หรือหญิงผิดสัญญาหมั้น เช่น หญิงไปสมรสกับชายอื่น เป็นต้น ในกรณีเช่นนี้หญิงต้องคืนของหมั้น ของหมั้นนั้นจะกลายเป็นทรัพย์สินของชายคู่หมั้น

ถาม **ท่านผู้ฟังคงได้ทราบแล้วว่า สินส่วนตัวคืออะไร มีกี่ชนิดแล้ว ต่อไปขอให้ท่านผู้พิพากษารุ่งโรจน์ช่วยอธิบายถึงสินสมรส คืออะไร มีกี่ชนิด**

ตอบ สินสมรสประเภทแรก คือ **ทรัพย์สินที่คู่สมรสได้มาระหว่างสมรส** คือ ทรัพย์สินทุกชนิดที่ได้มาระหว่างสมรสล้วนเป็นสินสมรสทั้งสิ้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ตราบใดที่ยังไม่ขาดจากการสมรส ไม่ว่าจะอยู่ด้วยกัน แยกกันอยู่ หรือทิ้งร้างไป ทรัพย์สินที่ได้มาระหว่างนั้นก็ล้วนแต่เป็นสินสมรสทั้งสิ้น

สินสมรสชนิดที่สอง คือ **ทรัพย์สินที่ได้รับตามพินัยกรรม หรือมีผู้ยกให้ในระหว่างสมรส** กรณีนี้จะต้องระบุชัดเจนว่าเป็นสินสมรส หากไม่ระบุถือว่าเป็นสินส่วนตัวของผู้ได้รับสินสมรส

ชนิดที่สาม คือ **ดอกผลของสินส่วนตัว** ท่านคงแปลกใจว่าน่าจะเป็นสินส่วนตัว ทำไมจึงเป็นสินสมรส ก็ตอบได้ว่า เพราะดอกผลดังกล่าวได้มาระหว่างสมรส จึงกลายเป็นสินสมรส เช่น ดอกเบี้ยจากเงินสินส่วนตัว เป็นสินสมรส

ถาม **หากสามีภริยาที่อยู่กินกันโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรส ทรัพย์สินที่ได้มาเรียกว่าทรัพย์อะไร**

ตอบ ทรัพย์สินดังกล่าวไม่เรียกว่าสินสมรส แต่ถือว่าเป็นทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกัน จึงเป็นกรรมสิทธิ์รวม มีสิทธิร่วมกันฝ่ายละครึ่ง

ถาม **กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ในการจัดการสินส่วนตัวและสินสมรสไว้อย่างไร**

ตอบ การจัดการสินส่วนตัวนั้นแต่ละฝ่ายมีสิทธิจัดการได้โดยลำพัง ส่วนการจัดการสินสมรสนั้นแยกเป็น 2 ประการ คือ การจัดการธรรมดา กับ การจัดการที่สำคัญ **การจัดการธรรมดา** นั้น คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสิทธิจัดการได้โดยลำพัง ส่วน **การจัดการสำคัญ** ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1476 เช่น การขายที่ดิน ขายฝากที่ดิน จำนองบ้านเรือน ให้ผู้ใดมีสิทธิเก็บกินในที่ดิน เอาบ้านหรือที่ดินให้คนอื่นเช่าเกิน 3 ปี นำเงินสินสมรสมาให้คนอื่นกู้ นำสินสมรสไปยกให้คนอื่น หรือนำที่ดินสินสมรสไปประกันต่อศาล กฎหมายกำหนดว่าต้องจัดการร่วมกัน หากฝ่ายใดจัดการไปโดยลำพัง อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องขอให้เพิกถอนได้ หรืออีกฝ่ายอาจให้สัตยาบัน คือ ยอมรับการจัดการของอีกฝ่ายหนึ่ง เมื่อให้สัตยาบันแล้ว ถือว่าสมบูรณ์มาแต่ต้น จะขอให้เพิกถอนอีกไม่ได้

พ่อ แม่ ลูก

อัณณพ ย่านเดิม*

พ่อ (บิดา) คือ ชายผู้ให้กำเนิดลูก
แม่ (มารดา) คือ หญิงในฐานะที่เป็นผู้ให้กำเนิดลูก
ลูก (บุตร) เป็นคำเรียกบุคคลใน เมื่อเล็งถึงพ่อหรือแม่ หรือทั้งพ่อทั้งแม่ของผู้นั้น
ลูกบุญธรรม (บุตรบุญธรรม) คือ การเอาลูกของคนอื่นมาเลี้ยงเป็นลูกของตัว

พ่อแม่ ต้องให้การอุปการะเลี้ยงดู และให้การศึกษาตามสมควรแก่ลูกในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์ แต่ถ้าลูกมีทรัพย์สินมีราคามาก อาจหารายได้ท่วมทันค่าเลี้ยงดูและค่าศึกษาแล้ว พ่อแม่ก็ไม่ต้องรับผิดชอบในค่าอุปการะเลี้ยงดู และค่าศึกษาของลูก

ถ้าลูกบรรลุนิติภาวะแล้ว พ่อแม่ไม่มีหน้าที่ต้องอุปการะเลี้ยงดู และไม่มีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะให้การศึกษา ส่วนลูกที่บรรลุนิติภาวะแล้ว พ่อแม่มีหน้าที่จะต้องอุปการะเลี้ยงดูต่อเมื่อลูกเป็น**คนทุพพลภาพ** คือ **ร่างกายไม่สมประกอบ** และ**หาเลี้ยงตนเองไม่ได้**

แต่ทางปฏิบัติเห็นกันทั่ว ๆ ไป พ่อแม่ก็ยังอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่ลูกภายหลังที่บรรลุนิติภาวะแล้ว และถึงแม้มีครอบครัวไปแล้ว พ่อแม่ก็ยังคอยสอดส่องดูแลติดตามอุปการะอยู่เสมอ ๆ

ลูกย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ หรือเมื่อทำการสมรสในขณะที่ชายมีอายุ 17 ปี และหญิงมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์

<u>ตัวอย่างเช่น</u> นายรวย มากมี อายุ 21 ปี แต่ง่อยเปลี้ยแขนขาเพราะเป็นโปลิโอ ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองและหาเลี้ยงชีพได้ เช่นนี้ พ่อแม่จะต้องอุปการะเลี้ยงดูตลอดไปถึงแม้นายรวย มากมี จะบรรลุนิติภาวะแล้วก็ตาม

พ่อแม่มีหน้าที่ปกครองดูแลลูกที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ แต่อำนาจปกครองดูแลลูกที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ จะอยู่กับพ่อหรือแม่นั้นให้ดูในกรณีต่อไปนี้

---

* *อดีตกรรมการสภาทนายความ ภาค 1*

(1) **แม่หรือพ่อตาย** คือ ถ้าแม่ตายอำนาจปกครองก็อยู่กับพ่อ ถ้าพ่อตายอำนาจปกครองก็อยู่กับแม่

ดังเช่น แม่เด็กชายรวย มากมี ตายในขณะที่เด็กชายรวย มากมี มีอายุเพียง 10 ขวบ พ่อเด็กชายรวย มากมี ก็เป็นผู้ใช้อำนาจปกครองดูแลเด็กชายรวย มากมี เป็นต้น

(2) **ไม่แน่นอนว่าแม่หรือพ่อมีชีวิตอยู่หรือตาย** หมายถึงว่า ถ้าเกิดความไม่แน่นอนว่าแม่หรือพ่อยังมีชีวิตอยู่หรือตาย ก็ให้อำนาจปกครองลูกตกอยู่กับแม่หรือพ่อที่มีความแน่นอนว่ายังมีชีวิตอยู่เป็นผู้ใช้อำนาจปกครองลูก

ดังเช่น พ่อไปราชการสงคราม แต่เมื่อสงครามสงบแล้ว พ่อก็ไม่กลับมา เช่นนี้อำนาจปกครองดูแลลูกก็ต้องอยู่กับแม่ที่ยังมีชีวิตอยู่

(3) **แม่หรือพ่อถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ** หมายถึงว่า แม่หรือพ่อเป็นคนวิกลจริตหรือคนบ้า และศาลมีคำสั่งว่าเป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ แม่หรือพ่อที่มีชีวิตอยู่อย่างปกติธรรมดาก็จะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองลูก

ดังเช่น พ่อเด็กชายรวย มากมี เป็นคนมีสติฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ และศาลสั่งว่าเป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ อำนาจปกครองลูกย่อมตกแก่แม่

(4) **แม่หรือพ่อต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาลเพราะจิตฟั่นเฟือน** หมายถึงว่า เพียงแต่พ่อหรือแม่มีจิตฟั่นเฟือนและเข้าไปรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล แม่หรือพ่อที่มีจิตปกติธรรมดาจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองลูก

ดังเช่น พ่อเด็กชายรวย มากมี ป่วยเป็นโรคประสาท สติวิปลาส ต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาล ในช่วงนี้แม่ของเด็กชายรวย มากมี จะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองลูก

(5) **ศาลสั่งให้อำนาจปกครองอยู่กับพ่อหรือแม่** หมายถึง มีการแย่งกันใช้อำนาจปกครองลูก จึงมีการร้องขอต่อศาล เมื่อศาลมีคำสั่งอย่างไรก็ต้องถือว่าผู้นั้นมีอำนาจปกครองลูก

ดังเช่น พ่อแม่เด็กชายรวย มากมี หย่าขาดจากการเป็นสามีภรรยากัน ต่างคนต่างต้องการเป็นผู้มีอำนาจปกครองดูแลเด็กชายรวย มากมี ซึ่งเป็นลูก ต่างก็ต้องยื่นคำร้องต่อศาลให้มีคำสั่งว่าพ่อหรือแม่จะเป็นผู้มีอำนาจปกครองดูแลเด็กชายรวย มากมี

(6) **พ่อและแม่ตกลงกันตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้ตกลงกันได้** หมายถึง ถ้ามีกฎหมายอื่นใดให้พ่อและแม่ตกลงกันเกี่ยวกับการเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองลูก ก็ให้สามารถทำได้

พ่อแม่ผู้ใช้อำนาจปกครองลูกมีสิทธิปฏิบัติต่อลูก

(1) **กำหนดที่อยู่ให้ลูก** หมายถึง หาที่อยู่ให้ลูกอยู่อาศัยให้สะดวกสบายตามฐานานุรูป ไม่ใช่ให้อยู่ในลักษณะหน่วงเหนี่ยว กักขัง ดังเช่น เด็กชายรวย มากมี ลูกเป็นเด็กซน พ่อแม่จึงล่ามโซ่ไว้ในบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เช่นนี้ เป็นการใช้อำนาจปกครองลูกที่ไม่ถูกต้อง อย่าได้พึงกระทำ

(2) **ทำโทษลูกตามสมควรเพื่อว่ากล่าวสั่งสอน** หมายถึง พ่อแม่มีสิทธิทำโทษลูก ถ้าลูกดื้อดึงหรือเกกมะเหรกเกเร แต่การทำโทษต้องไม่รุนแรงเกินกว่าเหตุ เช่น เด็กชายรวย มากมี ลูกเป็นเด็กเกเรชอบดมกาว ดมทินเนอร์ พ่อแม่มีสิทธิว่ากล่าวตักเตือนและเฆี่ยนตี แต่ไม่ใช่ตีให้หัวร้างข้างแตก หรือแขนขาหัก เช่นนี้ เป็นการทำโทษรุนแรงไป ไม่ใช่เป็นการทำโทษเพื่อเป็นการสั่งสอน

(3) **ให้ลูกทำการงานตามสมควรแก่ความสามารถและฐานานุรูป** หมายถึงว่า ใช้ให้ลูกทำการงานในบ้านเรือนตามความสามารถ เช่น ให้กวาดบ้าน ถูบ้าน รดน้ำต้นไม้ หรือช่วยทำกับข้าว เป็นต้น ทั้งนี้ก็แล้วแต่สภาพของครอบครัว หากเป็นครอบครัวที่มีเงินทอง ลูก ๆ ก็อาจไม่ต้องทำการงานอะไร เพราะจ้างคนอื่นทำทั้งหมดก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

(4) **เรียกลูกคืนจากบุคคลอื่นซึ่งกักบุตรไว้โดยมิชอบด้วยกฎหมาย** หมายถึงว่า ถ้าลูกเราไปอาศัยอยู่หรือไปทำงานกับบุคคลอื่น แต่การอาศัยอยู่หรือทำการงานโดยใช้วิธีหน่วงเหนี่ยวกักขัง ทำให้เสื่อมต่อสิทธิเสรีภาพ เช่นนี้ พ่อแม่ในฐานะผู้ใช้อำนาจปกครอง มีสิทธิเรียกร้องลูกคืนจากบุคคลนั้น ๆ ได้

กรณีพ่อหรือแม่มีลูกติดมาได้สมรสกัน อำนาจปกครองที่มีกับลูก จะอยู่กับผู้ที่ลูกนั้นติดมา หมายถึง พ่อหรือแม่ต่างมีลูกติดมา หรือฝ่ายหนึ่งมีลูกติดมา จะโดยจากการตายของคู่สมรส หรือการหย่าขาดจากการเป็นสามีภรรยาแล้ว หากจดทะเบียนสมรสกัน ลูกที่ติดมากับฝ่ายพ่อหรือแม่ ก็ให้อยู่ในความปกครองดูแลของคนนั้นหรือฝ่ายนั้น

ลูกมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของพ่อ หากพ่อไม่ปรากฏ ลูกมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของแม่

หมายถึง ลูกมีสิทธิใช้นามสกุลของพ่อ เว้นแต่ถ้าไม่ทราบว่าพ่อเป็นใคร ก็ให้ลูกใช้นามสกุลของแม่

ลูกจะมีสภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก และสิ้นสุดลงเมื่อตาย หมายถึง เด็กที่เกิดมาจะมีสภาพเป็นบุคคลก็ต่อเมื่อออกจากครรภ์มารดาแล้วมีชีวิตรอด และจะหมดสภาพการเป็นบุคคลเมื่อเสียชีวิต

การอ้างว่าเป็นลูกที่ชอบด้วยกฎหมายของพ่อ ยังพิสูจน์ได้จากทะเบียนคนเกิดหรือสูติบัตร หรือถ้าไม่ปรากฏในทะเบียนหรือสูติบัตร แต่มีพฤติการณ์ที่รู้กันทั่วไปตลอดมาว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย ย่อมเป็นหลักฐานพอแล้ว หมายถึง หากพฤติการณ์เป็นที่รู้กันทั่วไปตลอดมาว่าบิดาให้การศึกษา ให้ความอุปการะเลี้ยงดู หรือยอมให้ลูกใช้นามสกุลของพ่อ หรือโดยเหตุประการอื่น ๆ ถ้าลูกเกิดจากแม่ที่ไม่ได้มีการสมรสกับพ่อ ให้ถือว่าเป็นลูกที่ชอบด้วยกฎหมายของแม่ กรณีที่ลูกเกิดก่อนสมรสจะเป็นลูกที่ชอบด้วยกฎหมายต่อเมื่อพ่อแม่ได้สมรสกัน หรือพ่อได้จดทะเบียนว่าเป็นบุตร (ลูก) หรือศาลพิพากษาว่าเป็นบุตร (ลูก)

ลูกบุญธรรม คือ การเอาลูกคนอื่นมาเลี้ยงเป็นลูกของตน ซึ่งการจะเป็นพ่อบุญธรรมหรือแม่บุญธรรมได้ จะต้องเป็นผู้ที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 25 ปีบริบูรณ์ และต้องมีอายุแก่กว่าลูกบุญธรรมไม่น้อยกว่า 15 ปี ถ้าผู้ที่จะมาเป็นลูกบุญธรรมอายุ 15 ปีขึ้นไป ผู้นั้นต้องให้ความยินยอมด้วย แต่ถ้าเป็นเด็กหรือผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากพ่อแม่ของเด็กด้วย หากเด็กไม่มีพ่อแม่ ก็ให้ร้องต่อศาลให้มีคำสั่งอนุญาตแทนการให้ความยินยอมก็ได้

ลูกบุญธรรมมีฐานะอย่างเดียวกับลูกชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรมนั้น และไม่สูญเสียสิทธิและหน้าที่ในครอบครัวที่ให้กำเนิดมา แต่บิดามารดา (พ่อแม่) โดยกำเนิดหมดอำนาจปกครองนับแต่วัน เวลา ที่ได้จดทะเบียนเป็นบุตรบุญธรรมแล้ว

กองมรดก

เดชอุดม ไกรฤทธิ์*

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1600 บัญญัติว่า **"ภายใต้บังคับของบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ กองมรดกของผู้ตายได้แก่ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตาย ตลอดทั้งสิทธิหน้าที่และความรับผิดต่าง ๆ เว้นแต่ตามกฎหมายหรือว่าโดยสภาพแล้ว เป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้"**

ตามบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า มรดกหรือกองมรดกของผู้ตายนั้น มิได้หมายความถึงเฉพาะแต่ทรัพย์สินของผู้ตายเท่านั้น แต่หมายรวมตลอดถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่าง ๆ ของผู้ตายที่ไม่ใช่ทรัพย์สินด้วย แต่อย่างไรก็ดี สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดต่าง ๆ ของผู้ตายอันจะสามารถตกทอดเป็นมรดกแก่ทายาทได้นั้น จะต้องไม่ใช่สิทธิ หน้าที่ หรือความรับผิดอันเป็นการเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้ เช่น กรณีผู้ตายเป็นนักร้อง นักแสดง ข้อผูกพันตามสัญญาที่ได้ทำไว้ในฐานะเป็นนักร้อง นักแสดง จะไม่ตกทอดไปถึงทายาท เพราะเป็นความสามารถเฉพาะตัวของผู้ตาย ตรงกันข้ามกับสิทธิในลิขสิทธิ์เสียงเพลง การประพันธ์เพลง การแสดง ซึ่งมีกฎหมายรับรองไว้ ถือเป็นทรัพย์สินที่ตกทอดเป็นมรดกได้ ดังนั้น สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่าง ๆ ของผู้ตาย จึงอาจเกิดจากนิติกรรมสัญญา เช่น ซื้อขาย กู้ยืม จำนำ จำนอง หรือจากนิติเหตุ คือ การกระทำละเมิด

กองมรดกจะตกทอดแก่ทายาทในทันทีที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ไม่ว่าบุคคลนั้นถึงแก่ความตายโดยธรรมชาติ หรือโดยคำสั่งศาลให้เป็นคนสาบสูญก็ตาม ทรัพย์สินต่าง ๆ ของผู้ตายย่อมจะตกทอดให้แก่ทายาทต่อไป โดยทายาทของผู้ตายไม่จำต้องแสดงเจตนาที่จะรับโอนมรดกนั้น เพราะทายาทมีอำนาจหน้าที่จะเข้ามาดำเนินการอันเกี่ยวกับทรัพย์มรดกนั้นได้ทันทีนับแต่เจ้ามรดกตาย ทายาทดังกล่าวนี้มีอยู่ด้วยกัน 2 ประเภท คือ

1. ทายาทซึ่งมีสิทธิตามกฎหมาย หรือที่เรียกว่า **ทายาทโดยธรรม** ซึ่งจะมิได้แต่เฉพาะบุคคลธรรมดา

---

* *นายกสภาทนายความ*

"ทายาทโดยธรรม" หมายถึง ทายาทที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นผู้มีสิทธิรับมรดกเมื่อเจ้ามรดกตาย ซึ่งจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 **ทายาทโดยธรรมที่เป็นญาติสืบสายโลหิต หรือเป็นผู้มีสิทธิตามกฎหมาย** สามารถจำแนกออกได้เป็น 6 ลำดับ คือ

(1) ผู้สืบสันดาน หมายถึง ผู้สืบสายโลหิตโดยตรงลงมาของเจ้ามรดก ได้แก่ บุตร หลาน เหลน รวมถึงบุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้ว และบุตรบุญธรรมด้วย

(2) บิดา มารดา

(3) พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน

(4) พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน

(5) ปู่ ย่า ตา ยาย

(6) ลุง ป้า น้า อา

ทายาททั้งหกลำดับนี้ ไม่ใช่ว่ามีสิทธิรับมรดกพร้อมกันทั้งหกลำดับ ในแต่ละลำดับต่างก็จะมีสิทธิในการรับมรดกก่อนและหลังกันตามลำดับที่กฎหมายระบุไว้ เว้นแต่ทายาทลำดับ (1) คือ ผู้สืบสันดาน และทายาทลำดับ (2) คือ บิดา มารดา เท่านั้น ที่มีสิทธิได้รับมรดกด้วยกัน คือ ไม่ตัดสิทธิในการรับมรดกซึ่งกันและกัน ดังนั้น หากมีทายาทในลำดับต้น ทายาทลำดับต่อไปก็ไม่มีสิทธิที่จะรับมรดก

1.2 **ทายาทโดยธรรมที่เป็นคู่สมรส** หมายถึง ทายาทโดยธรรมที่เป็นคู่สมรสของเจ้ามรดก ซึ่งอาจเป็นสามีหรือภรรยาของเจ้ามรดก แต่ต้องเป็นสามีภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมาย ถ้าเป็นสามีภรรยาที่ร้างกัน หรือแยกกันอยู่โดยที่มิได้มีการหย่าขาดจากกันตามกฎหมาย ก็ยังถือว่าเป็นทายาทที่มีสิทธิรับมรดกซึ่งกันและกันอยู่ ซึ่งคู่สมรสนี้กฎหมายถือว่ามีสิทธิในการรับมรดกเสมือนเป็นทายาทลำดับต้น

2. ทายาทซึ่งมีสิทธิตามพินัยกรรม หรือที่เรียกว่า **ผู้รับพินัยกรรม** ในกรณีนี้อาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ แต่ถ้าเป็นกรณีนิติบุคคลเป็นผู้รับพินัยกรรมนั้นก็มีข้อสำคัญว่ามรดกที่จะได้รับตามพินัยกรรมนั้นต้องอยู่ภายในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้น ถ้านอกขอบวัตถุประสงค์ก็ไม่มีสิทธิรับพินัยกรรมได้ ผู้รับพินัยกรรมไม่จำเป็นต้องเป็นญาติของเจ้ามรดก อาจเป็นบุคคลอื่นก็ได้

กรณีที่เจ้ามรดกไม่มีทายาท ไม่มีผู้รับมรดกแทนที่ หรือผู้สืบมรดกโดยประการอื่น แต่เจ้ามรดกได้ทำพินัยกรรมไว้ ผู้รับพินัยกรรมคงได้ไปเฉพาะทรัพย์มรดกตามพินัยกรรม ทรัพย์มรดกที่นอกเหนือไปจากในพินัยกรรมก็ต้องตกทอดแก่แผ่นดิน

ผู้จัดการมรดก

ได้แก่ บุคคลที่ผู้ทำพินัยกรรมหรือศาลตั้งขึ้นให้มีสิทธิและหน้าที่ที่จะทำการเพื่อให้เป็นไปตามพินัยกรรม และเพื่อจัดการมรดก รวบรวมทรัพย์มรดก และนำมาแบ่งปันแก่ทายาทผู้มีสิทธิ

ผู้จัดการมรดก มีอยู่ 2 ประเภท คือ

1. ผู้จัดการมรดกที่ตั้งโดยพินัยกรรม

จะต้องมีข้อกำหนดของพินัยกรรมระบุไว้อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับการต่าง ๆ รวมถึงมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วย คือ

1. ต้องบรรลุนิติภาวะ
2. ไม่เป็นบุคคลวิกลจริตหรือบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นผู้เสมือนไร้ความสามารถ
3. ไม่เป็นบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นบุคคลล้มละลาย

2. ผู้จัดการมรดกตามคำสั่งศาล

จะต้องมีคำสั่งศาลตั้งบุคคลใดบุคคลหนึ่งภายใต้เงื่อนไข กฎเกณฑ์ที่กฎหมายระบุไว้และศาลก็จะมีคำสั่งแต่งตั้ง

ในการร้องขอจัดการมรดกนั้นได้จำกัดไว้เฉพาะบุคคล 3 ประเภท คือ

1) **ทายาท** ได้แก่ ทายาทโดยธรรม และผู้รับพินัยกรรม

2) **ผู้มีส่วนได้เสีย** หมายถึง บุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทางมรดก ทางพินัยกรรม หรือเกี่ยวกับทรัพย์สินในกองมรดก เช่น คู่สมรสที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกัน

3) **พนักงานอัยการ**

บุคคลทั้งสามประเภทดังกล่าวนี้ สามารถที่จะร้องขอต่อศาลเพื่อตั้งให้ตนเองหรือบุคคลอื่นซึ่งมิได้เกี่ยวข้องเป็นทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียเป็นผู้จัดการมรดกได้

การแต่งตั้งผู้จัดการมรดกนั้น ศาลย่อมใช้ดุลพินิจคำนึงถึงความเหมาะสมเพื่อประโยชน์แก่กองมรดก การที่ศาลจะแต่งตั้งผู้ใดเป็นผู้จัดการมรดกนั้น จึงไม่จำต้องได้รับความยินยอมจากทายาททุกคน

การคัดค้านคำร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก

ผู้มีสิทธิร้องคัดค้านต้องเป็น

1) ทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดก

2) ผู้มีส่วนได้เสีย

3) พนักงานอัยการ

ซึ่งหมายถึง ผู้มีสิทธิร้องคัดค้านนั้นจะต้องอยู่ในฐานะของผู้มีสิทธิร้องขอจัดการมรดกได้

การยื่นคำร้องคัดค้าน

ผู้ร้องคัดค้านต้องยื่นคำร้องขอต่อศาลที่ผู้ตายมีภูมิลำเนาอยู่ในขณะที่ถึงแก่ความตาย การจะร้องขอให้ศาลสั่งถอนผู้จัดการมรดก ต้องยื่นร้องขอก่อนที่จะมีการแบ่งปันมรดกเสร็จสิ้นลง

พินัยกรรม

การทำพินัยกรรมต้องเป็นการแสดงเจตนากำหนดการเผื่อตาย และการเผื่อตายนั้นต้องเป็นเรื่องทรัพย์สินของตนเองหรือในการต่าง ๆ ในการทำพินัยกรรมนั้น บุคคลจะต้องมีความสามารถในการทำพินัยกรรม ผู้เยาว์ก็สามารถที่จะทำพินัยกรรมได้ แต่ต้องเป็นบุคคลที่มีอายุ 15 ปีบริบูรณ์ ถ้าบุคคลที่มีอายุยังไม่ครบ 15 ปีบริบูรณ์ทำขึ้น ก็เป็นโมฆะ รวมถึงพินัยกรรมที่บุคคลที่ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำขึ้น ก็ทำให้พินัยกรรมนั้นเป็นโมฆะด้วยเช่นกัน

การทำพินัยกรรมนั้นต้องทำขึ้นตามแบบที่กฎหมายได้กำหนดไว้ ซึ่งแบบของพินัยกรรมมี 5 แบบ ด้วยกัน คือ

1) **พินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับ** ผู้ทำพินัยกรรมต้องเขียนด้วยลายมือตนเองซึ่งข้อความทั้งหมด รวมทั้งลงวัน เดือน ปี และลายมือชื่อของตน โดยไม่จำต้องมีพยานรับรองลายมือชื่อของตนก็ได้

2) **พินัยกรรมแบบธรรมดา** ต้องทำเป็นหนังสือ ลงวัน เดือน ปี ขณะที่ทำพินัยกรรม ผู้ทำพินัยกรรมต้องลงลายมือชื่อในพินัยกรรมต่อหน้าพยานอย่างน้อย 2 คนพร้อมกัน ถ้าลงลายมือชื่อไม่ได้ ก็ต้องพิมพ์ลายนิ้วมือโดยมีพยานลงลายมือชื่อรับรองไว้ด้วย 2 คน

3) **พินัยกรรมทำแบบเอกสารฝ่ายเมือง** ผู้ทำพินัยกรรมต้องไปที่อำเภอ แจ้งความประสงค์ว่าตนต้องการทำพินัยกรรมเพื่อยกทรัพย์สินให้แก่ใคร โดยต้องไปต่อหน้าพร้อมด้วยพยาน 2 คน เป็นอย่างน้อย โดยนายอำเภอต้องจดข้อความที่ผู้ทำพินัยกรรมได้แจ้งลงไว้เป็นหลักฐาน แล้วอ่านข้อความดังกล่าวให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานฟัง เมื่อผู้ทำพินัยกรรมและพยานได้รับทราบข้อความแล้วและเห็นว่าถูกต้อง ก็จะลงลายมือชื่อผู้ทำพินัยกรรมและพยานไว้ ซึ่งถ้าผู้ทำพินัยกรรมลงลายมือชื่อไม่ได้ ก็สามารถพิมพ์ลายนิ้วมือแล้วมีลายมือชื่อของพยาน 2 คนรับรองได้ และนายอำเภอจะเป็นผู้ลงวัน เดือน ปี ทั้งจดลงไว้ว่าพินัยกรรมได้ทำถูกต้องและประทับตราตำแหน่งไว้เป็นสำคัญ

หากมีการขูด ลบ แต่ง เติม หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างอื่น ทำให้พินัยกรรมนั้นไม่สมบูรณ์ เว้นแต่ผู้ทำพินัยกรรม พยาน นายอำเภอจะได้ลงลายมือชื่อกำกับไว้

พินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองจะทำ ณ ที่ว่าการอำเภอ หรือนอกสถานที่ก็ได้

4) **พินัยกรรมแบบเอกสารลับ** ผู้ทำพินัยกรรมต้องลงลายมือชื่อในพินัยกรรมบรรจุไว้ในซองพินัยกรรมแล้วลงลายมือชื่อคาบรอยผนึกบนซองนั้น จากนั้นนำซองพินัยกรรมนั้นไปแสดงต่อกรมการอำเภอและพยานอย่างน้อยอีก 2 คน พร้อมทั้งให้ถ้อยคำต่อกรมการอำเภอและพยานว่าเป็นพินัยกรรมของตน ถ้ามีผู้เขียนต้องแจ้งนามและภูมิลำเนาของผู้เขียนไว้ให้ทราบด้วย จากนั้นกรมการอำเภอจะจดถ้อยคำ วัน เดือน ปี ไว้บนซอง แล้วลงลายมือชื่อพร้อมประทับตราตำแหน่งไว้เป็นสำคัญ ให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานลงลายมือชื่อบนซองนั้น

ปกติพินัยกรรมแบบเอกสารลับนี้จะเก็บรักษาไว้ที่ที่ราชการอำเภอ เว้นแต่ผู้ทำพินัยกรรมประสงค์จะขอรับคืนไป และจะทำกันนอกที่ว่าการอำเภอไม่ได้ เพราะไม่มีกฎหมายเขียนไว้เหมือนพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง

5) **พินัยกรรมแบบด้วยวาจา** จะต้องมีพฤติการณ์พิเศษซึ่งไม่สามารถที่จะทำพินัยกรรมแบบอื่นได้ ซึ่งพฤติการณ์พิเศษนั้น ได้แก่

1. ตกอยู่ในอันตรายใกล้ความตาย
2. มีโรคระบาด
3. มีสงคราม

โดยผู้ทำพินัยกรรมต้องแสดงเจตนากำหนดข้อพินัยกรรมต่อหน้าพยานอย่างน้อย 2 คน ที่อยู่พร้อมกัน ณ ที่นั้น และพยาน 2 คนนี้ต้องไปแสดงตนต่อนายอำเภอโดยไม่ชักช้า แล้วแจ้งข้อความที่ผู้ทำพินัยกรรมสั่งไว้ยกให้แก่ใคร สั่งเมื่อไหร่ วัน เดือน ปี สถานที่เขากำหนดที่ไหน และพฤติการณ์พิเศษขณะนั้น ต้องแสดงให้ครบองค์ประกอบทั้งสี่ตามที่กฎหมายได้ระบุไว้ นายอำเภอก็จะบันทึกข้อความที่พยานแจ้งไว้แล้วให้พยานทั้งสองลงลายมือชื่อ

ข้อสำคัญของพินัยกรรม คือ จะต้องเป็นการกำหนดการเผื่อตายซึ่งกระทำโดยเป็นคำสั่งครั้งสุดท้าย หากผู้ทำพินัยกรรมได้ทำพินัยกรรมขึ้นหลายฉบับ พินัยกรรมฉบับก่อนจะเป็นอันยกเลิกไป

วิธีแบ่งมรดก

เมื่อเจ้ามรดกตาย ปัญหาที่มีอยู่เสมอคือ การแบ่งมรดกของเจ้ามรดกให้แก่ทายาทว่าทายาทในระดับใดจะมีสิทธิได้รับส่วนแบ่งในมรดกและจะได้เท่าใด แต่มักจะเถียงว่าตัวเองมีสิทธิได้มากกว่าบุคคลอื่นบ้าง หรือว่าบางคนไม่มีสิทธิบ้าง เป็นต้น ก่อให้เกิดปัญหามาสู่ศาลเสมอ

ดังนั้น หากบุคคลใดเข้าใจในเรื่องสิทธิในการรับมรดกแล้ว ก็จะช่วยให้ลดปัญหาที่จะโต้เถียงกันในเรื่องนี้ไปเป็นอันมาก จึงเสนอเรื่องง่าย ๆ เบื้องต้นของการแบ่งมรดกให้แก่ทายาทโดยทั่ว ๆ ไป เพื่อประโยชน์ที่จะใช้งานทางปฏิบัติได้อย่างง่าย ๆ ดังนี้

1. ทายาทได้แก่ใครบ้าง

สำหรับทายาทของผู้ตายนี้ มิได้กำหนดไว้ว่ามีใครบ้าง ก็ต้องมองดูจากเจ้ามรดกไป เริ่มจากญาติใกล้ตัวเจ้ามรดกไปจนถึงห่างออกไป และก็รวมถึงคู่สมรสของเจ้ามรดกด้วย หรือเจ้ามรดกจะทำเป็นหนังสือกำหนดว่า เมื่อตายลงแล้วให้มรดกของตนตกได้แก่ใครก็ได้ ฉะนั้น จึงแบ่งทายาทออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ **ทายาทที่มีสิทธิตามกฎหมาย** หมายความว่า พวกนี้กฎหมายกำหนดเลยว่าได้แก่ใครบ้าง เช่น บุตรของผู้ตาย บิดามารดาของผู้ตาย คู่สมรสของผู้ตาย พวกนี้พอเจ้ามรดกตายปุ๊บก็ได้ปั๊บทันทีดังที่กล่าวแล้ว ทายาทประเภทนี้เรียกกันว่า **ทายาทโดยธรรม** ซึ่งประกอบด้วยทายาทที่เป็นญาติ เช่น ผู้สืบสันดาน อันได้แก่ บุตรของผู้ตาย เป็นต้น และทายาทที่เป็นคู่สมรส คือ ภริยาหรือสามีของผู้ตาย อีกประเภทหนึ่งคือ **ทายาทที่มีสิทธิตามพินัยกรรม** คือ เป็นเรื่องของผู้ตายทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้ซึ่งอาจเป็นคนอื่นก็ได้ คือ จะทำยกให้ใครแม้ไม่ใช่ญาติของตนก็ได้ เรียกทายาทประเภทนี้กันว่า **ผู้รับพินัยกรรม**

2. ทายาทโดยธรรมได้แก่ใครบ้าง

ทายาทโดยธรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ทายาทที่เป็นญาติ กับทายาทที่เป็นคู่สมรส

ทายาทที่เป็นญาติ ได้แก่ ญาติของผู้ตายต่อไปนี้ เรียงลำดับกันจากใกล้ชิดสนิทที่สุด

(1) ผู้สืบสันดาน

(2) บิดา มารดา

(3) พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน

(4) พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน

(5) ปู่ ย่า ตา ยาย

(6) ลุง ป้า น้า อา

เช่น นาย ก. มีบุตรสองคนได้แก่ นาย ข. และ ค. และมีบิดามารดาได้แก่ นายเอก นางโท มีพี่น้องเกิดจากนายเอก นางโท คือ นายดำ นายแดง ดังนี้ หากนาย ก. ตาย ทายาทโดยธรรมของนาย ก. ที่ยังมีชีวิตอยู่ **ลำดับที่ 1 ผู้สืบสันดาน** ก็คือ นาย ข. นาย ค. บุตรของนาย ก. **ลำดับที่ 2 บิดามารดา** ก็คือนายเอก นางโท บิดามารดาของนาย ก. **ลำดับที่ 3 พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน** ก็คือ นายดำ นายแดง พี่ชายน้องชายของนาย ก. ฉะนั้น เมื่อกล่าวถึงทายาทที่เป็นญาติก็จะมีถึงหกลำดับนี้เท่านั้น ห่างจากนี้ไปไม่ใช่ทายาทแล้ว แต่จะได้รับส่วนแบ่งมรดกทุกลำดับหรือไม่ ต้องดูกันต่อไปอีกชั้นหนึ่ง เมื่อกล่าวถึงทายาทของผู้ตายก็ต้องเอาผู้ตายเป็นหลัก ดังตัวอย่างที่ยกขึ้นก็จะเห็นได้ง่าย ๆ

ส่วน**ทายาทที่เป็นคู่สมรส**ยิ่งง่ายใหญ่ คือ สามีหรือภริยาของผู้ตายนั้นเอง ทายาทประเภทนี้ถือว่าอยู่ในลำดับเดียวกับทายาทที่เป็นญาติทุกระดับ คือ มีสิทธิได้รับมรดกของผู้ตายตลอด เช่น ขณะนาย ก. ตาย มีลูกสองคน และมีนางแดงเป็นภริยา ถือว่าผู้ตายมีทายาทโดยธรรม คือ ลูกสองคนและนางแดงภริยาผู้ตายมีสิทธิได้รับมรดก หรือขณะที่นาย ก. ตาย มีทายาทลำดับที่ 6 คือ ลุง ป้า น้า อา ของผู้ตายยังมีชีวิตอยู่ และมีนางแดงภริยายังมีชีวิตอยู่ ฉะนั้น ทายาทของผู้ตายได้แก่ ลุง ป้า น้า อา และนางแดงภริยาซึ่งมีสิทธิได้รับส่วนแบ่งมรดก แต่กรณีหลังนี้นางแดงก็จะได้ส่วนแบ่งมากขึ้นเท่านั้น

3. การแบ่งมรดกให้แก่ทายาทโดยธรรมแบบง่าย ๆ ทำอย่างไร

เรื่องการแบ่งมรดกก็ดี หรือใครเป็นทายาทโดยธรรมที่มีสิทธิในมรดกนี้ก็ดี หากใครรู้ว่าตนมีสิทธิหรือไม่เพียงใด ก็จะเป็นการดี ถ้ารู้ว่าไม่มีสิทธิแล้วก็จะได้ชิดซ้ายไปไม่มายุ่งกับเขา หรือผู้มีสิทธิถ้ารู้ว่าตนจะได้แบ่งเท่าใดก็ได้อีกเช่นกัน ไม่ต้องมาแย่งชิงกัน หรือไม่ใช่เลือกเอาแต่ของดี ๆ เช่น จะเอาบ้านหลังนั้นบ้างละ ที่ดินแปลงโน้นบ้างละ ซึ่งโดยแท้ที่จริงแล้ว ทายาทที่มีสิทธิทุกคนถือว่าเป็นเจ้ามรดกร่วมกันทุกชิ้น แม้เข็มเล่มเดียวของเจ้ามรดก ทายาทก็เป็นเจ้าของร่วมกัน จนกว่าจะได้แบ่งกันแล้วเสร็จ จึงจะถือว่าที่แบ่งให้ใครไปแล้วเป็นของคนนั้น

4. ทายาทลำดับใดได้รับส่วนแบ่งอย่างไร

ดามแผนผังต่อไปนี้ก็เป็นวิธีการแบ่งว่าเขาแบ่งมรดกกันอย่างไร โดยให้หลักทั่ว ๆ ไปก่อนว่า ทายาทที่เป็นญาติซึ่งมีอยู่ 6 ลำดับ นับแต่ผู้สืบสันดานไปจนถึง ลุง ป้า น้า อา นั้น หากทั้งหกลำดับยังมีชีวิตอยู่ ก็ใช่ว่าจะมีสิทธิรับมรดกทุกคนไม่ เพียงแต่อยู่ในข่ายหรือเป็นทายาทที่อยู่ใกล้ตัวเจ้ามรดกหน่อยเท่านั้น เรียกว่าพอมีความหวังหรือได้ลุ้นบ้าง ถ้าหากให้มีสิทธิพร้อมกันทั้งหกลำดับ แบ่งเสร็จสรรพก็อาจได้คนละหกสลึงเท่านั้น จึงสำทับไปอีกว่า **ทายาทที่อยู่ลำดับถัดลงไปไม่มีสิทธิรับมรดกของผู้ตาย** เว้นแต่ (1) กับ (2) ไม่ดัดกัน ก็เอาเจ้ามรดกเป็นศูนย์กลาง ถ้าดูลำดับแล้ว ลำดับ (1) คือ ผู้สืบสันดาน ลำดับ (2) คือ บิดา มารดา ลำดับ (3) คือ พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน จนถึงลำดับ (6) คือ ลุง ป้า น้า อา

ทั้งหมดนี้คือทายาทที่เป็นญาติโกโหติกาของเจ้ามรดกหรือผู้ตายนั่นเอง ลำดับแรกคือ (1) ได้แก่ ผู้สืบสันดาน คือ ลูกของเจ้ามรดก ถัดไปอีกคือ พ่อแม่ นั่นเอง ถัดไปไม่มีสิทธิ ก็หมายความว่า มีทายาทหลายลำดับแล้ว ลำดับที่มาก่อนจึงจะมีสิทธิรับมรดก แต่ก็ยกเว้นกันเพียง 2 ลำดับ คือ ลูกเจ้ามรดก (ทายาทลำดับที่ 1) กับพ่อแม่เจ้ามรดก (ทายาทลำดับที่ 2) 2 ประเภทนี้ไม่ดัดกัน คือ ได้ทั้งคู่ เรียกกันว่าทายาทลำดับที่ 1 กับลำดับที่ 2 ไม่ตัดกัน ก็สมควรนะครับ เจ้ามรดกตาย ที่ใกล้ตัวเจ้ามรดกที่สุดนอกจากสามีภริยาเขาแล้ว ก็พ่อแม่และลูกเขานั่นเอง

ทีนี้ถ้าขณะตายเจ้ามรดกเป็นโสดมีแต่พ่อแม่ (อันดับสอง) และพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน (อันดับสาม) เช่นนี้ ผู้ได้รับมรดกก็คือพ่อแม่เท่านั้น ทายาทอันดับถัดลงไป คือ พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันนั้นไม่มีสิทธิ จำง่าย ๆ มีอันดับสองแล้ว อันดับถัดไปคือสามก็ไม่มีสิทธิ หรือมีอันดับสามแล้ว อันดับถัดไปคือสี่ไม่มีสิทธิ ไล่กันไปเรื่อย ๆ

5. ทายาทชั้นใดได้รับมรดก

นอกจากลำดับทายาทของเจ้ามรดก ก็ยังมีชั้นของทายาทอีก อันนี้ก็มีปัญหาเหมือนกัน คือ ทายาทลำดับที่ 1 ได้แก่ ผู้สืบสันดานของเจ้ามรดกนั่นเอง แต่ผู้สืบสันดานก็ประกอบด้วย ลูก หลาน เหลน ลื้อ ของเจ้ามรดก มีตั้งหลายชั้น คำว่า **ผู้สืบสันดาน** นั้น มีทั้งชั้นลูกของตัว ชั้นหลาน ชั้นเหลน ชั้นลื้อ อีกเรื่องนี้มีข้อสงสัยกันอยู่ เพราะอันดับอื่น ๆ ก็คงไม่ต้องสงสัย ความจริงในเรื่องนี้ท่านขยายความเรื่องผู้สืบสันดานไว้ว่า ในระหว่างผู้สืบสันดานต่างชั้นกัน บุตรของเจ้ามรดกชั้นสนิทที่สุดมีสิทธิรับมรดก ส่วนผู้สืบสันดานชั้นถัดลงไปจะรับมรดกได้ก็แต่โดยอาศัยสิทธิในการรับมรดกแทนที่ผู้สืบสันดานชั้นลูกเท่านั้นมีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดก ส่วนชั้นหลานเหลนมีสิทธิก็เพียงแต่จะรับมรดกแทนที่เท่านั้น เช่น ก. มีลูกคือ ข. ข. มีลูกคือ ค. ค. มีลูกคือ ง.

ผู้สืบสันดานของ ก. ก็คือ ข. ค. และ ง. แต่ผู้สืบสันดานนั้นสนิทติดเจ้ามรดกก็คงได้แก่ ข. ลูกของ ก. เจ้ามรดกเท่านั้น ส่วนผู้สืบสันดานชั้นถัดลงไป คือ ค. เป็นสืบสันดานชั้นหลาน ง. เป็นผู้สืบสันดานชั้นเหลน ไม่มีสิทธิรับมรดก จึงเป็นอันว่า หาก ก. ตายลง โดย ข. ค. และ ง. ยังมีชีวิตอยู่ ข. เท่านั้นมีสิทธิรับมรดกของ ก. ส่วน ค. ง. อาจมีสิทธิก็โดยการรับมรดกแทนที่ ข. หรือ ค. ตามลำดับ เช่น ข. ตายก่อน ก. ต่อมา ก. ตาย เช่นนี้ในส่วนที่ ข. มีสิทธิรับมรดกของ ก. นั้น ค. ลูกของ ข. ก็เข้ารับมรดกแทนที่ ข. ไป ฉะนั้น หลาน ๆ เหลน ๆ เฉยไว้ก่อน

6. ทายาทลำดับเดียวกันได้เท่ากัน

สำหรับส่วนแบ่งนั้น ถ้าลำดับใดมีสิทธิได้รับมรดกก็ได้เท่ากัน เช่น เจ้ามรดกมีผู้สืบสันดานชั้นลูกห้าคน ก็ได้รับส่วนแบ่งเท่ากัน ในเรื่องทายาทอันดับหนึ่งและอันดับสองนั้นคือลูกของเจ้ามรดกกับพ่อแม่ของเจ้ามรดก ในการแบ่งมรดกก็ให้พ่อแม่ได้รับส่วนแบ่งเหมือนเป็นลูก ไม่ใช่ให้พ่อแม่เป็นลูกเจ้ามรดกนะครับ อย่าเพิ่งโกรธพาลน้อยอกน้อยใจไม่รับมรดกลูกเสียล่ะ ก็หมายความว่า ได้รับส่วนแบ่งมรดก ดังนี้ พ่อคนหนึ่งเท่ากับลูกคนหนึ่ง แม่คนหนึ่งเท่ากับลูกคนหนึ่ง เช่น ก. เจ้ามรดกมีลูก 3 คน พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ ขณะ ก. ตายมีเงิน 500,000 บาท ดังนั้น ทั้งลูกทั้งพ่อแม่เจ้ามรดก โดยมีส่วนแบ่งเท่ากัน ลูก 3 ส่วน พ่อแม่ถือเป็นลูกได้ 2 ส่วน รวม 5 ส่วน แบ่งแล้วส่วนละ 100,000 บาท ก็ได้คนละแสนบาท

7. ทายาทที่เป็นคู่สมรสคือสามีหรือภริยาได้รับส่วนแบ่งอย่างไร

ทางฝ่ายคู่สมรสคือสามีหรือภริยาของเจ้ามรดกบ้าง มีสิทธิได้รับกับเขาบ้างไหม แค่ไหนเพียงไร ไม่น่าถามเลย ถ้าไม่ได้ก็บ้านแตกแน่ โดยเฉพาะภริยายังไงก็ต้องได้แน่ ๆ ทางฝ่ายคู่สมรสนี้จะได้มากขึ้นเรื่อย ๆ ทีเดียวแหละ ดูตามแผนผังจะเห็นได้ชัดทีเดียว คือ ถ้าเจ้ามรดกตายยังมีลูกอยู่หรือหลานแทนที่ลูกอยู่ และคู่สมรสซึ่งอาจเป็นสามีหรือภริยายังมีชีวิตอยู่ ท่านว่าให้ถือว่าเป็นลูกนั่นเอง เช่น สามีตาย ขณะตายมีลูก 2 คน และภริยา ดังนี้ มรดกก็แบ่งเป็น 3 ส่วน ลูกได้คนละส่วน ภริยาก็ได้ไปอีกส่วนหนึ่ง เป็นต้น คู่สมรสอย่าไปดกอกตกใจว่าได้น้อย เพราะท่านได้ในฐานะเป็นสินสมรสมาครึ่งหนึ่งแล้ว ที่เอามาแบ่งนี้เป็นมรดกหรือส่วนของสามีหรือภริยาท่านเท่านั้น ทีนี้ถ้าขณะเจ้ามรดกตาย เจ้ามรดกมีลูก 2 คน พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ สามีหรือภริยาเจ้ามรดกมีชีวิตอยู่ ดังนี้ ทายาทเจ้ามรดกที่มีสิทธิรับมรดกก็ได้แก่ ลูก 2 คน พ่อแม่เจ้ามรดก สามีหรือภริยาเจ้ามรดก

ฉะนั้น เมื่อมีลูกอยู่ก็ให้ถือว่าพ่อแม่หรือสามีหรือภริยาของเจ้ามรดกได้รับส่วนแบ่งเหมือนลูก ก็เรียกกันง่าย ๆ ว่าได้เท่ากับลูก เป็นอันว่าลูก 2 คน ก็สองส่วน พ่อแม่รวม 2 คน ก็สองส่วน ภริยาหรือสามีก็หนึ่งส่วน รวมเป็น 5 ส่วน ฉะนั้น ถ้าเจ้ามรดกมีทรัพย์สินตีเป็นเงิน 500,000 บาท ก็ได้ไปคนละแสนบาท ทีนี้ถ้าเจ้ามรดกยังไม่มีลูกเลยแต่มีพ่อแม่อยู่และสามีหรือภริยาอยู่ ดังนี้ สามีหรือภริยาเจ้ามรดกได้มากขึ้น คือ ได้ครึ่งหนึ่งของกองมรดกเลย ส่วนที่เหลือครึ่งหนึ่งก็ได้แก่ พ่อแม่ของเจ้ามรดก เช่น ขณะตายมีทรัพย์สินเป็นเงิน 1,000,000 บาท ก็แบ่งให้สามีหรือภริยาของเจ้ามรดกไปก่อนครึ่งหนึ่ง คือ 500,000 บาท อีกครึ่งหนึ่งคือ 500,000 บาท ก็ให้พ่อแม่ของเจ้ามรดกไป

จะเห็นว่า สามีหรือภริยาของผู้ตายนั้นจะได้มากขึ้นเรื่อย ๆ และถ้าหากเจ้ามรดกมีทายาทห่าง ๆ ออกไป เช่น อันดับ 4 พี่น้องร่วมแต่บิดามารดาของเจ้ามรดก หรืออันดับ 5 ปู่ ย่า ตา ยาย ของเจ้ามรดก หรืออันดับ 6 สุดท้าย ลุง ป้า น้า อา ของเจ้ามรดก สามีหรือภริยาของเจ้ามรดกจะได้ถึงสองในสามส่วน เช่น ขณะเจ้ามรดกตายมีทายาทที่เป็นญาติ ได้แก่ ลุง ป้า น้า อา ของเจ้ามรดกเท่านั้น และมีสามีภริยาของเจ้ามรดกซึ่งเป็นทายาทที่เป็นคู่สมรส ถ้าเจ้ามรดกมีทรัพย์สินคิดเป็นเงิน 300,000 บาท คู่สมรสก็เอาไปสองในสามส่วน คือ เอาไป 200,000 บาท อีกหนึ่งในสามส่วนคือ 100,000 บาท ก็ให้ลุง ป้า น้า อาไป ถ้ามีอยู่สี่ท่านดังกล่าวก็ได้ไปคนละ 25,000 เป็นต้น

เรียกว่าสามีภริยาได้มากขึ้นเรื่อย ๆ ก็น่าจะชอบด้วยเหตุผล ผัวเมียขืนได้น้อยกว่าก็แย่นะสิ ว่ากันจริง ๆ แล้ว ที่เราท่านพบกันอยู่เสมอ ๆ ผู้ที่จะได้ส่วนแบ่งมรดกก็คือบุตรกับสามีหรือภริยาเจ้ามรดกเท่านั้น ส่วนพ่อแม่เจ้ามรดกก็อาจตายไปก่อนแล้ว แต่แม้มีชีวิตอยู่ท่านก็ไม่เอาด้วย ให้หลาน ๆ ไปก็เป็นสิทธิของท่าน แต่จะยุ่งยากมากก็กรณีเจ้ามรดกที่เป็นชายไปเที่ยวมีลูกอยู่ทั่วบ้านทั่วเมือง ไปอยู่จังหวัดไหนก็ไปมีภริยาน้อยไว้ที่นั่นจนมีลูกด้วยกัน พอตายลงก็แห่กันมาเผาศพ ทำเอาภริยาแท้จริงของเจ้ามรดกดีอกดีใจว่าผู้ตายช่างมีพรรคพวกมากมายจริง ๆ มีบุญญาธิการเหลือเกิน ที่ไหนได้ปรากฏว่าเป็นภริยาน้อย ซึ่งเป็นการเรียกกันทั่ว ๆ ไป ความจริงแล้วภริยาประเภทนี้เรียกกันว่าไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะตามกฎหมายของเรานั้นบังคับให้มีผัวเดียวเมียเดียวเท่านั้น คือ ที่ต้องไปจดทะเบียนสมรสนั่นเอง ฉะนั้น ประเภทนี้ไม่มีสิทธิได้มรดกของสามี ส่วนใหญ่เขาก็ไม่อยากได้หรอกครับ เพราะเจ้ามรดกขนมาให้มากแล้วตั้งแต่ครั้งยังมีชีวิตอยู่ แหวนเพชรเอย ตุ้มหูเพชรเอย สร้อยมุกเอย บ้านเอย ที่ดินเอย ฯลฯ อะไรต่ออิอะไรเรียบร้อยแล้ว อมยิ้มลูกเดียว แต่ส่งลูกมาประกบขอแบ่งด้วย ยังมีสิทธิลุ้นครับ

ประเภทนี้ก็คือลูกนอกกฎหมายนั่นเอง แต่เจ้ามรดกรับรอง เช่น ส่งเสียให้ค่าเล่าเรียน แสดงออกให้ปรากฏว่าเป็นบุตรเช่นเดียวกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย ระบุไว้ในใบเกิดว่าเป็นบิดา หรือระบุไว้ในสำเนาทะเบียนบ้านว่าเป็นบิดา เป็นต้น ลูกพวกนี้ก็มีสิทธิรับมรดกเช่นกัน ก็น่าเห็นใจลูกไม่รู้อีโหน่อีเหน่อะไรหลงโคจรมาเกิดเช่นนี้ ที่ว่ารับรองในที่นี้ก็มิใช่ว่าไปจดทะเบียนรับรองว่าเป็นบุตรที่อำเภอ ถ้าอย่างนั้นเขามีสิทธิได้รับมรดกเต็มที่อยู่แล้ว การรับรองที่กล่าวถึงก็คือการแสดงออกโดยพฤติการณ์ทั่วไปของชาวบ้านเรานี้เองว่าเป็นลูก พูดแล้วก็น่าเห็นใจ เกิดมาเป็นข้าวนอกนาก็เป็นอย่างนี้แหละ

8. ภริยาหลวงภริยาน้อยตามกฎหมายมีสิทธิในมรดกอย่างไรหรือไม่

เรื่องคู่สมรสของเจ้ามรดกนี้ท่านเห็นคำว่า ภริยาหลวงภริยาน้อย ก็อาจเอะใจสงสัยอันนี้เป็นเรื่องตกค้างมาตั้งแต่สมัยก่อนครับ คือ ผัวเมียตามกฎหมายเก่าที่มีใช้กันอยู่ก่อนวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 สมัยนั้นเขามีภริยามากได้ คือ มีภริยาหลวงและมีประเภทเล็ก ๆ ลงไปอีกหลายคน พวกนี้ก็เรียกว่าภริยาน้อย อิจฉาผู้ชายสมัยนั้นจริง ๆ ไม่ทราบว่าตอนนี้มีใครเหลืออยู่บ้างจะไปขอสัมภาษณ์หน่อยถึงความหลังอันสุโขของท่านว่า ท่านมีวิทยายุทธ์อันล้ำลึกอย่างไรศึกษามาจากสำนักไหน ถึงมีภริยาไว้ได้หลายคนในเวลาเดียวกัน และมีหยูกยาโบราณขนานใดที่บำรุงกำลัง ทำเอายาสมัยนี้หมดท่าไปเลย มิหนำซ้ำกลับมีโรคหดโรคจู๋คุกคามอีก สมัยนั้นไม่ทราบว่ามีหรือเปล่า สมัยที่ว่านั้นถือว่ามีภริยาหลายคนได้ และอาจอยู่ด้วยกันมาจนถึงปัจจุบัน กฎหมายครอบครัวเราสมัยใหม่คือที่ใช้มาตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2478 จึงได้กำหนดทางแก้เอาไว้ว่า ภริยาที่ว่านั้นอาจมีชีวิตยืนยาวมาถึงขณะนี้ทั้งคู่คือทั้งหลวงและน้อย และสามีเพิ่งมาตายขณะนี้ แล้วส่วนแบ่งของคู่สมรสที่ได้มาก็ต้องมาซอยอีกที คือ ให้ภริยาน้อยแต่ละคนได้ครึ่งหนึ่งของภริยาหลวง เช่น สามีภริยาตามกฎหมายเก่าสมรสกันเมื่อ พ.ศ. 2475 และยังมีภริยาน้อยอีก 2 คน เมื่อ พ.ศ. 2476, 2477 ตามลำดับ ก็อยู่กินกันมาจนถึงเวลานี้สามีเพิ่งตาย และมีการแบ่งมรดกของผู้ตายแล้ว โดยส่วนของภริยาได้มาคิดเป็นเงิน 4,000,000 บาท ฉะนั้น ระหว่างภริยาด้วยกันก็มาแบ่งกันอีก กรณีนี้มีภริยาน้อยอยู่สองคนมีสิทธิได้ครึ่งหนึ่งของภริยาหลวงก็คิดกันง่าย ๆ ว่า ภริยาหลวงได้ 2 ส่วน ภริยาน้อยได้คนละ 1 คน รวมสองคนเป็น 2 ส่วน รวมทั้งหมดเป็น 4 ส่วน ภริยาหลวงได้ไปสองส่วนเป็นเงิน 2,000,000 บาท ภริยาน้อยคนละ 1 ส่วน เป็นเงินคนละ 1,000,000 บาท เป็นอันว่าภริยาน้อยแต่ละคนก็ได้ครึ่งหนึ่งของภริยาหลวง ปัจจุบันกฎหมายรับรองภริยาเพียงคนเดียว จะนำหลักนี้มาใช้ไม่ได้ ก็หาทางใช้ลูกเล่นเอาเองก็แล้วกัน สำหรับผู้เป็นภริยาน้อยสมัยใหม่ไม่มีกฎหมายรับรองฐานะท่านไว้

9. ลองมาแบ่งมรดกของผู้ตายกัน

เผื่อสักวันเขาเชิญไปแบ่ง ท่านควรจะดูแผนผังประกอบด้วย แบ่งง่าย ๆ เล่นไม่ยาก เมื่อดูตามตัวอย่างก็อาจมีอาชีพใหม่เป็นผู้เชี่ยวชาญการแบ่งมรดก อย่างไรก็ตาม แบ่งให้ดี ๆ ก็แล้วกัน ถ้าแบ่งให้เขาทะเลาะกัน ดีไม่ดีผู้แบ่งจะถูกล่าข้ามทวีปเอาได้

อุทาหรณ์ที่ 1

นาย ก. ขณะตายมีบุตรอยู่สองคน ภริยาตายไปก่อนแล้ว บิดามารดาของนาย ก. ก็ตายไปนานแล้ว นาย ก. มีทรัพย์สินอันเป็นกองมรดกทั้งบ้านเรือนและที่ดินรวมทั้งเงินสด คือ คำนวณเป็นเงินรวมเบ็ดเสร็จ 101,000 บาท ดังนี้ ทายาทของนาย ก. ก็คือ บุตรสองคนซึ่งเป็นทายาทอันดับ 1 มีสิทธิได้ส่วนแบ่งเท่ากัน มีอยู่สองคนก็แบ่งทรัพย์มรดกออกเป็นสองส่วนเท่ากัน บุตรของนาย ก. ได้ไปคนละหนึ่งส่วนเท่ากัน คือ คนละ 50,500 บาท

อุทาหรณ์ที่ 2

นาย ก. มีนาง ข. เป็นภริยา ยังไม่มีบุตรไม่มีทายาทอื่น ๆ เลย บิดามารดาของนาย ก. ตายไปนานแล้ว ดังนี้ ถือว่า นาย ก. มีทายาทเฉพาะนาง ข. ที่เป็นคู่สมรสเท่านั้น มรดกของนาย ก. ทั้งหมดจึงตกได้แก่ นาง ข. คนเดียว

อุทาหรณ์ที่ 3

นาย ก. แต่งงานกับนาง ข. โดยไม่ได้จดทะเบียนสมรสกันมาได้ 15 ปีแล้ว มีลูกด้วยกันสามคน ซึ่งนาย ก. ก็อุปการะเลี้ยงดู ส่งเสียค่าเล่าเรียนและอยู่ร่วมบ้านเดียวกันตลอดมา แสดงให้ปรากฏแก่คนทั้งหลายว่า บุคคลเหล่านี้เป็นภริยาและบุตรของตน นาย ก. ตายลงโดยไม่มีทายาทอื่นอีกเลย มีทรัพย์มรดกคิดเป็นเงิน 1,200,000 บาท ดังนี้ สำหรับนาง ข. ภริยานั้น เมื่อไม่ได้จดทะเบียนสมรสกับนาย ก. ตามกฎหมายปัจจุบันบังคับไว้ จึงไม่ใช่ภริยาถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ถือว่าเป็นทายาทที่เป็นคู่สมรส ไม่มีสิทธิรับมรดกนาย ก. ส่วนบุตรสามคนก็เป็นบุตรนอกกฎหมายของนาย ก. ไม่ได้จดทะเบียนว่าเป็นบุตร จึงเป็นบุตรไม่ชอบด้วยกฎหมาย เรียกว่าเป็นดอกผลของข้าวนอกนา แต่กรณีเช่นนี้ถือว่าเป็นการรับรองโดยพฤติการณ์ บุตรทั้งสามของนาย ก. จึงมีสิทธิรับมรดก โดยได้รับส่วนแบ่งเท่ากันคนละ 400,000 บาท

อุทาหรณ์ที่ 4

นาย ก. มีบุตร 2 คน ภริยาและบิดามารดาของนาย ก. ยังมีชีวิตอยู่ นาย ก. ตาย มีทรัพย์มรดกคิดเป็นเงิน 500,000 บาท ดังนี้ ทายาทของนาย ก. ได้แก่ บุตร บิดามารดา และภริยาของนาย ก. โดยบิดามารดาและภริยานาย ก. ได้รับส่วนแบ่งเหมือนทายาทชั้นบุตรของนาย ก. ดังนั้น บุตรสองคนเป็น 2 ส่วน ภริยา 1 ส่วน รวมเป็น 5 ส่วน มรดกรายนี้จึงตกได้แก่บุตรคนละ 100,000 บาท บิดามารดาคนละ 100,000 บาท และภริยาได้ 100,000 บาท

อุทาหรณ์ที่ 5

นาย ก. มีบิดามารดาและภริยา แต่ไม่มีบุตร ดังนี้ หากนาย ก. มีมรดก 200,000 บาท ภริยาก็ได้ไปก่อนครึ่งหนึ่ง คือ 100,000 บาท อีก 100,000 บาท ได้แก่บิดามารดาไป หากมีแต่บิดาหรือมารดาก็ได้ไปคนเดียว

อุทาหรณ์ที่ 6

นาย ก. มีบิดามารดาและพี่น้องร่วมบิดาเดียวกัน ทายาทอื่นไม่มีอีก ดังนี้ บิดามารดาของนาย ก. ซึ่งเป็นทายาทอันดับสองได้มรดกไป ส่วนพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันของนาย ก. ซึ่งเป็นทายาทลำดับสามไม่มีสิทธิ

อุทาหรณ์ที่ 7

นาย ก. ทายาทของนาย ข. ผู้ตาย นาย ข. ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้นาย ก. ห้าแสนบาท แต่ยังมีทรัพย์สินที่ไม่ได้ระบุไว้ในพินัยกรรมอีกประมาณหนึ่งล้านบาท นาย ข. ยังมีทายาทอื่นอีก ปัญหามีว่านาย ก. จะมีสิทธิในส่วนแบ่งของทรัพย์สินก้อนหลังนี้หรือไม่ ดังนี้ ถือว่านาย ก. เป็นทายาทสองฐานะ คือ ผู้รับพินัยกรรม 500,000 บาท และทายาทโดยธรรมอีกฐานะหนึ่งมีสิทธิได้รับส่วนแบ่งในทรัพย์สินหนึ่งล้านบาทถ้วน โดยได้รับแบ่งตามหลักเกณฑ์และอุทาหรณ์ในตอนต้น

10. ถ้าไม่มีทายาทมรดกได้แก่ใคร

ถ้าไม่มีทายาท มรดกตกได้แก่แผ่นดิน คือ ตกเป็นของรัฐบาลไป แต่จริง ๆ แล้ว ก็มักจะมีทายาทมาขอรับจนได้

11. อายุความมรดก

อายุความมรดก โดยทั่วไปแล้วควรถือหนึ่งปีเป็นเกณฑ์ไว้ก่อน คือ ต้องดำเนินการอะไรให้แล้วเสร็จเสียภายในหนึ่งปีนับแต่เจ้ามรดกตายจะเป็นการดีที่สุด ถึงแม้อาจมีข้อยกเว้นว่ามีอายุความสิบปีหรือไม่มีอายุความ ซึ่งก็มักมีปัญหามาก หากรีบจัดการภายในหนึ่งปีนับแต่เจ้ามรดกตาย ก็จะปลอดภัย

ลำดับและการแบ่งทรัพย์มรดกระหว่างทายาทโดยธรรม
(มาตรา 1627 - 1636)

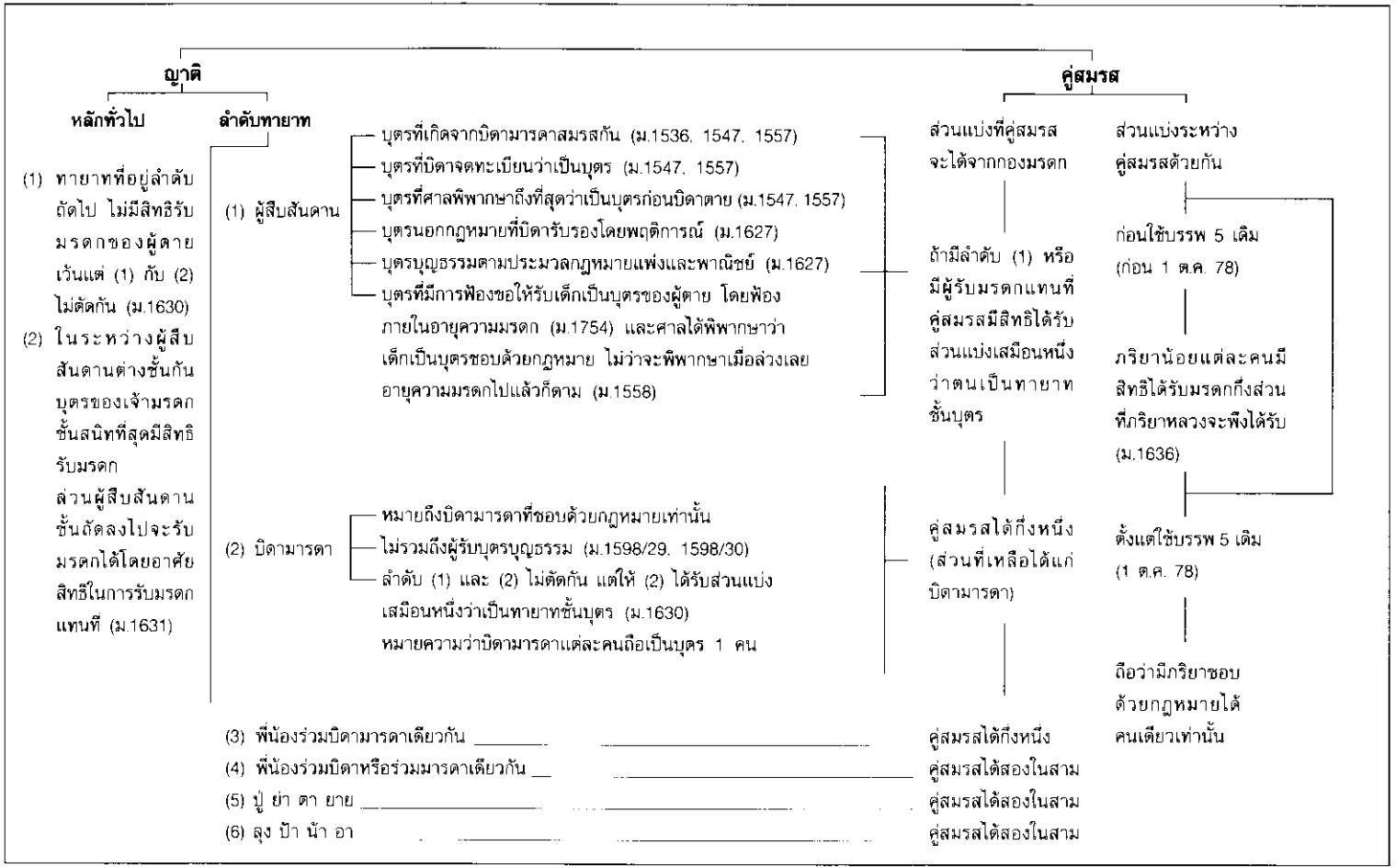

มรดกคน – มรดกพระ

วันชัย สอนศิริ*

ในระยะนี้มีบุคคลระดับสูงทั้งพระและฆราวาสมรณภาพและตายกันหลายองค์หลายคน โดยเฉพาะฆราวาสซึ่งเป็นระดับบิ๊ก ๆ ในวงการใหญ่ ๆ เมื่อตายแล้วก็มีทรัพย์มรดกมากมาย บุคคลภายนอกก็ได้แต่พูดจาซุบซิบนินทากันว่า ใครจะได้ทรัพย์สมบัติมรดกตกทอดเท่าใด ลูกเมียโน้นเมียนี้จะได้เท่าใด เที่ยวพูดเที่ยววิจารณ์กันไปทั่ว ท่านผู้หลักผู้ใหญ่ที่ทำพินัยกรรมไว้ก็ไม่มีปัญหาใด ๆ เขียนไว้อย่างไร กำหนดไว้อย่างไร แต่ละคนก็ได้กันไปตามนั้น แม้แต่คนครัว คนสวน คนเลี้ยงสุนัขก็ได้กันโดยทั่วหน้า ไม่มีปัญหาใครวิพากษ์วิจารณ์ และยิ่งลูกเมียเคารพนับถือท่านอยู่แล้วก็ยิ่งไม่มีปัญหาใด ๆ ทุกคนจะทำตามพินัยกรรม อันเปรียบเสมือนคำสั่งหรือข้อกำหนดครั้งสุดท้ายของท่าน แต่ก็มักจะมีคนเข้าใจผิดหรือใช้คำพูด ๆ ว่า พินัยกรรมของหลวงพ่อเกษม เขมโก เป็นอย่างนี้ ของท่านพุทธทาสเป็นอย่างนั้น โดยพินัยกรรมท่านกำหนดไว้ว่า ห้ามทำอย่างโน้น ห้ามทำอย่างนี้ เช่น ให้เก็บศพไว้ 3 วันแล้วเผา ห้ามจัดงานใหญ่โต ห้ามทำปราสาท ห้ามตีฆ้องร้องเป่า หรือห้ามมีการแสดงต่าง ๆ แล้วก็ระบุว่านี่เป็นพินัยกรรมของหลวงพ่อ แท้ที่จริงแล้วนี่เป็นเพียงคำสั่งก่อนตายเท่านั้น ไม่ใช่พินัยกรรมตามที่กฎหมายกำหนด เพราะพินัยกรรมต้องเป็นการแสดงเจตนากำหนดการเผื่อตาย และการเผื่อตายนั้นต้องเป็นเรื่องทรัพย์สินของตนเองหรือในการต่าง ๆ เช่นว่า จะตั้งใครเป็นผู้จัดการมรดก หรือยกดวงตาให้โรงพยาบาลนั้น ปอดให้โรงพยาบาลนี้ เช่นนี้ก็ทำได้และบังคับได้ตามกฎหมาย หรือจะกำหนดว่าไม่ให้ใครรับมรดกก็ได้ แต่การที่กำหนดห้ามอย่างโน้นอย่างนี้ตามที่ปรากฏเป็นข่าว ไม่น่าจะเข้าหลักเกณฑ์เรื่องพินัยกรรม คงเป็นคำสั่งหรือคำสอนก่อนตายเท่านั้น เพราะคำว่าพินัยกรรมนั้นจะต้องมีหลักเกณฑ์มากกว่านี้

กรณีที่มีพินัยกรรมนั้น อย่างที่รู้และเข้าใจกันอยู่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างต้องเป็นไปตามพินัยกรรม ไม่จำเป็นหรอกว่าคนที่ได้รับนั้นจะเป็นญาติโกโหติกา วงศาคณาญาติ หรือทายาทของผู้ตายหรือไม่ จะเป็นใครก็ได้ถ้าในพินัยกรรมกำหนดไว้ให้ก็ต้องได้รับ แต่ถ้าไม่มีพินัยกรรมแล้ว

---

* อดีตเลขาธิการสภาทนายความ

จะต้องมาว่าในเรื่องของทายาทโดยธรรม ก็คือ พ่อ แม่ ลูก เมีย พี่น้อง ปู่ย่าตายาย ลุงป้าน้าอา พูดให้เข้าใจง่าย ๆ ถ้ามีพ่อมีแม่มีลูกแล้ว ทายาทลำดับอื่น เช่น พวกพี่น้อง ปู่ย่าตายาย ลุงป้าน้าอา ก็จะไม่ได้รับ ถ้าจะพูดกันให้ลึก ๆ มากกว่านี้ก็คงจะยุ่งอีรุงตุงนังน่าดู ประเดี๋ยวจะยกตัวอย่างให้ดูจะได้เข้าใจง่าย ๆ แต่ก่อนที่จะไปถึงตรงนั้น ขอพูดถึงเรื่องมรดกของพระเสียก่อนว่าเมื่อท่านมรณภาพลงแล้ว สมบัติพัสถานต่าง ๆ ของท่านที่มีอยู่นั้นใครจะได้รับ โยมพ่อโยมแม่ โยมลูก โยมเมีย (ก่อนบวช) นั้น จะมีสิทธิได้รับหรือเปล่า เช่น บวชอยู่เป็นพระรูปงามน้ำเสียงไพเราะ เทศน์ไพเราะจับใจ มีคนเลื่อมใสเยอะแยะ แล้วก็มีคนถวายข้าวของเป็นสมบัติส่วนตัวมากมาย เช่น ถวายรถยนต์ ถวายที่ดิน ถวายเงินสด และอื่น ๆ อีกสารพัด หากต่อมาท่านมรณภาพลง สมบัติพัสถานเหล่านี้จะตกเป็นของใคร จะตกเป็นของวัดหรือตกเป็นของญาติโยมของท่าน ก็ต้องดูกฎหมายนี้เขากำหนดไว้ว่า

"ทรัพย์สินของพระภิกษุที่ได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศนั้น เมื่อพระภิกษุนั้นถึงแก่มรณภาพ ให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุนั้น เว้นไว้แต่พระภิกษุนั้นจะได้จำหน่ายไปในระหว่างมีชีวิตหรือโดยพินัยกรรม"

และยังมีอีกมาตราหนึ่งกำหนดเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า

"ทรัพย์สินใดเป็นของบุคคลก่อนอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ทรัพย์สินนั้นหาตกเป็นสมบัติของวัดไม่ และให้เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมของบุคคลนั้น หรือบุคคลนั้นจะจำหน่ายโดยประการใดตามกฎหมายก็ได้"

จากกฎหมายนี้ทำให้รู้ได้ว่า ทรัพย์สินของพระที่ได้มาในระหว่างอุปสมบท เมื่อมรณภาพแล้วก็จะตกแก่วัดของพระภิกษุรูปนั้น นั่นก็หมายความว่า มีใครถวายอะไรไว้ ไม่ว่าจะเป็นรถยนต์ ที่ดิน เงินสด หรือทรัพย์สินอื่นใดก็ตกแก่วัดที่พระภิกษุรูปนั้นจำพรรษา ญาติพี่น้องของท่านไม่มีสิทธิ วัดเท่านั้นมีสิทธิ จะไปเที่ยวโวยวายขอส่วนแบ่งกับวัดก็ไม่ได้ หรือโวยวายแล้ววัดไม่ให้ก็จะทำอะไรกับวัดไม่ได้ จะไปฟ้องร้องตีฆ้องร้องเป่าก็ไม่มีประโยชน์อันใด แพ้วัดลูกเดียว เมื่อท่านบวชอยู่ในวัดนั้น สมบัติของท่านก็จะตกอยู่กับวัดนั้น เว้นเสียแต่ว่าในระหว่างที่ท่านมีชีวิตอยู่นั้น ท่านจะได้จำหน่ายจ่ายโอนไปให้ใครเสียก่อนแล้ว เช่น ยกรถยนต์ให้แก่พี่คนนั้น-น้องคนนี้ หรือโอนที่ดินให้แก่โยมพ่อโยมแม่ หรือโยมอุปฐากคนใดก็ทำได้ อันนี้เป็นสิทธิของท่าน ในขณะที่มีชีวิตอยู่จะยกจะมอบให้แก่ใครทำได้ทั้งนั้น ไม่มีกฎหมายห้ามไว้ และของนั้นก็เป็นสมบัติที่เขาถวายเป็นส่วนตัวของท่าน จึงเป็นสิทธิของท่านโดยเด็ดขาดที่จะทำอะไรก็ได้ แต่ประเภทกุฏิ ศาลา หอระฆัง โบสถ์ วิหาร แม้ท่านจะหาเงินมาสร้างเอง

ก็ถือว่าเป็นสมบัติของวัด ท่านจะเที่ยวยกให้ใครต่อใครคงไม่ได้ นอกจากนี้ ทรัพย์สินซึ่งเป็นสมบัติส่วนตัวของท่าน หากท่านไม่ได้ยกมอบหรือจำหน่ายจ่ายโอนให้แก่ใครไว้ ท่านอาจจะทำพินัยกรรมไว้ก็ได้ เมื่อมรณภาพแล้วก็ต้องว่าไปตามพินัยกรรมของท่าน วัดก็ไม่มีสิทธิเหมือนกัน ถ้าในพินัยกรรมไม่ได้ระบุไว้ว่ายกส่วนโน้นส่วนนี้ให้แก่วัด สิทธิในการรับทรัพย์มรดกย่อมเป็นไปตามที่ท่านกำหนด ใครที่คอยดูแลอุปฐากและใกล้ชิดท่าน ท่านอาจจะยกให้กับคนนั้นทั้งหมดก็เป็นสิทธิของท่าน วัดหรือใครจะมาโวยวายก็คงจะไม่ได้เช่นกัน

ถ้าทรัพย์สินมีอยู่ก่อนบวช กฎหมายก็กำหนดไว้แล้วว่าไม่ตกเป็นสมบัติของวัด พูดง่าย ๆ ก็คือ สมบัติที่ท่านมีอยู่ก่อนบวช วัดไม่มีสิทธิที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับท่าน คนที่มีสิทธิจะเข้าไปเกี่ยวข้องได้ก็คือทายาทของท่านเท่านั้น ถ้าโยมพ่อโยมแม่ โยมลูกเมียยังอยู่ ก็แบ่งไปได้ตามส่วน คนละเท่า ๆ กัน เมื่อโยมพ่อโยมแม่ โยมลูกโยมเมียไม่มี จึงจะได้แก่พี่น้อง พี่น้องไม่มีก็ไปดูปู่ย่าตายาย ถ้าปู่ย่าตายายไม่มี ก็ไปดูลุงป้าน้าอา เรียกว่าแบ่งมรดกเหมือนกับคนธรรมดา ๆ ในทำนองเดียวกัน ในขณะที่ท่านมีชีวิตอยู่ ท่านจะจำหน่ายจ่ายโอนหรือยกมอบให้ใครก็เป็นสิทธิของท่าน รวมทั้งจะทำพินัยกรรมก็เป็นสิทธิที่จะทำได้ ไม่มีกฎหมายใดห้าม

ทีนี้ลองมาถามกันเล่น ๆ ว่า พระภิกษุนี้จะรับมรดกได้หรือไม่ ?...ก็ตอบจริง ๆ ว่า รับได้ ไม่มีกฎหมายใดห้าม จะรับในฐานะเป็นทายาท หรือจะรับตามพินัยกรรมที่เขายกให้ก็รับได้ทั้งสิ้น ทีนี้ปัญหามันมีอยู่ว่าท่านมีสิทธิที่จะได้รับ แต่พี่น้องโกงหรือเบี้ยวไม่ยอมให้ท่านนี่สิ ท่านจะทำอย่างไร ในเรื่องนี้กฎหมายกำหนดไว้ว่า **"พระภิกษุนั้นจะเรียกร้องเอาทรัพย์มรดกในฐานที่เป็นทายาทโดยธรรมไม่ได้ เว้นแต่จะได้สึกจากสมณเพศมาเรียกร้องเอาภายในอายุความตามกฎหมายกำหนด แต่พระภิกษุนั้นอาจเป็นผู้รับพินัยกรรมได้"** นั่นก็คือ อยากจะได้มรดก จะห่มจีวรเหลือง ๆ ขึ้นมาฟ้องต่อศาลไม่ได้ ต้องสึกออกมาเสียก่อน จึงจะมาเรียกร้องฟ้องเอาได้ กฎหมายมาดรานี้คงเห็นว่า พระภิกษุนั้นสละแล้วซึ่งกิเลส ไม่ยึดติดในทรัพย์สมบัติ บวชแล้วก็มีแต่สละ ดังนั้น ถ้าอยากได้ก็ต้องสึกเสียก่อน ส่วนได้แล้วจะกลับไปบวชใหม่ก็คงจะไม่มีใครว่าอะไร

ก็พูดเรื่องพระมามากแล้ว มาพูดเรื่องมรดกของคนที่เป็นฆราวาสว่าตายแล้วไม่มีพินัยกรรมทำไว้ ญาติพี่น้องจะแบ่งกันอย่างไร จะไม่ขออธิบายเพราะรายละเอียดมีเยอะ แต่ขอยกเป็นตัวอย่างให้เห็นเน้นเป็นความเข้าใจเอาก็แล้วกัน เช่น สมศรีแต่งงานจดทะเบียนสมรสกับสมชาย ก่อนแต่งสมชายไม่มีสมบัติอะไรเลย หลังแต่งแล้วมีสมบัติจากการทำมาหากินอยู่ 10 ล้าน ต่อมาสมชายตาย มีทายาทคือ พ่อ แม่ ลูก 2 คน และเมีย อย่างนี้จะแบ่งสมบัติ

อย่างไร คำตอบก็คือ สมบัติ 10 ล้านนี้ถือว่าเป็นสินสมรส ต้องแบ่งให้สมศรีไปก่อน 5 ล้าน เหลืออีก 5 ล้าน จึงเป็นมรดก มีทายาทอยู่ 5 คน ก็ได้ไปคนละ 1 ล้าน รวมแล้วสมศรีผู้เป็นเมียจะได้ 6 ล้าน

หากว่าไม่มีพ่อแม่ ไม่มีลูก มีแต่สมศรีคนเดียวจะแบ่งอย่างไร ก็ต้องให้สมศรีไปก่อน 5 ล้าน เหลืออีก 5 ล้าน ก็ต้องมาดูว่าสมชายมีพี่น้องท้องเดียวกันหรือเปล่า ถ้ามีก็แบ่งให้สมศรีไปกึ่งหนึ่งคือ 2.5 ล้าน เหลืออีก 2.5 ล้านจึงไปแบ่งให้แก่พี่น้องท้องเดียวกัน จะมีกี่คนก็เอาไปหารกัน รวมแล้วสมศรีจะได้ 7.5 ล้าน

ถ้าพี่น้องร่วมท้องเดียวกันไม่มี ก็ต้องไปดูว่ามีพี่น้องร่วมพ่อหรือร่วมแม่เดียวกันหรือเปล่า ถ้ามีอย่างนี้สมศรีเอาไปก่อน 5 ล้าน เหลืออีก 5 ล้าน แบ่งให้สมศรีอีก 2 ใน 3 ส่วน ก็คือสมศรีจะได้อีก 3 ล้านกว่า รวมแล้วเป็น 8 ล้านเศษ ที่เหลือจึงจะไปแบ่งให้พี่น้องร่วมพ่อหรือร่วมแม่เดียวกัน ในทำนองเดียวกัน ถ้าไม่มีพี่น้องร่วมพ่อหรือร่วมแม่เดียวกัน จึงจะไปดูปู่ย่าตายาย ถ้าปู่ย่าตายายไม่มี ก็ไปดูลุงป้าน้าอา ถ้าไม่มีใครเลย มีแต่สมศรีผู้เป็นเมียแต่เพียงเดียวอย่างนี้รับไปเหนาะ ๆ ทั้งหมด 10 ล้าน

นั่นก็หมายความว่า หากผู้เป็นเมียต้องการมรดกของผัวแต่เพียงผู้เดียว ก็ต้องเข้าในหลักเกณฑ์ที่ว่า 1. เป็นเมียจดทะเบียนสมรส 2. ผัวรวย 3. ไม่มีวงศาคณาญาติหรือโคตรเหง้าศักราชใด ๆ ของผัวแม้แต่คนเดียว อย่างนี้แหละร้องไห้ทั้งน้ำตา คว้ามรดกไว้ทั้งหมด เป็นม่ายสาวพราวเสน่ห์ที่คนจะเหล่กันทั้งเมือง

ทั้งมรดกคนและมรดกพระเหมือนกันอยู่อย่าง ก็คือ ถ้ามีพินัยกรรมก็ว่าไปตามพินัยกรรมทั้งของพระและของคน แต่ถ้าไม่มีก็ต้องเป็นอย่างที่ว่ามาข้างต้น ส่วนใครจะแบ่งกันได้หรือไม่อย่างไร จะฟ้องร้องกันอีนุงตุงนังกันขนาดไหน จะได้มากได้น้อย จะร้อยล้านพันล้าน....ในที่สุดทุกคนก็จะได้เท่ากันคือ **โลงศพ** ซึ่งเป็นมรดกชิ้นสุดท้ายของทุกคน จะยากดีมีจน จะทำพินัยกรรมไว้หรือไม่ก็ตาม เมื่อตายแล้วได้สิ่งนี้เหมือนกันหมด...อนิจจา วต สังขารา

พินัยกรรมมรณะ

วันชัย สอนศิริ*

ที่ตั้งชื่อว่า **"พินัยกรรมมรณะ"** ท่านผู้อ่านอย่าเพิ่งตกใจว่า ทำไมพินัยกรรมต้องมรณะ หรือทำพินัยกรรมแล้วต้องมรณกรรม หรือมรณะมันเกี่ยวอะไรกับพินัยกรรม ความจริงไม่มีอะไร ตั้งชื่อหัวข้อให้มันดูหวือหวาไปอย่างนั้น เพราะพินัยกรรมกับมรณกรรมมันก็ใกล้ ๆ กันอยู่ คือ คนที่ทำพินัยกรรมก็อาจจะใกล้กับมรณกรรม หรือชักไม่แน่ใจในชีวิตว่าอาจจะมรณกรรม จึงทำพินัยกรรม หรืออีกอย่างหนึ่ง คำว่า พินัยกรรม หมายถึง ข้อกำหนดเผื่อมรณกรรม หรือเผื่อตาย เพราะฉะนั้น ไอ้กรรม ๆ สองคำนี้มันจึงใกล้ ๆ และปน ๆ กันอยู่ ผมจึงตั้งหัวข้อว่า พินัยกรรมมรณะ มิได้หมายถึงชื่อหนังไทยหรือละครโทรทัศน์เขย่าขวัญวันพุธ ซึ่งเนื้อหาสาระทำนองว่าใครรับพินัยกรรมนี้แล้วจะต้องมรณะ หรือทรัพย์ที่รับมาตามพินัยกรรมนั้นแล้วจะทำให้วิบัติไปต่าง ๆ นานา อาจถึงมรณะ ไม่ใช่ทั้งนั้น ตั้งหัวข้อดูแล้วมันดื่นเต้นน่าติดตามดูเท่านั้น และที่เขียนเรื่องนี้ก็เพื่อจะให้สอดคล้องกับเรื่องที่เคยเขียนไว้ เรื่อง **"มรดกคน-มรดกพระ"** ว่า มรดกนั้นมันตกทอดกันอย่างไร ถ้าไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ มันต้องตกทอดโดยทายาท ซึ่งว่าไปแล้วโดยสังเขป ทั้งมรดกของคนและมรดกของพระที่ตกโดยทายาทสายโลหิตนั้น มันแบ่งกันอย่างไร ถ้ามีพินัยกรรมแล้วต้องว่าไปตามพินัยกรรมทั้งหมด ดังนั้น พินัยกรรมที่ผู้ตายทำไว้กำหนดไว้อย่างไรต้องว่าไปตามนั้น ไม่ว่าคนจะเป็นเมียสุดที่รัก หรือจะเป็นลูกหัวแก้วหัวแหวน หรือญาติสุดที่รักปานจะกลืนกินเพียงใดก็ตาม ถ้าไม่มีชื่อในพินัยกรรมแล้วล่ะก็หมดสิทธิจะมาอ้างว่าเป็นลูกเป็นเมีย เอาพยานหลักฐานใด ๆ มาแสดงเพื่อจะขอแบ่งสมบัติตามพินัยกรรมนั้นก็ไม่ได้ ดังนั้น พินัยกรรมหรือข้อกำหนดก่อนตายนี้จึงมีความสำคัญที่ยิ่งยวด อย่าคิดว่าเป็นลูกเมียหลวง เป็นเมียจดทะเบียนแล้วจะต้องได้มรดกเสมอไป ไม่แน่เมียน้อยหรือลูกเมียน้อยอาจจะได้มรดกทั้งหมดก็ได้ถ้ามีพินัยกรรม เผลอ ๆ สาวใช้ที่บ้านก็อาจจะได้มรดกทั้งหมดก็ได้ ใครจะไปรู้ว่าผู้ตายคิดอะไรอยู่

---

* *อดีตเลขาธิการสภาทนายความ*

เมื่อเป็นเช่นนี้ เราก็ควรจะมารู้หลักเกณฑ์ของพินัยกรรมกันเสียหน่อยว่า มันมีหลักเกณฑ์ตามกฎหมายว่าไว้อย่างไร ทำอย่างไรใช้ได้ อย่างไรใช้ไม่ได้ เวลาทำหรือเวลาได้รับจะได้ไม่ผิดพลาด บางคนมีความรู้ดี มีการศึกษาสูง นึกว่าเจ๋ง นึกว่าแน่ คุณแม่นอนป่วยอยู่โรงพยาบาล มีอาการหนัก ท่าจะไม่รอด ท่านบอกว่าช่วยทำพินัยกรรมให้หน่อย ก็เขียนก็พิมพ์อย่างดิบดีตามความประสงค์ของคุณแม่ที่สั่ง ยกให้ลูกคนโน้นคนนี้เท่านั้นเท่านี้รวมทั้งตัวเองด้วย แล้วก็ด้วยความปรารถนาดี ตัวเองก็เซ็นชื่อเป็นพยานให้พินัยกรรมฉับ หรือไม่เช่นนั้นก็ไปดึงพี่คนโตมาช่วยเซ็นเป็นพยานให้ นึกว่าแน่และถูกต้อง แล้วเก็บใส่เซฟไว้เป็นอย่างดี ทีไหนได้พินัยกรรมนั้นเป็นโมฆะใช้ไม่ได้ ทีนี้แหละเกิดศึกชิงมหาสมบัติกันเป็นการใหญ่ กูจะเอาเท่าโน้น กูจะเอาเท่านี้ ไม่เกรงใจศพคุณแม่ที่ยังไม่ได้เผา เผลอ ๆ ก็พลอยทะเลาะไม่เผาผีกัน และก็พลอยไม่เผาผีคุณแม่ด้วย ดังนั้น จะรู้อะไรจะทำอะไรต้องรู้ให้จริง ทำให้ถูกต้อง จะได้ไม่มีปัญหา

ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า พินัยกรรมนั้นหมายถึงข้อกำหนดเผื่อตาย และการกำหนดเผื่อตายนั้นต้องเป็นเรื่องทรัพย์สินของตนเอง หรือในการต่าง ๆ นั้น ก็หมายความว่า ทรัพย์สินที่จะระบุไว้ในพินัยกรรมยกให้แก่ใครนั้น ต้องเป็นทรัพย์สินของตนเองเท่านั้น จะไปเที่ยวยกทรัพย์สินของลูกของเมียหรือของใครต่อใคร ยกให้คนโน้นคนนี้เปรอะไปหมดไม่ได้ หรือจะไปยกทรัพย์สินซึ่งเป็นสินสมรสอันเป็นส่วนของเมียหรือส่วนของผัวซึ่งมิใช่ส่วนของตน ให้แก่ใครตามใจชอบก็ไม่ได้ หรือเขียนยกไว้ให้ก็ไม่สามารถจะใช้บังคับได้ แม้ว่าชื่อในโฉนดที่ดินจะเป็นชื่อของตนคนเดียว แต่ถ้าได้มาหลังจดทะเบียนสมรส จะยกให้แก่ใครทั้งหมดทั้งแปลงตามพินัยกรรมก็ไม่ได้ เพราะมันเป็นสินสมรส หากจะใช้ได้ก็บังคับได้เฉพาะในส่วนของตน และคำว่าในการต่าง ๆ นั้น เช่น จะตั้งให้ใครเป็นผู้จัดการมรดก กำหนดให้ผู้จัดการมรดกทำอย่างไร อย่างนี้ทำไว้ในพินัยกรรมได้ แต่ถ้าเที่ยวไปเขียนไว้ว่าห้ามฝัง ห้ามเผา ห้ามมีหนังมีลิเก หรือห้ามผู้รับมรดกแต่งงาน ห้ามมีผัวใหม่ อย่างนี้ไม่ได้ มันจะเลอะเทอะกันไปใหญ่ ถึงขนาดว่าห้ามซื้ อ ห้ามเยี่ยวมิยุ่งกันไปใหญ่หรือ

คนที่จะทำพินัยกรรมได้นั้น **ต้องมีอายุ 15 ปีบริบูรณ์** ถ้าอายุยังไม่ถึงขืนไปทำขึ้นพินัยกรรมนั้นก็ใช้ไม่ได้เป็นโมฆะ ก็คือ เป็นเศษกระดาษเปื้อนหมึก เอามาใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้เลย รวมทั้งคนบ้าที่ศาลสั่งว่าเป็นคนไร้ความสามารถแล้ว ก็ไม่สามารถจะทำพินัยกรรมได้ ถ้าขืนทำขึ้นก็ถือว่าเป็นพินัยกรรมที่ไร้ผลของคนไร้ความสามารถ ไร้ค่า ไร้ราคา หาประโยชน์มิได้

แบบของพินัยกรรมก็สำคัญ ต้องทำขึ้นตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้ ไม่ใช่นึกสนุกเขียนเพ้อเจ้อเลอะเทอะไปอย่างไรก็ได้ หรือจะเขียนให้วิลิศมาหรา สวยสดงดงาม ตามอัธยาศัยอย่างไรก็ได้ หรือจะพรรณนาเป็นวรรณกรรมตามลิเกนิยายอย่างไรก็ได้ ไม่ใช่ทั้งนั้น ต้องมีแบบต้องมีเนื้อหาตามที่กฎหมายกำหนด มีด้วยกัน 5 แบบ คือ

1) **พินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับ** ผู้ทำพินัยกรรมต้องเขียนด้วยลายมือของตนเองทั้งหมด ทั้งเนื้อหา ทั้งวัน เดือน ปี ด้วยลายมือของตนเองทั้งสิ้น และต้องเซ็นชื่อผู้ทำพินัยกรรมด้วย โดยไม่จำต้องมีพยานรับรองลายมือชื่อของตนก็ได้ หรือจะมีก็ได้ กรณีที่จะทำพินัยกรรมแบบนี้ จะต้องเป็นคนที่อ่านออกเขียนได้ คนเขียนหนังสือไม่ได้ก็ทำไม่ได้อยู่แล้ว คนอื่นจะจับมือถือปากกาให้แล้วเอามาเขียนก็ไม่ได้ เป็นอันว่าพินัยกรรมแบบนี้คนอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้หมดสิทธิทำ ทำแล้วจะเก็บไว้ที่ไหนอย่างไรก็เป็นเรื่องของผู้ทำ จะฝากไว้ในตู้เซฟของธนาคารก็ได้ ฝากไว้กับคนที่ไว้เนื้อเชื่อใจก็ได้ หรือซุกไว้ใต้หมอนจนตายก็ได้ไม่มีใครว่า หากจะเก็บไว้ที่ไหนก็ควรจะให้คนที่เชื่อถือได้รู้ไว้บ้าง ไม่เช่นนั้นตายแล้วก็จะไม่มีใครรู้ว่าได้จัดการสั่งการเกี่ยวกับสมบัติไว้อย่างไร มีข้อน่าสงสัยอยู่เหมือนกันว่า คนมือกุด แขนกุด ทำพินัยกรรมแบบนี้ได้ไหม น่าคิดนะครับ...กฎหมายไม่ได้ห้ามไว้ว่าต้องใช้มือเขียนเท่านั้น คำว่าลายมือไม่จำเป็นต้องเกิดจากมือเท่านั้น อาจจะเกิดจากปากเขียนก็ได้ แขนเขียนก็ได้ เห็นมีบางคนออกรายการโทรทัศน์ ใช้เท้าร้อยด้ายในรูเข็มก็มี ทำอะไรด้วยเท้าได้สารพัด ผมจึงตีความเห็นว่า คนมือด้วนจะทำพินัยกรรมโดยเขียนด้วยเท้าก็น่าจะได้ นอกจากเขียนด้วยเท้าแล้ว อาจจะลบด้วยเท้าก็ยังได้

2) **พินัยกรรมแบบธรรมดา** ต้องทำเป็นหนังสือโดยให้คนอื่นเขียนให้ก็ได้ พิมพ์เองหรือให้คนอื่นพิมพ์ หรือโดยคอมพิวเตอร์ มีวัน เดือน ปี ขณะที่ทำพินัยกรรม มีข้อความในพินัยกรรมว่ายกสมบัติอะไรให้ใคร ที่สำคัญพินัยกรรมแบบนี้ ผู้ทำพินัยกรรมต้องลงลายมือชื่อในพินัยกรรมต่อหน้าพยานอย่างน้อย 2 คนพร้อมกัน ถ้าลงลายมือชื่อไม่ได้ก็ต้องพิมพ์ลายนิ้วมือ คือกดหัวแม่โป้งลงไปในช่องผู้ทำพินัยกรรม โดยมีพยานลงลายมือชื่อรับรองไว้ด้วย 2 คน ถามว่าถ้ามือกุด นิ้วกุด พิมพ์ลายนิ้วเท้าได้หรือไม่ ก็คงต้องตอบว่าไม่ได้ ลายพิมพ์นิ้วเท้าน่าจะเอาไว้ใช้ในการชันสูตรพลิกศพเท่านั้น ถ้าขืนเอามาพิมพ์ในพินัยกรรมต่อหน้าพยาน 2 คน ก็อาจจะถูกพยาน 2 คนรุมกระทืบด้วยเท้าทำมรณกรรมเสียก่อนทำพินัยกรรม

3) **พินัยกรรมทำแบบเอกสารฝ่ายเมือง** ผู้ทำพินัยกรรมต้องไปที่อำเภอแจ้งความประสงค์ว่า ตนต้องการทำพินัยกรรมเพื่อยกทรัพย์สินให้แก่ใคร โดยต้องไปต่อหน้าพร้อมด้วย

พยาน 2 คนเป็นอย่างน้อย โดยนายอำเภอต้องจดข้อความที่ผู้ทำพินัยกรรมได้แจ้งลงไว้เป็นหลักฐาน แล้วอ่านข้อความดังกล่าวให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานฟัง เมื่อผู้ทำพินัยกรรมและพยานได้รับทราบข้อความแล้ว และเห็นว่าถูกต้อง ก็จะลงลายมือชื่อผู้ทำพินัยกรรมและพยานไว้ ซึ่งถ้าผู้ทำพินัยกรรมลงลายมือชื่อไม่ได้ ก็สามารถพิมพ์ลายนิ้วมือ แล้วมีลายมือชื่อของพยาน 2 คน รับรองไว้ และนายอำเภอจะเป็นผู้ลงวัน เดือน ปี ทั้งจดลงไว้ว่า พินัยกรรมได้ทำถูกต้องและประทับตราตำแหน่งไว้เป็นสำคัญ

หากมีการขูด ลบ แด่งเติม หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างอื่น ทำให้พินัยกรรมนั้นไม่สมบูรณ์ เว้นแต่ผู้ทำพินัยกรรม พยาน นายอำเภอจะได้ลงลายมือชื่อกำกับไว้

พินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองจะทำ ณ ที่ว่าการอำเภอ หรือนอกสถานที่ก็ได้

4) **พินัยกรรมแบบเอกสารลับ** ผู้ทำพินัยกรรมต้องลงลายมือชื่อในพินัยกรรม บรรจุไว้ในซองพินัยกรรม แล้วลงลายมือชื่อคาบรอยผนึกบนซองนั้น จากนั้นนำซองพินัยกรรมนั้นไปแสดงต่อกรมการอำเภอและพยานอย่างน้อยอีก 2 คน พร้อมทั้งให้ถ้อยคำต่อกรมการอำเภอและพยานว่าเป็นพินัยกรรมของตน ถ้ามีผู้เขียนต้องแจ้งนามและภูมิลำเนาของผู้เขียนไว้ให้ทราบด้วย จากนั้นกรมการอำเภอจะจดถ้อยคำ วัน เดือน ปี ไว้บนซอง แล้วลงลายมือชื่อพร้อมประทับตราตำแหน่งไว้เป็นสำคัญ ให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานลงลายมือชื่อบนซองนั้น

ปกติพินัยกรรมแบบเอกสารลับนี้ จะเก็บรักษาไว้ที่ที่ทำการอำเภอ เว้นแต่ผู้ทำพินัยกรรมประสงค์จะขอรับคืนไป และจะทำกันนอกที่ว่าการอำเภอไม่ได้ เพราะไม่มีกฎหมายเขียนไว้เหมือนพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง

พินัยกรรมแบบเอกสารลับนี้จะทำแบบ 1 หรือแบบ 2 หรือแบบ 3 ก็ได้ แล้วมาให้ถ้อยคำและดำเนินการดังที่กล่าวข้างต้น นี่แหละคือพินัยกรรมเอกสารลับ

5) **พินัยกรรมแบบด้วยวาจา** จะต้องมีพฤติการณ์พิเศษซึ่งไม่สามารถที่จะทำพินัยกรรมแบบอื่นได้ ซึ่งพฤติการณ์พิเศษนั้นได้แก่ 1. ตกอยู่ในอันตรายใกล้ความตาย 2. มีโรคระบาด 3. มีสงคราม

โดยผู้ทำพินัยกรรมต้องแสดงเจตนากำหนดข้อพินัยกรรมต่อหน้าพยานอย่างน้อย 2 คนที่อยู่พร้อมกัน ณ ที่นั้น และพยาน 2 คนนี้ต้องไปแสดงตนต่อนายอำเภอโดยไม่ชักช้า แล้วแจ้งข้อความที่ผู้ทำพินัยกรรมสั่งไว้ยกให้แก่ใคร สั่งเมื่อไหร่ วัน เดือน ปี สถานที่เขากำหนดที่ไหน และพฤติการณ์พิเศษขณะนั้น ต้องแสดงให้ครบองค์ประกอบทั้ง 4 ตามกฎหมายได้ระบุไว้ นายอำเภอก็จะบันทึกข้อความที่พยานแจ้งไว้แล้วให้พยานทั้งสองลงลายมือชื่อ พินัยกรรมแบบนี้ไม่ค่อยจะมีเท่าใด ไม่ต้องสนใจ

พินัยกรรมบันทึกลงในเทปแบบพุ่มพวง ดวงจันทร์ หรือถ่ายวีดีโอพูดจาสั่งเสียไว้ทั้งหมด จะใช้ได้ไหม...ตอบว่าใช้ไม่ได้ เพราะเทปหรือวีดีโอไม่เข้าในหลักเกณฑ์พินัยกรรม 5 แบบ ตามที่กล่าวมาข้างต้น เอามาเปิด เอามาฉายก็ใช้ไม่ได้ทั้งสิ้น หรือจะเป็นระบบอินเตอร์เน็ตก็ใช้ไม่ได้เหมือนกัน

ในกรณีที่มีพินัยกรรมหลายฉบับ หลายแบบ และอยู่กับคนหลายคน เช่น เมียหลวงก็มีพินัยกรรมแบบที่ 1 เมียคนที่ 2 มีแบบที่ 2 เมียคนที่ 3 มีแบบที่ 3 ลูกของเมียหลวงมีแบบที่ 4 จะถือเอาพินัยกรรมแบบไหนเป็นสำคัญ อยู่กับคนไหนเป็นสำคัญ หรือดูจากอะไรเป็นสำคัญ ในกรณีที่มีสมบัติชิ้นเดียวกัน ตอบว่า แบบไม่สำคัญจะอยู่กับใครก็ไม่สำคัญ จะเป็นเมียน้อยเมียหลวง หรือลูกคนหัวปี ก็ไม่สำคัญทั้งนั้น ที่สำคัญก็คือ **พินัยกรรมฉบับสุดท้ายสำคัญที่สุด** และให้ถือว่าพินัยกรรมฉบับหลังยกเลิกฉบับแรกและฉบับอื่น ๆ คือ ฉบับอื่นใช้ไม่ได้หมด นอกจากฉบับสุดท้ายเท่านั้น เพราะพินัยกรรมนั้นเป็นข้อกำหนดเผื่อตาย ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำเหมือนคำสั่งครั้งสุดท้าย เพราะฉะนั้น ฉบับใดเป็นฉบับสุดท้ายจึงเหนือกว่าฉบับอื่น ๆ ทั้งหมด ถ้ามีหลายฉบับแต่ละฉบับเป็นทรัพย์สินคนละชิ้น ก็ให้ถือว่าใช้ได้ทุกฉบับ

ดังนั้น คนที่ถือพินัยกรรมอยู่ในขณะนี้ก็อย่าเพิ่งดีใจนะว่า ผัวเรารักเราคนเดียว ยกสมบัติทั้งหมดให้แก่เรา มีเมียน้อย เมียสาม เมียสี่ ไม่มีสิทธิหรอก นอนกระหยิ่มยิ้มย่อง หรือบางทีก็เดินไปเย้ยหยันเมียอื่น ๆ ว่า ผัวฉันไม่รักเธอจริง ถ้าผัวฉันตายเธอจะไม่ได้อะไรเลย ฉันชิมีพินัยกรรมได้ทุกสิ่งทุกอย่าง แล้วก็เดินเชิดหน้าสะบัดกันไป...แล้วเกิดผัวตายขึ้นมาจริง ๆ มีพินัยกรรมฉบับสุดท้ายอยู่กับยายติ๋มเมียน้อยคนที่เราต่อว่ามาแสดง ทีนี้แหละ เมียหลวงจะสะอึกร้องไห้ร้องห่มจนตาระบมแดงกร่ำ

เอ้า ? ใครที่มีพินัยกรรมอยู่ในมือ ตรวจดูซะว่าใบที่เราถืออยู่เป็นฉบับสุดท้ายหรือเปล่า... ดูซะ จะได้ไม่ร้องไห้...สวัสดี

(ตัวอย่างพินัยกรรมเขียนด้วยตนเอง)

พินัยกรรม

ทำที่บ้านเลขที่ 1/15 หมู่ 1
ต.ถ้ำพลอย อ.เมือง
จ.ขอนแก่น

วันที่ 5 เมษายน 2536

ข้าพเจ้า นายแดง ยุติดี ขอทำพินัยกรรมกำหนดการเผื่อตายในเรื่องทรัพย์สินและการอื่น ๆ ของข้าพเจ้าว่า เมื่อข้าพเจ้าตายไป ให้ทรัพย์สินของข้าพเจ้าที่มีอยู่ และหากจะมีในอนาคตตกเป็นของบุคคลต่อไปนี้ ดังนี้

1. ให้ที่ดินโฉนดเลขที่ 1234 ตำบลกุดเค้า อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น ตกเป็นของนายดำ ยุติดี บุตรคนโต
2. ให้บ้านทาวน์เฮ้าส์ พร้อมที่ดินที่ปลูกบ้านดังกล่าว ตกเป็นของนายขาว ยุติดี
3. ให้รถยนต์เก๋งทั้งหมดตกเป็นของภริยาข้าพเจ้าแต่ผู้เดียว
4. ให้เงินจำนวน 1,000,000 บาท ที่ฝากไว้ในธนาคารออมสิน ตกแก่ภริยาและบุตรทุกคน ๆ ละเท่ากัน

ขณะทำพินัยกรรม ข้าพเจ้ามีสติสัมปชัญญะดี จึงลงชื่อไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยาน 2 คน

ลงชื่อ ด. ยุติดี ผู้ทำพินัยกรรม
(นายแดง ยุติดี)
ลงชื่อ ส. สมงาน พยาน
(นายสุ สมงาน)
ลงชื่อ ย. งานดี พยาน
(นายยาม งานดี)

พินัยกรรมชาวบ้าน

พลประสิทธิ์ กุทธิรักษา*

ตามปกติเมื่อบุคคลใดตาย มรดกของผู้นั้นจะตกทอดแก่ทายาท คือตกได้แก่ บุตร ภรรยา สามี และบิดามารดาของผู้ตาย อย่างไรก็ดี ก่อนที่ผู้นั้นตาย เขาอาจทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้ใครก็ได้ ไม่จำเป็นจะต้องเป็นทายาทผู้มีสิทธิในมรดก ปัญหามีว่าการทำพินัยกรรมนั้นจะทำอย่างไร เขาจะทำเองได้หรือไม่ และทำไปแล้วขณะที่เขายังไม่ตาย เขาจะเพิกถอนหรือทำลายพินัยกรรมของเขานั้นเองได้หรือไม่เพียงใด หรือเขาประสงค์จะทำพินัยกรรมยกส่วนต่าง ๆ ของร่างกายเขานั้นให้แก่โรงพยาบาล จะทำได้เพียงใดหรือไม่ เราลองมาทำความเข้าใจกันแบบง่าย ๆ ในลักษณะถามตอบกัน ดังนี้

ถาม การทำพินัยกรรมอย่างง่าย ๆ จะทำได้อย่างไร

ตอบ พินัยกรรมเป็นเรื่องที่น่าสนใจสำหรับเราท่านทั้งหลาย เพราะเหตุว่าหากเราประสงค์จะให้ทรัพย์สินของเราตกได้แก่ใคร เมื่อเราตายไปแล้วนั้น เราก็สามารถทำได้ ลักษณะเช่นนี้แหละเราเรียกว่า **พินัยกรรม** ซึ่งต่างกับการที่เรายกทรัพย์สินให้ผู้อื่นในขณะที่เรามีชีวิตอยู่เป็นเรื่องของการให้โดยเสน่หา แต่ถ้าหากเราประสงค์จะให้ทรัพย์สินแก่ผู้อื่นโดยไม่มีค่าตอบแทนใด ๆ ภายหลังจากที่เราตายไปแล้วนั้น เราเรียกว่า **พินัยกรรม** ซึ่งก็จะต้องทำตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้

ถาม ดังนั้น พินัยกรรม ก็คือ การแสดงเจตนากำหนดการเผื่อตายของบุคคลว่าหากเขาตายไปแล้วให้ทรัพย์สินของเขานั้นตกได้แก่ใคร

ตอบ ในเรื่องการแสดงเจตนากำหนดการเผื่อตายนั้น ไม่จำกัดเฉพาะแต่หากเขาตายไปแล้ว ให้ทรัพย์สินของเขาตกได้แก่ใครเท่านั้น เขาอาจกำหนดการเผื่อตายว่าหากเขาตายไปแล้ว ให้ดวงตาของเขาตกได้แก่โรงพยาบาลนั้น ปอดของเขาตกได้แก่โรงพยาบาลนี้ ก็ย่อมทำได้

---

* อดีตผู้พิพากษาอาวุโสศาลจังหวัดนครปฐมแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว

เช่นเดียวกัน เพราะในเรื่องพินัยกรรมนั้น กฎหมายได้เขียนไว้กว้าง ๆ รวมทั้งทรัพย์สินและการอื่นใดต่าง ๆ สามารถบังคับได้ด้วย และยิ่งกว่านั้น เขาอาจทำพินัยกรรมตัดมิให้ทายาทของเขารับมรดกของเขาก็ย่อมทำได้อีก

ถาม ถ้าหากเราประสงค์จะทำพินัยกรรมเอง จะทำได้หรือไม่

ตอบ ทำได้ ไม่ใช่เรื่องยากเย็นอะไรเลย หากเราอ่านออกเขียนได้ก็ย่อมทำได้ พินัยกรรมประเภทนี้เราเรียกว่า **พินัยกรรมแบบเขียนด้วยตนเอง** ซึ่งก็เป็นเรื่องง่าย ๆ ไม่จำเป็นต้องมีพยานรู้เห็น เราเขียนของเราเองขึ้นมาก็ย่อมทำได้ ไม่มีปัญหาอะไร ไม่ใช่เรื่องยากเย็นด้วย อย่างไรก็ดี พินัยกรรมแบบที่เขียนเองนั้นก็ควรจะเป็นเรื่องที่ไม่สลับซับซ้อน ผู้ทำไม่มีทรัพย์สินมากมายอะไรนัก ทายาทอาจจะมีคนสองคน หรือบุคคลที่เราประสงค์จะยกทรัพย์สินให้นั้น เป็นบุคคลอื่นซึ่งเราเห็นว่าเขาควรจะได้ทรัพย์สินจากเราเมื่อเราตายไปแล้ว ก็ย่อมกระทำได้

ถาม ขอให้ยกตัวอย่างพินัยกรรมแบบเขียนเองสักฉบับ

ตอบ เรื่องนี้นับเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ถ้าหากท่านประสงค์จะทำพินัยกรรมด้วยตนเองโดยไม่หวังจะต้องไปพึ่งพาใคร ประการแรกก็คงจะเริ่มต้นว่าทำที่ไหน ใช้กระดาษธรรมดามีปากกาหนึ่งด้าม หยิบมาแล้วก็เขียนขึ้นต้นเลยว่า เขียนจั่วกลางหน้ากระดาษว่า พินัยกรรม และถัดมาอีกบรรทัดหนึ่งก็ย่อหน้าว่า ทำที่บ้านเลขที่เท่าไหร่ หมู่อะไร ตำบลอะไร ถนน อำเภอ จังหวัด เพื่อที่จะรู้ว่าทำที่ไหน ไม่เกิดมีปัญหามาโต้เถียงกันว่าทำที่นั่นทำที่นี่ ย่อหน้าไปอีกบรรทัดหนึ่งก็ต้องระบุว่าทำเมื่อไหร่ อันนี้สำคัญ เราคงต้องระบุว่าทำเมื่อวันที่ เดือน พ.ศ. ใส่ลงไปให้ครบ เช่น ระบุลงไปว่าวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2533

บรรทัดถัดลงไปก็เป็นเรื่องที่จะระบุถึงตัวเราเองว่า เราชื่ออะไร อายุเท่าไหร่ อยู่บ้านเลขที่เท่าไหร่ หมู่ที่ ถนน ตำบล อำเภอ จังหวัด ก็ระบุลงไปให้ชัดเจน รายละเอียดตอนนี้คงมีว่า ข้าพเจ้าชื่อ นาย ก. อายุ 58 ปี อยู่บ้านเลขที่ 123/5 หมู่ 1 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ก็เป็นการระบุว่าผู้ทำพินัยกรรมนั้นมีอายุเท่าไหร่ มีตำบลที่อยู่อยู่ที่ไหน ต่อไปเป็นข้อความที่ต่อเนื่องกันซึ่งถือว่าเป็นหลักหรือหัวใจของการทำพินัยกรรม โดยระบุข้อความต่อไปว่า ขอทำพินัยกรรมกำหนดการเผื่อตายของข้าพเจ้าว่า หากข้าพเจ้าถึงแก่ความตายแล้ว ให้ทรัพย์สินของข้าพเจ้าตกได้แก่บุคคลต่อไปนี้

ถาม แสดงว่าต้องมีข้อความแสดงให้เห็นว่า ให้ทรัพย์สินของเราตกได้แก่ผู้อื่นก็ต่อเมื่อเราตายแล้ว ไม่ได้หมายความว่าให้ทรัพย์สินของเราตกได้แก่ใครในขณะที่เรามีชีวิตอยู่

ตอบ ใช่ เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ และเป็นปัญหาเสมอสำหรับท่านที่ทำพินัยกรรมด้วยตนเอง คือ ไม่เข้าใจหลักเกณฑ์ในเรื่องกฎหมายนั่นเอง เมื่อเขียนเองก็เกิดปัญหาได้ ซึ่งจะต้องทำความเข้าใจหลักเกณฑ์ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วก็จะไม่มีปัญหาอะไร เพราะบางครั้งบางคราวผู้ทำพินัยกรรมก็ไม่ประสงค์จะให้ใครทราบว่า เขาทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้แก่ใคร หากปรึกษาบุคคลนั้นบุคคลนี้ หรือไปว่าจ้างให้ผู้มีอาชีพกฎหมายทำให้ ก็เกรงว่าความลับของตนจะรั่วไหลไป อาจทำให้บุตรหลานที่จะรับพินัยกรรมนั้นมีความรู้สึกไม่พอใจในการทำพินัยกรรมของตน จึงมักจะทำเองเสียไม่ให้ใครรู้ ผลที่ตามมาก็คือว่า ทำพินัยกรรมไม่ถูกต้อง ก็ต้องระวังไว้ด้วย

ถาม การทำพินัยกรรมเองนั้นอาจจะเกิดปัญหาได้ แต่ก็น่าเห็นใจผู้ทำพินัยกรรมว่าบางครั้งก็ไม่อยากให้ใครทราบ ฉะนั้น หากท่านผู้อ่านจะทำพินัยกรรมด้วยตนเองก็ควรจะพิจารณาไตร่ตรองให้ดี สนใจใฝ่หา หรือถามผู้รู้หลักการกว้าง ๆ ดังกล่าว

ตอบ ดังที่กล่าวข้างต้น เรากล่าวว่าข้อความที่เราจะเติมต่อไปหลังจากเริ่มต้นทีแรกชั้นแรกสุดนั้น ตำบลที่อยู่ที่ทำ บรรทัดต่อมาเป็นวันเดือนปีที่ทำ บรรทัดถัดไปก็เป็นการระบุชื่อสกุล อายุ รวมตลอดทั้งตำบลที่อยู่ของผู้ทำพินัยกรรมด้วยอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งอาจแตกต่างกับตำบลที่อยู่ข้างต้นซึ่งเป็นสถานที่ทำก็ได้ และขั้นต่อไปที่สำคัญก็จะต้องระบุข้อความ ซึ่งขอย้ำอีกชั้นหนึ่งว่าดังนี้ ข้าพเจ้าขอทำพินัยกรรมกำหนดการเผื่อตายของข้าพเจ้าในเรื่องทรัพย์สินของข้าพเจ้าว่าถ้าข้าพเจ้าตายแล้วให้ทรัพย์สินของข้าพเจ้าตกได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้ แล้วก็ควรย่อหน้าลงมาเป็นข้อ ๆ เช่น

ข้อ 1 ให้เงินจำนวนหนึ่งแสนบาทที่ฝากเอาไว้ที่ธนาคารออมสิน สาขายุติธรรม ตกได้แก่ นาย ก. บุตรคนโตของข้าพเจ้า

ข้อ 2 ให้ที่ดินโฉนดเลขที่ 12345 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น รวมทั้งสิ่งปลูกสร้างที่อยู่บนที่ดินนั้น ตกได้แก่ นางสาว ข. บุตรคนสุดท้องของข้าพเจ้า

ข้อ 3 เงินสดนอกเหนือจากที่กล่าว รวมทั้งทรัพย์สินอื่นนอกจากที่กล่าวมาแล้ว ให้ตกได้แก่ นาง ป. ภริยาของข้าพเจ้าแต่ผู้เดียว

และย่อหน้าลงไปก็ควรจะระบุว่า ข้าพเจ้าทำพินัยกรรมฉบับนี้ขณะที่มีสติสัมปชัญญะปกติบริบูรณ์ และทำไว้เป็น 2 ฉบับมีข้อความตรงกัน ฉบับหนึ่งเก็บไว้ที่ตู้นิรภัยในธนาคาร ก. สาขาราชดำเนิน ส่วนอีกฉบับหนึ่งข้าพเจ้าเก็บรักษาไว้ และย่อหน้าต่อไปก็ลงชื่อเป็นลายเซ็นของผู้ทำพินัยกรรม และควรวงเล็บชื่อและนามสกุลด้วยตัวบรรจงไว้อีกด้วย

ถาม ก็เป็นอันว่าหนังสือฉบับนี้เป็นพินัยกรรมไปแล้ว

ตอบ ถูกต้อง กระดาษแผ่นนี้มีข้อความเพียงครึ่งหน้ากระดาษหรือค่อนหน้ากระดาษดังกล่าวนี้ ซึ่งถ้าดีราคาค่ากระดาษแผ่นนี้รวมทั้งปากกาที่เขียนอาจจะไม่เกิน 5 บาท แต่มีความหมายเหลือเกิน เพราะเป็นพินัยกรรมที่แสดงเจตนาจำหน่ายทรัพย์สินของตัวเองเมื่อตัวเองตายไปแล้ว ให้แก่บุคคลซึ่งระบุไว้ในเอกสารหรือพินัยกรรมแผ่นนี้ ซึ่งทรัพย์สินดังกล่าวนั้นอาจจะมีราคาเป็นหมื่นเป็นแสนหรือเป็นล้านก็ได้ เห็นไหมว่าเรื่องของพินัยกรรมนั้นดูแล้วก็เป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่มีความสำคัญมากทีเดียว เพียงเสี้ยววินาทีเดียวเท่านั้นเองก็อาจทำให้หน้ามือเป็นหลังมือได้ ก็หมายความว่า ถ้าหากผู้ทำพินัยกรรมตายไป บุคคลที่มีชื่อในพินัยกรรมซึ่งก่อนที่ผู้ทำพินัยกรรมจะตายนั้นเขาอาจจะเป็นคนยากจน แต่โดยผลของพินัยกรรมก็ทำให้เขากลายเป็นคนร่ำรวยขึ้นมาได้

ถาม ที่กล่าวมาก็คงจะเป็นการเน้นให้เห็นว่า เอกสารพินัยกรรมนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญก่อนจะทำก็จะต้องพิจารณาไตร่ตรองให้ดี เมื่อทำแล้วก็จะต้องเก็บรักษาไว้ให้ดี เพราะมีบุคคลที่มีชื่อซึ่งระบุไว้ในพินัยกรรมนั้นมากมายทีเดียว

ตอบ แน่นอน เรื่องของพินัยกรรมนั้น ท่านจะเห็นได้ว่าพินัยกรรมแบบเขียนด้วยตนเองนั้นทำได้ง่าย ๆ แต่เป็นการจำหน่ายทรัพย์สินของท่าน อาจจะเป็นสิบล้านร้อยล้านทันทีที่ท่านตาย

ถาม มีอะไรที่จะกล่าวเพิ่มเติมในเรื่องพินัยกรรมชาวบ้านทำอย่างง่าย ๆ แบบง่าย ๆ อีกบ้าง

ตอบ เรื่องพินัยกรรมแบบง่าย ๆ เขียนอย่างง่าย ๆ แต่มีผลมากมายทีเดียว ฉะนั้นถ้าหากท่านประสงค์จะทำพินัยกรรมด้วยตนเองจริง ก็ขอให้พิจารณาไตร่ตรองให้ดีว่าท่านทำพินัยกรรมประเภทนี้โดยเจตนาจะยกทรัพย์สินให้แก่ใคร อย่างไร เพราะการทำพินัยกรรมกำหนดการเผื่อตายของเรานั้น เราไม่จำเป็นจะทำให้ทายาทตามกฎหมายของเรา เพราะถ้าหากเป็นทายาทผู้มีสิทธิตามกฎหมายนั้น หากเราตาย เขาก็มีสิทธิรับมรดกของเราอยู่แล้ว เช่น บุตร ภรรยา หรือสามีของเรา รวมทั้งบิดามารดาของเราด้วย บุคคลเหล่านี้เมื่อเราตายไปเขาย่อมมีสิทธิในมรดกของเรา แต่ถ้าหากเราประสงค์จะทำพินัยกรรมให้บุคคลอื่นได้รับทรัพย์มรดกของเรา หรือผู้มีสิทธิให้เขาได้ตามสัดส่วนที่เราเห็นสมควร เราก็ย่อมกระทำเป็นพินัยกรรมได้ ซึ่งหากทำไปแล้วและพินัยกรรมนั้นถูกต้อง ก็จะต้องบังคับตามพินัยกรรม ทายาทผู้มีสิทธิที่กล่าวข้างต้น ซึ่งโดยทั่วไปเขาจะได้รับส่วนแบ่งในมรดกเท่ากัน เขาจะมาอ้างว่าเขาควรได้เท่ากัน

ไม่ควรเป็นไปตามพินัยกรรมไม่ได้ เพราะถือว่าพินัยกรรมนั้นเป็นเจตนาที่สำคัญของเจ้ามรดก ซึ่งกฎหมายยอมรับและบังคับบัญชาให้ตามนั้น จึงใคร่ขอเน้นว่า ถ้าหากท่านคิดจะทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้ใคร ก็ขอพิจารณาให้ดี

ประการสำคัญ เรื่องพินัยกรรมนั้นเป็นเรื่องของกฎหมาย บางครั้งบางคราวเราไม่เข้าใจเท่าที่ควร ถึงแม้เราจะมีความรู้บ้าง อ่านออกเขียนได้ ก็ไม่ควรเสี่ยงทำเอง ควรไปทำที่อำเภอ ซึ่งจะมีเจ้าหน้าที่ผู้รอบรู้ทำให้เราได้ เราเรียกว่า **พินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง** เมื่อเราไปพบเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องที่อำเภอ แสดงความประสงค์ที่จะทำพินัยกรรมเป็นทางการ ทางเจ้าหน้าที่เขาก็ทำให้ท่านได้ วิธีนั้นเป็นวิธีที่ปลอดภัยที่สุด

เมื่อท่านทำพินัยกรรมไว้แล้ว ท่านก็มีสิทธิที่จะเปลี่ยนแปลงเพิกถอนได้ ด้วยเหตุนี้ แม้ว่าท่านจะทำเองหรือทำที่อำเภอ หากท่านประสงค์จะเปลี่ยนแปลง ก็ย่อมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ตามวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือจะเพิกถอนทำลายเสีย ก็ย่อมทำได้เช่นเดียวกัน เป็นสิทธิของเราโดยตรง

การขอเป็นผู้จัดการมรดกอย่างง่าย

เมื่อเจ้ามรดกตาย ทรัพย์สมบัติของเจ้ามรดกซึ่งเรามักเรียกว่า **กองมรดก** เช่น ที่ดิน เงินฝากธนาคาร เงินที่เขายืมไป ค่าเช่า ดอกเบี้ย เงินปันผล บ้านช่อง ย่อมตกเป็นของทายาททันที และก็ยังรวมถึงหนี้สินด้วย คือ เจ้ามรดกไปยืมเงินใครเขาไว้หรือเป็นหนี้เขา ค้างค่าเช่าบ้าน พวกนี้เป็นพวกความรับผิดตกทอดมาถึงทายาทเหมือนกัน แต่ก็รับผิดในฐานะเป็นทายาทเท่านั้น ไม่ใช่ฐานะส่วนตัว

แม้ว่ากองมรดกจะตกทอดแก่ทายาทแล้วก็ตาม ก็อาจมีปัญหาขัดข้องในการจัดสรรแบ่งปันมรดก หรือติดตามทวงถามหนี้สินที่บุคคลอื่นเป็นหนี้เจ้ามรดกอยู่ หรือจะไปโอนที่ดินเป็นของตน เจ้าหน้าที่สำนักงานที่ดินก็จะปฏิเสธบ้าง ลูกหนี้เจ้ามรดกปฏิเสธบ้าง หรือแม้จะไปเบิกเงินธนาคาร ๆ ก็ปฏิเสธบ้างว่า ต้องนำเอาคำสั่งศาลตั้งผู้นั้นเป็นผู้จัดการมรดกมาให้ดูมาแสดงเสียก่อนว่า ผู้มาติดต่อนั้นศาลได้ตั้งเป็นผู้จัดการมรดกแล้ว มิฉะนั้นไม่ดำเนินการให้

จึงมีความจำเป็นที่ทายาทจะต้องไปดำเนินการขอให้ศาลแต่งตั้งตนเองหรือบุคคลอื่นเป็นผู้จัดการมรดก ซึ่งก็จะเสียเวลาพอสมควรกว่าจะยื่นคำร้องขอ และกว่าจะได้สวนคำร้องและศาลมีคำสั่ง ปะเหมาะเคราะห์ร้ายมีคนอื่นคัดค้านเข้ามาอีก ก็ยิ่งเสียเวลาไปอีก ความจริงกฎหมายก็มิได้บังคับไว้ว่า หากเจ้ามรดกตายแล้วต้องตั้งผู้จัดการมรดก แต่ถ้ามีเหตุขัดข้องจึงตั้ง จึงเป็นข้อคิดสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ธนาคาร หากเป็นเงินจำนวนเพียงเล็กน้อย ก็ควรจะจ่ายให้ทายาทเขาไปเลย เพียงแต่ให้มีความละเอียดรอบคอบหน่อยว่าเขาเป็นทายาทหรือไม่ เช่น จัดให้มีคนที่เชื่อถือได้รับรองหรือค้ำประกันว่าเขาเป็นทายาทจริง เช่นนี้ ก็จะเป็นการอำนวยความสะดวกให้ประชาชน

ส่วนศาลเองก็คงจะผ่อนสั้นผ่อนเบาให้ โดยจัดให้มีแบบคำร้องขอเป็นผู้จัดการมรดกแบบง่าย ๆ ไว้ให้ หากเป็นมรดกจำนวนเล็กน้อย โดยมีประชาสัมพันธ์ศาลช่วยแนะนำ ซึ่งทราบว่าทางปฏิบัติก็มีอยู่ นับว่าเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนโดยแท้จริง ถือได้ว่าเป็นที่พึ่งของประชาชนจริง ๆ อย่างไรก็ดี หากเป็นมรดกรายใหญ่มีมากมาย มีเรื่องซับซ้อนยุ่งยาก หรือมีผู้ยื่นคัดค้านเข้ามา เช่นนี้ ก็จำเป็นที่จะตั้งผู้มีความเชี่ยวชาญเข้ามาช่วยโดยตรง คือ ควรมีทนายความเข้ามาดำเนินการแทนจะปลอดภัยกว่า เพราะทนายเป็นผู้ใช้กฎหมายอยู่โดยตรง

การขอเป็นผู้จัดการมรดกนั้น มีข้อที่ควรรู้ไว้ดังนี้

1. จะขอเป็นผู้จัดการมรดกเมื่อใด

เมื่อเจ้ามรดกตาย เจ้ามรดกมีทรัพย์มรดก และมีเหตุขัดข้องที่จะต้องจัดการมรดก

2. ใครเป็นผู้มีสิทธิร้องขอให้ศาลมีคำสั่งตั้งผู้จัดการมรดก

ผู้มีสิทธิร้องขอให้ศาลมีคำสั่งตั้งผู้จัดการมรดก ได้แก่ **ทายาทโดยธรรมของเจ้ามรดกที่มีสิทธิรับมรดก** เช่น บุตร บิดามารดา คู่สมรสของเจ้ามรดก ผู้รับพินัยกรรมของเจ้ามรดก ซึ่งอาจเป็นบุคคลภายนอกก็ได้ **ผู้มีส่วนได้เสีย** เช่น เจ้าของร่วมในทรัพย์สินของเจ้ามรดก กรณีเช่นนี้ที่มีมากคือ กรณีที่สามีภริยาไม่จดทะเบียนสมรสและมีทรัพย์สินร่วมกันนั่นเอง สำหรับเจ้าหนี้ไม่ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสีย จึงไม่อาจขอให้ศาลมีคำสั่งตั้งผู้จัดการมรดกได้

3. ใครเป็นผู้จัดการมรดกได้

ผู้จัดการมรดกไม่จำเป็นต้องเป็นทายาทของเจ้ามรดก จะเป็นใครก็ได้ แต่ผู้มีสิทธิร้องขอต่อศาล ต้องเป็นทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียดังที่กล่าวแล้ว ทายาทอาจขอให้ศาลตั้งนาย ก. นาย ข. หรือนาย ค. ก็ได้ ประการสำคัญ ผู้ที่จะเป็นผู้จัดการมรดกต้องบรรลุนิติภาวะแล้ว ไม่เป็นบุคคลวิกลจริต หรือบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นผู้เสมือนไร้ความสามารถ ไม่เป็นบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนล้มละลาย คนประเภทนี้เห็นแล้วว่าไม่สามารถรู้รับผิดชอบ หย่อนความคิดอ่าน มีหนี้สินล้นพ้นตัว ขืนไปจัดการทรัพย์สินคนอื่น ก็มีแต่จะเสียหายยิ่งขึ้นไปเท่านั้น

4. การยื่นคำร้องขอ ยื่นที่ไหน

ยื่นที่ศาล โดยทั่วไปเจ้ามรดกมีภูมิลำเนาที่ไหน เช่น ที่ขอนแก่น เชียงใหม่ ตรัง ตราด ก็ยื่นศาลที่เป็นภูมิลำเนาของผู้ตายนั่นเอง ถ้ายื่นที่ศาลจังหวัดในกรุงเทพฯ ก็ยื่นที่ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี หรือศาลจังหวัดมีนบุรี แล้วแต่กรณี

5. คำร้องต้องทำอย่างไร

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การทำคำร้องเป็นเรื่องที่ผู้มีความรู้ในทางกฎหมายและทางปฏิบัติเท่านั้นจะเข้าใจและทำได้ถูกต้อง เราประชาชนหรือมีอาชีพอื่นย่อมไม่เข้าใจ ก็ต้องปรึกษานักกฎหมายหรือทนายความ สำหรับคำร้องจะมีแบบคำร้องแล้วนำมาบรรยายในคำร้องระบุรายละเอียดต่าง ๆ เช่น ชื่อ ตำบล ที่อยู่ผู้ร้อง เป็นทายาทผู้ตาย ผู้ตายตายเมื่อไหร่ มีหลักฐานการตาย ผู้ตายมีทายาทกี่คน ใครบ้าง มีทรัพย์สินอะไรบ้าง มีเหตุขัดข้องอย่างไร และท้ายสุดก็ขอให้ศาลมีคำสั่งตั้งผู้จัดการมรดก โปรดดูตัวอย่างต่อไปนี้

การขอเป็นผู้จัดการมรดกอย่างง่าย ๆ

คำร้องขอ

คดีหมายเลขดำที่ .....

คดีหมายเลขแดงที่ .....

ศาลจังหวัด **ขอนแก่น**

วันที่ **25** เดือน **มกราคม** พุทธศักราช **2534**

ความ **แพ่ง**

นายเด่น ดอกประดู่ ร้องขอเป็นผู้จัดการมรดก โจทก์

ระหว่าง โดยไม่มีพินัยกรรมของนายแดน ดอกประดู่ ผู้ตาย

.....จำเลย

ข้าพเจ้า **นายเด่น ดอกประดู่** เชื้อชาติ **ไทย** สัญชาติ **ไทย** อาชีพ **รับจ้าง** เกิดวันที่ **1** เดือน **มิถุนายน** พ.ศ. **2480** อายุ **48** ปี อยู่บ้านเลขที่ **1** ถนน **กลางบ้าน** ตรอกหรือซอย **-** ใกล้เคียง **วัดโพธิ์ทอง** ตำบล **หนองโน** อำเภอ **ชนบท** จังหวัด **ขอนแก่น**

ขอยื่นคำร้องมีข้อความตามที่จะกล่าวต่อไปนี้

ผู้ร้องเกี่ยวข้องเป็น **บุตร** ของนาย **แดน ดอกประดู่** ผู้ตาย ปรากฏตามบัญชีเครือญาติเอกสารท้ายคำร้องหมายเลข **1**

เมื่อวันที่ **1** เดือน **ธันวาคม** พ.ศ. **2533** นาย~~.นาง~~ **แดน ดอกประดู่** ถึงแก่กรรมด้วย **โรคหัวใจล้มเหลว** ณ **บ้านเลขที่ 1** ถนน **กลางบ้าน** ตำบล **หนองโน** อำเภอ **ชนบท 2** จังหวัด **ขอนแก่น** ปรากฏตามสำเนามรณบัตรเอกสารท้ายคำร้องหมายเลข.....

นาย,นาง **แดน ดอกประดู่** ผู้ตาย มีมรดก คือ **เงินสดฝากอยู่ในธนาคาร** สาขา **เป็นเงิน 2,000 บาท มีที่ดิน นส.3 แปลงหนึ่ง ราคา 5,000 บาท** รายละเอียดปรากฏตามบัญชีท้ายเอกสารท้ายคำร้องหมายเลข **3** มรดกดังกล่าวนี้ **นายแดน ดอกประดู่** ผู้ตายไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้แต่อย่างใด

ผู้ร้องมีเหตุขัดข้องไม่สามารถจัดการมรดกของผู้ตายได้ เนื่องจากธนาคารที่รับฝากเงิน คือ.....และเจ้าพนักงานที่ดิน.....ปฏิเสธไม่ดำเนินการจ่ายเงินและ **โอนที่ดินให้ผู้ร้อง โดยอ้างว่าให้นำคำสั่งศาลตั้งผู้ร้องเป็นผู้จัดการมรดกมาแสดงก่อน** จึงจะ **จัดการให้**

ผู้ร้องเป็นผู้บรรลุนิติภาวะและไม่เป็นบุคคลวิกลจริต บุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นผู้เสมือนไร้ความสามารถ หรือบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นบุคคลล้มละลาย มีความสามารถที่จะจัดการมรดกรายนี้ได้

ฉะนั้น ขอศาลได้โปรดไต่สวนคำร้องและมีคำสั่งตั้งผู้ร้องเป็นผู้จัดการมรดกของนาย,นาง **แดน ดอกประดู่** ผู้ตาย ต่อไป

อนึ่ง เนื่องจากผู้ร้องเป็นคนยากจน ทั้งมรดกรายนี้ก็มีจำนวนเล็กน้อย จึงขอศาลได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ประกาศนัดไต่สวนคำร้องที่หน้าศาลแทนการประกาศหนังสือพิมพ์ด้วย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

ลงชื่อ **เด่น ดอกประดู่** ผู้ร้อง

คำร้องฉบับนี้ ข้าพเจ้า **เด่น ดอกประดู่** เป็นผู้เรียบเรียงและเขียน

ลงชื่อ **เด่น ดอกประดู่** ผู้เรียงและเขียน

ท่านจะเห็นแล้วว่าเป็นคำร้องแบบง่าย ๆ และปรากฏว่าผู้ร้องคดีนี้เป็นคนยากจน และมรดกคิดเป็นเงินเพียง 7,000 บาท เท่านั้น จึงขออนุญาตเป็นพิเศษในตอนท้าย เพราะหากประกาศหนังสือพิมพ์แล้วอาจเสียค่าประกาศหนังสือพิมพ์เป็นร้อยเป็นพันบาทซึ่งไม่มีเสีย แต่หากเป็นกรณีทรัพย์สินมากมาย ก็ควรประกาศทางหนังสือพิมพ์โดยไม่ต้องขออนุญาต ดังดอนท้ายของคำร้องนี้

6. การยื่นคำร้องและนัดไต่สวนทำอย่างไร

เมื่อยื่นคำร้องแล้ว เจ้าหน้าที่จะเสนอศาล ศาลก็จะสั่งนัดว่าไต่สวนหรือมีคำสั่งอย่างอื่นต่อไป ทางปฏิบัติก็ขอให้ประกาศหน้าศาลหรือทางหนังสือพิมพ์โดยให้เวลาพอสมควร โดยทั่วไปศาลจะไต่สวนหลังจากรับคำร้องประมาณ 1 เดือน การไต่สวน ผู้ร้องก็จะต้องมาศาลและนำพยานอื่น เช่น ทายาทคนอื่น ๆ มาด้วย หรือขอให้ตั้งบุคคลอื่นเป็นผู้จัดการมรดกมาด้วย เพื่อไต่สวนว่ายินยอมเป็นผู้จัดการมรดก การไต่สวนโดยทั่วไปใช้เวลาไม่นานก็เสร็จ คดีเช่นนี้ศาลมักจะนัดตอนบ่าย

เมื่อไต่สวนเสร็จ ก็คือ การนำพยานแต่ละฝ่ายไปให้การต่อศาล เรียกว่าเบิกความนั่นเอง เสร็จแล้วศาลจะจดรายงานการไต่สวน หากเป็นเรื่องไม่ซับซ้อน ศาลก็นัดฟังคำสั่งวันนั้นเลย คือ สั่งให้เป็นหรือไม่เป็นผู้จัดการมรดกนั่นเอง แต่หากเป็นเรื่องซับซ้อนมรดกมาก เช่นนี้ ศาลอาจนัดฟังคำสั่งวันอื่นก็ได้ เพื่อศาลจะได้ตรวจสำนวนโดยละเอียดต่อไป ทางปฏิบัติส่วนใหญ่ก็ไม่มีปัญหาศาลสั่งได้เลย แต่การจะรับคำสั่งไปก็อาจเป็นวันรุ่งขึ้น เพราะจะต้องพิมพ์ให้เรียบร้อยถูกต้อง มีคำรับรองว่าคำสั่งที่ถูกต้อง ไม่ใช่ว่าพอศาลสั่งอนุญาตจะรับคำสั่งไปได้เลย

7. การขอรับคำสั่งศาลกรณีศาลสั่งตั้งผู้จัดการมรดกแล้ว

ก็ต้องทำคำร้องขอเข้ามา ศาลจะดำเนินการให้โดยไม่ชักช้า เมื่อได้คำสั่งศาล ก็นำไปแสดงต่อธนาคาร หรือเจ้าพนักงานที่ดิน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับมรดกของผู้ตายได้

8. ผู้จัดการมรดกจะถูกถอนจากการเป็นผู้จัดการได้หรือไม่

หากผู้จัดการมรดกปล่อยปละละเลย ไม่ดำเนินการจัดการมรดก หรือจัดการมรดกเสียหาย ประมาทเลินเล่อในการจัดการมรดก หรือทุจริตในการจัดการมรดก เช่น เบียดบังเอาเป็นของตนเองบ้าง เช่นนี้ นอกจากจะผิดฐานยักยอกทางอาญามีโทษถึงจำคุกแล้ว ก็อาจถูกถอนจากการเป็นผู้จัดการมรดกได้ โดยผู้มีส่วนได้เสียร้องขอให้ศาลสั่งถอนจากการเป็นผู้จัดการมรดกได้ แต่ก็ต้องขอเสียก่อนการแบ่งปันมรดกเสร็จสิ้นลง

9. คำพิพากษาฎีกาเกี่ยวกับผู้จัดการมรดก

1. คำพิพากษาฎีกาที่ 331/2525 ผู้ตายทำพินัยกรรมไว้ แม้ผู้คัดค้านเป็นบุตรของผู้ตาย แต่ตามพินัยกรรม ผู้คัดค้านไม่มีส่วนได้รับทรัพย์สินของผู้ตายเลย จึงไม่สามารถตั้งผู้คัดค้านเป็นผู้จัดการมรดกร่วมด้วย

ข้อสังเกต ศาลจะพิจารณาตั้งใครเป็นผู้จัดการมรดก ต้องคำนึงถึงประโยชน์ของกองมรดกเป็นสำคัญ

2. คำพิพากษาฎีกาที่ 1481/2510 ศาลไม่จำต้องตั้งผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรม อาจตั้งทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียคนอื่นที่เหมาะสมก็ได้

3. คำพิพากษาฎีกาที่ 1491/2523 ทายาทที่จะร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดกได้ หมายถึงทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดกเท่านั้น

ข้อสังเกต ผู้ถูกตัดมิให้รับมรดก ผู้ถูกกำจัดมิให้รับมรดก ไม่มีสิทธิร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก

4. คำพิพากษาฎีกาที่ 2095/2523 ภริยาไม่จดทะเบียนสมรสและไม่มีทรัพย์ร่วมกัน ไม่ใช่ผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินมรดกของสามี ไม่มีสิทธิร้องขอเป็นผู้จัดการมรดก

5. คำพิพากษาฎีกาที่ 2021/2524 ศาลจะตั้งผู้ใดเป็นผู้จัดการมรดก ต้องคำนึงถึงความสมควรเพื่อประโยชน์แก่กองมรดกตามพฤติการณ์ ไม่จำต้องได้รับความยินยอมจากทายาททุกคน

6. คำพิพากษาฎีกาที่ 1695/2531 (ประชุมใหญ่) กองมรดกที่ไม่มีทายาทนั้น แม้มรดกจะตกทอดแก่แผ่นดิน แผ่นดินก็มิใช่ทายาท เจ้าหนี้ไม่อาจบังคับชำระหนี้ได้จนกว่าจะได้ตั้งผู้จัดการมรดกขึ้น และหากไม่มีผู้จัดการมรดกอยู่ตราบใดเจ้าหนี้ก็ไม่มีทางได้รับชำระหนี้ได้เลย การที่เจ้าหนี้จะได้รับชำระหนี้จากกองมรดกขึ้นอยู่กับการที่กองมรดกมีผู้จัดการมรดก ในกรณีเช่นนี้จึงต้องถือว่าเจ้าหนี้เป็นผู้มีส่วนได้เสียและมีสิทธิร้องต่อศาลขอให้ตั้งผู้จัดการมรดกได้ ส่วนปัญหาที่ว่าสมควรตั้งผู้ร้องเป็นผู้จัดการมรดกหรือไม่นั้น แม้ผู้ร้องเป็นเจ้าหนี้กองมรดกซึ่งปกติย่อมมีส่วนได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดก แต่เมื่อไม่ปรากฏว่ามีผู้มีส่วนได้เสียอื่นอีก และพนักงานอัยการมิได้คัดค้าน จึงสมควรตั้งผู้ร้องเป็นผู้จัดการมรดกได้

ข้อสังเกต ศาลฎีกาได้ให้เหตุผลไว้แล้วว่า ทำไมเจ้าหนี้กองมรดกคดีนี้ จึงร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกได้ และเป็นผู้จัดการมรดกได้

แนวปฏิบัติบางประการเกี่ยวกับการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ และการพิพากษาตามยอม

ไชติช่วง ทัพวงศ์*

กระบวนพิจารณาของศาลประการหนึ่งซึ่งถือว่าสำคัญเป็นอย่างยิ่ง คือ การทำสัญญาประนีประนอมยอมความและการพิพากษาตามยอม เพราะการทำสัญญาประนีประนอมยอมความมีผลทำให้สิทธิเรียกร้องที่คู่ความมีอยู่นั้นระงับสิ้นไป โดยแต่ละฝ่ายได้สิทธิใหม่ตามที่ตกลงกันไว้ในสัญญาประนีประนอมยอมความ และที่สำคัญคือ การที่ศาลมีคำพิพากษาตามยอมนั้นจะมีผลเท่ากับมีคำพิพากษาไปตามที่คู่ความตกลงไว้ในสัญญาประนีประนอมยอมความ ซึ่งคำพิพากษาตามยอมนั้นมีบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 138 บัญญัติห้ามอุทธรณ์ไว้ โดยมีข้อยกเว้นให้อุทธรณ์ได้ในเหตุจำกัดเพียง 3 ประการเท่านั้น ซึ่งเป็นเหตุที่ยกขึ้นอ้างได้ยาก ดังนั้น การทำสัญญาประนีประนอมยอมความ จึงเป็นกระบวนพิจารณาที่คู่ความโดยเฉพาะอย่างยิ่งทนายความต้องมีความรอบคอบและใช้ความละเอียดอย่างสูง เพื่อให้ข้อตกลงนั้นถูกต้องตรงตามความประสงค์ของคู่ความ และไม่ฝ่าฝืนต่อกฎหมาย ซึ่งศาลเองก็มีหน้าที่ในส่วนนี้อยู่ด้วย และเพื่อให้การทำสัญญาประนีประนอมยอมความและการพิพากษาตามยอมมีผลสมบูรณ์ตามความมุ่งหมายดังกล่าว จึงจะขอกล่าวถึงแนวปฏิบัติบางประการเกี่ยวกับการทำสัญญาประนีประนอมยอมความและการพิพากษาตามยอม เพื่อเป็นแนวปฏิบัติของคู่ความ และคู่มือในการทำหน้าที่ทนายความหรือการปฏิบัติงานของศาล คือ

ข้อพิจารณาระหว่างการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ

1. ผู้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความต้องเป็นคู่ความ และอย่าทำสัญญาโดยบังคับไปถึงบุคคลภายนอก ถ้าจะให้ผูกพันบุคคลภายนอกก็สามารถทำได้ เช่น

(1) ให้บุคคลภายนอกเข้ามาเป็นคู่ความในคดีด้วยการร้องสอดเสียก่อน

---

* *ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์*

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา

คำพิพากษาฎีกาที่ 5671/2534 ศาลชั้นต้นพิพากษาตามยอมให้โจทก์จำเลยหย่าขาดและแบ่งทรัพย์สินกัน โดยมีข้อตกลงข้อหนึ่งว่าให้จำเลยโอนที่ดินที่มีชื่อบริษัท ม. ซึ่งจำเลยเป็นกรรมการผู้จัดการและมีอำนาจกระทำการแทนบริษัทได้ ให้แก่โจทก์ จำเลยทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับโจทก์ในฐานะส่วนตัว มิได้กระทำในฐานะเป็นผู้แทนของบริษัทดังกล่าว ข้อตกลงดังกล่าวจึงไม่ผูกพันบริษัท ม. ซึ่งเป็นบุคคลภายนอก เมื่อที่ประชุมผู้ถือหุ้นบริษัท ม. มีมติค้านการโอนที่ดิน การที่จะบังคับให้จำเลยชำระหนี้ในส่วนนี้จึงกลายเป็นพ้นวิสัย ศาลบังคับในส่วนนี้ให้ไม่ได้

(2) ให้บุคคลภายนอกเข้าทำสัญญาค้ำประกันการปฏิบัติตามสัญญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 274 ซึ่งหากมีการผิดสัญญาก็จะบังคับคดีเอาแก่ผู้ค้ำประกันได้ โดยไม่ต้องฟ้องผู้ค้ำประกันเป็นคดีใหม่

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา

คำพิพากษาฎีกาที่ 46/2536 โจทก์จำเลยทำสัญญาประนีประนอมยอมความซึ่งศาลได้พิพากษาตามยอมแล้ว ต่อมาจำเลยนำบริษัท ค. เข้ามาเป็นผู้ค้ำประกันการชำระหนี้โดยยินยอมผูกพันตนรับผิดอย่างลูกหนี้ร่วมตามที่จำเลยตกลง โดยทำสัญญาค้ำประกันต่อศาลเพื่อการชำระหนี้ตามคำพิพากษาตามมาตรา 274 เมื่อจำเลยค้างชำระหนี้ โจทก์ย่อมบังคับชำระหนี้โดยยึดทรัพย์สินของผู้ค้ำประกันได้ โดยไม่ต้องฟ้องผู้ค้ำประกันเป็นคดีใหม่

<u>หมายเหตุ</u> คำพิพากษาฎีกาที่ 2445/2543 คู่ความทำสัญญาประนีประนอมยอมความ และบุคคลภายนอกเข้าทำสัญญาค้ำประกันระหว่างการพิจารณาของศาลฎีกาด้วยการทำเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความฉบับหนึ่ง กับสัญญาค้ำประกันอีกฉบับหนึ่งและทำต่อศาลฎีกาในวันเดียวกัน เนื่องจากศาลฎีกานัดพร้อมให้ทุกฝ่ายมาศาลเพื่อทำสัญญา โดยสัญญาประนีประนอมยอมความมีคู่ความกับองค์คณะผู้พิพากษาศาลฎีกาลงลายมือชื่อซึ่งถือว่าทำต่อหน้าองค์คณะผู้พิพากษาศาลฎีกาแล้ว องค์คณะผู้พิพากษาศาลฎีกามีคำพิพากษาตามยอมกับจดรายงานกระบวนพิจารณาพร้อมออกคำบังคับในวันนั้น ส่วนสัญญาค้ำประกันมีผู้ค้ำประกันกับศาลโดยจ่าศาลฎีกาเป็นคู่สัญญา กับมีพยานลงลายมือชื่อไว้สองคน และเพิ่มเติมโดยคู่ความลงลายมือชื่อไว้ด้วย

2. ต้องตรวจเรื่องอำนาจการทำยอม เช่น

(1) กรณีทนายความหรือผู้รับมอบอำนาจเป็นผู้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความต้องตรวจดูใบแต่งทนายความหรือหนังสือมอบอำนาจว่า ระบุให้มีอำนาจทำสัญญาประนีประนอมยอมความแล้ว สัญญาประนีประนอมยอมความนั้นย่อมจะไม่ผูกพันตัวความ

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา

คำพิพากษาฎีกาที่ 946/2509 เจ้าหนี้ของจำเลยฟ้องจำเลยเรียกหนี้สิน ผู้รับมอบอำนาจจากจำเลยนำใบมอบอำนาจมาขอทำสัญญาประนีประนอมยอมความ แต่ใบมอบอำนาจนั้นเป็นเรื่องทำให้เพื่อขอหนังสือรับรองการทำประโยชน์และการทำนิติกรรมขายที่ดิน สค.1 แม้จะมีข้อความว่า ให้มีอำนาจดำเนินคดีทางศาล เช่น ยอมความได้ด้วยก็ตาม ก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับที่ดินนั้นเท่านั้น ดังนั้น ผู้รับมอบอำนาจจึงไม่มีอำนาจทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับเจ้าหนี้ของจำเลย แม้ศาลจะทำสัญญาประนีประนอมยอมความและพิพากษาตามยอมให้ ก็ไม่มีผลผูกพันจำเลย ฯลฯ

คำพิพากษาฎีกาที่ 3144/2541 จำเลยแต่งตั้ง ส. เป็นทนายความเข้าดำเนินคดี และระบุข้อความในใบแต่งทนายความให้ ส. มีอำนาจทำสัญญาประนีประนอมยอมความด้วย เมื่อจำเลยยังมิได้ถอน ส. ออกจากการเป็นทนายความ การที่ ส. ไปตกลงทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับโจทก์ แม้จะไม่ได้ปรึกษากับจำเลยก่อน ก็ถือเป็นการกระทำโดยชอบด้วยกระบวนพิจารณา มิใช่เป็นการพิจารณาที่ผิดระเบียบ

(2) กรณีนิติบุคคลทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ต้องตรวจดูอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคลนั้น และกรณีนิติบุคคลแต่งทนายความ หรือมอบอำนาจให้บุคคลมาทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ก็ต้องตรวจอำนาจกระทำการของบุคคลผู้ทำการแทนนิติบุคคลนั้นเช่นกัน

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา

คำพิพากษาฎีกาที่ 2375/2529 ในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความระหว่างโจทก์กับจำเลย ส. กรรมการบริษัทจำเลยเพียงคนเดียวลงชื่อในสัญญาประนีประนอมยอมความแทนจำเลย ซึ่งเป็นการไม่ชอบด้วยข้อบังคับของจำเลย ที่ต้องมีกรรมการของจำเลยตามที่ระบุชื่อไว้ในข้อบังคับจำนวน 2 คน ร่วมกันลงลายมือชื่อและประทับตราสำคัญของบริษัทด้วย สัญญาประนีประนอมยอมความไม่สมบูรณ์ ไม่มีผลผูกพันจำเลย

(3) กรณีผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถเป็นคู่ความ ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลจะทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1574, 1598/3 และ 1598/18

กรณีของผู้เยาว์ ในท้องที่ใดซึ่งมีศาลเยาวชนและครอบครัว ต้องไปร้องต่อศาลดังกล่าว ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ มาตรา 11(3) ถ้าท้องที่ใดไม่มีศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลซึ่งพิจารณาคดีนั้นอาจมีคำสั่งอนุญาตโดยไม่ต้องให้คู่ความไปร้องขออนุญาตเป็นคดีใหม่

(4) กรณีคนเสมือนไร้ความสามารถเป็นคู่ความ ผู้พิทักษ์ไม่มีอำนาจทำสัญญาประนีประนอมยอมความแทน แต่คนเสมือนไร้ความสามารถทำได้เอง โดยต้องได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 35 ไม่มีอำนาจทำโดยลำพัง

(5) กรณีที่คู่ความถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราวหรือเด็ดขาด อำนาจการทำสัญญาประนีประนอมยอมความตกอยู่แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ คู่ความจึงไม่มีอำนาจทำสัญญาประนีประนอมยอมความ

3. ควรให้คู่ความลงลายมือชื่อในสัญญาประนีประนอมยอมความให้เรียบร้อย ก่อนศาลอ่านรายงานกระบวนพิจารณา เหตุผลก็คือ เพื่อป้องกันไม่ให้คู่ความลืมลงลายมือชื่อหรือเปลี่ยนใจ

ข้อสังเกต ในกรณีที่คู่ความตกลงทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันแล้ว แต่ต่อมาอีกฝ่ายไม่ยอมลงลายมือชื่อ แม้ศาลจะจดแจ้งที่ไม่ยอมลงชื่อไว้ในรายงานกระบวนพิจารณาแล้วพิพากษาตามยอมไป คำพิพากษาตามยอมนั้นก็ไม่ชอบ ศาลสูงต้องเพิกถอน (คำพิพากษาฎีกาที่ 195/2521)

4. ในรายงานกระบวนพิจารณา ศาลน่าจะจดโดยระบุข้อความด้วยว่า **"ได้อ่านสัญญาประนีประนอมยอมความให้คู่ความฟังแล้ว คู่ความรับว่าตรงตามเจตนา"** ในกรณีนี้ส่วนใหญ่จะไม่ค่อยได้ปฏิบัติกัน แต่ถ้าทำได้ก็จะทำให้การทำสัญญาประนีประนอมยอมความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

5. ในกรณีที่มีการแก้ไขสัญญายอม เช่น การเปลี่ยนแปลงยอดจำนวนหนี้ เปลี่ยนวันชำระหนี้ หรือมีขูดลบตกเติมแก้ไข จะต้องให้คู่ความทุกฝ่ายลงลายมือชื่อกำกับไว้ในทุกจุด เพื่อกันไว้ไม่ให้เกิดจุดอ่อนที่คู่ความจะมาโต้แย้งได้ในภายหลัง

6. คู่ความตกลงกันเกินคำขอ หรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้องได้ แต่ต้องตกลงกันในประเด็นแห่งคดี หรือเกี่ยวเนื่องกับประเด็นแห่งคดี

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา

คำพิพากษาฎีกาที่ 1492/2528 สัญญาประนีประนอมยอมความที่กระทำต่อหน้าศาลและศาลพิพากษาตามยอมนั้น มิใช่เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทอย่างคดีธรรมดาที่ต้องพิจารณาสืบพยานกัน จึงไม่ตกอยู่ในบังคับแห่งกฎหมายที่ห้ามมิให้พิพากษาเกินคำขอ หรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้อง เพียงแต่ตกลงกันในประเด็นแห่งคดี หรือเกี่ยวกับประเด็นนั้น ๆ หากข้อตกลงนั้นมิได้ฝ่าฝืนต่อกฎหมายแล้ว ศาลก็ต้องพิพากษาไปตามยอม โดยไม่ต้องย้อนดูว่าเกินคำขอหรือไม่

7. เมื่อคู่ความแถลงร่วมกันว่าคดีตกลงกันได้แล้ว ขอให้ศาลทำสัญญาประนีประนอมยอมความและพิพากษาตามยอมให้ หากมีคำคู่ความ เช่น คำให้การของจำเลย หรือคำแถลงของจำเลยอยู่ในสำนวน ก็ไม่มีความจำเป็นใดที่ศาลจะต้องมีคำสั่งรับพิจารณาต่อไป โดยศาลจะทำสัญญาประนีประนอมยอมความและพิพากษาไปตามยอมได้เลย (คำพิพากษาฎีกาที่ 2169/2523)

8. คู่ความสามารถตกลงค่าทนายความในสัญญาประนีประนอมยอมความมากน้อยเท่าใดก็ได้ โดยจะตกลงเรื่องค่าทนายความกันสูงกว่าที่กำหนดไว้ในตารางท้ายของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งก็ได้

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา

คำพิพากษาฎีกาที่ 1848/2516 ที่ทนายจำเลยตกลงยอมให้ค่าทนายโจทก์ 3,000 บาท เมื่อทนายจำเลยมีอำนาจทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับฝ่ายโจทก์ได้ตามใบแต่งทนายจำเลย จำเลยจะมาปฏิเสธไม่ยอมรับผิดชอบไม่ได้ และกรณีเช่นนี้ คู่ความจะตกลงค่าทนายความมากน้อยเท่าใดก็ได้ เพราะเป็นเรื่องตกลงกันให้จำเลยรับผิดในค่าฤชาธรรมเนียมอันได้แก่ค่าทนายความด้วย ไม่จำต้องถือตามบัญชีอัตราค่าทนายความตามตาราง 6 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เพราะไม่ใช่เรื่องที่ศาลกำหนดค่าทนายความให้ฝ่ายแพ้ใช้แทน ข้อตกลงเกี่ยวกับค่าทนายความนี้ ชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 163 แล้ว

9. กรณีจำเลยหลายคน และบางคนยอม แต่บางคนไม่ยอม ศาลทำยอมเฉพาะคู่ความบางคนที่ยอมนั้นได้ เช่น

(1) กรณีจำเลยบางคนยอม บางคนไม่ยอม โจทก์อาจถอนฟ้องจำเลยคนที่ไม่ยอมแล้วทำยอมเฉพาะกับจำเลยที่ยอมก็ได้

(2) กรณีจำเลยบางคนยอม บางคนไม่ยอม และโจทก์ไม่ยอมถอนฟ้องจำเลยคนที่ไม่ยอม แต่จะดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไป ศาลก็ทำยอมให้เฉพาะจำเลยคนที่ยอมได้แล้วดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไปสำหรับจำเลยคนที่ไม่ยอมและเมื่อเสร็จการพิจารณาแล้วจึงพิพากษาไปพร้อมกัน

สำหรับวิธีปฏิบัติตาม (2) นี้ คือ

(1) จำเลยคนใดยอมก็ทำสัญญาประนีประนอมยอมความระหว่างโจทก์กับจำเลยคนนั้นไว้เลย แต่ศาลจะยังไม่พิพากษาตามยอม แล้วรวมสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นไว้ในสำนวน

(2) ศาลจะจดรายงานกระบวนพิจารณาไว้ โดยให้ได้ใจความสำคัญว่า จำเลยคนใดยอมหรือไม่ยอม และคนใดทำสัญญาประนีประนอมยอมความไว้ แต่ยังไม่ได้มีคำพิพากษาสำหรับจำเลยคนนั้น คงรอไว้พิพากษาตามยอมพร้อมกับคำพิพากษาสำหรับจำเลยที่ไม่ยอมตามกระบวนพิจารณาปกติ โดยจดรายงานกระบวนพิจารณาในส่วนการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ เสร็จแล้วก็ให้ดำเนินกระบวนพิจารณาไปต่อสำหรับจำเลยที่ไม่ยอม

(3) เมื่อสืบพยานของโจทก์และจำเลยที่ไม่ยอมเสร็จแล้ว จึงมีคำพิพากษาพร้อมกันในคำพิพากษาฉบับเดียว

ข้อสังเกต บางครั้งเมื่อศาลทำยอมสำหรับจำเลยบางคนแล้ว โจทก์ได้ขอคืนค่าขึ้นศาลมาเลย กรณีเช่นนี้เห็นว่า ถ้าหนี้ตามฟ้องเป็นกรณีที่ไม่อาจแบ่งแยกกันได้ ก็จะคืนค่าขึ้นศาลให้แก่โจทก์ไม่ได้ คงต้องสั่งในคำพิพากษาแต่เฉพาะส่วนความรับผิดในเรื่องค่าฤชาธรรมเนียมของจำเลยแต่ละคนแยกกันเท่านั้น

10. กรณีทำสัญญาประนีประนอมยอมความในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา แยกเป็น 2 กรณี

(1) กรณีคู่ความทำสัญญาประนีประนอมยอมความแล้วนำมายื่นต่อศาลชั้นต้น ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นจะออกนั่งพิจารณาสอบถามคู่ความ แล้วให้ลงลายมือชื่อไว้ในสัญญาประนีประนอมยอมความต่อหน้า แล้วผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นจึงลงลายมือชื่อต่อท้ายตามแบบพิมพ์สัญญาประนีประนอมยอมความ แล้วจดรายงานกระบวนพิจารณาให้ส่งสัญญาประนีประนอมยอมความพร้อมรายงานกระบวนพิจารณาไปศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา เพื่อดำเนินการและมีคำพิพากษาตามยอมไป

(2) คู่ความจะทำสัญญาประนีประนอมยอมความที่ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาก็ได้

ข้อพิจารณาหลังจากคู่ความทำสัญญาประนีประนอมยอมความ และศาลพิพากษาตามยอมแล้ว

1. หากคู่ความทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน โดยไม่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายและศาลพิพากษาไปตามยอมแล้ว คู่ความเห็นว่าสัญญาประนีประนอมยอมความไม่ถูกต้อง อย่างไรก็ต้องใช้สิทธิอุทธรณ์ไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 138

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 138 นั้น โดยหลักห้ามมิให้อุทธรณ์คำพิพากษาตามยอม เว้นแต่กรณีที่มีเหตุดังต่อไปนี้

(1) เมื่อมีข้อกล่าวอ้างว่าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งฉ้อฉล

(2) เมื่อคำพิพากษานั้นถูกกล่าวอ้างว่าเป็นการละเมิดต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชน

(3) เมื่อคำพิพากษานั้นถูกกล่าวอ้างว่ามิได้เป็นไปตามข้อตกลง หรือการประนีประนอมยอมความ

2. ถ้าไม่อุทธรณ์ภายในกำหนดและตามเงื่อนไขของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 138 ก็จะ **"ยื่นฟ้องให้ศาลชั้นต้นพิจารณาพิพากษาทำลายสัญญาประนีประนอมยอมความ ซึ่งเท่ากับทำลายคำพิพากษาของศาลนั้นเองไม่ได้"**

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา

คำพิพากษาฎีกาที่ 297/2515 คำพิพากษาของศาลชั้นต้นซึ่งได้พิพากษาตามสัญญาประนีประนอมยอมความ ถ้าหากโจทก์เห็นว่าไม่ถูกต้องอย่างไร ก็ชอบที่จะอุทธรณ์ฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 138 จะยื่นฟ้องให้ศาลชั้นต้นพิจารณาพิพากษาทำลายคำพิพากษาของศาลนั้นเองไม่ได้

3. หาก **"สัญญาประนีประนอมยอมความ"** ที่ทำกัน และศาลมีคำพิพากษาตามยอมแล้วนั้น มีข้อผิดพลาดหรือข้อผิดหลงเล็กน้อย คู่ความร้องขอให้ศาลแก้ไขได้

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา

คำพิพากษาฎีกาที่ 2531/2538 สัญญาประนีประนอมยอมความเป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษา ถ้ามีข้อผิดพลาดหรือผิดหลงเล็กน้อย ย่อมแก้ไขให้ถูกต้องได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 143

คำพิพากษาฎีกาที่ 907/2539 สัญญาประนีประนอมยอมความถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษา จะแก้ไขข้อผิดพลาดหรือข้อผิดหลงเล็กน้อยอื่น ๆ

4. คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเห็นว่า **"คำพิพากษา"** ตามสัญญาประนีประนอมยอมความไม่ถูกต้อง ก็ต้องใช้สิทธิอุทธรณ์ตามมาตรา 138 จะฟ้องขอให้ **"เพิกถอนคำพิพากษา"** ไม่ได้

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา

คำพิพากษาฎีกาที่ 768/2534 สัญญาประนีประนอมยอมความที่คู่กรณีตกลงกันต่อหน้าศาล และศาลได้มีคำพิพากษาตามยอมแล้วนั้น มีผลทำให้หนี้เดิมระงับ เกิดหนี้ใหม่ตามสัญญาประนีประนอมยอมความ ซึ่งคู่กรณีต้องปฏิบัติตามสัญญานั้น หากโจทก์เห็นว่าคำพิพากษาตามสัญญาประนีประนอมยอมความไม่ถูกต้อง ก็อุทธรณ์ได้ หากเข้ากรณีตามมาตรา 138 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เมื่อโจทก์ไม่อุทธรณ์และคดีถึงที่สุดไปแล้ว โจทก์จึงไม่มีสิทธิที่จะฟ้องให้เพิกถอนได้

5. ทำสัญญาประนีประนอมยอมความและศาลมีคำพิพากษาตามยอม แล้วเกิดปัญหาเกี่ยวกับข้อตกลงในสัญญาว่าจะปฏิบัติหรือบังคับคดีกันอย่างไร **"คู่ความขอให้ศาลตีความว่า**

คู่ความมีเจตนาแท้จริงอย่างไรได้" โดยศาลมีอำนาจไต่สวนข้อเท็จจริง แล้วมีคำสั่งบังคับคดีให้เป็นไปตามเจตนาที่แท้จริง

อย่างไรก็ตาม ถ้าสิ่งที่คู่ความยกขึ้นมานั้นเป็นประเด็นใหม่จากสัญญายอม ศาลจะไม่ไต่สวนให้

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา

คำพิพากษาฎีกาที่ 525/2516 ในกรณีที่คู่ความได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความไว้ต่อศาล เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับข้อตกลงในสัญญาว่า มีความหมายตามเจตนาที่แท้จริงของคู่สัญญาอย่างไร ศาลมีอำนาจไต่สวนข้อเท็จจริงเพื่อตีความให้เป็นไปตามเจตนาที่แท้จริงของคู่สัญญา

ข้อความในสัญญายอมซึ่งคู่สัญญาตกลงแบ่งทรัพย์มรดกระหว่างกัน ระบุให้ห้องแถวไม้ 2 ชั้น 10 ห้อง เป็นของจำเลยที่ 2 เมื่อจำเลยที่ 2 อ้างว่าข้อความดังกล่าวพิมพ์ตกคำว่า **"พร้อมที่ดิน"** ซึ่งตามเจตนาแท้จริงของคู่ความหมายรวมถึงที่ดินซึ่งเป็นที่ตั้งของห้องแถวนั้นด้วย เมื่อศาลเห็นว่าตามเจตนาที่แท้จริงของคู่สัญญาหมายถึงห้องแถวดังกล่าวพร้อมที่ดินแล้ว ก็มีอำนาจบังคับคดีให้เป็นไปตามนั้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 652/2506 โจทก์จำเลยทำยอมในศาล โดยจำเลยให้สิทธิโจทก์ที่จะตรวจตราดูการดำเนินงานประจำปีฉลองรูปปั้นเซียน และจำเลยจะทำบัญชีรับจ่ายสำหรับงานดังกล่าวพร้อมหลักฐานกับเงินสุทธิมายื่นต่อศาลเพื่อให้โจทก์ตรวจดูได้ ซึ่งศาลพิพากษาตามยอม และจำเลยก็ได้ปฏิบัติตามข้อความในสัญญายอมแล้วนั้น ต่อมาโจทก์จะอ้างว่าได้ตรวจตราแล้ว จำเลยบริหารไม่ชอบและบัญชีผิดพลาด ขอให้ศาลไต่สวนนั้น ศาลย่อมไม่ไต่สวนให้ เพราะเป็นประเด็นใหม่ มิได้ระบุหรือขยายความไว้ในสัญญายอม

6. หากศาลดำเนินกระบวนพิจารณาในเรื่องการทำสัญญาประนีประนอมยอมความและมีคำพิพากษาตามยอมไปโดยผิดระเบียบ เช่น จำเลยไม่ทราบว่าตนถูกฟ้อง เพราะการส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องไม่ชอบ หรือมีผู้ปลอมลายมือชื่อของจำเลยมอบอำนาจให้มาทำยอม แม้ศาลได้มีคำพิพากษาไปตามยอมแล้ว คู่ความที่ต้องเสียหายนั้นก็มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลขอให้สั่งเพิกถอน หรือแก้ไขให้ดำเนินกระบวนพิจารณานั้น ๆ ใหม่ ให้ถูกต้องตามกฎหมายต่อไปได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 27 วรรคหนึ่ง

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา

คำพิพากษาฎีกาที่ 320/2536 จำเลยที่ 1 ยื่นคำร้องขอให้ศาลชั้นต้นเพิกถอนกระบวนพิจารณาที่ผิดระเบียบ หลังจากที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้ว โดยอ้างว่าไม่มีการส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลยที่ 1 จำเลยที่ 1 ไม่เคยทราบว่าถูกโจทก์ฟ้องมาก่อน และจำเลย

ที่ 1 มิได้มอบอำนาจให้มารดาดำเนินคดีแทน ทั้งมารดาจำเลยที่ 1 ก็ไม่เคยตั้งทนายความให้ดำเนินคดี ดังนี้ หากข้อเท็จจริงเป็นดังคำร้องของจำเลยที่ 1 กระบวนพิจารณาของศาลชั้นต้นย่อมเป็นการไม่ชอบ เป็นเหตุให้ศาลชั้นต้นหลงผิดดำเนินกระบวนพิจารณาไปจนกระทั่งมีคำพิพากษาให้จำเลยที่ 1 แพ้คดี กระบวนพิจารณาและคำพิพากษาของศาลชั้นต้นในส่วนที่เกี่ยวกับจำเลยที่ 1 จึงเป็นการไม่ชอบ จำเลยที่ 1 จึงยื่นคำร้องขอให้ศาลชั้นต้นเพิกถอนกระบวนพิจารณาที่ผิดระเบียบนั้นเสียได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 27 วรรคแรก แม้จะยื่นคำร้องขอให้เพิกถอนภายหลังจากศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้ว ก็ไม่ต้องห้ามตามมาตรา 27 วรรคสอง

คำพิพากษาฎีกาที่ 3887/2536 แม้ศาลชั้นต้นจะได้พิพากษาไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความให้จำเลยทั้งสามร่วมกันใช้เงินแก่โจทก์แล้วก็ตาม หากปรากฏว่าการส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลยที่ 1 และที่ 2 กระทำโดยมิชอบ เป็นเหตุให้จำเลยที่ 1 และที่ 2 ไม่ทราบว่าตนถูกฟ้อง และจำเลยที่ 3 ได้ยักยอกลายมือชื่อของจำเลยที่ 2 ผู้เป็นกรรมการบริษัทจำเลยที่ 1 ที่ลงในกระดาษเปล่ามากรอกข้อความเอาเองว่า จำเลยที่ 1 และจำเลยที่ 2 มอบอำนาจให้จำเลยที่ 3 ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับโจทก์ เป็นเหตุให้ศาลชั้นต้นเข้าใจผิดว่าเป็นใบมอบอำนาจที่แท้จริง และได้พิพากษาไปตามยอมให้จำเลยที่ 1 และที่ 2 รับผิดใช้เงินแก่โจทก์ตามสัญญาประนีประนอมยอมความ ที่จำเลยที่ 3 ได้แสดงเจตนาแทน จำเลยที่ 1 และที่ 2 ซึ่งได้รับความเสียหายจากการดำเนินกระบวนพิจารณาผิดระเบียบย่อมมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลชั้นต้นสั่งเพิกถอนหรือแก้ไขให้ดำเนินกระบวนพิจารณานั้น ๆ ใหม่ ให้ถูกต้องตามกฎหมายต่อไปได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 27 วรรคหนึ่ง

7. คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะอ้างว่าได้มีสัญญาประนีประนอมยอมความ ซึ่งคู่ความทำกันไว้ก่อนและเงื่อนไขแตกต่างออกไปจากสัญญาที่ทำกันในศาล มาเป็นเหตุไม่ปฏิบัติตามคำบังคับไม่ได้

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา

คำพิพากษาฎีกาที่ 1117/2511 จำเลยทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับโจทก์ยอมออกจากห้องพิพาทภายในเวลากำหนด ซึ่งศาลได้พิพากษาตามยอมและมีคำบังคับแล้ว ภายหลังจำเลยจะอ้างว่ามีสัญญาประนีประนอมยอมความกับตัวแทนโจทก์นอกศาล ซึ่งทำไว้ก่อนและมีเงื่อนไขแตกต่างไปจากสัญญาประนีประนอมยอมความในศาล เพื่อเป็นเหตุไม่ปฏิบัติตามคำบังคับหาได้ไม่

หากมีสัญญาประนีประนอมยอมความนอกศาลซึ่งทำไว้ก่อนจริง สัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวก็ถูกยกเลิกโดยสัญญาประนีประนอมยอมความฉบับหลัง ซึ่งศาลพิพากษาให้เป็นไปตามสัญญานั้นแล้ว

จากแนวปฏิบัติและข้อสังเกตในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ และการพิพากษาตามยอมดังกล่าวไปแล้ว คงจะเกิดประโยชน์ต่อผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายบ้างไม่มากก็น้อย ทั้งนี้ก็เพื่อให้บรรลุสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน นั่นคือ ความถูกต้องเป็นธรรมอันก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวม

ตัวอย่างสัญญาประนีประนอมยอมความ

1. ตัวอย่างเรื่องกู้ยืม - เช็ค

สัญญาประนีประนอมยอมความ

สัญญาฉบับนี้ทำขึ้น ณ.....เมื่อวันที่.....
ระหว่าง **นายยินยอม พร้อมใจ** ซึ่งต่อไปในสัญญานี้เรียกว่า **"ผู้ให้สัญญา"** และ **นายชัดแย้ง ติดชัด** ซึ่งต่อไปในสัญญานี้เรียกว่า **"ผู้รับสัญญา"**

ตามที่คู่กรณีทั้งสองได้ยื่นคำเสนอข้อพิพาทต่อ **นายเจรจา ยุติ** อาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ให้ดำเนินการไกล่เกลี่ยให้ นั้น

บัดนี้ คู่พิพาททั้งสองฝ่ายสามารถตกลงกันได้ และทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันดังต่อไปนี้

ข้อ 1. ผู้ให้สัญญาตกลงชำระเงินให้แก่ผู้รับสัญญาเป็นจำนวนเงิน 100.000 บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน) โดยแบ่งชำระเป็น 5 งวด ๆ ละ 20.000 บาท งวดแรกตกลงชำระเป็นเงินสดให้แก่โจทก์ในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2549 ส่วนงวดที่เหลืออีก 4 งวด ตกลงชำระในวันสิ้นเดือนของทุกเดือน ตั้งแต่เดือนมีนาคม เป็นต้นไป โดยผู้ให้สัญญาจะชำระด้วยวิธีโอนเงินเข้าบัญชีสะสมทรัพย์ ธนาคารกรุงเทพจำกัด (มหาชน) สาขาสะพานพระปิ่นเกล้า หมายเลขบัญชีเลขที่ 025412298 ชื่อเจ้าของบัญชี นายไกล่เกลี่ย ยุติธรรม

ข้อ 2. หากผู้ให้สัญญาผิดนัดในข้อ 1 ยินยอมให้โจทก์ฟ้องร้องบังคับคดีได้ทันที พร้อมทั้งยินยอมชำระดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 15 ต่อปี จากยอดเงินดามข้อ 1 นับแต่วันผิดนัดไปจนกว่าจะชำระเสร็จ

ข้อ 3. ผู้รับสัญญาตกลงคืนเช็คพิพาทให้แก่ผู้ให้สัญญา

ข้อ 4. ทั้งสองฝ่ายตกลงไม่ติดใจเรียกร้องและดำเนินคดีในข้อพิพาทอันเกี่ยวเนื่องกับข้อพิพาทนี้ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาต่อกันอีก

สัญญาทำขึ้น 2 ฉบับ มีข้อความถูกต้องตรงกันทุกประการ โดยมอบให้คู่กรณีแต่ละฝ่ายฝ่ายละ 1 ฉบับ

คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้อ่านและเข้าใจข้อความตามหนังสือฉบับนี้แล้ว เห็นว่าตรงดามเจตนารมณ์ของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย จึงได้ลงลายมือชื่อไว้ต่อหน้าพยานเป็นสำคัญ ณ วันเดือนปีปรากฏข้างต้น

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัญญา
(.....)
ลงชื่อ.....ผู้รับสัญญา
(.....)
ลงชื่อ.....พยาน
(.....)
ลงชื่อ.....พยาน
(.....)

2. ตัวอย่างเรื่องจ้างเหมาต่อเติมอาคาร

สัญญาประนีประนอมยอมความ

สัญญาฉบับนี้ทำขึ้น ณ.....เมื่อวันที่.....
ระหว่าง **นายยินยอม พร้อมใจ** ซึ่งต่อไปในสัญญานี้เรียกว่า **"ผู้ให้สัญญา"** และ **นายขัดแย้ง ติดขัด** ซึ่งต่อไปในสัญญานี้เรียกว่า **"ผู้รับสัญญา"**

ตามที่คู่กรณีทั้งสองได้ยื่นคำเสนอข้อพิพาทต่อ **นายเจรจา ยุติ** อาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ให้ดำเนินการไกล่เกลี่ยให้ นั้น

บัดนี้ คู่พิพาททั้งสองฝ่ายสามารถตกลงกันได้ และทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันดังต่อไปนี้

ข้อ 1. ผู้ให้สัญญายอมชำระหนี้ที่เกิดจากสัญญาจ้างเหมาต่อเติมอาคาร ฉบับลงวันที่ 18 ตุลาคม 2548 และรายการเพิ่มเติมจากแบบท้ายสัญญาฉบับนี้ เป็นเงิน 100,000 บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน) ให้แก่ผู้รับสัญญา

ข้อ 2. การชำระหนี้ตามข้อ 1 คู่กรณีได้ออกเช็คเงินสด ลงวันที่สั่งจ่ายล่วงหน้าวันที่ 29 ธันวาคม 2548 ซึ่งเป็นเช็คเลขที่ 025128435 ของธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) สาขาย่อยสี่แยกถนนจันทร์ มอบให้แก่ผู้ร้องในวันนี้แล้ว

ข้อ 3. ผู้รับสัญญายอมตามข้อ 1 และข้อ 2 และได้รับมอบเช็คตามข้อ 2 ในวันนี้ จากผู้ให้สัญญาเรียบร้อยแล้ว

ข้อ 4. ผู้รับสัญญาและผู้ให้สัญญาไม่ติดใจเรียกร้องสิ่งอื่นใดนอกเหนือจากนี้ เกี่ยวกับสัญญาจ้างเหมาต่อเติมอาคาร ฉบับลงวันที่ 18 ตุลาคม 2548 และรายการเพิ่มเติมจากแบบตามสำเนาที่แนบท้ายสัญญาฉบับนี้ จากกันอีก โดยถือว่าข้อพิพาทในเรื่องนี้ยุติกันไปเมื่อมีการจ่ายเงินตามเช็คในข้อ 2 เรียบร้อยแล้ว

สัญญาทำขึ้น 2 ฉบับ มีข้อความถูกต้องตรงกันทุกประการ โดยมอบให้คู่กรณีแต่ละฝ่ายฝ่ายละ 1 ฉบับ

คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้อ่านและเข้าใจข้อความตามหนังสือฉบับนี้แล้ว เห็นว่าตรงตามเจตนารมณ์ของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย จึงได้ลงลายมือชื่อไว้ต่อหน้าพยานเป็นสำคัญ ณ วันเดือนปีปรากฏข้างต้น

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัญญา
(.....)
ลงชื่อ.....ผู้รับสัญญา
(.....)
ลงชื่อ.....พยาน
(.....)
ลงชื่อ.....พยาน
(.....)

3. ตัวอย่างเรื่องมรดก - พินัยกรรม

สัญญาประนีประนอมยอมความ

สัญญาฉบับนี้ทำขึ้น ณ .....เมื่อวันที่.....
ระหว่าง **นายยินยอม พร้อมใจ** ซึ่งต่อไปในสัญญานี้เรียกว่า **"ผู้ให้สัญญา"** และ **นายขัดแย้ง ติดขัด** ซึ่งต่อไปในสัญญานี้เรียกว่า **"ผู้รับสัญญา"**

ตามที่คู่กรณีทั้งสองได้ยื่นคำเสนอข้อพิพาทต่อ **นายเจรจา ยุติ** อาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ให้ดำเนินการไกล่เกลี่ยให้ นั้น

บัดนี้ คู่พิพาททั้งสองฝ่ายสามารถตกลงกันได้ และทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันดังต่อไปนี้

ข้อ 1. ผู้ให้สัญญาและผู้รับสัญญาในฐานะทายาทของ นาง ย. ผู้ตาย ตกลงยินยอมแบ่งที่ดินอันเป็นมรดกของ นาง ย. ผู้ตาย โดยทั้งสองฝ่ายได้รับส่วนแบ่งคนละเท่า ๆ กันในที่ดินดังต่อไปนี้

1.1 ที่ดินโฉนดเลขที่.....แขวง/ตำบล.....
เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....เนื้อที่.....ไร่.....วา
โดยทั้งสองฝ่ายจะไปจดทะเบียนรับโอนมรดก พร้อมทั้งยื่นคำขอรังวัดแบ่งแยกกรรมสิทธิ์รวมร่วมกัน ในวันที่.....เดือน.....พ.ค..... เวลา.....น. ณ สำนักงานที่ดินจังหวัด.....

1.2 ที่ดินโฉนดเลขที่.....แขวง/ตำบล.....
เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....เนื้อที่.....ไร่.....วา
โดยทั้งสองฝ่ายจะไปจดทะเบียนรับโอนมรดก พร้อมทั้งยื่นคำขอรังวัดแบ่งแยกกรรมสิทธิ์รวมร่วมกัน ในวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น. ณ สำนักงานที่ดินจังหวัด.....

ข้อ 2. ทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่า หากฝ่ายใดประสงค์จะให้บุคคลใดเป็นผู้เข้าถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินเฉพาะส่วนของตน สามารถกระทำได้ตามประสงค์ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมของอีกฝ่ายหนึ่ง แต่ฝ่ายที่รับโอนต้องเป็นผู้เสียค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียน อากรแสตมป์ และภาษีเงินได้ด้วยตนเองทั้งสิ้น

ข้อ 3. ค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนรับโอนมรดก และการขอรังวัดแบ่งแยกกรรมสิทธิ์ตามสัญญาประนีประนอมยอมความฉบับนี้ ทั้งสองฝ่ายตกลงกันออกคนละ 1 ส่วนเท่า ๆ กัน

ข้อ 4. ทั้งสองฝ่ายตกลงระงับข้อพิพาทที่มีอยู่เกี่ยวกับพินัยกรรม โดยทั้งสองฝ่ายจะไม่เรียกร้องอ้างเอาสิทธิหรือทรัพย์สินอื่นใด นอกเหนือจากที่ปรากฏในสัญญาประนีประนอมยอมความนี้ และให้ถือว่าพินัยกรรมฉบับพิพาทเป็นอันไม่มี

ข้อ 5. ทั้งสองฝ่ายยินยอมปฏิบัติตามข้อ 1 ถึงข้อ 4 หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามข้อใดข้อหนึ่งที่ได้กล่าวไว้ในข้อนี้ ฝ่ายผิดสัญญายินยอมจ่ายค่าเสียหายเกี่ยวกับการนี้

สัญญาทำขึ้น 2 ฉบับ มีข้อความถูกต้องตรงกันทุกประการ โดยมอบให้คู่กรณีแต่ละฝ่ายฝ่ายละ 1 ฉบับ

คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้อ่านและเข้าใจข้อความตามหนังสือฉบับนี้แล้ว เห็นว่าตรงตามเจตนารมณ์ของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย จึงได้ลงลายมือชื่อไว้ต่อหน้าพยานเป็นสำคัญ ณ วันเดือนปีปรากฏข้างต้น

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัญญา
(.....)
ลงชื่อ.....ผู้รับสัญญา
(.....)
ลงชื่อ.....พยาน
(.....)
ลงชื่อ.....พยาน
(.....)

4. ตัวอย่างเรื่องจะซื้อจะขาย

สัญญาประนีประนอมยอมความ

สัญญาฉบับนี้ทำขึ้น ณ.....เมื่อวันที่.....
ระหว่าง **นายยินยอม พร้อมใจ** ซึ่งต่อไปในสัญญานี้เรียกว่า **"ผู้ให้สัญญา"** และ **นายขัดแย้ง ดิดขัด** ซึ่งต่อไปในสัญญานี้เรียกว่า **"ผู้รับสัญญา"**

ตามที่คู่กรณีทั้งสองได้ยื่นคำเสนอข้อพิพาทต่อ **นายเจรจา ยุติ** อาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ให้ดำเนินการไกล่เกลี่ยให้ นั้น

บัดนี้ คู่พิพาททั้งสองฝ่ายสามารถตกลงกันได้ และทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันดังต่อไปนี้

ข้อ 1. ผู้ให้สัญญาตกลงคืนเงินค่าจองอาคารพร้อมที่ดิน เงินมัดจำ และเงินดาวน์ที่ผู้รับสัญญาได้ชำระไปตามสัญญาพิพาทจำนวน 2 สัญญา ระหว่างผู้รับสัญญากับผู้ให้สัญญา ให้แก่ผู้รับสัญญาดังต่อไปนี้

(1) เงินค่าจองอาคารพร้อมที่ดิน ตามหนังสือมัดจำการจองโครงการยุติธรรมโฮม เลขที่ 220 ฉบับลงวันที่ 11 มกราคม 2548 จำนวน 5,000 บาท (ห้าพันบาทถ้วน)

(2) เงินมัดจำและเงินดาวน์ ตามสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินและอาคาร ฉบับลงวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2548 สำหรับที่ดินแปลงที่ 7 และอาคารทาวน์เฮ้าส์ 2 ชั้น ตามแผนผังแสดงที่ตั้งโครงการซึ่งแสดงไว้ในเอกสารแนบท้ายสัญญาฉบับดังกล่าว จำนวน 5,000 บาท (ห้าพันบาทถ้วน) และ 109,800 บาท (หนึ่งแสนเก้าพันแปดร้อยบาทถ้วน) ตามลำดับ

(3) เงินค่าจองอาคารพร้อมที่ดิน ตามหนังสือมัดจำจองโครงการยุติธรรมโฮม เลขที่ 221 ฉบับลงวันที่ 25 มกราคม 2548 จำนวน 5,000 บาท (ห้าพันบาทถ้วน)

(4) เงินมัดจำและเงินดาวน์ ตามสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินและอาคาร ฉบับลงวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2548 สำหรับที่ดินแปลงที่ 79 และอาคารทาวน์เฮ้าส์ 2 ชั้น ตามแผนผังแสดงที่ตั้งโครงการซึ่งแสดงไว้ในเอกสารแนบท้ายสัญญาฉบับดังกล่าว จำนวน 5,000 บาท (ห้าพันบาทถ้วน) และ 109,800 บาท (หนึ่งแสนเก้าพันแปดร้อยบาทถ้วน) ตามลำดับ

รวมเป็นเงินต้นที่ผู้ให้สัญญาตกลงคืนให้แก่ผู้ร้อง 239,600 บาท (สองแสนสามหมื่นเก้าพันหกร้อยบาทถ้วน)

ข้อ 2. ผู้ให้สัญญาตกลงชำระดอกเบี้ยให้ผู้ร้องในกรณีที่พิพาทกันทุกสัญญาดังกล่าวในข้อ 1 เป็นเงินรวม 20,000 บาท (สองหมื่นบาทถ้วน)

ข้อ 3. การชำระเงินคืนรวมกันทุกสัญญาที่พิพาทตามข้อ 1 และข้อ 2 ผู้ให้สัญญาตกลงชำระเป็นเงินสด โดยให้ผู้รับสัญญาไปรับที่บริษัทผู้ให้สัญญา การชำระเงินคืนแบ่งชำระเป็น 6 งวด งวดละเดือน เฉพาะงวดแรกถึงงวดที่ 5 ชำระงวดละ 40,000 บาท (สี่หมื่นบาทถ้วน) งวดที่ 6 (งวดสุดท้าย) ชำระ 59,600 บาท (ห้าหมื่นเก้าพันหกร้อยบาทถ้วน) งวดแรกชำระภายในวันที่ 28 เมษายน 2549 งวดต่อ ๆ ไป ชำระภายในวันที่ 28 ของทุกเดือนถัดไป

ข้อ 4. ผู้รับสัญญาตกลงตามข้อ 1 ข้อ 2 และข้อ 3 และไม่ติดใจเรียกร้องสิ่งอื่นใดนอกเหนือจากนี้ เกี่ยวกับหนังสือมัดจำการจองจำนวน 2 ฉบับ และสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินและอาคาร ฉบับลงวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2548 ทั้งสองฉบับ ตามสำเนาแนบท้ายสัญญานี้ จากผู้ให้สัญญาอีก โดยให้ถือว่าสำเนาหนังสือมัดจำการจองจำนวน 2 ฉบับ และสำเนาสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินและอาคารจำนวน 2 ฉบับดังกล่าวที่แนบท้าย เป็นส่วนหนึ่งของสัญญาประนีประนอมยอมความฉบับนี้ และให้ข้อพิพาทในเรื่องนี้ยุติกันไป เมื่อมีการชำระเงินครบเสร็จสิ้น

สัญญาทำขึ้น 2 ฉบับ มีข้อความถูกต้องตรงกันทุกประการ โดยมอบให้คู่กรณีแต่ละฝ่ายฝ่ายละ 1 ฉบับ

คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้อ่านและเข้าใจข้อความตามหนังสือฉบับนี้แล้ว เห็นว่าตรงตามเจตนารมณ์ของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย จึงได้ลงลายมือชื่อไว้ต่อหน้าพยานเป็นสำคัญ ณ วันเดือนปีปรากฏข้างต้น

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัญญา
(.....)
ลงชื่อ.....ผู้รับสัญญา
(.....)
ลงชื่อ.....พยาน
(.....)
ลงชื่อ.....พยาน
(.....)

5. ตัวอย่างเรื่องซ่อมแซมบ้าน

สัญญาประนีประนอมยอมความ

สัญญาฉบับนี้ทำขึ้น ณ.....เมื่อวันที่.....
ระหว่าง **นายยินยอม พร้อมใจ** ซึ่งต่อไปในสัญญานี้เรียกว่า **"ผู้ให้สัญญา"** และ **นายขัดแย้ง ดิดชัด** ซึ่งต่อไปในสัญญานี้เรียกว่า **"ผู้รับสัญญา"**

ตามที่คู่กรณีทั้งสองได้ยื่นคำเสนอข้อพิพาทต่อ **นายเจรจา ยุติ** อาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ให้ดำเนินการไกล่เกลี่ยให้ นั้น

บัดนี้ คู่พิพาททั้งสองฝ่ายสามารถตกลงกันได้ และทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันดังต่อไปนี้

ข้อ 1. ผู้ให้สัญญาตกลงซ่อมแซมและแก้ไขบ้านพิพาทเลขที่.....หมู่ที่..... ถนนรัตนาธิเบศร์ ตำบลบางกระสอ อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี ของผู้รับสัญญา ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยตามสัญญาจ้างปลูกสร้างบ้านพิพาท โดยจะรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากงานที่ซ่อมแซมในรายการดังต่อไปนี้

(1) หลังคาในส่วนที่ฝนตกแล้วรั่ว

(2) วงกบประตูที่มีน้ำฝนไหลซึมเข้ามาได้

(3) เปลี่ยนวัสดุของที่ชักโครกและที่ปัสสาวะชายของห้องน้ำชั้นบนชั้นล่าง ซึ่งมีปัญหาเพราะน้ำไหลซึม ให้ใช้งานได้ดามมาตรฐานปกติ

(4) ปรับพื้นห้องน้ำชั้นล่างที่เป็นแอ่ง

(5) เปลี่ยนหัวฉีดชำระในห้องน้ำชั้นล่าง

(6) พื้นปาร์เก้ของห้องน้ำชั้นบนที่ผิวร่อนเป็นแผ่น โดยการซ่อมแซมจะต้องมีวัสดุที่แน่นหนามาคลุมเฟอร์นิเจอร์และสิ่งของภายในห้องไว้ในขณะซ่อมแซม เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายใด ๆ เช่น รอยด่างหรือคราบน้ำมันเกิดขึ้นบนเฟอร์นิเจอร์หรือสิ่งของนั้น

(7) รอยแตกร้าวของตัวบ้าน

(8) ประตูห้องนอนชั้นบนที่เปิดไม่ได้เนื่องจากติดบัวที่ดีกันน้ำฝนซึม

(9) บัวประตูห้องรับแขกชั้นล่างที่แตกเนื่องจากช่างของผู้สนองนำกบไฟฟ้ามาไส

(10) เปลี่ยนฝ้าเพดานเหนือห้องนอนชั้นบน เหนือบันได และเหนือห้องรับแขกชั้นล่างที่เปียกน้ำเนื่องจากท่อน้ำรั่ว

ข้อ 2. ผู้ให้สัญญาตกลงจะเข้าทำการซ่อมแซมในวันที่ 5 ตุลาคม 2548 และจะให้แล้วเสร็จภายในวันที่ 11 ตุลาคม 2548

ข้อ 3. ผู้รับสัญญาตกลงตามข้อ 1. และไม่ติดใจเรียกร้องสิ่งอื่นใดที่เกิดจากการก่อสร้างบ้านพิพาทดังกล่าวอีก

สัญญาทำขึ้น 2 ฉบับ มีข้อความถูกต้องตรงกันทุกประการ โดยมอบให้คู่กรณีแต่ละฝ่ายฝ่ายละ 1 ฉบับ

คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้อ่านและเข้าใจข้อความตามหนังสือฉบับนี้แล้ว เห็นว่าตรงตามเจตนารมณ์ของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย จึงได้ลงลายมือชื่อไว้ต่อหน้าพยานเป็นสำคัญ ณ วันเดือนปีปรากฏข้างต้น

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัญญา
(.....)
ลงชื่อ.....ผู้รับสัญญา
(.....)
ลงชื่อ.....พยาน
(.....)
ลงชื่อ.....พยาน
(.....)

สิทธิ (หน้าที่) ของลูกจ้าง (นายจ้าง)

อนันต์ บุญแย้ม*

พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 เป็นกฎหมายคุ้มครองแรงงานฉบับหนึ่งในหลาย ๆ ฉบับซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายแรงงาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การใช้แรงงานเป็นไปอย่างเป็นธรรม ไม่ให้ลูกจ้างถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้างเกินไป นอกจากนี้ กฎหมายนี้ก็ยังมีความคุ้มครองในเรื่อง เป็นต้นว่า ค่าจ้าง หรือค่าชดเชย อันแสดงให้เห็นได้ว่า กฎหมายมีเจตนารมณ์พื้นฐานในอันที่จะประกันความมั่นคงแก่ลูกจ้างอีกด้วยว่า ลูกจ้างจะได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรมเพียงพอแก่การเลี้ยงดูครอบครัวให้อยู่ได้ในสังคม หรือหากต้องถูกออกจากงานเนื่องจากนายจ้างเลิกจ้าง ก็มีสิทธิได้รับค่าชดเชยจากนายจ้าง

แต่การหาได้เป็นอย่างเช่นเจตนารมณ์ตามที่กฎหมายมีวัตถุประสงค์ต้องการไม่ โดยพิจารณาได้จากการมีคดีความฟ้องร้องกันที่ศาลแรงงานกลาง (รวมทั้งสาขาของศาลแรงงานกลางด้วย) และศาลแรงงานภาค โดยมีลูกจ้างเป็นผู้เริ่มคดีเสียมากกว่า และเรื่องที่ลูกจ้างนำมาฟ้องก็จะเป็นการเรียกร้องในค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด ค่าล่วงเวลาในวันหยุด และค่าชดเชย เป็นเสียส่วนมาก ซึ่งแสดงให้เห็นได้ชัดว่า มีข้อขัดข้องในการที่ทั้งนายจ้างและลูกจ้างจะต้องถือปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองฉบับนี้แล้ว เพราะฉะนั้นบทความนี้จึงใคร่สาธยายให้ทั้งลูกจ้างหรือนายจ้างได้ทราบและเข้าใจถึงสิทธิหรือหน้าที่ของตน อันจะทำให้ทั้งคู่สามารถขจัดข้อขัดข้องกันไปได้และจะส่งผลทำให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันอีกด้วย โดยไม่มีคดีความฟ้องร้องให้เสียเวลาและเงิน

ค่าจ้าง (Wages)

ค่าจ้าง หมายความว่า เงินที่นายจ้างและลูกจ้างตกลงกันจ่ายเป็นค่าตอบแทนในการทำงานตามสัญญาจ้างสำหรับระยะเวลาการทำงานปกติเป็นรายชั่วโมง รายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน หรือระยะเวลาอื่น หรือจ่ายให้โดยคำนวณตามผลงานที่ลูกจ้างทำได้ในเวลาทำงาน

---

* ผู้พิพากษาศาลแรงงานกลาง

ปกติของวันทำงาน และให้หมายความรวมถึงเงินที่นายจ้างจ่ายให้แก่ลูกจ้างในวันหยุดและวันลาที่ลูกจ้างมีสิทธิได้รับตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541

ตามคำว่า ค่าจ้างข้างต้นพอจะกล่าวได้ดังนี้

1. ค่าจ้างจะต้องเป็นเงิน เท่านั้น แต่สิ่งของใด ๆ ที่นายจ้างจ่ายให้แก่ลูกจ้างสามารถกระทำได้แต่จะนำมาคำนวณรวมเป็นค่าจ้างไม่ได้

2. นายจ้างกับลูกจ้างตกลงกำหนดจำนวนเงินกัน ข้อตกลงจะเป็นเช่นใดก็ต้องเป็นไปตามสัญญาจ้าง ซึ่งไม่ว่าเป็นหนังสือหรือด้วยวาจาหรือเป็นที่เข้าใจโดยปริยาย ดังนี้ จำนวนเงินที่นายจ้างกับลูกจ้างได้ตกลงกันไว้ย่อมเป็นค่าจ้าง

3. จ่ายเป็นค่าตอบแทนในการทำงาน เงินที่นายจ้างกับลูกจ้างตกลงกัน ต้องมีวัตถุประสงค์ของการจ่ายเป็นค่าตอบแทนในการทำงานเท่านั้น หากจ่ายโดยมีวัตถุประสงค์อื่น จะไม่ใช่ค่าจ้าง เช่น จ่ายเพื่อช่วยเหลือลูกจ้างในเรื่องที่พัก หรือจ่ายเพื่อช่วยเหลือการศึกษาของบุตรลูกจ้าง เป็นต้น เงินจำนวนเหล่านี้ ไม่ใช่ค่าจ้าง เพราะนายจ้างไม่ได้จ่ายตอบแทนในการทำงานโดยตรง

4. ค่าจ้างต้องจ่ายตอบแทนในการทำงานเฉพาะในระยะเวลาทำงานปกติเท่านั้น ซึ่งต้องเป็นเงินที่นายจ้างจ่ายตอบแทนให้ในการทำงานในช่วงระยะเวลาทำงานปกติ สำหรับเงินที่จ่ายตอบแทนให้ในการทำงานในช่วงระยะเวลาอื่น เงินนั้นก็ไม่เป็นค่าจ้าง แต่จะเป็นเงินอื่น เช่น ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด หรือค่าล่วงเวลาในวันหยุด เป็นต้น

ที่กล่าวความหมาย**ค่าจ้าง**มาเสียยืดยาวก็หาใช่อะไรอื่นไม่ นั่นก็เป็นเพราะว่า ค่าจ้างเป็นฐานคำนวณสิทธิเรียกร้องอื่นอีกมากมาย เช่น ค่าล่วงเวลา หรือค่าชดเชย เป็นต้น ดังนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่นายจ้างหรือลูกจ้างต้องทราบจำนวนค่าจ้างที่แน่นอนเสียก่อน โดยทั้งนี้มีเงินที่นายจ้างจ่ายให้แก่ลูกจ้างบางอย่างที่ถูกถือเอาเป็นค่าจ้างแต่ถูกเรียกชื่อเป็นอื่น ได้แก่ เบี้ยเลี้ยง ค่าครองชีพ เงินค่านายหน้า ค่าพาหนะ ค่าน้ำมันรถ หรือเงินพิเศษต่าง ๆ เป็นต้นว่า เงินค่าบริการ (service charge)

ในขณะที่ยังมีเงินบางอย่างที่นายจ้างจ่ายให้แก่ลูกจ้างซึ่งถูกเรียกชื่อเป็นอื่นเหมือนกันแต่กลับไม่เป็นค่าจ้าง คือ เงินค่าเช่าบ้าน เงินช่วยเหลือค่าเช่าบ้าน ค่าที่พักอาศัย เงินช่วยเหลือค่าไฟฟ้า เงินรางวัลโบนัส เงินเพิ่มจูงใจ เบี้ยขยัน ค่าพาหนะ ค่าจอดรถ ค่าน้ำมันรถ ค่าต่อทะเบียนรถยนต์ เงินสะสมส่วนที่นายจ้างสมทบให้กับลูกจ้าง เงินค่าภาษีเงินได้ เงินช่วยเหลือบุตร หรือค่าอาหาร

ค่าล่วงเวลา (Overtime Pay)

ค่าล่วงเวลา หมายความว่า เงินที่นายจ้างจ่ายให้แก่ลูกจ้างเป็นการตอบแทนการทำงานล่วงเวลาในวันทำงาน

แสดงว่า ค่าล่วงเวลาเป็นเงินที่นายจ้างจ่ายให้แก่ลูกจ้างเพื่อตอบแทนการทำงานล่วงเวลาเฉพาะในวันทำงานปกติเท่านั้น ทั้งนี้การทำงานล่วงเวลาต้องเป็นการทำงานก่อนหรือหลังเวลาทำงานปกติในวันทำงาน

ค่าทำงานในวันหยุด(Holiday Work Pay)

ค่าทำงานในวันหยุด หมายความว่า เงินที่นายจ้างจ่ายให้แก่ลูกจ้างเป็นการตอบแทนการทำงานในวันหยุด

ค่าทำงานในวันหยุดเป็นเงินที่นายจ้างจ่ายให้เพื่อตอบแทนลูกจ้างที่มาทำงานให้ในวันหยุดต่าง ๆ คือ การทำงานให้ในวันหยุดประจำสัปดาห์ วันหยุดตามประเพณี หรือวันหยุดพักผ่อนประจำปีของลูกจ้าง

ค่าล่วงเวลาในวันหยุด (Overtime on Holiday Pay)

ค่าล่วงเวลาในวันหยุด หมายความว่า เงินที่นายจ้างจ่ายให้แก่ลูกจ้างเป็นการตอบแทนการทำงานล่วงเวลาในวันหยุด

ค่าล่วงเวลาในวันหยุดเป็นเงินที่นายจ้างจ่ายให้เพื่อตอบแทนที่ลูกจ้างมาทำงานให้ในวันหยุดในช่วงก่อนหรือหลังเวลาทำงานปกติในวันหยุด

แสดงว่า กรณีที่ลูกจ้างมาทำงานให้ในวันหยุด อาจจะได้รับเงิน 2 จำนวน คือ ค่าทำงานในวันหยุดและค่าล่วงเวลาในวันหยุด

เมื่อทราบความหมายของเงินต่าง ๆ ที่ลูกจ้างมีสิทธิจะได้รับเป็นการตอบแทนในการทำงานให้แก่นายจ้างแล้ว ซึ่งจะทำให้ทั้งนายจ้างและลูกจ้างได้รับรู้และทราบว่า แต่ละฝ่ายมีสิทธิหรือหน้าที่ต่อกันเพียงใด ไม่มากก็น้อย ต่อไปมาพิจารณาวิธีการและสถานที่จ่ายเงินกันอีกด้วย

เงินค่าตอบแทนในการทำงาน

ให้นายจ้างจ่ายค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด ค่าล่วงเวลาในวันหยุด และเงินผลประโยชน์อื่นเนื่องในการจ้าง บรรดาที่จ่ายเป็นเงินต้องจ่ายเงินตราไทย เว้นแต่ได้รับความยินยอมจากลูกจ้างให้จ่ายเป็นตั๋วเงินหรือเงินตราต่างประเทศ

เรื่องนี้เป็นการให้สิทธิแก่ลูกจ้างว่า จะต้องได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินตราไทย คือ เป็นสกุลเงินบาทหรือสตางค์ ถ้าไม่กำหนดสิทธิเช่นนี้ไว้ นายจ้างที่เป็นชาวต่างประเทศ อาจจะจ่ายเป็นตั๋วเงินหรือเงินตราต่างประเทศก็ได้ แต่หากลูกจ้างยินยอมที่จะรับตั๋วเงินหรือเงินตราต่างประเทศเป็นบรรดาที่จ่ายย่อมสามารถทำได้ โดยที่ความยินยอมดังกล่าวนั้น ต้องมีการจัดทำเป็นหนังสือและให้ลูกจ้างลงลายมือชื่อในการให้ความยินยอมไว้ให้ชัดเจนเป็นการเฉพาะด้วย

สถานที่จ่ายค่าตอบแทนในการทำงาน

ให้นายจ้างจ่ายค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด ค่าล่วงเวลาในวันหยุดและเงินผลประโยชน์อื่นเนื่องในการจ้างให้แก่ลูกจ้าง ณ สถานที่ทำงานของลูกจ้าง ถ้าจะจ่าย ณ สถานที่อื่นหรือด้วยวิธีอื่นต้องได้รับความยินยอมจากลูกจ้าง

เช่นเดียวกันเรื่องนี้ก็เป็นการให้สิทธิแก่ลูกจ้างเกี่ยวกับสถานที่จ่ายค่าตอบแทนในการทำงานว่า นายจ้างต้องจ่าย ณ สถานที่ทำงานของลูกจ้าง จะจ่าย ณ สถานที่อื่นมิได้ แต่ถ้าจะจ่าย ณ สถานที่อื่นโดยลูกจ้างยินยอมด้วยก็ใช้ได้ อีกทั้ง คำว่า **"ด้วยวิธีอื่น"** นั้น นายจ้างสามารถจ่ายค่าตอบแทนในการทำงานด้วยวิธีโอนเข้าบัญชีเงินฝากของลูกจ้างในสถาบันการเงินได้ และความยินยอมต้องทำเป็นหนังสือให้ลูกจ้างลงลายมือชื่อในการให้ความยินยอมไว้ให้ชัดเจนเป็นการเฉพาะด้วย

ในการทำงานของลูกจ้างให้แก่นายจ้างนั้น จะให้ทำงานไปตลอดโดยที่ลูกจ้างไม่อาจรู้ว่าเมื่อใดจะได้รับค่าตอบแทนในการทำงานคงเป็นไปไม่ได้ เพราะว่าลูกจ้างต้องมีภาระในทางเศรษฐกิจในแต่ละวันอันเป็นค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิต จึงเป็นการจำเป็นที่ต้องกำหนดสิทธิของลูกจ้างหรือหน้าที่ของนายจ้างอันเป็นกำหนดเวลาให้มีการจ่ายค่าตอบแทนในการทำงานแก่ลูกจ้าง

กำหนดเวลาจ่ายค่าตอบแทนในการทำงาน

ให้นายจ้างจ่ายค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุดให้ถูกต้องและตามกำหนดเวลาดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีที่มีการคำนวณค่าจ้างเป็นรายเดือน รายวัน รายชั่วโมงหรือเป็นระยะเวลาอย่างอื่นที่ไม่เกินหนึ่งเดือน หรือตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย ให้จ่ายเดือนหนึ่งไม่น้อยกว่าหนึ่งครั้ง เว้นแต่จะมีการตกลงกันเป็นอย่างอื่นที่เป็นประโยชน์แก่ลูกจ้าง

(2) ในกรณีที่มีการคำนวณค่าจ้าง นอกจาก (1) ให้จ่ายตามกำหนดเวลาที่นายจ้างและลูกจ้างตกลงกัน

(3) ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุด ให้จ่ายเดือนหนึ่งไม่น้อยกว่าหนึ่งครั้ง

ในกรณีที่นายจ้างเลิกจ้างลูกจ้าง ให้นายจ้างจ่ายค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด และค่าล่วงเวลาในวันหยุด ตามที่ลูกจ้างมีสิทธิได้รับ ให้แก่ลูกจ้างภายในสามวันนับแต่วันที่เลิกจ้าง

กรณีของกำหนดเวลาการจ่ายค่าตอบแทนในการทำงาน ตามปกติจะจ่ายเดือนละ 1 ครั้ง เป็นอย่างน้อยซึ่งจะเป็นวันใดอันแน่นอนในแต่ละเดือนก็ได้ การที่นายจ้างจะจ่ายค่าตอบแทนในวันใดของแต่ละเดือนนั้น นายจ้างมีหน้าที่กำหนดให้ลูกจ้างรับทราบในข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานและเมื่อกำหนดวันใดแล้ว นายจ้างมีหน้าที่จ่ายให้ตรงตามเวลาที่กำหนดนั้น

สำหรับกรณีที่นายจ้างเลิกจ้างลูกจ้าง ให้นายจ้างต้องจ่ายเงินค่าตอบแทนการในทำงานที่ต้องจ่ายภายใน 3 วันนับแต่วันเลิกจ้าง จะรอไปจ่ายในวันที่ที่กำหนดจ่ายค่าตอบแทนในการทำงานตามปกติไม่ได้ หากเจตนาละเลยไม่จ่ายภายในระยะเวลาดังกล่าว ย่อมมีความรับผิดทางอาญากับทางแพ่งเป็นดอกเบี้ยและเงินเพิ่มด้วย

สภาพสภาวะของเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองทั้งภายในประเทศไทยกับต่างประเทศ เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งของการดำเนินกิจการธุรกิจของนายจ้าง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อนายจ้างและลูกจ้างโดยตรง ถ้ามีทิศทางของเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองไปในทางบวกก็ย่อมจะมีการจ้างแรงงานมาก แต่หากเป็นลบก็จะมีการจ้างแรงงานน้อยหรือไม่มีการจ้างแรงงาน ซ้ำร้ายนายจ้างไม่อาจคงดำเนินกิจการธุรกิจของตนต่อไปได้ ต้องหยุดกิจการชั่วคราว เมื่อนั้นลูกจ้างก็จะได้รับผลร้ายอย่างรุณแรงทันที แต่ลูกจ้างก็ยังได้รับประกันสิทธิในการรับค่าจ้างไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่ง

เงินที่ต้องจ่ายเมื่อนายจ้างหยุดกิจการชั่วคราว

ในกรณีที่นายจ้างมีความจำเป็นโดยเหตุหนึ่งเหตุใดที่สำคัญอันมีผลกระทบต่อการประกอบกิจการของนายจ้าง จนทำให้นายจ้างไม่สามารถประกอบกิจการได้ตามปกติ ซึ่งมิใช่เหตุสุดวิสัยต้องหยุดกิจการทั้งหมดหรือบางส่วนเป็นการชั่วคราว ให้นายจ้างจ่ายเงินให้แก่ลูกจ้างไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดสิบห้าของค่าจ้างในวันทำงานที่ลูกจ้างได้รับก่อนนายจ้างหยุดกิจการตลอดระยะเวลาที่นายจ้างไม่ได้ให้ลูกจ้างทำงาน

เรื่องนี้จะเห็นได้ว่า ได้กำหนดหน้าที่ของนายจ้างเมื่อมีความจำเป็นโดยมีเหตุใด ๆ อันมีผลกระทบต่อการประกอบกิจการต้องหยุดกิจการทั้งหมดหรือแต่บางส่วนเป็นการชั่วคราวที่มิใช่

เหตุสุดวิสัย เป็นต้นว่า วัตถุดิบที่จะนำมาใช้ในการผลิตขาดแคลนชั่วคราวจน นายจ้างไม่สามารถที่จะดำเนินกิจการธุรกิจได้ หรือสถานประกอบกิจการถูกน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก นายจ้างมีหน้าที่ต้องจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้แก่ลูกจ้างไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 ของค่าจ้างที่ลูกจ้างได้รับตลอดเวลาที่นายจ้างต้องหยุดกิจการและไม่ได้ให้ลูกจ้างทำงาน

หากได้พิจารณาการจ่ายเงินจำนวนเหล่านี้แล้ว ก็จะเห็นได้ว่า กฎหมายคุ้มครองแรงงานของเราเนื้อแท้ค่อนข้างจะเห็นใจฝ่ายลูกจ้างมากกว่า ที่เป็นเช่นนั้นก็อาจจะเป็นเพราะฐานะทางเศรษฐกิจของลูกจ้างที่อยู่ต่ำกว่าฝ่ายนายจ้าง จะถึงอย่างไรนายจ้างก็จะได้รับความเดือดร้อนที่น้อยกว่า

ค่าชดเชย (Serverance Pay)

ให้นายจ้างจ่ายค่าชดเชยให้แก่ลูกจ้างซึ่งเลิกจ้างดังต่อไปนี้

(1) ลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันครบหนึ่งร้อยยี่สิบวัน แต่ไม่ครบหนึ่งปี ให้จ่ายไม่น้อยกว่าค่าจ้างอัตราสุดท้ายสามสิบวัน หรือไม่น้อยกว่าค่าจ้างของการทำงานสามสิบวันสุดท้ายสำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

(2) ลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันครบหนึ่งปี แต่ไม่ครบสามปี ให้จ่ายไม่น้อยกว่าค่าจ้างอัตราสุดท้ายเก้าสิบวัน หรือไม่น้อยกว่าค่าจ้างของการทำงานเก้าสิบวันสุดท้ายสำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

(3) ลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันครบสามปี แต่ไม่ครบหกปี ให้จ่ายไม่น้อยกว่าค่าจ้างอัตราสุดท้ายหนึ่งร้อยแปดสิบวัน หรือไม่น้อยกว่าค่าจ้างของการทำงานหนึ่งร้อยแปดสิบวันสุดท้ายสำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

(4) ลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันครบหกปี แต่ไม่ครบสิบปี ให้จ่ายไม่น้อยกว่าค่าจ้างอัตราสุดท้ายสองร้อยสี่สิบวัน หรือไม่น้อยกว่าค่าจ้างของการทำงานสองร้อยสี่สิบวันสุดท้ายสำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

(5) ลูกจ้างซึ่งทำงานติดต่อกันครบสิบปีขึ้นไป ให้จ่ายไม่น้อยกว่าค่าจ้างอัตราสุดท้ายสามร้อยวัน หรือไม่น้อยกว่าค่าจ้างของการทำงานสามร้อยวันสุดท้ายสำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

การเลิกจ้าง หมายความว่า การกระทำใดที่นายจ้างไม่ให้ลูกจ้างทำงานต่อไปและไม่จ่ายค่าจ้างให้ ไม่ว่าจะเป็นเพราะเหตุสิ้นสุดสัญญาจ้างหรือเหตุอื่นใด และหมายความรวมถึงกรณีที่ลูกจ้างไม่ได้ทำงานและไม่ได้รับค่าจ้างเพราะเหตุที่นายจ้างไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไป

ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับแก่ลูกจ้างที่มีกำหนดระยะเวลาการจ้างไว้แน่นอนและเลิกจ้างตามกำหนดระยะเวลานั้น

การจ้างที่มีกำหนดระยะเวลาตามวรรคสาม จะกระทำได้สำหรับการจ้างงานในโครงการเฉพาะที่มิใช่งานปกติของธุรกิจหรือการค้าของนายจ้าง ซึ่งต้องมีระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของงานที่แน่นอน หรือในงานอันมีลักษณะเป็นครั้งคราวที่มีกำหนดการสิ้นสุด หรือความสำเร็จของงาน หรือในงานที่เป็นไปตามฤดูกาลและได้จ้างในช่วงเวลาของฤดูกาลนั้น ซึ่งงานนั้นจะต้องแล้วเสร็จภายในเวลาไม่เกินสองปี โดยนายจ้างและลูกจ้างได้ทำสัญญาเป็นหนังสือไว้ตั้งแต่เมื่อเริ่มจ้าง

คงจำกันได้ตามที่กล่าวไว้ในตอนต้น ๆ ว่า ความหมายของคำว่า ค่าจ้างมีความสำคัญอย่างยิ่งอันเนื่องจาก ค่าจ้างจะเป็นฐานการคำนวณสิทธิเรียกร้องของลูกจ้างในค่าตอบแทนในการทำงาน ซึ่งค่าชดเชยก็เป็นสิทธิเรียกร้องประการหนึ่ง โดยทั้งนี้

ค่าชดเชย มีหมายความว่า เงินที่นายจ้างจ่ายให้แก่ลูกจ้างเมื่อเลิกจ้าง นอกเหนือจากเงินประเภทอื่นซึ่งนายจ้างตกลงจ่ายให้แก่ลูกจ้าง ค่าชดเชยจึงเป็นเงินที่ลูกจ้างมีสิทธิที่จะได้รับเมื่อนายจ้างเลิกจ้าง หากนายจ้างไม่ได้เลิกจ้างแต่ลูกจ้างลาออกจากงานไปเอง ทิ้งงานไป หรือลูกจ้างถึงแก่ความตาย นายจ้างก็ย่อมไม่ต้องหน้าที่จ่ายค่าชดเชยให้แก่ลูกจ้าง

แต่คงต้องระวัง เพราะอาจจะมีการจ่ายเงินให้แก่ลูกจ้างเมื่อลูกจ้างลาออกจากงาน เป็นต้นว่า เงินบำเหน็จ เงินบำนาญ เงินกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ เงินทุนเลี้ยงชีพ เงินสะสม เงินกองทุนสงเคราะห์ โดยที่จำนวนเงินที่กล่าวมา แม้นายจ้างจะจ่ายให้แก่ลูกจ้างเพราะถูกเลิกจ้าง แต่โดยเจตนาแล้วนายจ้างมิได้จ่ายในทำนองเดียวกันกับการจ่ายค่าชดเชย จำนวนเงินที่จ่ายไปก็มิใช่ค่าชดเชย ซึ่งคงต้องพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ในการจ่ายว่ามีความแตกต่างไปจากค่าชดเชยหรือไม่ เช่น นายจ้างจ่ายเงินนั้นให้แก่ลูกจ้างที่ออกจากงาน ไม่ว่าเกษียณอายุ ลาออกหรือตาย มิได้จ่ายให้เฉพาะกรณีที่นายจ้างเลิกจ้าง เงินจำนวนนั้นก็มิใช่ค่าชดเชย

ค่าชดเชยที่ลูกจ้างจะได้รับนั้นจะมากหรือน้อย ย่อมเป็นไปตามระยะเวลาในการทำงานของลูกจ้าง ซึ่งลูกจ้างมีสิทธิได้รับค่าชดเชยต่อเมื่อทำงานติดต่อกันมาแล้วครบ 120 วันขึ้นไป จะเห็นได้ว่า นายจ้างชอบที่จะกำหนดระยะเวลาทดลองงานของลูกจ้างเพียง 119 วัน ที่เป็นเช่นนั้นก็เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงไม่จ่ายค่าชดเชยนั้นเองหากเลิกจ้างลูกจ้าง

สำหรับกำหนดเวลาการจ่ายค่าชดเชย กำหนดให้นายจ้างมีหน้าที่จ่ายค่าชดเชยให้แก่ลูกจ้างเมื่อเลิกจ้าง นายจ้างจึงต้องจ่ายค่าชดเชยให้แก่ลูกจ้างทันทีที่เลิกจ้าง ในวันที่เลิกจ้างหาก

นายจ้างไม่จ่ายค่าชดเชยให้แก่ลูกจ้างในวันที่เลิกจ้าง ลูกจ้างย่อมมีสิทธิที่จะเรียกดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 15 ต่อปี นับจากวันที่เลิกจ้างเป็นต้นไปจนกว่าจะจ่ายเสร็จ โดยทั้งนี้ลูกจ้างไม่ต้องทวงถาม และนายจ้างอาจต้องรับผิดทางอาญาอีกด้วย

ประการต่อไปจะกล่าวถึงลักษณะข้อเท็จจริงที่เป็นการเลิกจ้าง ดังต่อไปนี้

1. การกระทำใดที่นายจ้างไม่ให้ลูกจ้างทำงานต่อไปและไม่จ่ายค่าจ้างให้ ไม่ว่าจะเป็นเพราะเหตุสิ้นสุดสัญญาจ้างหรือเพราะเหตุอื่นใด กล่าวคือ ไม่ว่านายจ้างจะกระทำการด้วยประการใด ๆ ก็ตามต่อลูกจ้างอันเป็นการแสดงให้เห็นว่า นายจ้างจงใจไม่ให้ลูกจ้างทำงานต่อไปและไม่จ่ายค่าจ้างให้ เช่น ไม่ยอมให้ลูกจ้างเข้าไปทำงานในสถานที่ทำงานโดยสั่งพนักงานรักษาความปลอดภัยไว้ หรือไม่ยอมให้ลูกจ้างตอกบัตรลงเวลาทำงาน และต้องไม่จ่ายค่าจ้างให้ด้วย เป็นต้น หากนายจ้างไม่ให้ลูกจ้างทำงาน แต่นายจ้างยังคงจ่ายค่าจ้างตามปกติ ถือว่าไม่เป็นการเลิกจ้าง ส่วนเหตุผลที่ไม่ให้ทำงานนั้นแม้จะเป็นด้วยเหตุประการใดก็ตามก็ไม่สำคัญ

2. กรณีที่ลูกจ้างไม่ได้ทำงานและไม่ได้รับค่าจ้างเพราะเหตุที่นายจ้างไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไป เป็นที่ทราบกันดีอยู่ทั่วไปว่า การดำเนินกิจการธุรกิจของนายจ้างนั้นอาจประสบความสำเร็จหรือไม่ประสบความสำเร็จก็ได้ซึ่งไม่แน่เสมอไป ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะโชคชะตา หรือตามสภาพสภาวะทางเศรษฐกิจ สังคมหรือการเมือง กิจการธุรกิจของนายจ้างอาจไม่สามารถดำเนินกิจการธุรกิจต่อไปได้ เช่นนี้ ย่อมส่งผลกระทบต่อลูกจ้างอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งนายจ้างก็ไม่ได้มีความตั้งใจที่จะไม่จ้างลูกจ้าง แต่เป็นเรื่องที่นายจ้างไม่มีงานให้ลูกจ้างทำ หรือไม่อาจประกอบกิจการต่อไปได้ เป็นต้นว่า โรงงานถูกไฟไหม้หมด ไม่สามารถที่จะระดมทุนดำเนินกิจการต่อไปได้ หรือนายจ้างถูกสั่งปิดกิจการโดยไม่มีกำหนด เช่นนี้ แม้นายจ้างจะไม่ได้บอกเลิกจ้างลูกจ้าง ก็ต้องถือเป็นการเลิกจ้าง

ถึงอย่างไรก็ตาม หาใช่ว่าเมื่อลูกจ้างถูกนายจ้างเลิกจ้างแล้วจะมีสิทธิได้รับค่าชดเชยทุกกรณี ซึ่งมีข้อยกเว้นที่นายจ้างไม่ต้องจ่ายค่าชดเชยเหมือนกัน กล่าวคือ

1. ลูกจ้างซึ่งมีระยะเวลาในการทำงานน้อยโดยทำงานติดต่อกันไม่ครบ 120 วัน

2. ลูกจ้างที่มีกำหนดระยะเวลาการจ้างไว้แน่นอนและเลิกจ้างตามกำหนดระยะเวลานั้น ซึ่งงานที่ลูกจ้างทำนั้นต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

2.1 ทำงานตามโครงการ ซึ่งงานตามโครงการนั้นต้องไม่ใช่งานตามปกติของธุรกิจหรือการค้าของนายจ้างโดยมีระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดของงานที่แน่นอน

2.2 ทำงานอันมีลักษณะเป็นครั้งคราว ซึ่งมีกำหนดการสิ้นสุดหรือความสำเร็จของงาน

2.3 ทำงานที่เป็นไปตามฤดูกาล ซึ่งได้จ้างในช่วงระยะเวลาของฤดูกาลนั้น

และลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นทั้ง 3 ประเภท จะต้องมีระยะทำงานให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาไม่เกิน 2 ปี ลูกจ้างที่ทำงานตามสัญญาประเภทดังกล่าวแม้จะทำงานเกิน 120 วัน เมื่อนายจ้างเลิกจ้างตามกำหนดระยะเวลาที่ระบุไว้ ลูกจ้างก็ไม่มีสิทธิได้รับค่าชดเชยจากนายจ้าง

กับยังมีข้อยกเว้นอีกประการหนึ่งที่นายจ้างไม่มีหน้าที่ต้องจ่ายค่าชดเชยให้แก่ลูกจ้างเมื่อเลิกจ้าง กล่าวคือ ลูกจ้างได้กระทำการประการใดประการหนึ่งดังต่อไปนี้

(1) ทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดอาญาโดยเจตนาแก่นายจ้าง

(2) จงใจทำให้นายจ้างได้รับความเสียหาย

(3) ประมาทเลินเล่อเป็นเหตุให้นายจ้างได้รับความเสียหายอย่างร้ายแรง

(4) ฝ่าฝืนข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน ระเบียบหรือคำสั่งของนายจ้างอันชอบด้วยกฎหมายและเป็นธรรม และนายจ้างได้ตักเตือนเป็นหนังสือแล้ว เว้นแต่กรณีที่ร้ายแรงนายจ้างไม่จำเป็นต้องตักเตือน

หนังสือเตือนให้มีผลบังคับได้ไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันที่ลูกจ้างได้กระทำผิด

(5) ละทิ้งหน้าที่เป็นเวลาสามวันทำงานติดต่อกันไม่ว่าจะมีวันหยุดคั่นหรือไม่ก็ตาม โดยไม่มีเหตุอันสมควร

(6) ได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก

ในกรณี (6) ถ้าเป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ต้องเป็นกรณีที่เป็นเหตุให้ลูกจ้างได้รับความเสียหาย

การเลิกจ้างโดยไม่จ่ายค่าชดเชยตามวรรคหนึ่ง ถ้านายจ้างไม่ได้ระบุข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุที่เลิกจ้างไว้ในหนังสือบอกเลิกสัญญาจ้าง หรือไม่ได้แจ้งเหตุที่เลิกจ้างให้ลูกจ้างทราบในขณะที่เลิกจ้าง นายจ้างจะมายกเหตุนั้นขึ้นอ้างภายหลังไม่ได้

จะเห็นได้ว่า ข้อยกเว้นที่นายจ้างมีสิทธิไม่ต้องจ่ายค่าชดเชย เมื่อลูกจ้างได้กระทำประการหนึ่งประการใดดามที่ได้กล่าวมา ดังนั้น ลูกจ้างจึงต้องดระหนักให้มาก ๆ หากจะคิดดกลงใจแล้วตัดสินใจกระทำประการใด มิฉะนั้นแล้วจะไม่มีสิทธิได้รับค่าชดเชยแม้แต่บาทเดียว ทั้งอาจจะถูกนายจ้างเรียกร้องกลับก็เป็นได้ หรืออาจถูกฟ้องร้องให้ต้องรับผิดในทางอาญาก็ได้ เพื่อมิให้เป็นแบบอย่างสำหรับลูกจ้างอื่น

อีกประการหนึ่ง การที่นายจ้างจะกล่าวอ้างการกระทำประการหนึ่งประการใดของลูกจ้างและได้เลิกจ้างลูกจ้างนั้นเสีย นายจ้างต้องไม่ลืมกล่าวอ้างระบุเหตุที่ลูกจ้างได้กระทำไปนั้นไว้ในหนังสือบอกเลิกสัญญา เพราะหากไม่ระบุเหตุไว้ นายจ้างจะมากล่าวอ้างเหตุภายหลังไม่ได้โดย

เด็ดขาด เมื่อมีการฟ้องร้องเป็นคดีความกันระหว่างลูกจ้างกับนายจ้าง กล่าวให้เข้าใจง่าย ๆ ก็คือ นายจ้างจะต้องจ่ายค่าชดเชยให้แก่ลูกจ้าง

แต่ถ้านายจ้างเลิกจ้างด้วยวาจาหรือโดยปริยายด้วยการแสดงออก เช่น สั่งพนักงานรักษาความปลอดภัยไม่ยอมให้ลูกจ้างเข้ามาทำงานในสถานที่ทำงาน นายจ้างก็ไม่อาจกล่าวอ้างการกระทำประการหนึ่งประการใดของลูกจ้างได้ เมื่อลูกจ้างไปฟ้องเรียกค่าชดเชย

ต่อไปอยากจะขอสาธยายการกระทำประการใดประการหนึ่งของลูกจ้าง ที่เป็นสาเหตุอันส่งผลให้นายจ้างมีสิทธิบอกเลิกจ้างโดยไม่ต้องมีหน้าที่จ่ายค่าชดเชยให้แก่ลูกจ้างที่ถูกบอกเลิกจ้างโดยสังเขป

1. ทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดอาญาโดยเจตนาแก่นายจ้าง

สาเหตุเลิกจ้างที่นายจ้างไม่มีหน้าที่ต้องจ่ายค่าชดเชยให้แก่ลูกจ้าง กรณีนี้มี 2 ประการ

ประการแรก **ทุจริตต่อหน้าที่** หมายถึง การแสวงหาประโยชน์อันมิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับลูกจ้างเอง หรือผู้อื่น ทั้งนี้ ลูกจ้างนั้นได้อาศัยโอกาสที่ได้ปฏิบัติงานในหน้าที่นั้นเป็นการแสวงหาประโยชน์หรือเป็นการรับผลประโยชน์ลักษณะที่เป็นทรัพย์สิน หรือทำให้นายจ้างต้องเสียหายจากการแสวงหาหรือการได้รับประโยชน์นั้น

ประการที่สอง **กระทำความผิดอาญาโดยเจตนาแก่นายจ้าง** หมายถึง ลูกจ้างได้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญาโดยตั้งใจกระทำต่อตัวนายจ้างหรือต่อบุคคลที่ถือว่าเป็นนายจ้าง หรือต่อกิจการของนายจ้าง ไม่ว่าลูกจ้างจะได้กระทำความผิดอาญานั้นในฐานะตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนก็ตาม แต่ต้องไม่ใช่ความรับผิดในฐานประมาท

2. จงใจทำให้นายจ้างได้รับความเสียหาย

การจงใจของลูกจ้างซึ่งทำให้นายจ้างได้รับความเสียหาย คือ การกระทำใด ๆ ที่ลูกจ้างประสงค์จะให้เกิดขึ้นซึ่งความเสียหายแก่นายจ้างโดยตรง ไม่ว่าความเสียหายจะเกิดขึ้นตามความประสงค์ของลูกจ้างหรือไม่ อีกทั้งไม่ว่านายจ้างจะได้รับความเสียหายมากหรือน้อยเพียงใด การจงใจทำให้นายจ้างได้รับความเสียหายเช่นนี้ เป็นความรับผิดในทางอาญา เช่น ฐานทำให้เสียทรัพย์ ฐานยักยอก ฐานหมิ่นประมาท หรือฐานดูหมิ่นซึ่งหน้า เป็นต้น โดยทั้งนี้ความรับผิดทางอาญาของลูกจ้างได้กระทำโดยเจตนาประเภทประสงค์ต่อผลเท่านั้น

3. ประมาทเลินเล่อเป็นเหตุให้นายจ้างได้รับความเสียหายอย่างร้ายแรง

ประมาทเลินเล่อเป็นเหตุให้นายจ้างได้รับความเสียหายร้ายแรง หมายถึง ขณะที่ลูกจ้าง

ปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากความระมัดระวังตามวิสัยของลูกจ้าง และความเสียหายที่นายจ้างได้รับต้องร้ายแรงด้วย ไม่ใช่ความเสียหายธรรมดา

4. ฝ่าฝืนข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน ระเบียบหรือคำสั่งของนายจ้างอันชอบด้วยกฎหมายและเป็นธรรม และนายจ้างได้ตักเตือนเป็นหนังสือแล้ว เว้นแต่กรณีที่ร้ายแรงนายจ้างไม่จำเป็นต้องตักเตือน

หนังสือเตือนให้มีผลบังคับได้ไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันที่ลูกจ้างได้กระทำผิด

กรณีนี้เป็นเรื่องที่นายจ้างได้มีข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานระเบียบหรือคำสั่งให้ลูกจ้างปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใด และลูกจ้างมิได้ปฏิบัติตามข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานหรือระเบียบหรือคำสั่งของนายจ้างนั้น หากเป็นกรณีร้ายแรง นายจ้างมีสิทธิบอกเลิกจ้างได้ แต่ถ้าการกระทำของลูกจ้างไม่เป็นกรณีที่ร้ายแรง นายจ้างต้องตักเตือนลูกจ้างเป็นหนังสือก่อน 1 ครั้ง และเมื่อลูกจ้างได้กระทำผิดในเรื่องเดียวกันนั้นซ้ำอีกภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ได้กระทำความผิดครั้งแรก นายจ้างจึงจะมีสิทธิบอกเลิกจ้างลูกจ้างนั้น โดยไม่มีหน้าที่ต้องจ่ายค่าชดเชย

5. ละทิ้งหน้าที่เป็นเวลาสามวันทำงานติดต่อกันไม่ว่าจะมีวันหยุดคั่นหรือไม่ก็ตามโดยไม่มีเหตุอันสมควร

หมายถึง ลูกจ้างลามารถไปทำงานให้แก่นายจ้างในวันทำงานปกติได้ แต่ลูกจ้างไม่ยอมไปทำงานให้แก่นายจ้างด้วยการตัดสินใจของลูกจ้างนั้นเอง และระยะเวลาที่ลูกจ้างไม่ไปทำงานให้แก่นายจ้างนั้นนับได้ถึง 3 วันทำงานติดต่อกัน ทั้งนี้ ไม่ว่าในระหว่าง 3 วันทำงานติดต่อกันนั้นจะมีวันหยุดประจำสัปดาห์ วันหยุดตามประเพณี หรือวันหยุดพักผ่อนประจำปีคั่นอยู่หรือไม่ก็ตาม และการที่ลูกจ้างไม่ไปทำงานดังกล่าวก็ไม่มีเหตุสมควรแต่ประการใดด้วย

6. ได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก ถ้าเป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ต้องเป็นกรณีที่เป็นเหตุให้นายจ้างได้รับความเสียหาย

เหตุเลิกจ้างกรณีนี้ หมายถึง ลูกจ้างได้กระทำผิดทางอาญาอย่างหนึ่งอย่างใด ไม่ว่าจะกระทำความผิดนั้นต่อนายจ้างหรือต่อบุคคลภายนอก และได้มีการดำเนินคดีอาญาแก่ลูกจ้างนั้นต่อศาล ไม่ว่าจะเป็นศาลชั้นใด โดยมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกลูกจ้าง แต่โทษที่ลูกจ้างได้รับถึงจำคุกนั้นจะต้องมิใช่โทษจากการกระทำความผิดโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

ปัจจุบันได้มีการแก้ไขหลักการใหม่โดยนายจ้างไม่มีหน้าที่ต้องจ่ายค่าชดเชยให้แก่ลูกจ้างเมื่อลูกจ้างนั้นได้กระทำความผิดโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ และนายจ้างได้รับความเสียหายจากการกระทำนั้นด้วย

ค่าชดเชยพิเศษ (Special Serverance Pay)

เมื่อนายจ้างจำเป็นต้องย้ายสถานที่ประกอบการไป ณ ที่อื่น ซึ่งกรณีนี้ย่อมเกิดขึ้นได้ กล่าวคือ ที่ตั้งสถานที่ประกอบการเดิมของนายจ้างต้องสิ้นสุดสัญญาเช่าและไม่สามารถต่อสัญญาเช่าได้ แต่นายจ้างคงต้องดำเนินกิจการธุรกิจต่อไป จึงได้มีสถานที่ที่จะตั้งสถานประกอบการใหม่ซึ่งเป็นที่อื่นและอาจอยู่ห่างไกลจากที่เดิมอยู่มาก เมื่อเป็นเช่นนี้ลูกจ้างคงจะต้องย้ายตามนายจ้างไปด้วย หากไม่ตามไป ณ สถานที่ประกอบการใหม่ก็คงมีความลำบากอย่างมาก ซึ่งจะทำให้ลูกจ้างมีสิทธิบอกเลิกสัญญาจ้างได้ ดังนี้ จึงทำให้ลูกจ้างมีสิทธิได้รับค่าชดเชยพิเศษ โดยมีเงื่อนไขดังนี้

ในกรณีที่นายจ้างย้ายสถานประกอบกิจการไปตั้ง ณ สถานที่อื่น อันมีผลกระทบสำคัญต่อการดำรงชีวิตตามปกติของลูกจ้างหรือครอบครัว นายจ้างต้องแจ้งให้ลูกจ้างทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามสิบวันก่อนวันย้ายสถานประกอบกิจการ ในการนี้ ถ้าลูกจ้างไม่ประสงค์จะไปทำงานด้วยให้ลูกจ้างมีสิทธิบอกเลิกสัญญาจ้างได้ โดยลูกจ้างมีสิทธิได้รับค่าชดเชยพิเศษไม่น้อยกว่าอัตราค่าชดเชยที่ลูกจ้างพึงมีสิทธิได้รับตามมาตรา 118

ในกรณีที่นายจ้างไม่แจ้งให้ลูกจ้างทราบล่วงหน้าตามวรรคหนึ่ง ให้นายจ้างจ่ายค่าชดเชยพิเศษแทนการบอกกล่าวล่วงหน้าเท่ากับค่าจ้างอัตราสุดท้ายสามสิบวัน หรือเท่ากับค่าจ้างของการทำงานสามสิบวันสุดท้ายสำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

ให้นายจ้างจ่ายค่าชดเชยพิเศษหรือค่าชดเชยพิเศษแทนการบอกกล่าวหน้าให้แก่ลูกจ้างภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ลูกจ้างบอกเลิกสัญญา

ในกรณีที่นายจ้างไม่จ่ายค่าชดเชยพิเศษหรือค่าชดเชยพิเศษแทนการบอกกล่าวล่วงหน้าตามวรรคสาม ให้ลูกจ้างมีสิทธิยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการสวัสดิการแรงงานภายในสามสิบวันนับแต่วันครบกำหนดการจ่ายค่าชดเชยพิเศษหรือค่าชดเชยพิเศษแทนการบอกกล่าวล่วงหน้า

ให้คณะกรรมการสวัสดิการแรงงานพิจารณาและมีคำสั่งภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำร้อง

เมื่อคณะกรรมการสวัสดิการแรงงานพิจารณาแล้ว ปรากฏว่าลูกจ้างมีสิทธิได้รับค่าชดเชยพิเศษหรือค่าชดเชยพิเศษแทนการบอกกล่าวล่วงหน้า ให้คณะกรรมการสวัสดิการแรงงานมีคำสั่งเป็นหนังสือให้นายจ้างจ่ายค่าชดเชยพิเศษหรือค่าชดเชยพิเศษแทนการบอกกล่าวหน้าแล้วแต่กรณีให้แก่ลูกจ้างภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ทราบหรือถือว่าทราบคำสั่ง

ในกรณีที่คณะกรรมการสวัสดิการแรงงานพิจารณาแล้ว ปรากฏว่าลูกจ้างไม่มีสิทธิได้รับค่าชดเชยพิเศษหรือค่าชดเชยพิเศษแทนการบอกกล่าวล่วงหน้าแล้วแต่กรณี ให้คณะกรรมการสวัสดิการแรงงานมีคำสั่งเป็นหนังสือและแจ้งให้นายจ้างและลูกจ้างทราบ

คำสั่งของคณะกรรมการสวัสดิการแรงงานให้เป็นที่สุด เว้นแต่นายจ้างหรือลูกจ้างจะอุทธรณ์ต่อศาลภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ทราบคำสั่ง ในกรณีที่นายจ้างเป็นฝ่ายนำคดีไปสู่ศาล นายจ้างต้องวางหลักประกันต่อศาลตามจำนวนที่ต้องจ่ายตามคำสั่งนั้น จึงจะฟ้องคดีได้

การจ่ายค่าชดเชยพิเศษกรณีที่นายจ้างย้ายสถานประกอบกิจการ มีเจตนารมณ์เพื่อที่จะคุ้มครองลูกจ้างที่นายจ้างย้ายสถานประกอบกิจการจากที่เดิมไปตั้งอยู่ที่ใหม่ในสถานที่ห่างไกลไปจากที่เดิมมาก จนลูกจ้างตามไปทำงานด้วยไม่ได้ มีหลักเกณฑ์สำคัญ 2 ประการ คือ

1. นายจ้างย้ายสถานประกอบกิจการไปตั้ง ณ สถานที่อื่น ซึ่งจะเป็นสถานที่ใด ข้ามตำบล อำเภอ จังหวัด หรือภาคก็ได้ การย้ายเช่นนี้รวมทั้งไม่ว่าสถานประกอบกิจการแห่งใหม่จะอยู่ห่างออกไปในระยะทางใกล้ไกลเท่าใดก็ได้

2. การย้ายนั้นมีผลกระทบสำคัญต่อการดำรงชีวิตตามปกติของลูกจ้างหรือครอบครัว หมายถึง ลูกจ้างต้องไปทำงานในสถานที่ใหม่ ทำให้ลูกจ้างได้รับความเดือดร้อนในการดำรงชีวิตตามปกติ ต้องเดินทางไปที่ทำงานใหม่ไกลขึ้น ใช้เวลาในการเดินทางมากขึ้น เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางมากขึ้น หรือต้องไปเช่าบ้านอยู่ที่ใกล้สถานประกอบการ ทำให้ลูกจ้างได้รับความเดือดร้อนในการดำรงชีวิตตามปกติ หรือมีผลกระทบสำคัญต่อการดำรงชีวิตตามปกติของครอบครัวลูกจ้าง ทำให้ครอบครัวลูกจ้างประสบปัญหา ไม่มีผู้ดูแลบุตรซึ่งยังเป็นเด็กเล็กมาก หรือไม่มีใครดูแลภริยาของลูกจ้างซึ่งยังเจ็บป่วยอยู่

เมื่อการย้ายสถานประกอบกิจการของนายจ้างเข้าองค์ประกอบข้างต้นแล้ว นายจ้างจะมีหน้าที่ ส่วนลูกจ้างจะมีสิทธิ ดังนี้

สำหรับ**หน้าที่ของนายจ้าง** ถ้านายจ้างไม่แจ้งให้ลูกจ้างทราบล่วงหน้าครบ 30 วันก่อนวันย้ายสถานประกอบกิจการ นายจ้างจะต้องมีหน้าที่จ่ายค่าชดเชยพิเศษแทนการบอกกล่าวล่วงหน้าให้แก่ลูกจ้างเท่ากับอัตราค่าจ้างสุดท้าย 30 วัน

ส่วน**สิทธิของลูกจ้าง** เมื่อนายจ้างย้ายสถานประกอบกิจการ ลูกจ้างก็ยังมีสิทธิที่จะบอกเลิกสัญญาจ้างได้ เมื่อลูกจ้างไม่ประสงค์จะไปทำงานให้แก่นายจ้าง ณ สถานประกอบกิจการแห่งใหม่ ลูกจ้างจะมีสิทธิได้รับค่าชดเชยพิเศษเท่ากับอัตราค่าชดเชยที่ลูกจ้างพึงมีสิทธิได้รับตามมาตรา 118

นายจ้างมีหน้าที่ต้องจ่ายค่าชดเชยพิเศษหรือค่าชดเชยพิเศษแทนการบอกกล่าวล่วงหน้าภายใน 7 วัน นับแต่วันที่ลูกจ้างบอกเลิกสัญญาจ้าง ถ้านายจ้างไม่ยอมจ่าย ลูกจ้างมีสิทธิยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการสวัสดิการแรงงานและต้องมีคำสั่งภายใน 60 วัน คำสั่งนั้นเป็นที่สุด แต่หากนายจ้างหรือลูกจ้างไม่เห็นด้วยกับคำสั่ง มีสิทธินำคดีมาสู่ศาลแรงงานได้ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ทราบคำสั่ง โดยเฉพาะนายจ้างต้องวางหลักประกันเท่ากับจำนวนเงินที่ต้องจ่ายแก่ลูกจ้างตามคำสั่งของคณะกรรมการสวัสดิการแรงงาน จึงจะมีอำนาจฟ้องได้ และลูกจ้างจะนำคดีมาฟ้องต่อศาลแรงงานทันทีโดยไม่ยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการสวัสดิการแรงงานไม่ได้

นอกจากนายจ้างจำต้องย้ายสถานที่ที่ประกอบการไป ณ ที่อื่นอันทำให้ลูกจ้างมีสิทธิบอกเลิกสัญญาและได้รับค่าชดเชยพิเศษแล้ว หากนายจ้างจำต้องปรับปรุงกิจการจนทำให้นายจ้างต้องลดจำนวนลูกจ้าง ลูกจ้างคงหลีกเลี่ยงความเดือดร้อนไม่ได้ เกิดเป็นลูกจ้างแสนยากลำบากจริง ๆ เมื่อเทคโนโลยีเจริญและพัฒนามากขึ้น เช่นนี้นายจ้างจะต้องมีหน้าที่ดังนี้ คือ ต้องจ่ายทั้งค่าชดเชยและค่าชดเชยพิเศษเมื่อนายจ้างปรับปรุงกิจการ

ในกรณีที่นายจ้างจะเลิกจ้างลูกจ้างเพราะเหตุที่นายจ้างปรับปรุงหน่วยงาน กระบวนการผลิต การจำหน่าย หรือการบริการ อันเนื่องมาจากการนำเครื่องจักรมาใช้หรือเปลี่ยนแปลงเครื่องจักรหรือเทคโนโลยี ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องลดจำนวนลูกจ้าง ห้ามมิให้นำมาตรา 17 วรรคสองมาใช้บังคับ และให้นายจ้างแจ้งวันที่จะเลิกจ้าง เหตุผลของการเลิกจ้างและรายชื่อลูกจ้างต่อพนักงานตรวจแรงงานและลูกจ้างที่จะเลิกจ้างทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าหกสิบวันก่อนที่จะเลิกจ้าง

ในกรณีที่นายจ้างไม่แจ้งให้ลูกจ้างที่จะเลิกจ้างทราบล่วงหน้า หรือแจ้งล่วงหน้าน้อยกว่าระยะเวลาที่กำหนดตามวรรคหนึ่ง นอกจากจะได้รับค่าชดเชยตามมาตรา 118 แล้ว ให้นายจ้างจ่ายค่าชดเชยพิเศษแทนการบอกกล่าวล่วงหน้าเท่ากับค่าจ้างอัตราสุดท้ายหกสิบวันหรือเท่ากับค่าจ้างของการทำงานหกสิบวันสุดท้ายสำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วยด้วย

ในกรณีที่มีการจ่ายค่าชดเชยพิเศษแทนการบอกกล่าวล่วงหน้าตามวรรคสองแล้ว ให้ถือว่านายจ้างได้จ่ายสินจ้างแทนการบอกกล่าวล่วงหน้าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย

ในกรณีที่นายจ้างเลิกสัญญาจ้างตามมาตรา 121 และลูกจ้างนั้นทำงานติดต่อกันเกินหกปีขึ้นไป ให้นายจ้างจ่ายค่าชดเชยพิเศษเพิ่มขึ้นจากค่าชดเชยตามมาตรา 118 ไม่น้อยกว่า

ค่าจ้างอัตราสุดท้ายสิบห้าวันต่อการทำงานครบหนึ่งปี หรือไม่น้อยกว่าค่าจ้างของการทำงานสิบห้าวันสุดท้ายต่อการทำงานครบหนึ่งปีสำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย แต่ค่าชดเชยตามมาตรานี้รวมแล้วต้องไม่เกินค่าจ้างอัตราสุดท้ายสามร้อยหกสิบวัน หรือไม่เกินค่าจ้างของการทำงานสามร้อยหกสิบวันสุดท้ายสำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

เพื่อประโยชน์ในการคำนวณค่าชดเชยพิเศษ กรณีระยะเวลาทำงานไม่ครบหนึ่งปี ถ้าเศษของระยะเวลาทำงานมากกว่าหนึ่งร้อยแปดสิบวัน ให้นับเป็นการทำงานครบหนึ่งปี

นอกจากนายจ้างมีหน้าที่ต้องจ่ายค่าชดเชยแล้วยังต้องจ่ายค่าชดเชยพิเศษกรณีที่นายจ้างปรับปรุงกิจการของนายจ้างในเรื่อง

1. ปรับปรุงหน่วยงาน ได้แก่ การจัดวางรูปองค์การใหม่หรือจัดหน่วยงานใหม่ไม่ให้หน่วยงานแต่ละหน่วยงานซ้ำซ้อนกัน เป็นผลทำให้มีหน่วยงานน้อยลงและทำให้มีลูกจ้างในการทำงานน้อยลง

2. ปรับปรุงกระบวนการผลิต คือ การลดกระบวนการในการผลิตให้น้อยลงหรือมีการเปลี่ยนแปลงในระบบการผลิตให้ผลิตได้เร็วขึ้น มีคุณภาพดีขึ้นซึ่งทำให้ต้องใช้ลูกจ้างในการทำงานน้อยลง

3. ปรับปรุงการจำหน่าย คือ การปรับเปลี่ยนวิธีการจำหน่ายสินค้าไปยังลูกค้าเร็วขึ้นและทำให้ใช้ลูกจ้างน้อยลง

4. ปรับปรุงการบริการ คือ การใช้เครื่องจักรหรือเครื่องมืออุปกรณ์ที่ทันสมัย ใช้หุ่นยนต์มาบริการแทนลูกจ้าง หรือใช้เครื่องอัตโนมัติให้ลูกค้าบริการตนเอง ทำให้ใช้ลูกจ้างทำงานน้อยลง

การปรับปรุงกิจการที่กล่าวมา เมื่อนายจ้างจำเป็นต้องเลิกจ้างลูกจ้าง ได้กำหนดหน้าที่ของนายจ้างไว้ 2 ประการ คือ **การแจ้งการเลิกจ้างและการจ่ายค่าชดเชยพิเศษ**

การแจ้งการเลิกจ้างนั้น นายจ้างจะต้องแจ้งเหตุเลิกจ้างนั้นต่อ **1. พนักงานตรวจแรงงาน 2. ลูกจ้าง** ที่จะต้องถูกเลิกจ้างนั้น โดยต้องแจ้งให้พนักงานตรวจแรงงานและลูกจ้างทราบในวันที่ที่จะเลิกจ้าง เหตุผลของการเลิกจ้าง และรายชื่อของลูกจ้างที่จะถูกเลิกจ้างนั้นทราบล่วงหน้าเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 60 วันก่อนที่จะเลิกจ้าง

หากนายจ้างไม่แจ้งการเลิกจ้างให้ลูกจ้างทราบล่วงหน้าหรือแจ้งแต่ไม่ครบ 60 วัน นายจ้างต้อง**จ่ายค่าชดเชยพิเศษ**แทนการบอกกล่าวล่วงหน้าให้แก่ลูกจ้างนั้นเท่ากับค่าจ้างอัตราสุดท้าย 60 วัน หรือเท่ากับค่าจ้างของการทำงาน 60 วันสุดท้ายสำหรับลูกจ้างซึ่งได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

สำหรับ**การจ่ายค่าชดเชยพิเศษ**นั้น กรณีที่นายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ถ้าลูกจ้างได้ทำงานมาแล้วครบ 6 ปีขึ้นไป นายจ้างต้องจ่ายค่าชดเชยพิเศษให้แก่ลูกจ้างนั้นด้วย โดยกำหนดให้จ่ายในอัตราเท่ากับค่าจ้างอัตราสุดท้าย 15 วัน หรือเท่ากับค่าจ้าง 15 วันสุดท้ายสำหรับลูกจ้างที่ได้รับค่าจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย ทั้งนี้ ต่อระยะเวลาการทำงานของลูกจ้างทุก ๆ 1 ปี ที่ลูกจ้างทำงานเกินกว่า 6 ปี กฎหมายยังได้กำหนดจำนวนค่าชดเชยพิเศษไว้ด้วยว่า ค่าชดเชยพิเศษที่นายจ้างมีหน้าที่ต้องจ่ายให้แก่ลูกจ้างนั้น จะต้องไม่เกินค่าจ้างอัตราสุดท้าย 360 วันหรือค่าจ้างของการทำงาน 360 วันสุดท้ายสำหรับลูกจ้างตามผลงานโดยคำนวณเป็นหน่วย

เป็นอย่างไรบ้างครับ **สิทธิ (หน้าที่) ของลูกจ้าง (นายจ้าง)** คงพอเข้าใจกันบ้างไม่มากก็น้อย เมื่อเข้าใจกันแล้วสำหรับนายจ้างและลูกจ้าง ดังนั้น เวลานายจ้างกับลูกจ้างมีข้อโต้เถียงโต้แย้งกันขึ้นเกี่ยวกับเงินต่าง ๆ ที่ลูกจ้างจะได้รับจากนายจ้าง อันเป็นการตอบแทนในการทำงานให้แก่นายจ้าง ก็ควรตระหนักถึงสิทธิที่จะได้รับจริง ๆ ตามที่กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานได้บัญญัติไว้ มิใช่คิดตามใจนึก ในทางกลับกัน นายจ้างก็เช่นเดียวกันคงต้องมีความตระหนักมากกว่าลูกจ้าง เพราะนายจ้างมีความเป็นอยู่ในทางสังคมและทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า หากจะเตือตร้อนนายจ้างก็ย่อมจะน้อยกว่าลูกจ้างอย่างแน่แท้ โดยเฉพาะแล้วโปรดอย่าใช้คำพูดในทางท้าทายต่อลูกจ้าง เป็นต้นว่า **อยากได้ก็ไปฟ้องเอา** เมื่อลูกจ้างไปฟ้องร้องจริง นายจ้างก็เริ่มจะเสียเวลาและโอกาสในการทำมาหากินหรือดำเนินกิจการธุรกิจ มิฉะนั้นอย่างน้อยก็เสียเงินว่าจ้างทนายความให้ทำคดีให้ ดังนี้ ทั้งนายจ้างและลูกจ้างควรที่จะตัดสินข้อโต้เถียง โต้แย้งกันเองย่อมเป็นการดีที่สุดเพื่อความเข้าใจอันดีต่อกัน ครับ./

หนังสืออ้างอิง

ศ.เกษมสันต์ วิลาวรรณ. **คำอธิบายกฎหมายแรงงาน.** พิมพ์ครั้งที่ 9 แก้ไขเพิ่มเติม. บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด. สิงหาคม 2548.

ศ.เกษมสันต์ วิลาวรรณ. **คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองแรงงาน,** แก้ไขใหม่. ศาลแรงงานกลาง. มีนาคม 2551.

พงษ์รัตน์ เครือกลิ่น. **คำอธิบายกฎหมายแรงงานเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์.** พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขเพิ่มเติม-ปรับปรุงใหม่. สำนักพิมพ์นิติธรรม. กันยายน 2548.

อายุความในกฎหมายแรงงาน

อนันต์ บุญแย้ม*

อายุความ คำนี้เมื่ออ่านและฟังแล้ว รู้สึกน่ากลัวอย่างไรชอบกล เห็นด้วยกับผู้สาธยายหรือไม่ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า คำว่า อายุความ มักจะเป็นปัญหาพูดกันอยู่เสมอ ๆ และยังเป็นลักษณะสำคัญลักษณะหนึ่งซึ่งมีปัญหาพาดพิงกันในศาล ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงอายุความเมื่อใดแสดงว่า ต้องมีคดีในศาลแล้วและใครล่ะที่อยากมีคดีความในศาล เสียเวลาและเงินกันทำไม ถ้าศาลได้พิจารณาพิพากษาว่า คดีขาดอายุความ หากจะทำให้คดีของผู้ฟ้องคดีหรือโจทก์ไม่ให้ขาดอายุความ ก็ควรทำความเข้าใจกับความหมายของคำว่า อายุความ ตลอดจนเหตุผลกับแนวคำพิพากษาของศาลสูงประกอบกันไป

อายุความ หมายความว่า ระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดบังคับไว้ให้ใช้สิทธิเรียกร้องทางศาลภายในกำหนดเวลา ถ้าปล่อยทิ้งไว้นานจนเกินระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้แล้ว จะทำให้เกิดผลเสียแก่เจ้าของสิทธิเรียกร้องหรือเจ้าหนี้นั้นได้ ซึ่งเรียกว่า สิทธิเรียกร้องขาดอายุความหรือหนี้ขาดอายุความ โดยทั้งนี้เป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/9 ที่บัญญัติว่า **"สิทธิเรียกร้องใด ๆ ถ้ามิได้ใช้บังคับภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันขาดอายุความ"**

ส่วนเหตุผลของกฎหมายที่บัญญัติเรื่องอายุความนั้นก็เพราะว่า **ในแง่ของรัฐ** เป็นนิตินโยบายของรัฐที่จะก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงแน่นอนในสิทธิต่าง ๆ ของบุคคลในการปรามไม่ให้นำเรื่องราวที่เกิดขึ้นมานานแล้วมาฟ้องร้องเป็นคดีต่อกัน เนื่องจากเป็นการยุ่งยากมากสำหรับเจ้าหนี้และหรือลูกหนี้ในการที่จะแสวงหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ พยานหลักฐานอาจสูญหายหรือคลาดเคลื่อนไปได้ ทำให้การวินิจฉัยคดีเกิดความเป็นธรรมได้ยากยิ่ง **ในแง่ของเจ้าหนี้** ก็เพื่อทำโทษเจ้าของสิทธิเรียกร้องหรือเจ้าหนี้ที่ปล่อยปละละเลยไม่ใช้สิทธิเรียกร้องเสียทีจนล่วงเลยกำหนดอายุความที่กฎหมายกำหนดไว้ ดังนั้น อายุความจึงเป็นเครื่องกระตุ้นให้ต้องรีบใช้สิทธิเรียกร้องภายในกำหนด และ**ในแง่ของลูกหนี้** จะเป็นการช่วยปลดเปลื้อง

* ผู้พิพากษาศาลแรงงานกลาง

ภาระของลูกหนี้โดยไม่ต้องเก็บหลักฐานไว้ตลอดชีวิต และเมื่อพ้นกำหนดอายุความตามกฎหมายแล้ว ลูกหนี้ก็สามารถปฏิเสธการชำระหนี้ได้ด้วยการยกข้อต่อสู้ว่า **หนี้ขาดอายุความ**

เมื่อทราบและเข้าใจทั้งความหมายกับเหตุผลของอายุความแล้ว ประการต่อไปจะได้มาพิจารณากำหนดอายุความในกรณีที่นายจ้างและหรือลูกจ้างใช้สิทธิเรียกร้องกันในหนี้เงินต่าง ๆ ในกฎหมายแรงงานอันเป็นประเภทเสียสิทธิ ซึ่งอาจทำให้เจ้าของสิทธิเรียกร้องหรือเจ้าหนี้ต้องเสียสิทธิเรียกร้องที่มีอยู่ เพราะการปล่อยปละละเลยไม่ใช้สิทธิของตนภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้

อายุความฟ้องให้รับผิดตามสัญญาประกันในการทำงาน

เมื่อจะรับลูกจ้างเข้าทำงานนายจ้างอาจจัดให้มีการประกันการทำงานของลูกจ้าง ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักประกันว่า ลูกจ้างจะทำงานให้แก่นายจ้างตามระยะเวลาที่ตกลงกันไว้ หรือหากในระหว่างทำงาน ลูกจ้างก่อให้เกิดความเสียหายแก่นายจ้าง นอกจากจะบังคับเอาจากลูกจ้างซึ่งเป็นลูกหนี้ชั้นต้นแล้ว นายจ้างก็ยังอาจบังคับเอาจากบุคคลที่ค้ำประกันหรือทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันได้อีก เมื่อนั้น นายจ้างจะต้องฟ้องร้องบังคับคดีตามสัญญาค้ำประกัน จำนอง จำนำ และการวางเงินประกันการทำงาน กรณีดังกล่าวนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้กำหนดอายุความไว้เป็นการเฉพาะ จึงต้องใช้อายุความทั่วไปตามมาตรา 193/30 คือ มีอายุความ 10 ปี นับแต่เวลาที่อาจบังคับได้ตามสิทธิเรียกร้อง

อายุความฟ้องเรียกร้องสิทธิตามสัญญาจ้างแรงงาน

เมื่อมีการปฏิบัติผิดสัญญาจ้างแรงงาน นายจ้างหรือลูกจ้างผู้ถูกโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่จะต้องฟ้องร้องบังคับคดีกันภายในกำหนดอายุความ ซึ่งกรณีนี้ไม่ได้มีการบัญญัติอายุความตามกฎหมายไว้เป็นการเฉพาะ จึงต้องใช้อายุความทั่วไปที่มีกำหนด 10 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/30 **ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5735/2550** นายจ้างฟ้องคดีอ้างว่า ลูกจ้างทำงานตำแหน่งพนักงานการเงิน มีหน้าที่รักษาเงินสดและทำบัญชีรับจ่ายทุกประเภทตามคำสั่งของนายจ้าง ในระหว่างทำงานลูกจ้างทุจริตเบียดบังเงินของนายจ้างไปเช่นนี้ เป็นการฟ้องอ้างว่า ลูกจ้างทำละเมิดต่อนายจ้างในการปฏิบัติหน้าที่ของลูกจ้าง อันเป็นเรื่องผิดสัญญาจ้างแรงงาน กรณีไม่มีกฎหมายบัญญัติอายุความไว้โดยเฉพาะ จึงมีอายุความ 10 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/30

อายุความฟ้องเรียกค่าล่วงเวลาและการตกลงสละสิทธิ

ค่าล่วงเวลาเป็นเงินที่นายจ้างจ่ายให้แก่ลูกจ้างเป็นการตอบแทนการทำงานนอกเวลาทำงานปกติ ถือเป็นสินจ้างหรือค่าจ้าง ค่าล่วงเวลาจึงมีอายุความ 2 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/34 (8) ดู**คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2073/2531**

นอกจากนี้ ภายหลังจากมีการเลิกสัญญาจ้างแรงงานกันแล้ว นายจ้างกับลูกจ้างอาจตกลงสละสิทธิเรียกร้องเกี่ยวกับค่าล่วงเวลาที่มีอยู่แก่กันได้ ดู**คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1351/2531**

อายุความฟ้องเรียกค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา และค่าทำงานในวันหยุด

การฟ้องคดีเพื่อเรียกค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา ค่าทำงานในวันหยุด ค่าล่วงเวลาในวันหยุด รวมถึงค่าจ้างสำหรับวันหยุดพักผ่อนประจำปี มีอายุความ 2 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/34 (8)(9) ข้อสังเกตระหว่าง (8) กับ (9) สำหรับ (8) นั้นต้องเป็นการรับใช้การงานส่วนตัว แต่ (9) เป็นการจ้างแรงงานกรณีอื่น ๆ ที่มิใช่การรับทำงานส่วนบุคคล

ดู**คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 136/2536** ลูกจ้างตำแหน่งเจ้าหน้าที่การเงินฟ้องเรียกเงินเดือน เงินเดือนของลูกจ้างเป็นค่าจ้างที่คนงานเรียกเอาจากนายจ้าง มีอายุความ 2 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 165 (9) ปัจจุบันเป็นมาตรา 193/34 (9)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1525/2527 ลูกจ้างฟ้องเรียกค่าทำงานในวันหยุดและค่าจ้างสำหรับวันหยุดพักผ่อนประจำปี แม้จะไม่ใช่ค่าจ้างตามความหมายของประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การคุ้มครองแรงงาน แต่เป็นเงินที่นายจ้างจ่ายค่าตอบแทนการทำงานนอกเวลาทำงานปกติ และจ่ายตอบแทนลูกจ้างที่ไม่ได้หยุดพักผ่อนประจำปีตามสิทธิ เงินทั้งสองประเภทนี้ นายจ้างผูกพันต้องจ่ายแก่ลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงาน ถือเป็นสินจ้างตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 575 อายุความเรียกร้องเอาสินจ้างหรือเงินจ้างดังกล่าวจึงตกอยู่ภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 165 (9) ปัจจุบันเป็นมาตรา 193/34 (9)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2073/2531 ลูกจ้างเรียกเอาค่าล่วงเวลาจากนายจ้าง แม้จะอ้างว่า กิจการของนายจ้างเป็นอุตสาหกรรม มิใช่หัตถกรรม ก็มีอายุความ 2 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 165 (9) ปัจจุบันเป็นมาตรา 193/34 (9)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3759/2546 ลูกจ้างเป็นหัวหน้าพนักงานขายฟ้องเรียกค่าคอมมิชชั่นหรือค่าตอบแทนการขาย ซึ่งเป็นเงินที่นายจ้างจ่ายให้แก่ลูกจ้างเป็นค่าตอบแทนการทำงาน โดยคำนวณตามผลงานที่ลูกจ้างทำได้จากยอดขายสินค้าในเวลาทำงานปกติของวันทำงาน นอกเหนือจากเงินเดือนที่เป็นค่าจ้างประจำ ถือเป็นค่าจ้าง ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 5 มีอายุความ 2 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/34 (9)

อย่างไรก็ดี หากเป็นคดีฟ้องเพิกถอนคำสั่งลงโทษตัดค่าจ้างและขอคืนค่าจ้างที่ตัดไป จะมีอายุความ 10 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/30 **ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1228/2543** นอกจากนี้ ยังเคยมี**คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 769/2533** วินิจฉัยว่า การที่ลูกจ้างฟ้องเรียกเงินเดือนค้างจ่ายมีอายุความ 5 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 166 ปัจจุบันเป็นมาตรา 193/33 (4) และ**คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6082/2544** ลูกจ้างฟ้องเรียกเงินที่นายจ้างหักจากค่านายหน้ามีอายุความ 10 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/30

อายุความฟ้องร้องเรียกค่าชดเชย

กรณีนี้กฎหมายไม่ได้บัญญัติอายุความการฟ้องร้องเรียกค่าชดเชยไว้เป็นการเฉพาะ จึงมีอายุความ 10 ปี นับแต่มีสิทธิเรียกร้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/30

ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2434-2435/2525 วินิจฉัยว่า ค่าชดเชยเป็นสิทธิของลูกจ้างที่จะได้รับตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 165 ไม่ได้บัญญัติถึงสิทธิเรียกร้องค่าชดเชยดังกล่าว และยังไม่มีกฎหมายใดบัญญัติไว้เกี่ยวกับอายุความในเรื่องนี้ ต้องใช้อายุความตามหลักทั่วไป ซึ่งบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 164 ปัจจุบันเป็นมาตรา 193/30 คือ มีอายุความ 10 ปี นับแต่วันที่อาจบังคับตามสิทธิเรียกร้องนั้น

อายุความฟ้องร้องเรียกค่าชดเชยพิเศษ

สำหรับกรณีก็เช่นเดียวกับค่าชดเชย กฎหมายไม่ได้บัญญัติอายุความเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าชดเชยพิเศษไว้ ไม่ว่าจะเป็นกรณีนายจ้างย้ายสถานประกอบกิจการ ตามมาตรา 120 หรือ

กรณีนายจ้างนำเครื่องจักรหรือเทคโนโลยีมาแทนลูกจ้าง ตามมาตรา 121 และมาตรา 122 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 เอาไว้เป็นการเฉพาะ จึงต้องใช้อายุความทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/30 คือ มีอายุความ 10 ปี นับแต่วันที่อาจบังคับตามสิทธิเรียกร้องนั้น

เป็นอย่างไรกันบ้างในเรื่อง **อายุความในกฎหมายแรงงาน** พอทราบและเข้าใจกันแล้วตามที่ผู้สาธยายได้สาธยายมา เมื่อเป็นเช่นนั้นเช่นนี้ก็ควรฟ้องเรียกร้องบังคับคดีกันโดยพลันไม่ว่าจะเป็นนายจ้างหรือลูกจ้าง มิฉะนั้นทั้งนายจ้างหรือลูกจ้างอาจจะถูกปรามหรือลงโทษฐานปล่อยปละละเลยทอดทิ้งเวลามาเสียเนิ่นนาน โดยศาลแรงงานพิจารณาพิพากษาว่า คดีขาดอายุความ แต่ถึงจะเป็นอย่างนั้นก็ขอให้เข้าใจต่อไปอีกด้วยว่า มูลแห่งสิทธิเรียกร้องนั้น ๆ ไม่ได้สูญสิ้นไป มันยังคงมีอยู่ หากมีความกริ่งเกรงหรือเชื่อต่อคำว่า **ชาตินี้หรือชาติหน้า** ผู้สาธยายก็ได้แต่วอนว่า โปรดชำระหนี้กันเสียแต่ชาตินี้เถิด./

หนังสืออ้างอิง

กำชัย จงจักรพันธ์. **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยระยะเวลาและอายุความ.** พิมพ์ครั้งที่ 4. โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. มกราคม 2544.

พงษ์รัตน์ เครือกลิ่น. **คำอธิบายกฎหมายแรงงานเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์.** พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไข-ปรับปรุงใหม่. สำนักพิมพ์นิติธรรม. กันยายน 2548.

บันทึก

บันทึก

บันทึก

บันทึก

บันทึก

สำนักระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม

อาคารศาลอาญา ชั้น 5 ถนนรัชดาภิเษก เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทร. 0 2512 8498-9, 0 2512 8502, 0 2541 2298-9, 0 2512 8473

โทรสาร 0 2512 8430, 0 2512 8431, 0 2512 8432, 0 2512 8434